

# ЦЕНТР ПРОГРЕСИВНОЇ ОСВІТИ «ГЕНЕЗУМ»



*Збірник тез доповідей учасників Всеукраїнської  
науково-практичної конференції*

## **«ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СФЕРІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»**

**16 березня 2020 р.**

Київ – 2020

УДК 373.3/5

ББК 74.2

Традиційні та інноваційні підходи у сфері сучасних педагогічних досліджень : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 16 березня 2020 року). Київ : Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020. – 302 с.

У збірнику містяться результати наукових теоретичних і емпіричних досліджень актуальних проблем у педагогічній сфері, що були подані на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Традиційні та інноваційні підходи у сфері сучасних педагогічних досліджень». Даний збірник розрахований на вчителів-практиків, методистів та науковців. Тематика публікацій свідчить про різноманітність інтересів української педагогічної спільноти. Опубліковані матеріали адресовані як фахівцям, так і тим, хто цікавиться сучасним станом інноваційних педагогічних досліджень.

Організатори конференції приймали матеріали у авторській редакції, що позначилося на тому, що у збірнику тез доповідей із максимальною точністю відображається орфографія і пунктуація, яка була обрана авторами публікацій.

Усі матеріали подаються у оригінальній редакції авторів тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Традиційні та інноваційні підходи у сфері сучасних педагогічних досліджень».

© Колектив авторів, 2020

© Центр прогресивної освіти «Генезум», 2020

## Зміст

### Секція 1. Досвід роботи вчителів у сфері педагогічних досліджень

<b>Маринич А.К.</b> Інструментарій вивчення процесу соціалізації обдарованих учнів засобами інтернет-технологій.....	8
<b>Макаренко А.А.</b> Здійснення індивідуального підходу та організація освітнього процесу учнів з особливими потребами.....	11
<b>Фільчук Т.В.</b> Формування здоров'язбережувальної компетентності у молодших школярів в умовах групи подовженого дня.....	15
<b>Терентьєва Н.В.</b> Розвиток та активізація логічного мислення учнів з особливими потребами.....	18
<b>Мельник С.І.</b> Українські мотиви: взаємозв'язок художнього розпису та письма.....	20
<b>Погорілко І.М.</b> Дослідження проведені по зміні здоров'я дітей і їх потенційних можливостей у навчанні.....	23
<b>Пилип Е.Е.</b> Інноваційні методи навчання історії та правознавства в школі та найбільш поширені інновації на уроках: технологія сучасного навчання.....	25
<b>Лейчук Г.П.</b> Гра як спосіб навчання.....	26
<b>Носова Н.В.</b> Проблема співпраці поколінь х, у та z в сучасній школі	27
<b>Яковенко О.В.</b> Формування пізнавальних інтересів молодших школярів на основі етнографічного музею школи «Україно, краю рідний» як необхідна умова у формуванні ключових компетентностей учнів.....	30
<b>Березій О. Г.</b> Цікаві факти, спостереження та дослідження як засіб активізації пізнавального процесу на уроках інтегрованого курсу «я досліджую світ» (НУШ 2 клас 1 частина).....	35
<b>Годована М.Е.</b> Вивчення української літератури в 21 столітті.....	40
<b>Пихторєва Ю.В.</b> Інноваційні технології, інтерактивні форми і методи, спрямовані на розвиток творчої особистості учнів, як засіб реалізації нового державного стандарту за програмою з зарубіжної літератури.....	43
<b>Сябрук О.Б.</b> Історичний дискурс у містичному романі Роксолани сьоми «світи суміжні» (сучасна українська література, 11 клас).....	46
<b>Спіцина Г.Т.</b> Пришкільні мовні табори як одна із форм заохочення учнів до вивчення іноземної мови у сучасному освітньому процесі....	49
<b>Терьохіна Г.В.</b> Розвиток мовознавчих компетенцій здобувачів освіти засобами продуктивної технології.....	51
<b>Хомук І.П.</b> Формування адаптованої особистості через впровадження інтерактивних та інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках географії.....	55

<b>Білова Л.В.</b> Система діяльності спеціалізованої школи-інтернату спортивного профілю з адаптації новоприбулих учнів до нових умов навчання, проживання та тренування.....	57
<b>Шаповалова І.А.</b> Впровадження концепції національно-патриотичного виховання на уроках англійської мови.....	61
<b>Музика Д.І.</b> Узагальнення позитивного іміджу Михайлюцької ЗОШ І – ІІІ ступенів Шепетівської районної ради Хмельницької області.....	65
<b>Мелешко В.С.</b> Досвід роботи вчителя у сфері формування громадянських якостей у молодших школярів.....	70

## Секція 2. Інноваційні підходи у сучасній педагогіці

<b>Котелевич О.В.</b> Арт-терапія як креативний метод психолого-педагогічного навчання розвитку та супроводу обдарованої особистості.....	74
<b>Кравець О.В.</b> Роль сократівського діалогу у формуванні учнівських компетентностей.....	77
<b>Гаврилюк І.І.</b> Воспитание успешной личности в современной школе	81
<b>Курчик О.П.</b> Метод повної фізичної реакції у навчанні учнів початкових класів на уроках іноземної мови в умовах нової української школи.....	86
<b>Демчук-Маригіна Д.П.</b> Нестандартний підхід до вивчення географії та розв'язування географічних заход в основній школі.....	89
<b>Василець В.О.</b> Інновації в освіті, їх види та класифікація.....	93
<b>Мусій О.В.</b> Читацькоцентрична парадигма вивчення зарубіжної літератури в школі.....	97
<b>Петрушина Л.І.</b> Спадщина В.О. Сухомлинського у вимірі нової української школи.....	100
<b>Шишко Н.М.</b> Формування логіко-математичної компетентності здобувачів освіти через урізноманітнення методів і прийомів роботи на уроках математики.....	104
<b>Семенюк В.Г.</b> Інформаційно-комунікаційні технології на уроках історії як засіб активізації роботи учнів.....	106
<b>Будулатій Л.М.</b> Інноваційні підходи у сучасній педагогіці.....	109
<b>Войнова С.П.</b> Впровадження елементів трансдисциплінарного підходу на уроках історії в умовах сільського закладу освіти.....	112
<b>Грязна С. В.</b> Використання засобів електронної візуалізації даних у формуванні англомовної лексичної компетентності учнів старшої школи.....	116
<b>Глушак А.О.</b> Педагогічні умови використання інноваційних технологій у освітньому процесі сучасної школи.....	122

<b>Євтухова Л.М.</b> Педагогіка партнерства як ефективна форма взаємодії учасників освітнього процесу.....	125
<b>Щербанюк Г.М.</b> Використання інноваційних технологій навчання на уроках української літератури та в позакласній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	128
<b>Лизенко Ю.М.</b> Прийоми формування і розвитку креативних здібностей здобувачів освіти під час вивчення математики.....	131
<b>Касьян О.А.</b> Технологія проблемного навчання, як один із інноваційних підходів сучасній педагогіки.....	134
<b>Каращук О.В.</b> Інноваційні технології як засіб розвитку творчих здібностей молодших школярів.....	138
<b>Федорова Н.М.</b> Формування, становлення та реалізація профільних інтересів учнів як необхідний процес на шляху до самореалізації та успіху.....	142
<b>Жигайлова Р.І.</b> Використання інформаційно-комп'ютерних технологій в початковій школі.....	145
<b>Муквич С.І.</b> Інтерактивні технології як новітній підхід до організації навчального процесу в школі.....	151
<b>Лозовська К.О.</b> Застосування наскрізної змістовної лінії «екологічна безпека та сталий розвиток» у роботі вчителя початкових класів.....	154
<b>Швець С. М., Кондратюк Л. С.</b> Організація рефлексивної діяльності молодших школярів.....	155
<b>Ружиленко Н.В., Воробйова Т.В.</b> Особливості використання цифрових лабораторій у вивченні природничих наук.....	159
<b>Сізова Л.Е.</b> Тренінгові технології як засіб інтеграції самоосвітньої діяльності учителя і учнів.....	161
<b>Дяченко М.О.</b> Формування медіаграмотності здобувачів освіти на уроках української мови та літератури.....	164
<b>Згонник Н. В.</b> Впровадження інформаційно-проектних технологій у виховному процесі в 1 класі.....	168
<b>Ковальова О.М.</b> Формування компетентності «ініціативність та підприємливість» учнів старшої школи на уроках трудового навчання.....	171
<b>Лісевич Л.В.</b> Упровадження інноваційних технологій на уроках зарубіжної літератури як умова фахового зросту вчителя-словесника..	174
<b>Богуславець О.В.</b> «Кластер» як один із методів формування критичного мислення школярів на уроках літератури.....	180
<b>Степаненко Н.В.</b> Виховання соціальної зрілості учня як визначального фактору життєвого успіху людини на уроках української мови та літератури.....	183
<b>Пічкур Б.А.</b> Особливості використання окулярів віртуальної реальності.....	190
<b>Петришак Ю.С.</b> Інноваційні підходи у сучасній педагогіці при формуванні життєвої компетентності вчителя та учня в новій	

українській школі.....	193
<b>Бобровський М.В., Якубов С.В.</b> Проблеми впровадження змішаного навчання в освітній процес.....	196
<b>Лепча О.В.</b> Використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування комунікативної компетентності учнів в процесі вивчення англійської мови.....	200
<b>Пашетнєва О.Л.</b> Розвиток критичного мислення на уроках історії в умовах нової української школи.....	205
<b>Книш С.М.</b> Створення ментальних карт (інтелект-карт) на уроках хімії як засіб формування ключових та предметних компетентностей учнів.....	208
<b>Трипольська О.О., Вовк О.В.</b> Створення освітнього медіа середовища.....	212
<b>Белікова Ю.Ю.</b> Інноваційні технології навчання під час проведення уроків з української літератури.....	215

### Секція 3. Психологічний супровід навчального процесу

<b>Михайленко О.С.</b> Психолого-педагогічний супровід здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (порушення слуху) молодшого шкільного віку в загальноосвітніх закладах із досвіду роботи.....	219
<b>Обушко І.І.</b> Тренінг для 5-х класів «цінність і неповторність життя»	224
<b>Поплавська Н. В.</b> психологічний супровід обдарованої дитини в школі.....	227
<b>Кроть В.І.</b> Психологічні особливості мотивації досягнення успіху в юнацькому віці.....	232
<b>Хозяйенок Л.О.</b> Механизмы адаптации и фрустрационные состояния современных школьников.....	237
<b>Адаменко В.А.</b> Соціальна адаптація першокласників в освітньому просторі початкової школи.....	241

### Секція 4. Проблема сталого розвитку і освітній процес

<b>Коваль І.С.</b> Розвиток творчих здібностей на уроках української літератури.....	244
<b>Коник О.Г.</b> Проблема сталого розвитку і освітній процес.....	247
<b>Каряка Л.Г.</b> Активізація пізнавального інтересу здобувачів освіти до екологічних питань на уроках хімії.....	249
<b>Подшивалова Л.П.</b> Мистецтво в розмаїтті культур.....	252
<b>Болотова В.М.</b> Проблеми сталого розвитку і освітній процес.....	256

### Секція 5. Управління системою освіти та модернізація навчального процесу

<b>Білова Л.В.</b> Система діяльності спеціалізованої школи - інтернату спортивного профілю з адаптації новоприбулих учнів до нових умов навчання, проживання та тренування.....	260
<b>Мята С.В.</b> Концепція розвитку виноградівського закладу повної загальної середньої освіти ім. О.М.Соценка.....	263
<b>Апончук Т.В.</b> Психолого-педагогічні та організаційні умови підвищення якості управлінських рішень.....	266
<b>Морокко Л.М., Зозуляк Л.С.</b> Моніторингові дослідження соціального замовлення успішного вчителя.....	269
<b>Шмігельська Т.В.</b> Діяльність ліцею щодо створення інформаційно-освітнього простору.....	279
<b>Кизименко О.М.</b> Впровадження інноваційних технологій в освітній процес закладу освіти.....	283
<b>Желюк О.М., Данилюк Р.Е.</b> Упровадження stem-технологій як ефективного інструментарію розвитку обдарованого випускника нової української школи.....	287
<b>Трипольська О.О., Глущенко І.С.</b> Освітній менеджмент в умовах змін.....	290
<b>Загоруйко Н.Я.</b> Особливості управління адаптивною школою в умовах децентралізації.....	293
<b>Відомості про авторів</b> .....	297



**СЕКЦІЯ 1.  
ДОСВІД РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ У СФЕРІ ПЕДАГОГІЧНИХ  
ДОСЛІДЖЕНЬ**

**Маринич А.К.**

вчитель історії

*Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №137*

*Харківської міської ради Харківської області*

**ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ  
ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ**

Сучасне суспільство відчуває потребу в творчих особистостях, що в змозі критично та незалежно мислити, ухвалювати нестандартні рішення, трансформувати знання в різних галузях до реалій дійсності, що постійно змінюються, прогресивно вдосконалювати суспільну інфраструктуру із використанням новітніх технологій, а відтак реалізація потенціалу здібних школярів є важливим завданням сучасної педагогіки. Водночас успішність сучасної людини значною мірою залежить від її соціалізованості, а саме – здатності бачити й розуміти оточуючих, аналізувати перебіг подій, правильно оцінювати їх, уловлювати перспективу розвитку й творчо рухатися в перспективному напрямі. Середовищем спілкування, якому віддають перевагу сучасні школярі є Інтернет-середовище. Інформаційні технології дедалі більше набувають функції соціалізації особистості. Головна мета новітньої освітньої діяльності – запровадження дієвих методичних засобів, інструментаріїв пошуку, розвитку, самовдосконалення та соціалізації обдарованих особистостей.

Як українські, так і зарубіжні фахівці з царин педагогіки і психології схиляються до дефініції обдарованості, поданій у 1972 р. Комітетом з освіти США: обдарованими школярами є ті, хто, за оцінкою фахівців, завдяки своїм здібностям володіють потенціалом до високих показників у своїх досягненнях [5. с. 5].

Актуальність дослідження соціалізації обдарованих учнів Інтернет-засобами полягає у двох аспектах. Перший зумовлений тим, що суспільство висуває до особистості все більші вимоги, особливо щодо таких її характеристик, які об'єднує термін «соціалізація», тобто умінні застосовувати знання у практичній діяльності. Другий аспект полягає в тому, що нинішній етап суспільного розвитку характеризується масовим поширенням і застосуванням інформаційних технологій. Нині ми спостерігаємо, що інформаційні технології впливають не лише на розвиток суспільства загалом, а й на розвиток кожної особистості зокрема.

Таким чином, соціалізація особистості в Інтернет-середовищі є природним процесом і практично некерованим з боку традиційних соціалізаторів особистості (сім'я, школа, позашкільна освіта).



Питання про включення обдарованих дітей до соціокультурного простору, розвиток соціальних процесів загалом, а тому й аспект соціалізації обдарованих дітей стає пріоритетним у психолого-педагогічних дослідженнях. Так, останнім часом, теоретики стали приділяти увагу питанням використання комп'ютерних технологій в процесі навчання і виховання школярів (Ю. Клименюк, Л. Найдьонова, Н. Олексюк та ін.) [3. с.78].

У 2016-2018 роках Харківська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів була учасником дослідно-експериментальної роботи за темою «Соціалізація обдарованих старшокласників засобами Інтернет-технологій». Для оцінювання загального рівня соціалізації обдарованих старшокласників було визначено низку критеріїв: когнітивний, особистісний, комунікативно-діяльнісний та морально-ціннісний. Кожен із них охоплює певний перелік якісних показників.

Так, на когнітивному рівні вивчались такі показники обдарованої особистості учня: обізнаність щодо якостей особистості, необхідних для успішної соціалізації в суспільстві; наявність і рівень розвитку їх у себе; знання про способи взаємодії людей у суспільстві, в соціальних мережах; знання власних інтересів, нахилів, здібностей.

На комунікативно-діяльнісному рівні: аналіз ситуації взаємодії людей; адекватна оцінка вербальної та невербальної експресії у взаємодії.

На особистісному рівні вивчали наявність у обдарованих старшокласників таких показників, як соціальна відповідальність; емоційна стійкість; адекватна самооцінка, вольовий контроль, впевненість в собі; рівень розвитку соціальних мотивів учнів; мотивація досягнення поставлених цілей; конструктивна взаємодія; товариськість; організація продуктивної соціально-орієнтованої діяльності.

На морально-ціннісному рівні розвитку обдарованої особистості вивчались такі показники як наявність життєвих орієнтацій і цінностей; позитивна мотивація до взаємодії в суспільстві; ухвалення здорового способу життя; співвідношення особистих і суспільних цінностей; стійкі пізнавальні інтереси; ставлення до майбутньої професійної діяльності.

Для організації психолого-педагогічного діагностування необхідно підбирати комплексний інструментарій взаємодоповнюючих методів і методик дослідження: спостереження, опитування, інтерв'ювання, анкетування, бесіди, праксиметричні методи (аналіз продуктів творчої діяльності), діагностичні методи.

Таким чином, до діагностики обдарованих старшокласників увійшов комплекс тестів, відповідно до яких можна виявити та проаналізувати компоненти, що є складовими соціалізації учнів в Інтернет-середовищі.

Психолого-педагогічний інструментарій діагностики передбачає вивчення:

- особистісного (регулятивного) компоненту: тест «Вивчення ступеня соціалізації старшокласників» (І. Рожкова), Тест міжособистісних відносин (Т. Лірі), діагностика особистісної креативності (Є. Тунік);

- ціннісно-мотиваційного та когнітивного компонентів: методика «Діагностика структури ціннісних орієнтацій» (С. Бубнова), тест «Структура навчальної мотивації школяра» (К. Замфір), анкета «Інтернет в житті

старшокласника» (Л. Ткаченко), тест «Інститути і механізми соціалізації особистості» (А. Лучинкіна);

- операційно-діяльнісного компоненту: методика «Оцінка комунікативних і організаторських схильностей» (В. Синявський і Б. Федоришин), опитувальник «Ваша майбутня професія» (Л. Лучко) [3. с.89].

Отже, коротко розглянемо, на що спрямовані деякі запропоновані діагностичні матеріали. Опитувальник «Ваша майбутня професія» (Л. Лучко.) спрямовано на виявлення уявлень старшокласника про характер та особливості роботи за обраною професією. Відомості, отримані в результаті анкетування, дозволяють виявити повноту уявлень, а також наявність в них протиставлень, направленість учня на визначений характер трудової діяльності, встановити ступінь відповідності уявлення школяра про майбутню роботу та професію, яку він вибрав. Результати анкетування дають змогу провести корекційну профорієнтаційну роботу. Анкету можна використовувати багаторазово для контролю ефективності профорієнтаційних впливів.

Тест «Вивчення ступеня соціалізації старшокласників» (І. Рожкова) надає можливість виявити рівень соціальної адаптованості, активності, автономності та моральної вихованості учнів. Якщо коефіцієнт становить більше трьох, то можна констатувати високий ступінь соціалізованості дитини; більше двох, але менше трьох – середній ступінь розвитку соціальних якостей; менше двох балів – низький рівень розвитку соціальних якостей [3].

Методика діагностики особистісної креативності (Є. Тунік) дає змогу визначити чотири особливості творчої особистості: допитливість (Д); уяву (У); складність (С) і схильність до ризику (Р). Попри її спрямованість на юнацький вік, вона не втрачає своєї прогностичності і для представників зрілого віку. Під час оцінювання даних опитувальника використовують чотири фактори, що тісно корелюють з творчими проявами особистості. Ми отримуємо чотири показники за кожним фактором, а також загальний сумарний показник. У процесі оброблення даних використовують шаблон, який можна накладати на лист відповідей тесту, або зіставляють відповіді випробуваного з ключем у звичайній формі.

Тест структури ціннісних орієнтацій особистості (С. Бубнова) призначений для вивчення реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності. Ступінь виразності кожної ціннісної орієнтації особистості визначають за допомогою ключа, представленого в бланку відповідей. Відповідно до нього підраховують кількість позитивних відповідей у всіх одинадцяти шкалах, а їх результат записують в графі «Σ». За результатами оброблення персональних відомостей будують графічний профіль, що відображає вираженість кожної цінності. Для цього по вертикалі фіксують кількісну вираженість цінностей (за 6-бальною системою), а по горизонталі – види цінностей. Серед цих цінностей в узагальненому вигляді можна назвати такі: приємне проведення часу, відпочинок; високий матеріальний добробут; пошук і насолода прекрасним; допомога та милосердя до інших людей; любов; пізнання нового у світі, природі, людині; високий соціальний статус і

управління людьми; визнання і повага людей і вплив на оточуючих; соціальна активність для досягнення позитивних змін в суспільстві; спілкування; здоров'я.

Отже, пропонований інструментарій діагностики компонентів соціалізації в Інтернет-середовищі обдарованих учнів сприятиме підвищенню рівня соціальної взаємодії обдарованої дитини; розвитку навичок самоідентифікації та самопрезентації, адаптивності в соціальному середовищі; встановленню почуття самотності, відчуженості, надмірної інтроверсії; запобіганню негативним проявам пригніченого психоемоційного стану в результаті відсутності вчасної та належної соціалізації.

### **Література**

1. Андросович К.А. Методичне забезпечення супроводу процесу соціалізації обдарованих старшокласників в умовах Інтернет-середовища / К.А. Андросович // Психологія та педагогіка. – 2016. – № 4 (93). – С. 61–65.
2. Андросович К.А. Психолого-педагогічний інструментарій діагностики компонентів соціалізації обдарованих старшокласників / К.А. Андросович // Психологія та педагогіка. – 2018. – С.86-92
3. Камишин В.В., Ткаченко Л.І., Андросович К.А., Бургун І.В. Психолого-педагогічний супровід соціалізації обдарованих старшокласників в Інтернет-середовищі : методичний посібник . – Київ : Ін-т обдар. дитини, 2017.
4. Литвин А. В. Медіа-освіта: використання мультимедіа у професійній підготовці фахівців / А. В. Литвин, О. Г. Литвин // Директор школи. – 2010. – № 21 (597). – С. 1–5.
5. Міленіна М. М. Розвиток інтелектуальної обдарованості засобами Інтернету : посібник / М. М. Міленіна та ін. – Київ : Ін-т обдар. дитини, 2015.

**Макаренко А.А.**

вчитель початкових класів

*Житомирського навчально-виховного  
комплексу спеціального типу № 59 ЖМР  
м. Житомир, Житомирська область, Україна*

## **ЗДІЙСНЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПІДХОДУ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

На нинішньому етапі розвитку українського суспільства чітко означилися соціокультурні кризові явища, які потребують серйозних і докорінних структурних, функціональних та змістових змін у межах усіх соціальних інститутів суспільства загалом та в системі освіти, зокрема. Реалії сьогодення свідчать про наявність глибоких суперечностей між потребами індивіда в повному розвитку його сутнісних сил (розуму, інтелекту, здібностей).

За таких обставин надзвичайно актуальними є цілі, пріоритети і принципи реформування освіти, проголошені в Національній доктрині

розвитку освіти України у ХХІ столітті, в Законі України «Про освіту», де головною метою української системи освіти визначено створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися упродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства.

Тому постало завдання обґрунтувати механізми створення гуманістичної парадигми організації освітнього процесу з доцільною орієнтацією на індивідуальність людської особистості як найвищої суспільної цінності.

Проблема індивідуального підходу у освітньому процесі початкової школи є складовою частиною у реформуванні національної системи освіти. Сьогодні вивчення цієї проблеми набуло ознак певної системності. Урахування індивідуальних особливостей учнів у навчанні та вихованні – це не пристосування мети і змісту навчання і виховання до окремого учня, а пристосування прийомів, методів і форм педагогічного впливу індивідуальних особистостей з метою забезпечення запрограмованого рівня розвитку особистостей. Індивідуальний підхід створює найсприятливіші можливості для розвитку пізнавальних сил, активності, схильностей і обдарувань кожного учня. Такого підходу потребують насамперед важкі вихованці, малоздібні школярі, а також діти з особливими потребами.

Мета даної роботи є кінцевий результат, який необхідно отримати. В даному випадку – це покращення якості навчання, краще засвоєння учнями знань, формування умінь та навичок, задіяння кожного учня по його здібностях і можливостях.

Важливим моментом у освітньому процесі є індивідуальний підхід до учнів.

В сучасному суспільстві знання змінюються дуже швидко, і ні школа, ні вуз не можуть забезпечити людині обсяг знань і навичок, достатніх для успішної діяльності бодай протягом кількох років по їх закінченні, не кажучи вже про все життя.

Індивідуалізація навчання максимально забезпечує самостійність учнів у роботі над навчальними, проблемними чи творчими завданнями, у розв'язанні різних за складністю питань. Рівень складності того чи іншого завдання залежить від визначення етапів завдань чи спрямовуючих, коригуючих дій учителя на дитину, переломлюється через її індивідуальні особливості, через «внутрішні умови». Необхідною умовою успішної індивідуальної роботи є вивчення індивідуальних особливостей учнів. Щоб впливати на особистість, треба її знати. Передусім важливо встановити довірливі, доброзичливі стосунки між педагогами і вихованцями. Індивідуальний підхід здійснюється в умовах колективної рооти класу в межах одних і тих самих завдань та однакового змісту навчання. Тобто, всі учні мають оволодіти знаннями, вміннями й навичками, визначеними програмою для певного класу. Отже, метою індивідуального підходу є забезпечення успішності всіх учнів у межах програмового матеріалу.

У роботі з учнями з особливими потребами важливо знати їхні сильні і слабкі сторони, оскільки саме опора на позитивні можливості дитини допоможе педагогу коригувати порушення і слугуватиме запорукою успішної роботи.

Реалізація індивідуального підходу можлива лише за умови створення спеціальних умов.

Основна з умов - це систематичне та всебічне вивчення учнів. Педагог має досконало вивчити всі особливості конкретного учня з особливими потребами. Для цього застосовуються різноманітні методи.

Це, зокрема, аналіз анапестичних та клінічних даних учня, експериментальне дослідження рівня розвитку його психічних процесів, знань, умінь, навичок. Одним із основних методів є спотереження за учнем під час різних видів діяльності (гра, праця, позакласна робота). Вчитель повинен постійно аналізувати продукти навчальної діяльності дітей (зошити, малюнки, поробки). Вивчення особистості кожного учня відбувається постійно. Лише комплексний висновок про всі особливості учнів дає змогу педагогові дібрати правильні методи впливу.

Важливою з умов для створення реалізації індивідуального підходу є знання психологічних закономірностей розвитку особистості.

Наступна умова – знання педагогічних принципів, формі прийомів індивідуального впливу на учнів та реалізація їх у навчально-виховному процесі. Це, насамперед, дозування труднощів.

Належну увагу потрібно приділяти активізації всіх учнів класу. Від активності та свідомості дітей залежить міцність засвоєння знань. Тому вчитель повинен так індивідуалізувати завдання для дітей з особливими потребами, щоб, з одного боку, врахувати їхні можливості та досвід, а з другого – зробити учнів активними учасниками заняття.

Важливим аспектом є визначення відповідного рівня допомоги. Вчитель має надати кожному учневі спеціальну допомогу, спрямовану на ліквідацію певних прогалин у знаннях, індивідуальних помилок, труднощів.

Важливе значення має правильний аналіз і оцінка діяльності дітей. Педагог має завжди спиратись на позитивні якості учня, відмічати будь-які його успіхи, старанність, докладені зусилля, знаходити таку форму якісної оцінки, яка б стимулювала його в роботі.

Слід не залишати поза увагою й володіння педагогічною технікою. Вчитель має використовувати прийоми особистого впливу на учнів – жести, виразність мовлення, погляд. Все це сприяє встановленню особливого контакту з учнями і стимулює їх до роботи.

Особливе місце займає й така умова – це урахування конкретної ситуації впливу. Використовуючи будь-який метод чи прийом, педагог повинен орієнтуватися на певну ситуацію: настрій дитини, її втому, здоров'я тощо.

Вивчаючи дитину, учитель повинен намагатися знайти у кожного учня його кращі риси, те, на що можна базуватись у навчання й вихованні [4, 174]. Адже В.О.Сухомлинський зазначав: „У кожної дитини думка розвивається своєрідними шляхами, кожна розумна і талановита по-своєму. Немає жодної дитини нездібної, бездарної. Важливо, щоб цей розум, ця талановитість стали



основою успіхів у навчанні, щоб жодний учень не вчився нижче від своїх здібностей” [3, 240]. У цих словах В.Сухомлинський висловив саму сутність індивідуального підходу до учнів у процесі навчання, гуманний його смисл – пізнавши учня, розкривши його сили і можливості, виявивши його талант, дати йому на основі розвитку здібностей, радість успіху у розумовій праці.

Висновки. Таким чином, індивідуальний підхід до учнів з особливими потребами – це не самоціль, а важлива умова і засіб подолання психофізичних недоліків кожної дитини та максимального розвитку її особистості.

Отже, врахування індивідуальних особливостей дітей з особливими потребами підтримують уявлення вихованців про себе як про особистості. Індивідуальний підхід робить позитивний вплив на формування особи кожної дитини при умові, якщо він здійснюється в певній послідовності і системі, як безперервний, чітко організований процес. Прийоми і методи індивідуального підходу не є специфічними, вони загальнопедагогічні.

Творча задача вчителя - відібрати із загального арсеналу засобів ті, які найбільш дієві в конкретній ситуації, відповідають індивідуальним особливостям дитини з особливими потребами. При проведенні індивідуальної роботи в процесі різної дитячої діяльності педагог постійно повинен спиратися на колектив, на колективні зв'язки дітей усередині класу. Колектив є тією силою, яка укріплює в дитині суспільні початки.

Важливе значення в навчально-виховній діяльності вчителя мають методи та форми роботи з дітьми, які мають різні особливості розумового розвитку, типи нервової системи та вищої нервової діяльності, особливі потреби.

Таким чином, індивідуальний підхід до дітей з особливими потребами – це важлива умова і засіб подолання психофізичних недоліків кожного учня та максимального розвитку його особистості.

### **Література**

1. Зарудня О.М. Основні вимоги до особистості вчителя початкової школи у контексті ідей В.Сухомлинського / Педагогічний дискурс. – 2010. – № 10, – С. 174-176.
2. Миронова С.П. Концептуальна модель діяльності сучасного корекційного педагога // Дефектологія. – 2007. – № 1. – С. 3-6.
3. Діти з особливими потребами в освітньому просторі України: бібліографічний покажчик / КЗ «ЗОУНБ» ЗОР; [уклад.: Ю. Щеглова, М. Маслова, Г. Мацієвська]. – Запоріжжя: ФОП Мокшанов В.В., 2017. – 256 с.
4. Терещук Г. Теоретичні засади методичної системи індивідуалізованого навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2005. – №1. – С. 3-5.
5. Миронова С. П. Методика корекційної роботи при порушеннях пізнавальної діяльності : підручник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2014. – 260 с.

6. Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/36815/>.

**Фільчук Т.В.**

вихователь ГПД

*Житомирського навчально-виховного комплексу  
спеціального типу №59 ЖМР  
м.Житомир, Житомирська область, Україна*

## **ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ГРУПИ ПОДОВЖЕНОГО ДНЯ**

Початок ХХІ сторіччя ознаменований кардинальними змінами в соціально-політичному та суспільному житті людини, зростанням вимог до освітнього рівня її громадян. На жаль, щорічні медичні огляди учнів закладів загальної середньої освіти вказують на стійке погіршення стану здоров'я населення України, що є чинником ризику для майбутнього держави в цілому. У зв'язку з цим формування здоров'я має відбуватися в роки інтенсивного розвитку учнів, що припадає на період навчання в школі.

Перші роки навчання є базовими для формування ключових компетентностей, які спрямовують подальший життєвий шлях та навчальні можливості учнів, формуючи стиль навчальної діяльності та моделі поведінки, розуміння себе як члена соціальної спільноти. Однією з таких компетентностей є здоров'язбережувальна компетентність, яка, згідно Державного стандарту початкової загальної освіти, має формуватись у процесі вивчення навчальних предметів «Основи здоров'я» та «Фізичне виховання». Проте, навіть за наявності предметів, спрямованих підтримувати стан здоров'я, медичні огляди учнів свідчать про його зниження. Тому існує потреба у нових педагогічних методах, які навчають учнів розумному поєднанню навчальної діяльності та прийомів поновлення своїх фізичних і психічних ресурсів, що стане основою для збереження здоров'я та успішного навчання в закладі загальної середньої освіти.

Мета: основні положення роботи доповнюють педагогічне знання й можуть слугувати для подальшої наукової розробки проблеми формування у молодших школярів здоров'язбережувальної компетентності в умовах групи подовженого дня, а також сприяють його використанню для розробки методичних рекомендацій в контексті проблеми дослідження

Формування здоров'язбережувальної компетентності передбачає набуття учнями вмінь збереження, зміцнення здоров'я та дбайливого ставлення до нього, розвиток особистої фізичної культури, що досягається шляхом виконання таких завдань:



- формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, фізичну культуру, фізичні вправи, взаємозв'язок організму людини з природним і соціальним оточенням;
- формування та розвиток навичок базових загальнорозвивальних рухових дій;
- розвиток в учнів активної мотивації дбайливо ставитися до власного здоров'я і займатися фізичною культурою, удосконалювати фізичну, соціальну, психічну і духовну складові здоров'я;
- виховання в учнів потреби у здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до здорового способу життя; розвиток умінь самостійно приймати рішення щодо власних вчинків;
- набуття учнями власного здоров'язбережувального досвіду з урахуванням стану здоров'я;
- використання в повсякденному житті досвіду діяльності спрямованої на збереження здоров'я діяльності для власного здоров'я та здоров'я інших людей [4, с.29].

Збереження здоров'я дітей, формування у них свідомого вибору здорового способу життя є чи не найактуальнішою проблемою освіти. Валеологічне виховання школярів не може не спиратись на здорову мотивацію життєдіяльності людини. Грамотний педагог завжди має знайти час і місце для діагностики провідних мотивів ставлення учнів до власного здоров'я.

Вихователь, який працює в групі подовженого дня, найчастіше виступає в ролі організатора всіх видів діяльності учнів як компетентний консультант і помічник. Тому професійні вміння вихователя повинні бути спрямовані не лише на контроль знань і умінь, а й на організацію навчання, праці й відпочинку, формування особистості як словом, так і вчинками. Вихователь продовжує роботу вчителя у формуванні ключових компетентностей. Однією з компетентностей є здоров'язбережувальна [3, с.112].

Початок шкільного життя супроводжується для шестирічок значною кількістю стресових явищ, що може призводити не тільки до невмотивованого інтелектуального невстигання, а й до соматичних та психічних розладів здоров'я і тому потрібно створювати для першокласників такі умови, які б задовольняли їх [3, с.115].

Однією з таких вікових потреб учнів першого класу є прагнення до пізнання дійсності й виявлення власної активності у формі гри. Гра може зробити дитяче шкільне життя цікавим, радісним, емоційно багатим, плідним.

Обов'язковим елементом режиму дня є перебування і проведення рухливих ігор на свіжому повітрі. Вихователю слід розробити систему заходів, що спрямовані на формування здоров'язбережувальної компетентності. Формування навичок здорового способу життя педагог може реалізувати через різноманітні спортивні години

Під час роботи ГПД здійснюється комплекс заходів, таких як проведення фізкультхвилинок та фізкультпауз в процесі самопідготовки, гурткова та секційна робота, години рухової активності, прогулянки та спортивно-масові заходи [2, с.89-90].

Не останню роль у забезпеченні оптимального рухового режиму, розвитку фізичних якостей вихованців відіграє організація роботи спортивних гуртків і секцій.

У роботі з вихованцями ГПД доцільним є проведення сезонних турпоходів. Походи є одним із захоплюючих видів рухової діяльності, під час якої вирішують не тільки оздоровчі завдання, удосконалюють рухові навички та фізичні якості дітей, але й виховують любов та бережливе ставлення до природи

Оскільки перебування дітей на свіжому повітрі - це важливий фактор загартовування, зміцнення здоров'я, підвищення працездатності дітей, то, незалежно від пори року, ці заняття потрібно проводити на свіжому повітрі. До змісту кожного заняття можна включати не більше 4-5 основних видів фізичних вправ з ходьби, бігу, метання, лазіння [2, с.96].

Світ ігор дуже різноманітний: рухливі, сюжетні, імітаційні, народні, спортивні, рольові, групові, ігри - забави, ігри - змагання, ігри - конкурси, ігри - естафети.[1]. Для молодших школярів цікаві також різні спортивні розваги й атракціони

Найважливішим завданням сучасної освіти - є виховання здорового покоління, свідомого ставлення особистості до свого здоров'я та здоров'я оточуючих. Протягом навчання в учнівській молоді прогресують відхилення у стані здоров'я, зростає кількість хронічних захворювань, погіршується психічний розвиток дітей. Усе це вимагає від учителів пошуку нових педагогічних підходів, використання спеціальних методик, які б сприяли збереженню здоров'я учнівської молоді, формували в них навичок здорового способу життя.

У сучасній освіті формування здоров'я учнівської молоді здійснюється на основі різних підходів. Одним із головних підходів є компетентнісний, згідно з яким, результатом освіти має бути набуття учнем здоров'язберігаючої компетентності, тобто властивостей, спрямованих на збереження здоров'я свого та оточуючих. Здоров'язбережувальна компетентність передбачає збереження власного фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я і здоров'я свого оточення.

### **Література**

1. Амосов М.М. Роздуми про здоров'я / М. М. Амосов. – К.: Здоров'я, 1990. – 168 с.
2. Андрощук Н.А. Основи здоров'я і фізична культура (теоретичні відомості) / Н.А.Андрощук. – Тернопіль, 2006. - 160 с.
3. Вакуленко О.В. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості: Дис.канд. пед. наук. – К., 2008. – 259 с.
4. Зубалій М. Складові здорового способу життя./ М.Зубалій // Завуч. – 2013. – № 20. – С. 29.

**Терентьєва Н.В.**

вихователь ГПД

*Житомирського навчально-виховного комплексу*

*спеціального типу №59*

*м. Житомир, Житомирська область, Україна*

## **РОЗВИТОК ТА АКТИВІЗАЦІЯ ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

Актуальність даної теми є безсумнівною, оскільки викликана необхідністю впровадження інноваційних підходів під час розвитку логічного мислення школярів з особливими потребами.

Головною метою Концепції спеціальної освіти осіб з психічними та фізичними вадами в Україні є – «визначити провідні напрямки спеціальної освіти в Україні на найближчі роки та перспективу, створити життєздатну систему безперервного навчання осіб з психофізичними вадами для досягнення ними якомога високих освітніх рівнів, забезпечити можливості постійного духовного та фізичного самовдосконалення особистості, нормалізації її інтеграції в сучасну систему соціальних відносин» [4].

Мета дослідження: здійснити аналіз особливостей розвитку логічного мислення учнів з особливими потребами; апробувати на практиці комплекс методів у процесі самопідготовки з основних навчальних предметів початкової школи; обґрунтувати та продемонструвати на прикладах важливе значення розвитку логічного мислення для дітей з особливими потребами.

Завдання дослідження: опрацювати літературу з теми; визначити сутність і специфіку розвитку мислення учнів з особливими потребами; ознайомитись з інтерактивними технологіями у розвитку логічного мислення школярів.

Згідно з новим Державним стандартом початкової загальної освіти, метою освітньої галузі "Математика" є формування предметної математичної і ключових компетентностей, необхідних для самореалізації учнів у швидкозмінному світі. Для досягнення зазначеної мети передбачається формування: цілісного сприйняття світу, розуміння ролі математики у пізнанні дійсності; готовності до розпізнавання проблем, які розв'язуються із застосуванням математичних методів, здатності розв'язувати сюжетні задачі, логічно міркувати, обґрунтовувати свої дії та дії за алгоритмом; вміння користуватися математичною термінологією, знаковою і графічною інформацією; орієнтуватися на площині та у просторі; застосовувати обчислювальні навички у практичних ситуаціях і розуміти сутність процесу вимірювання величин; інтересу до вивчення математики, творчого підходу та емоційно – ціннісного ставлення до виконання математичних завдань; уміння навчатися [2].

У формуванні ключових компетентностей допомагають інтерактивні технології. Учні повинні розв'язувати задачі, які спонукають думати, зіставляти різні методи; сприяють розвитку мислення (творчого, критичного) і застосуванню різних способів вираження думки; інтуїції – здатності

передбачати результат і знаходити шлях до розв'язання; знаходити їм практичне застосування.

В процесі розвитку логічного мислення школярів з особливими потребами важливим є навчити дітей робити нехай і маленькі, але власні відкриття. Корисним є не результат вирішення завдань, а сам процес - з думками, помилками, міркуваннями (хоч і не завжди правильними чи логічними). Адже це в кінцевому етапі може призвести до особистих перемог учнів, що є надзвичайно важливим для дітей з особливими потребами.

Діти з обмеженими можливостями часто не можуть пояснити певний факт чи явище через недостатню кількість знань. Тому їх потрібно зацікавити і спонукати до пізнавальної діяльності нестандартними завданнями, оригінальними запитаннями. І, коли учні усвідомлять, що самостійно знайшли відповідь навіть на найпростіше запитання, вони відчують радість своїх досягнень і бажання дізнаватися щось нове.

Логічні прийоми мислення – це перший компонент пізнавальної діяльності учня. Формуючи у дітей уявлення, поняття, уміння і навички, вчитель постійно звертається до логічних прийомів мислення. Однак, логічне мислення не можна сформувати за допомогою будь-якого одного прийому: усі прийоми пов'язані між собою внутрішньою логікою, тому можуть бути сформовані в певній послідовності [1].

Якщо ця робота проводиться систематично і ціленаправлено, то результат не примусить довго чекати (але для кожного учня він залежить від індивідуальних можливостей). Адже для дітей з особливими потребами розвиток логічного мислення є складним процесом, який вимагає значних зусиль не тільки з боку вчителя, а й самого учня.

Проаналізувавши рівень навчальних досягнень протягом трьох років, можна зробити висновки про незначні успіхи школярів з особливими потребами. Але навіть невеликі досягнення дітей цієї категорії важливі для їх подальшого розвитку. Інтерактивні технології у розвитку логічного мислення учнів мають велике значення. Систематичне та доцільне використання завдань з логічним навантаженням під час кожного уроку допоможе досягти позитивних результатів. Враховуючи специфіку мислення дітей з обмеженими можливостями, вчителю та учню потрібно докласти чимало зусиль для цього. Не потрібно зупинятися при найменших труднощах, а наполегливо і систематично працювати над підвищенням результативності роботи та рівня знань учнів. Адже відомо, що «сучасний урок – твір мистецтва, де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня»

Розвиток логічного мислення у дітей з обмеженими можливостями – одне із найскладніших та найважливіших завдань початкового навчання. Адже вміння логічно мислити – необхідна умова успішного засвоєння навчального матеріалу. Аналіз рівня розвитку мислення учнів з особливими потребами засвідчив, що у таких дітей цей процес вимагає особливої уваги. Завдання з логічним навантаженням викликають у них значні труднощі. Це свідчить про низький рівень мислення. Для розвитку логічного мислення особливих дітей необхідно: використовувати матеріал, який сприяє максимальній активізації

пізнавальної активності учнів і попереджає стомлюваність; чергувати розумову і практичну діяльність; застосовувати чітко систематизований, цікавий, яскравий наочний матеріал з багатьма практичними прийомами; відпрацьовувати вміння учнів діяти самостійно і не боятися брати на себе відповідальність за прийняте рішення; підтримувати, заохочувати ініціативу для підвищення самооцінки школяра та впевненості в собі; багаторазово повторювати інформацію, яка повинна бути виражена в доступній формі; застосовувати індивідуальний підхід в навчально-виховному процесі.

Успішність та ефективність формування та розвитку логічного мислення учнів з особливими потребами залежать від форм та методів організації освітнього процесу. Від активності школяра, його бажання і вміння вчитися, вміння міркувати, обґрунтовувати свої думки, спілкуватися з вчителем, з учнями класу залежить успіх у навчанні та рівень розвитку логічного мислення. Важливими є доступні форми викладу матеріалу, повторюваність, предметно-наочний характер навчання, розвиток стимулів, мотивації та інтересу. Неабияку роль відіграє оптимістично-підтримуючий аспект відносин. Розвиток логічного мислення особливих дітей значною мірою залежить від того, на скільки враховуються і реалізуються індивідуальні можливості дитини.

Отже, систематичне і доцільне використання завдань з логічним навантаженням допоможе досягти стійких та позитивних результатів. Учні, в міру своїх можливостей, будуть здатні аналізувати, співставляти, оцінювати, синтезувати, співпрацювати в парі чи групі. Це допоможе дітям з особливими потребами пізнати задоволення від власного успіху.

### **Література**

1. Богданович М. В. Розвиток учнів з особливими потребами. Матеріали Всеукраїнських педагогічних читань / упор. Н. П. Листопад, О.В.Онопрієнко. – Тернопіль. Навчальна книга, 2012. – 80 с.
2. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посіб. Авт.- уклад.: О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.П.Н.; 2002, – 136 с.
3. Концепція спеціальної освіти осіб з психічними та фізичними вадами в Україні [Електронний ресурс]: <http://uchni.com.ua/pravo/10662/index.html>

**Мельник С.І.**

директор

*Навчально-виховний комплекс «Струмочок»*

*м. Київ, Київська область, Україна*

## **УКРАЇНСЬКІ МОТИВИ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ХУДОЖНЬОГО РОЗПИСУ ТА ПИСЬМА**

Програма «Український художній розпис» (Петриківський розпис, Косівський розпис, Опішнянський розпис, розпис М. Приймаченко) ставить перед собою мету познайомити дітей з спадщиною художнього розпису,



привити любов до даного традиційного ремесла, вмінню створювати особисті творчі композиції в традиціях народного ремесла українського народу, розвивати творчі можливості дітей, естетичний і художній смак, сприяти навчанню дітей початковим навичкам письма завдяки художньому розпису. Головна ідея програми – допомога дитині, що розвивається в соціалізації і самовизначенні в процесі творчої діяльності, заснованій на спілкуванні, вивченні історії і культурних цінностей своєї Батьківщини.

Педагогічна цілеспрямованість розробки програми по навчанню і розвитку навичок письма полягає в наступному:

- В інтеграції двох видів діяльності художнього розпису і письма;
- Дозволяє врахувати одну з найважливіших особливостей молодшого школяра – цілісність сприйняття навколишнього світу, в якому всі елементи взаємопов'язані [2, с.42].

Інтеграція різних видів діяльності заснована на поступовому розумінні і прийнятті дитиною того, що образ одного і того ж об'єкту, явища в різних видах мистецтва створюється специфічним для того чи іншого виду діяльності *засобами*:

- В образотворчій діяльності – малюнок (форма, величина, колір, композиція, ритм );
- На письмі – знак (елемент букви, графічні символи, напрямі руху, форма, величина).

В основі інтегрованих занять лежить спільний зміст ведучих тем і їх логічний взаємозв'язок, тобто встановлення міжпредметних зв'язків як одного із складових елементів організації навчального процесу [4, с.22].

Програма складається з таких модулів:

1. «ПИСЬМО » та «РОЗПИС».

Заняття розраховані на розвиток графічних рухів, навичок письма, завдяки художньому розпису, зорових сприйняття, зорово-моторних координацій. Для засвоєння навичок початкового письма і графічного розпису краще використовувати зошити в широку лінію. Робота в такому зошиті дозволяє дитині уникнути забруднень в сприйнятті буквених форм, елементів розпису і їх частоті, дозволяє відпрацювати правильне виконання елементів, поступово зменшуючи їх висоту до необхідної (здоров'язберігаючий фактор – зір дитини). Робота триває за принципом «від простого до складного» і передбачає виконання узорів по схемі, творчі завдання, що розкривають послідовність виконання малюнку того чи іншого елемента художньої композиції. В результаті роботи в зошитах діти засвоюють початкові навички завдяки різноманітним вправам, більша частина яких присутня в художньому розписі.

2. Модуль «ЖИВА АБЕТКА» В.О.Сухомлинський писав: «Процес навчання читанню та письму має стати для дітей яскравим шматком життя, наповненого живими образами, звуками, мелодіями... Навчання грамоти потрібно тісно пов'язати з малюванням, грою, пізнанням краси світу». Їх краще проводити одночасно з наступними модулями.

3. Модулі «АПЛІКАЦІЯ» та «ВИШИВАННЯ» або «БІСЕРОПЛЕТІННЯ» де використовуються традиційні орнаменти. Орнамент складається з ритмічно

повторювальних зображень. Рівномірне чергування однакових візерунків в орнаменті створює враження руху або спокою. За мотивами орнаменти поділяють на геометричні, рослинні й тваринні. Залежно від ритму орнаменти є прості й складні. Прості орнаменти будують повторенням одного елемента. Цікавою є техніка створення орнаменту з бісеру.

4. Модуль «КНИЖКОВА ПАЛІТРА». Дитина на початковому етапі навчання грамоти в школі або садочку знайомиться з буквами абетки, засвоює читання і письмо, з цікавістю розглядає книги. Навчання цього модуля розвиває цікавість до книги. Це стимулює у дітей у майбутньому прагнути до створення шрифтових композицій, які в свою чергу будуть сприяти розвитку навичок зображувального мистецтва, розвитку рухової моторики дітей засобами навчання розпису. Розвиток рухів необхідний для здійснення різних видів діяльності і багато в чому залежить від володіння засобами і інструментами. В образотворчій діяльності розвиваються рухи руки, які пов'язані з процесом зображення.

Особливості зображувальної діяльності полягають в тому, що для її впровадження важливий не тільки розвиток руки, але й розвиток зору. Зоровий контроль за рухом руки необхідний на всіх етапах створення зображення. Зір оцінює отримане зображення і направляє його. Тому перший момент показу руху педагогом дуже важливий, так як він дає початок зображення; внаслідок сприйняття руху і формується уявлення про рух, який потрібно виконати. Процеси сприйняття, уявлення (зорові та рухові), рухи рук взаємопов'язані між собою і мають бути єдині. Навички – це автоматизовані рухи, які спочатку виробляються свідомо, а потім функціонують автоматично» – С.Л. Рубінштейн «Основи загальної психології».

Орієнтування в русі руки, пов'язані з зображенням, починаються вже в процесі дослідження предмета. Організуючи дослідження предмета, педагог не тільки сам рухом руки по контуру виділяє форму предмета, підкреслюючи характер руху, але пропонує окремим дітям зробіть те саме. Перед малюванням необхідно в повітрі зобразити той рух, який потрібно зробити дітям. Потім цей рух відтворюють на папері. Створюється зв'язок дії руки і зору. Зоровий образ з'єднується з руховим. Це сприяє забезпеченню подвійного контролю (рухового і зорового) за послідовними виконавчими рухами. Рух руки по предмету в процесі дослідження доводить дитині зв'язок цього руху з формою предмету: круглою чи прямокутною формою [4, с.18].

На підготовчому етапі навчання письма діти мають засвоїти поняття про букви – графічні знаки, навчитися правильно чітко і досить швидко писати всі графічні елементи, дотримуючись правильного руху руки, правильної траєкторії руху. Паралельно з графічним відбувається формування орфографічних навичок. В формуванні графічних навичок виділяють три головних етапи:

1 – аналітичний, основним компонентом якого є виділення і оволодіння окремими елементами дії;

2 – умовно- синтетичний, з'єднання окремих елементів та цілісність дії;



3 – автоматизації, є етапом створення навички як дії, який характеризується високим рівнем засвоєння і відсутністю поелементної свідомої регуляції і контролю. Характерною рисою автоматизації навички є швидкість, плавність, легкість.

Важливим етапом формування графічних навичок є перші уроки навчання письма. Підсумовуючи практичний досвід колег, ми притримуємося думки, що необхідно проводити наступні види робіт:

- Штрихування;
- Створення бордюрів в полосі із різних елементів;
- Конструювання букв.

Під час уроків по штрихуванню проводяться вправи на розслаблення руки, тобто гімнастику для пальчиків. Систематичні вправи по штрихуванню дозволяють дитині розвивати мускулатуру пальців, координацію рухів, навчають орієнтуватися на папері, розуміти і виконувати такі завдання як проведення ліній зверху донизу, зліва направо і так далі. Такі вправи сприяють розвитку таких важливих якостей як увага, охайність і вміння доводити справу до кінця [5, с.62]

Направлення образотворчої програми «Українські мотиви: взаємозв'язок художнього розпису і письма» – художньо-естетичний розвиток дітей молодшого шкільного віку. Програма може бути використана як в дитячому садку, так і в початковій школі на уроках навчання грамоти.

### **Література**

1. Бернштейн Н.А. Про побудову рухів. – М.1947.
2. Бетенькова Н.М. Навчання першокласників письму в зошиті з однією лінійкою. «Початкова школа».- 1991. - №11 – с.63
3. Величко Н.К. Розпис, техніка, прийоми. – М.1999.
4. Комарова Т.С. Формування графічних навичок у дошкільників. М. Просвіта, 1970.
5. Паульсон І.І. Методика грамоти по історичним і теоретичним даним.1897.
6. Таранов Н.Н. Рукописний шрифт. Львів, 1986.
7. Цвинтарний В.В. Вправи для пальців . Нижній Новгород, 1995.

**Погорілко І.М.**

вчитель фізики,

*Носелівська ЗОШ І-ІІІ ступенів*

*с.Носелівка, Борзнянського р-ну, Чернігівської обл.*

### **ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОВЕДЕНІ ПО ЗМІНІ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ І ЇХ ПОТЕНЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У НАВЧАННІ**

В 1975-1976 н.р. рівень пропусків учнями занять (на графіку рожева лінія) порівняно невеликий. Найвищий – у січні місяці 3.1%. Середній показник

протягом року становить 1.8%. Навіть у січні місяці показник пропусків далекий від карантинного порогу (і як правило, карантинів в той час не було). В той час можна було легко відібрати спортсменів на районні і інші змагання (лікарі «бракували», як правило, з 30 учнів 1-2, із-за артеріального тиску і т.п.). Також, зважаючи на те, що в ті роки взимку температура була значно нижча за сучасну, 2-3% пропусків говорять самі за себе про рівень здоров'я учнів.

Після уроків і на перервах учні в чергу стояли біля турніків і спортивних брусів, захоплювались волейболом і баскетболом.

Що ж відбувається з пропусками занять учнями в наш час?

Чорна лінія графіку відповідає кількості пропусків занять учнями в 2016-2017 н.р. З нього чітко видно, що кількість пропусків різко зросла. В січні місяці вона досягла 23% і школа була закрита на карантин. Тобто, кількість пропусків зросла більше, ніж у 7 разів. Загальний показник пропусків протягом навчального року становив 7.2%, що в 4 рази більше, ніж 40 років назад.

Про стан здоров'я і рівень фізичних можливостей учнів можна, також, судити з рекордів шкільних змагань. Так, в 1975-1976 н.р. рекорд по стрибках вгору становив 1.48 м (Мицик С.), в довжину – 4.45 м (Горбонос М.), біг 100 м – 11.2 с (Никоненко О.).

Зараз претендентами на участь в районних змаганнях є 10-12 учнів (з них 35-40% лікар може «забракувати» із-за їх фізичного стану).

Рекорди шкільних змагань теж змінились не в кращу сторону: стрибки вгору – 1.30 м (Никоненко С.), в довжину – 3.95 м (Петровець О.), біг на 100 м – 11.8 с (Демченко С.). Загальне зниження показників становить 12-15%.

Біля турніків і брусів черги, практично, уже немає.

Використовуючи шкільну архівну документацію і сучасні дані з пропусків занять учнями і оцінки з журналів, було встановлено цікаву залежність між станом здоров'я учнів і їх успіхами в навчанні.

Як бачимо з графіків, падіння успішності учнів почалося, приблизно, з 1980 року. Кінець 70-х і початок 80-х років – це початок широкого використання хімікатів проти колорадського жука. Це інтенсивний від'їзд молоді з села в місто, широке осушування боліт і, в зв'язку з цим, падіння ґрунтових вод.

Пропуски занять почали кардинально рости з 1986 року (ефект аварії на Чорнобильській АЕС, після аварії на АЕС учні засинали прямо на уроках).

На ефект від аварії наклалась хімізація і інші негативні впливи. Стабілізувались пропуски на цифрах 5-6% починаючи з 1990 року.

Починаючи з 2005 року якісний показник навчання знижувався уже із-за посилення відтоку молоді з села. Інший чинник зниження – молоді вчителі втратили інтерес до роботи в сільській школі (відносно зниження зарплати (молодий вчитель одержує майже стільки, скільки техпрацівниця школи), відміна пільг, загальне зниження авторитету вчителя у нашому суспільстві, соціальні умови (вчителю стало важко знайти собі подружню пару, місце і спосіб проведення вільного часу) і т.п.).

Чим же ми пояснюємо такі зміни?

1.Змінами в екології (в першу чергу, хімізацією сільського господарства; проникненням антибіотиків і стимуляторів у методи вирощування продукції тваринництва).

2.Різким погіршенням якості питної води.

3.Проникненням інформаційних технологій у проведення вільного часу дітей

4.Природним відбором (кращі, здоровіші представники молоді покидають село).

5.Шкідливі звички молоді (тютюнопаління і т.д.).

6.Впливом наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

Висновок:

1.Для покращення здоров'я дітей необхідна загальнонаціональна програма, яка б враховувала всі перелічені вище фактори.

2.В школах проводити більш активно програми типу «Здоровий спосіб життя».

3.Здоровий спосіб життя пропагувати на центральних каналах телебачення.

### **Література**

1.Вашків П.Г., Пастер ПЛ., Сторожук В.П., Ткач Є.І. Теорія статистики: Навчальний посібник. - К.: Либідь, 2001. - 320 с.

2. Лугінін ОС Статистика: Підручник. - К.: Центр учбової літератури, 2007. - 608 с.

3. Мармоза А.Т. Практикум з математичної статистики: Навчальний посібник. - К.: Кондор, 2009. - 264 с.

**Пилип Е.Е.**

учитель історії, словацької мови та літератури

*Тур'я-Реметівська загальноосвітня школа I-III ступенів*

*с. Тур'я-Ремета Перечинського району*

*Закарпатської області*

## **ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ІСТОРІЇ ТА ПРАВОЗНАВСТВА В ШКОЛІ ТА НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ ІННОВАЦІЇ НА УРОКАХ: ТЕХНОЛОГІЯ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ**

Одна з найбільш поширених сучасних технологій є змішане навчання. Змішане навчання поєднує онлайн та офлайн-навчання у один ланцюжок, що творить «навчальний досвід», виробляє навички отримувати інформацію в мережі Інтернет, використовувати її для реалізації своїх навчальних проєктів. Використання змішаного навчання дає змогу розкрити потенціал кожного відповідно до його індивідуальних потреб та можливостей.

Основні моделі змішаного навчання: *Ротаційні моделі (Rotation model)* ґрунтується на принципі ротації, коли учні навчаються у групах згідно з певним графіком, переміщуючись від однієї станції до іншої, однією з яких

обов'язково є онлайн навчання, а іншими можуть бути навчання у групах, проектна робота, письмові завдання. Вона включає чотири різновиди: 1. Ротація станцій (учні навчаються у групах згідно з певним графіком ротації, що є спільним для всіх). 2. Ротація лабораторій оснащених комп'ютерами, де діти рухаються і переходять у онлайн-лабораторію, працюють над виконанням завдання. 3. Перевернутий клас (учні отримують інструкцію за якою основний навчальний матеріал вивчають вдома). 4. Індивідуальна ротація (кожен учень займається за своїм індивідуальним графіком ротації).

Узагальнюючи сказане, змішане навчання - це не просто використання технічних засобів навчання, тобто механічне додавання сучасних інтерактивних технологій до традиційних, а якісно новий підхід, що трансформує структуру та зміст навчання, змінюючи традиційні ролі учителя та учня, а також і навчальне середовище. Перевагами змішаного навчання є: індивідуалізація навчання; можливість саморозвитку, самостійного навчання, мотивація учнів, виникнення відчуття успіху, можливість проведення тестування великої кількості учнів та отримання негайного зворотного зв'язку.

### **Література**

1. Blended learning // University of Waterloo. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uwaterloo.ca/centre-for-teachingexcellence/resources/blended-learn>.
2. Велединская С.Б., Дорофеева М.Ю. Смешанное обучение: секреты эффективности // Высшее образование сегодня, 2014. – №8. – С. 8-13.

**Лейчук Г.П.**

вчитель математики

*Криворізька загальноосвітня школа №100 КМР ДО  
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

### **ГРА ЯК СПОСІБ НАВЧАННЯ**

Серед важливих педагогічних проблем, які поставила перед нами сучасна школа, є використання альтернативних форм організації навчання школярів.

На мою думку, вільніше стало в педагогіці, зникла єдина уніфікована освіта, яка вимагала від вчителя чіткого виконання змісту і не дозволяла відступати ні на крок.

Відомо, що однією з необхідних умов якісного навчання учнів є їхня активність у процесі навчання, стійкий інтерес до предмета, що вивчається, бажання дізнатися нове. Оскільки математична підготовка учнів орієнтується на широке розкриття зв'язків математики з оточуючим світом, а математичні вміння та навички знаходять безпосереднє застосування в виробничій та науковій діяльності. Отже, одним з основних завдань сучасної школи є розвиток математичних здібностей дітей.

Перед сучасним вчителем стоїть одна з найскладніших задач педагогіки: зацікавити учнів навчатися, здобувати знання, досліджувати, знаходити різні

варіанти розв'язування математичної задачі і вибрати найпростіший. Реалізація такої задачі – запорука успіху навчального процесу. Тому в своїй роботі використовую один з поширених методів – дидактична гра.

Гра добре організує і не тільки учнів, які добре навчаються, а і тих, хто не хоче вчитися, але зацікавлені і бажання перемогти дає свої результати. З цією метою в сьомому класі на уроках алгебри при вивченні теми «Тотожні вирази», я використовую гру «Небезпечні камінці», а на уроках геометрії при вивченні теми суміжні і вертикальні кути гру «Хто спритніший?». Треба за певний час назвати або записати пари суміжних і вертикальних кутів. Цю ж гру можна використовувати і в 5 класі при вивченні кутів.

В сьомому класі на уроці алгебри при вивченні теми «Многочлени», я проводжу гру «Врятуй принцесу». Гра розпочинається з передмови, що злий чахлик невмирущий вкрав принцесу, заточив її у вежі. Треба звільнити красуню. Текст цієї гри можна використовувати декілька разів і в різних класах, змінюючи завдання. Можна дати дітям завдання, щоб самі придумали казку, а потім використовувати їх на наступних уроках.

В п'ятому класі проводжу гру на додавання і віднімання десяткових дробів, на додавання і віднімання натуральних чисел «Математичне лото». Учні отримують картки і фішки з відповідями. Розв'язавши приклад відшуковують відповідь на картці і накривають нею розв'язаний приклад. У вчителя є картки з відповідями і тому він має можливість швидко перевірити завдання, виконане учнями (картки пронумеровані).

Більшість ігор для уроків я розробляю сама: «Який вантаж», «Небезпечні камінці», «Допоможи гномам», «Знайди однакову квітку», «Знайди однаковий автобус», «Знайди плоди», «Автоперегони», «Пробіжка». «Математичний феєрверк» та інші.

При підготовці до уроків і виховних заходів я використовую таку літературу: збірка статей «Сучасний учитель національної школи»; Я. І. Перельман Живая математика; Михайло Богданович «Математичні віночки»; В. Нестеров Знай и умей, Н. П. Грицаенко «Ну-ка, реши»; В. І. Коба, О. О. Хмура «Позакласна робота з математики в школі»; М. І. Микитинська, Н. Д. Мацько «Математичні ігри».

**Носова Н.В.**

вчитель інформатики та математики

*Куп'янська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №6  
м. Куп'янськ, Харківська область, Україна*

## **ПРОБЛЕМА СПІВПРАЦІ ПОКОЛІНЬ X, Y ТА Z В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ**

Покоління – це люди різного віку, які живуть в один період часу.

Проблема відмінності поглядів у різних поколінь відчувається та відчувалась завжди досить гостро. Про це говорять вислови людей давнини:



«Наша молодь любить розкіш, вона погано вихована...; Я втратив усіляку надію щодо майбутнього нашої країни...; Діти більше не слухають своїх батьків. Мабуть, кінець світу вже не дуже далекий...; Молоде покоління сьогодення не зуміє зберегти нашу культуру.»

Перший вислів належить Сократу (469 р. до н. е. – 399 р. до н. е., Афіни), другий – Гесіоду (кінець VIII - поч. VII ст. до н. е.), третій – єгипетському жрецеві (4,5-3 тис. до н. е.), а четвертий знайдено в глиняному горщику в руїнах Вавилону, а вік горщика 3000 років.

Щодо сучасної теорії поколінь, то виникла вона у 1991 у США завдяки Вільяму Штраусу і Нілові Хоувому, які виділили три покоління - X, Y та Z.

Метою статті є вивчення відмінностей вищезгаданих поколінь через призму потягу їх до освітнього процесу та зацікавленістю новими технологіями, а також висвітлення шляхів вирішення проблеми.

Покоління X – люди після 45-50 і старші. Для них обов'язкова вища освіта, а робота має бути «важкою». Люди цього віку не дуже дружать з інтернетом.

Покоління Y – від 30 до 45. Окрім обов'язкової вищої освіти, часто - не однієї, постійно навчаються на різних курсах і програмах. Диплом для них, як статус. Також важливі знання, які здобуваються зі всіх можливих джерел. Інтернет увійшов в їх життя в дорослому віці і вони цінують його можливості.

Покоління Z – люди до 30 років. Диплом для них – не головне. Вони знають і використовують всі можливості для самоосвіти. Не розуміють та не визнають субординацію. З народження Z-тівці проводять час за екранами моніторів своїх гаджетів, тому без Інтернету нікуди. При перших невдачах здаються, тому досить безвідповідальні.

В ході проведення практичного дослідження, були опитані учні 8 – 11 класів, яким пропонувалось пояснити такі слова, як: кохання, добро, патріотизм, дружба. Зазначимо, що вищезгадані слова діти розуміють приблизно однаково, що дає повне право оцінити ситуацію таким чином: загальнолюдські поняття і цінності невіддільні жодному часу, а тому будь-яке покоління можна виховати гідним та розумним.

Сучасна школа – це той осередок, де представники трьох поколінь X, Y та Z співпрацюють і навчають та виховують покоління Z.

Погляди вчителів та дітей часто розбіжні, особливо це стосується здобування знань, їх подальшого застосування та користі. Часто діти не погоджуються з навчальним процесом, висловлюють власну негативну думку з приводу застарілих методів навчання.

Для того, щоб спробувати розв'язати дану проблему, пропоную зосередитись на «особливостях» сучасних учнів, заглибитись та поміркувати, як перетворити так звані «недоліки» в нові можливості.

Суттєвим важелем нашого суспільства є гроші, які дають змогу відчувати себе захищеним в цьому житті. Учнів теж дуже цікавить питання грошей, але не їх накопичення, а гроші, як ресурс для нормального життя та здійснення подорожей.

Тому сучасній школі варто звертати увагу на нові та «новонароджені» професії, які дають змогу одержати потрібний ресурс. Запрошувати, за можливості, відомих блогерів або спробувати домовитись з ними про «зустріч» онлайн, знайти цікавий онлайн курс щодо фінансових питань та разом пройти на ньому навчання. Також не варто забувати і про літературу. Наприклад, для середнього шкільного віку можна запропонувати книгу німецького письменника Бодо Шефера «Пес на ім'я Мані або абетка грошей», в якій в доступній формі описані операції з грошима не лише, які стосуються сімейного бюджету, заощаджень, але і банківських операцій, про які ми не дуже любляємо говорити з дітьми. Діти досить «по дорослому» дивляться на сучасний світ - це потрібно враховувати при здійсненні навчального процесу.

Інтернет. Вчителі часто негативно відгукуються про нього. Але у дітей інша думка: «Я знаю все, якщо не знаю, - то загуглю!» Насправді, в учнів відпав інтерес до довгих роздумів та тривалих пошуків інформації в каталогах бібліотек. Набагато швидше запитати в пошукової системи. Саме пошук в інтернеті, порівняння інформації в підручнику та на теренах світової сітки, підготовка невеликих повідомлень з використанням мережі – це ті завдання, які вчитель повинен використовувати на уроках та в позакласній роботі. Тести, дистанційні конкурси та олімпіади, швидкі опитування та інтерактивні завдання, які дають миттєвий результат та не забирають багато часу – це те, що буде цікавим для покоління Z.

Часто школа дає знання, але не вчить бачити цілісної картини світу. А для сучасного учня з його кліповим мисленням та сприйняттям - ще важче донести та показати ці зв'язки. Вчитель, який озброєний ІКТ технологіями та креативним мисленням зможе зацікавити дітей невеликими відеороликами на власному YouTube-каналі, подачею деяких домашніх завдань або проектів, використовуючи соціальні мережі. Досить цікавим виявився досвід вчителів, які запропонували своїм учням створити сторінку в соцмережі від імені письменника чи поета, попередньо самостійно розібравшись з його біографією.

Зпокоління дуже любляє гратись у ігри, навчання. на їх погляд, повинно бути грою. Використовуючи на уроках STEM технології – поєднання різних дисциплін, вчитель зможе досягти непоганих результатів та зацікавити, змотивувати власних учнів, дати змогу відчувати себе першовідкривачем, що дуже важливо і притаманно всім дітям; запам'ятовується на довго, та дає змогу більш глибоко осмислити певні процеси. Як приклад - це може бути вивчення такої простої фігури, як квадрат. Вчитель пропонує учням різних класів розглянути та знайти застосування даної фігури у різних сферах діяльності людини: будівництво, мистецтво, програмування, декоративно-прикладне мистецтво, математика, фізика...Готуючи одне завдання, паралельно діти черпають знання з різних предметів. Також можна проводити кейс-уроки.

Особистість вчителя. Сучасний вчитель – це людина, яка готова до креативу тут і зараз. У дітей миттєво змінюється настрій і потреби. Дуже часто ми можемо почути: «Мені нудно!». Діти сучасності не вмюють довго концентруватись на одній позиції, їм потрібна швидка зміна, тому і завдання



треба подавати в лаконічній формі, без довгих вступів та зайвих слів. Вчитель – це порадник і друг, якому можна поставити навіть незручні питання.

Насправді, для того, щоб відчувати, а що ж потрібно Z-твіцям, треба час від часу сідати за парту і спробувати посидіти спокійно не відволікаючись цілий урок. Відвідайте урок колеги і якщо ви висиділи його до кінця, Ваша рука не потяглась до телефона, Ви не згадали, що на годиннику теж можна «щось поклацати», жодного разу не подумали над новим постом – тоді ви були у професіонала, Вам є чому повчитись у такого вчителя і він точно врахував та повернув всі недоліки покоління Z в правильне русло!

### **Література**

1. Павлишин Н. Молодь завжди не така [електронний ресурс]/ [сайт].- Режим доступу <https://dyvensvit.org/statti/1012925/>, вільний. – Назва з екрана.
2. Мірошникова А. Як вчителям порозумітися з «цифровим» поколінням дітей [електронний ресурс]/ [сайт].- Режим доступу <https://osvitoria.media/opinions/yak-vchytelyam-porozumitysya-z-tsyfrovym-rokolinnyam-ditej-porady-psyhologa/>, вільний.- Назва з екрана
3. Бордунова Є. На допомогу батькам і школі: як навчати дітей Z-покоління[електронний ресурс]/ [сайт].- Режим доступу <https://bit.ua/2018/12/yak-navchati-ditej-z-rokolinnya/>, вільний. – Назва з екрана.
4. Капличний С. 5 характеристик покоління Z. [електронний ресурс]/ [сайт].- Режим доступу <https://biz.mann-ivanov-ferber.ru/2018/07/18/5-karakteristik-rokoleniya-z/>, вільний. – Назва з екрана.
5. Міщук І. Діти покоління Z: які вони?!. [електронний ресурс]/ [сайт].- Режим доступу <https://zno.ua/news/diti-rokolinnya-z-yaki-voni.html>, вільний. – Назва з екрана.

**Яковенко О.В.**

вчитель початкових класів

*Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 90  
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

### **ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ ЕТНОГРАФІЧНОГО МУЗЕЮ ШКОЛИ «УКРАЇНО, КРАЮ РІДНИЙ» ЯК НЕОБХІДНА УМОВА У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ**

Нові завдання шкільної освіти в Україні, які спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього навчально-виховного процесу в школі, визначають нові пріоритети навчання і виховання, потребують формування ініціативної особистості, здатної до раціональної творчої праці.

Головною метою виховання має бути формування повновартісної, індивідуально вираженої, всебічно розвинутої особистості.

Дослідження є вчення про формування інтересів у молодших школярів засобами народної педагогіки та Декларація про державний суверенітет і акт проголошення незалежності України, закони про освіту, про мови, концепції національної школи, педагогічної освіти, козацької педагогіки, національного виховання в Україні, Державний стандарт початкової освіти.

Інтерес порівнюють із ферментом, який допомагає асимілювати основи наук. Дослідження показали, що інтереси позитивно впливають на навчання. Відсутність інтересу знижує успішність роботи.

Один з кращих педагогів сучасної України Василь Олександрович Сухомлинський (1918 – 1970 р.) в своїх роботах приділяє значну увагу формуванню пізнавальних інтересів. В таких працях як «Роки отроцтва», «Рання юність», «Подорож по земній кулі», «Знання живі і мертві», «Література і людина» та інших.

В.О. Сухомлинський відстоює концепцію формування пізнавальних інтересів у учнівської молоді на цікавому матеріалі з використанням здобутків суспільно – педагогічного досвіду рідного народу, національної етнопедагогіки. Він одним з перших педагогів України доклав певних зусиль до практичної реалізації основних положень формування пізнавальних інтересів засобами етнопедагогіки. Теоретичні розробки і практичний досвід В.О. Сухомлинського стали своєрідною відправною точкою ходи школи, освіти і педагогіки України до формування пізнавальних інтересів молодших школярів як розвиток інноваційної особистості на основі етнографічного музею школи «Україно, краю рідний».

Перші роки навчання в школі мають велике значення в розширенні розумового кругозору учня: дитина не лише підчас, а й переконається багато в чому, перед нею вже розкриваються найпростіші взаємозв'язки й взаємозалежності між явищами природи та суспільства.

В.О.Сухомлинський писав: "Природа мозку дитини потребує, щоб її розум виховувався біля джерела думки – серед наочних посібників, образів і, насамперед, серед природи, щоб думка переключалася з наочного образу на "обробку" інформації на цей образ. Якщо ж ізолювати дітей від природи, якщо з перших днів навчання дитина сприймає тільки слово, то клітини мозку швидко втомлюються і не справляються з роботою, яку пропонує вчитель".

Хочу розповісти про наш шкільний музей, він є гордістю нашої школи. Називається музей «Україно, краю рідний». Яка ж його історія? Створення музею почалось у 1988 році. Готуючись до уроків українознавства, учні, крім розповідей про дідусеву хату, наші обереги, символи України, приносили на уроки предмети домашнього вжитку, вишиті бабусями рушники, сорочки, ікони. І виникла думка: утворити музей української минувшини.

Почалась пошукова робота. Вчителі, учні, батьки – всі захопились цією роботою. Відкриття музею було присвячене до 175 річниці з дня народження Т.Г.Шевченка. Музей має три зали.

Заходимо на подвір'я і бачимо: добрий господар. Двір обгороджений тином, під яким стоїть віз, навантажений дарами природи. Чепурна біленька

хата, під стріхою коромисло, а біля стіни вулик. Неподалік хати – криниця – журавель, трохи далі, коло сараю, знаряддя сільськогосподарської праці.

Переступаємо поріг хати і переносимось в далеке минуле наших бабусь і дідусів. Зліва від дверей повернена челюстями до вікон стоїть піч. В кутку між дверима і піччю – рогачі, коцюби, на полицях – праски, гасові лампи, чавуни, макітри. На підлозі біля печі стоїть діжа. Поряд з піччю, під стіною, стоїть дерев'яне ліжко, над ним – вишиті рушники. Як же не провести виховний захід «І на тім рушникові оживе все знайоме до болю», де діти осмислюють знання рушника у житті рідного народу, виробляти душевну потребу берегти його як сімейний скарб, бажання вишити свій рушник. Тут же розмальована скриня, дитяча колиска. По діагоналі від печі покуть, де розміщено кілька ікон, прикрашених вишитими рушниками, перед іконами лампадка. На стіні, біля вікон мисник. В ньому зберігається керамічний посуд: миски, глечики, горнятка, куманці. Вдовж вікон стоїть дерев'яна лава, застелена рядном. Біля лави стіл, на якому лежить паляниця, в солянці сіль, а в плетеній вазі фрукти.

Зліва від дверей на столі лежать альбоми, історичні документи, відгуки відвідувачів музею. На стіні портрет Т.Г.Шевченка в рушнику. В хаті можна побачити прялки, ткацький станок, козацький одяг, прочитати рецепти українських страв.

Другий зал знайомить нас з українським фольклором. В ньому зібрані народні пісні, казки Дніпропетровської, Кіровоградської, Запорізької областей, легенди міст та їх історія.

Ми, криворіжці, живемо у місті, якому понад 200 років тому першими поселенцями були козаки Запорізької Січі. Саме про славне козацтво України розповідають документи, ілюстрації, картини, експонати, портрети гетьманів третього залу, котрий було освячено і відкрито на свято Покрови в 1992 році. Чому б не провести урок українського читання по темі: «Закувала та сива зозуля» (козацька пісня).

Пошукова робота і далі триває. Збираємо документи, фотокартки, записуємо інтерв'ю.

Епоха козацтва створила багатогранну, глибоку духовність, що стала гордістю і окрасою, вершиною української національної культури, її пізнавально – виховний, емоційно – естетичний потенціал ліг в основу не лише козацької, а й усі української національної системи виховання національної школи.

Творче відродження культурно – освітніх і виховних козацьких традицій – одна з необхідних і найважливіших граней зміцнення незалежності України.

У формуванні пошукових і творчих інтересів молодших школярів я використовую створені свого часу закони кодексу лицарської честі козацтва, що передбачали:

- любов для батьків, рідної мови, вірність у коханні, дружбі, побратимстві, ставленні до Батьківщини – України;
- готовність захищати слабших, турбуватися про молодших, зокрема дітей;
- шляхетне ставлення до дівчини, жінки, бабусі;

- пізнавальне значення непохитної вірності ідеям, принципам, народної моралі, духовності (правдивість і справедливість, працьовитість і скромність тощо);
- відстоювання повної свободи і незалежності особистості народу, держави;
- турбота про розвиток національних традицій, звичаїв і обрядів, бережливе ставлення до рідної природи, землі;
- прагнення робити пожертвування на будівництво храмів, навчально – виховних і культурних закладів;
- цілеспрямований розвиток власних фізичних і духовних сил, волі, можливостей свого організму;
- уміння скрізь і всюди поступати благородно, шляхетно виявляти інші чесноти.

Інтереси та героїчні якості:

- готовність боротися до загину за волю, віру, честь і славу України;
- нехтування небезпечно, коли справа торкається життя друзів, побратимів, матерів – України;
- ненависть до ворогів;
- героїзм.

Формування пізнавальних інтересів на матеріалі народознавства, із залученням методик козацької педагогіки в початкових класів національної школи України викликає певні труднощі, що пов'язані із віковими особливостями учнів. Їх можливостями сприйняття і усвідомлення інформації, розуміння певних процесів, особливостей оціночних суджень, психологічної готовостей включитися у пізнавально – навчальний та пізнавально – виховний процес.

До того ж слід не забувати, що фактичний матеріал повинен відповідати віковим особливостям учнів, тому його добір – важлива і відповідальна ланка відновлення національної школи, освіти, педагогіки і культури незалежної і суверенної України.

З першого класу планую роботу так, що формування пізнавальних інтересів учнів здійснюється своєрідним поступальним (з наростанням навантаження) шляхом – найбільш простого до ускладненого і складного. Це перші повідомлення про козаків, демонстрація малюнків, портретів та художніх полотен на теми життя запоріжців, показ ляльок, одягнутих в традиційне козацьке вбрання і аж до знайомлення з викладом змісту художніх і публіцистичних творів про визвольну війну українського народу 1648 – 1654 років, основні битви якої відбулися на території теперішньої Дніпропетровської області і усієї Середньої Наддніпряни.

Цей невеличкий досвід свідчить кончу потребу поставити на високий теоретичний і практичний рівень пізнання і відродження традицій козаків, як мудрих хліборобів, умілих орачів, господарів землі, оберігачів і примножувачів рукотворних скарбів рідного краю, його природних багатств.

Мудрість влади педагога - це творчість і праця над собою. Справа навчання та виховання - це мистецтво, тому завершеність і досконалість недосяжні, а розвиток і вдосконалення є нескінченні.

Музей має велику суспільну та естетичну цінність, оскільки є центром громадянського виховання учнів, прилучає їх до пошукової та дослідницької роботи, є осередником культури, зберігає національну пам'ять.

Музей починає залучати відвідувачів ще з молодшого шкільного віку. На базі музею проводяться виховні години, позакласні заходи, нестандартні та традиційні уроки, різноманітні свята, присвячені вивченню історії та культури народу України. Доброю традицією стало проведення шкільних тематичних екскурсій, родинних свят, олімпіад.

За цей час музей відвідало багато гостей з різних куточків України.

Підводячи підсумки дослідження проблеми формування і розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на основі етнографічного музею школи, варто відзначити, що актуальність цієї проблеми стає на сучасному етапі більш значимою через те, що відбувається відновлення національної школи.

Науковою новизною даного дослідження є теоретичне обґрунтування шляхів використання пізнавальних завдань на уроках і в позаурочний час.

Досвід показав, що поєднання пізнавальних завдань з життям допомагає виховувати перші складні почуття по розумінню навколишнього світу, підтримувати постійний інтерес до навчання, здійснювати формування основ світоглядної позиції та відновлення національної школи незалежної і суверенної України.

## Література

1. Бібік Н.М. Формування пізнавальних інтересів молодших школярів. – К.: Віпол, 1987. – 96 с.
2. Варзацька Л.О. Пробудити радість пізнання // Початкова школа, 1989 - № 7.
3. Закони України «Про освіту» № 1060-ХІІ, із змінами від 11 червня 2008: Закони: [Електронний ресурс] // Освіта. ua. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation>
4. Набой С. Особистісно – орієнтоване навчання в початковій школі//Початкова школа. – 2005. – № 11. – С. 8.
5. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності учнів // Початкова школа. – 1990. – № 3. – С. 4 – 5.



**Березій О. Г.**

вчитель початкових класів

Староолексинецька ЗОШ І-ІІІ ступенів  
с. Старий Олексинець, Тернопільська область,  
Кременецький район, Україна

**ЦІКАВІ ФАКТИ, СПОСТЕРЕЖЕННЯ ТА ДОСЛІДИ ЯК ЗАСІБ  
АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ НА УРОКАХ  
ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»  
(НУШ 2 клас 1 частина)**

На сучасному етапі розвитку суспільства до загальноосвітньої школи висувуються вимоги, пов'язані з формуванням нової системи універсальних знань, умінь, навичок, а також досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності учнів, тобто сучасних ключових компетенцій.

При формуванні компетенцій навчальні заняття плануються таким чином, щоб вони сприяли набуттю учнями навичок самостійного пошуку відповідей на поставлені запитання, для чого вони мають аналізувати факти, узагальнювати та робити логічні висновки.

Потреба пошукової діяльності закладена в дитині ще від народження. В сучасному динамічному світі принципово важливо, щоб психічний розвиток дитини вже на найперших етапах розгортався як процес саморозвитку.

Згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти<sup>1</sup> та освітньою програмою «Я досліджую світ»<sup>2</sup> перевага у навчанні надається практичним роботам, демонстраційним дослідом, експериментам, спостереженням у природі, екологічному моделюванню та прогнозуванню.

Невгамовна жага до нових вражень, допитливість, прагнення експериментувати, самостійно шукати нові відомості про світ – це найважливіші риси дитячої поведінки. Педагоги Й. Г Песталоцці К. Д. Ушинський, В. О. Сухомлинський, сучасні методисти початкового навчання присвятили цьому питанню багато праць.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, власні багаторічні спостереження за процесом навчання, можна зробити висновок про актуальність цієї теми сьогодні, в час становлення НУШ. Тому, довести доцільність і ефективність використання цікавих фактів, спостережень і дослідів на уроках курсу «Я досліджую світ» є основною метою нашої роботи.

Попередньо ми зазначили, що дитина природно є відкривачем світу. Завдання вчителя я вбачаю у тому, аби сприяти процесу відкриття, створити всі необхідні умови для пізнання, спрямовувати дитячу допитливість у потрібне русло.

Проаналізуємо використання цікавих фактів на уроках курсу. Їх застосування активізує пізнавальну діяльність. Дітям (і не тільки їм) цікаво почути нову, часом шокуючу інформацію з виучуваної теми, адже світ такий таємничий і непередбачуваний. Такі повідомлення викликають в учнів бажання пізнати більше, заінтриговують їх, викликають потребу ставити одвічні дитячі

запитання: «Що?», «Як?» і т. ін.<sup>3</sup>, а це допомагає вчителю пробудити інтерес до виучуваної теми. Тут розкривається велике поле для встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Пізнавальна діяльність учнів активізується. Школярі з допомогою вчителя починають розуміти, що існує зв'язок між тілами та явищами природи, між соціумом і природою.

Працюючи за підручником «Я досліджую світ» (2 клас) авторів О.Волощенко, О. Козак, Г. Остапенко, під час проведення уроків ми використовували додаткові матеріали, якими можна ще більше «оживити» урок, зацікавити учнів. Учні класу беруть участь у міжнародному природничому інтерактивному конкурсі «Колосок». А тому багато цікавих фактів, а також ідей до проведення уроку беремо із науково-популярної природничої газети «Колосочок» і журналу «Колосок» («Історія бабусиної грядки»,<sup>1</sup> «Чому вода така безцінна?»-<sup>2</sup> «Літні пригоди»-<sup>3</sup> «Дивні звуки -твого тіла»-<sup>4</sup> «Звідки родом паливо?»-<sup>5</sup>. Інші цікаві факти пропонуємо у додатку.)

Зацікавившись цифрами і фактами, у дітей природньо виникає бажання спостерігати. Спочатку воно є тим фактором, що дозволяє накопичити уявлення про навколишній світ. Молодші школярі опановують практичні вміння і навички, виявляють особливості предметів і об'єктів довкілля за їхніми ознаками і властивостями. В нашому випадку, спостереження попри все інше, стають продовженням роботи над цікавими фактами, поданими раніше вчителем. (Чому люди пітніють?, Скільки води в тілі людини?, Цікаве про їжачка –додаток) Учні більш уважніше починають ставитися до предметів і явищ, вчать прислухатися, придивлятися, і як наслідок аналізувати, робити висновки та перевіряти їх.

Слід зазначити про важливу роль вчителя у навчанні учнів саме спостерігати. Спостереження визначаються через емоційне переживання, сприйняття, стійку увагу, що в свою чергу, сприяє формуванню вміння спостерігати. Бесіди, що ведуться після спостережень, сприяють розвитку зв'язного мовлення. Суттєво підвищується ефективність спостережень за умови записування їх результатів.

Проте спостереження не завжди дають правильні знання, тому на допомогу приходять досліди. Цінність дослідів полягає у сприянні розумінню явищ, що відбуваються в природі, виявленню причинно-наслідкових зв'язків. У доступній формі учні ознайомлюються із законами природи<sup>5</sup>. Крім поданих у підручнику (Я досліджую світ 2 клас ч.І) пропонуємо провести досліди, проведені нами під час уроків:

«Як змінюється положення рослин протягом заданого часу?»

«Для чого рослинам світло?»

«Як дихає листя?» (додаток)

«Чому дерева восени скидають листя?» (додаток)

«Як зробити потрібним сміття?»

«Як пише кулькова ручка?» (додаток)

«Чому з'являється роса?»

«Якщо піймати живу муху...» (Лабораторія «Смішний

Колосок».Завдання для 1-2 класів.**Висновок.** Виходячи з вищенаведених

прикладів, практичного досвіду роботи, можна зробити висновок, що використання на уроках курсу «Я досліджую світ» цікавих фактів, спостережень та дослідницької діяльності в умовах І циклу є ефективним чинником, що націлюється не на результат, а на процес діяльності і викликає в учнів інтерес, бажання до пізнання невідомого.

*Тема 1:*

*Що змінилося в мені?*

*Скільки води у тілі людини?*

Кількість води у тілі людини у складі всіх органів перевищує 60 % від його маси. З віком кількість води зменшується. Так звана «спрага» є сигналом мозку на зменшення запасу рідини в організмі. Це спричиняє зменшення об'єму крові в організмі і збільшення її в'язкості. Реагуючи на ці сигнали, мозок викликає бажання пити.

Новонароджене дитя має 350 кісток. У дорослої людини їх налічується близько двохсот. Решта менших кісток зростаються і утворюють більші кістки. Найменша кістка міститься у вусі. Її називають стремено, вона має 2 мм завдовжки .

Наше серце росте разом з нами. Яким би ти не був зараз завбільшки, твоє серце за розміром трохи більше від твого кулака.

*Чому люди пітніють?*

Нормальна температура тіла людини 36,6 °С. За великих фізичних навантажень температура тіла підвищується, починають «працювати» механізми її зниження. Потові залози виділяють піт, який, випаровуючись, знижує температуру тіла.

*Чому відбуваються зміни в природі?*

*Як дихає листя? (дослід)*

Тобі відомо, що дерева виділяють кисень? А чи доводилося спостерігати, як їм це вдається? Тож підготуй прозору миску з теплою водою. Поклади у воду зірваний з дерева листок ( не піднімай із землі!) та притисни до дна камінчиком, щоби листок повністю опинився у воді. Постав на сонце і почекай кілька годин . Коли зазирнеш у середину миски наступного разу, побачиш на листочку та стінках посудини маленькі бульбашки. Це і є кисень, який виділяє листя внаслідок фотосинтезу.

*Чому дерева восени скидають листя?*

Листопад – необхідний для дерева природній процес. З холодного зимового ґрунту корені не можуть всмоктувати воду, а листя, що залишилося на зиму, продовжувало б випаровувати вологу, і дерево б засохло. Крім того, на кроні з листям затримується величезна маса снігу, під вагою якого дерево може зламатися. Скидаючи листя восени, дерево готується до зимівлі. Зв'язок листка зі стеблом стає вкрай неміцним, і восени навіть легкий порив вітру зриває листок. Опале листя, розкладаючись, удобрює ґрунт.

*Дослід*

(Тут можна запропонувати учням помістити на деякий час у морозильну камеру гілочку дерева з листям, -побувати «взимку», аби вони наочно могли побачити , доторкнутись пальчиками до листочків, що замерзли.)

Всупереч лютим морозам тендітні пагони й бруньки виживають взимку та знову відроджуються навесні. Саме взимку в бруньках дерев закладаються зачатки майбутніх листочків, а в квіткових бруньках формуються елементи квіток.

Усе літо дерева запасують у стовбурах та гілках поживну речовину- крохмаль, а соки дерева поступово густішають. Маючи такий запас, дерево готове витримати морози  $-35-40^{\circ}\text{C}$ *Цікаве про їжака*

З настанням холодів їжаки залазять в гнізда, які влаштовують під корінням дерев, купами хмизу або листя і впадають у зимову сплячку. Сплять їжаки міцно. В них знижується температура тіла до  $1-2^{\circ}\text{C}$ , сповільнюється дихання. За зиму їжак втрачає майже половину маси. В дуже суворі зими багато їжаків гине від холоду. Весною їжаки пробуджуються дуже виснажені і голодні, тому багато їдять.

*Чому на малюнках часто їжаки зображені з яблуками?*

Їжак – нічна тварина. Розшукувати здобич вночі їжаку допомагає дуже добрий нюх. Зір і слух у нього дуже погані. Отже, їжак живиться тваринною їжею. Чому ж тоді нерідко малюють їжаків з яблуками на спині? Вважають, що їжаки наколюють лісові яблука для того, щоб кислий сік, який стікає по голках на шкіру, виганяв блох. Ці паразити дуже дошкуляють тварині, а дістатись до них лапою неможливо.

Їжаки їдять дуже багато. І щоб задовольнити свій апетит, вони поїдають велику кількість великих комах, слизнів і мишей.

Організм їжака не боїться ніякої отрути. Тому може навіть поїдати отруйних змій.

*Тема 2: ФАКТИ І ЗДОГАДКИ*

*Чим цікаве Сонце?*

Сонце – джерело світла і тепла на Землі.

Температура поверхні Сонця близько  $6000^{\circ}\text{C}$ , достатня, щоб розплавити все, що туди попаде. Кожний квадратний сантиметр світиться, як 250 тис. свічок.

На Сонці щосекунди виробляється така кількість енергії, що її вистачило б для забезпечення США електрикою на 50 млн. років. Із Землі Сонце здається нам порівняно невеликим. Проте потрібно взяти 109 таких планет, як наша, щоб зрівнятися з величиною Сонця. Якщо уявити Сонце у вигляді футбольного м'яча, то Земля була б завбільшки в піщинку.

А ще варто сказати, що рослини, аби зготувати собі їжу, (адже вони живі, а тому живляться) беруть продукти з води, повітря, і ...сонячного світла.-(дослід)

*Як факти минулого впливають на майбутнє?*

*Інфекційні хвороби*

Для збереження нормальної температури тіла на холоді організм людини намагається виробити додаткове тепло. Саме тому відбувається м'язове тремтіння — швидке ритмічне скорочення м'язів. У ньому можуть брати участь і лицьові м'язи, які примушують нас «цокати» зубами, щоб одержати необхідне тепло.

### *Кулькова ручка*

#### *Походження назви*

Кулькову ручку винайшов 1938 року угорський журналіст Ласло Біро. Він, спостерігаючи за дітьми, які гралися в кулі, помітив, що кулі, прокотившись брудною калюжею, залишали за собою слід. Його осяяла ідея змастити маленьку кульку на кінчику ручки густим і жирним чорнилом, що не висихає на повітрі.

#### *Дослід*

Наповнивши флакон з-під кулькового дезодоранта, (зрізали дно, перевернули) фарбою, провели ролик по папері, -імпрізована велетенська ручка залишила слід. А тепер як цікаво придивитись до власної кулькової ручки! А ще повторити дослід угорського журналіста на шкільному подвір'ї після дощу, коли асфальт уже висох, а маленькі калюжі - ще ні!

### *Тема 3: ТЕРИТОРІЯ*

#### *Як територія може стати домівкою?*

#### *Борсук*

Борсук - прекрасний будівельник. Спочатку він риє просту нору – один коридор, який закінчується гніздом. Але з кожним роком з'являються нові ходи, що йдуть вглиб інколи на 20 м. Цікаво, що борсук робить спеціальні душники, щоб нора завжди провітрювалася. Перш, ніж зайти в нору, борсук витирає лапи. Також у його «лабіринтах» окремо відведено місце для туалету.

### *Тема 4: СПІЛЬНОТА*

#### *Як налагоджувати гарні стосунки?*

Родина, рідня, рід. Про родовід. Сімейний календар. Складання родовідного дерева своєї сім'ї.

На дошці прислів'я: «Де любов та злагода, там і горя немає». Просимо дітей перелічити все, що може допомогти родині подолати негаразди. (Любов, порада, розуміння, підтримка). Усе перераховане вчитель записує на дошці. Потім діти розповідають, як їхня родина вирішує різні проблеми.

Після цього дітей поділяють на групи, і представники груп розповідають, що може допомогти родині навчитися прощення, розуміння, тощо.

#### *Гра « Дарунки родині» (з досвіду роботи)*

Вчитель роздає дітям картки з різними словами: «сонце», «земля», «джерело», «світло»... Діти стають у коло. Вчитель по черзі запитує дітей: «Скажи, сонце ( джерело, земля, ), що ти подаруєш родині людини?» Той, до кого звернулися, повинен назвати свій подарунок. Наприклад, сонце може подарувати родині тепло, земля – родючість, джерело – чистоту. Потім діти групами розповідають, що зміниться у житті родини, коли вона одержить ті чи інші подарунки.

#### *Малюнок*

Попросіть дітей намалювати своїх рідних у вигляді дерев. За малюнками своїх друзів діти розповідають про їхні родини.

#### *Завдання додому*

Запропонуйте дітям посадити дерево на честь когось із членів їхньої родини.



*Чи може існувати спільнота без законів і правил?*

Ще й досі дехто переконаний, що вкрати книжку чи не повернути її господарю – не гріх. Через це з давніх часів було вироблено особливі заходи проти книгокрадів. Колись у бібліотеках Західної Європи найцінніші книги приковували до їхніх місць ланцюгами. Та одним з найцікавіших заходів проти цього зла був засіб, який широко практикувався на Україні. На полях книги чи на початку її писалося міцне закляття або лайка до того, хто захотів би книжку привласнити. У давні часи такий спосіб виявлявся ефективним. Ось зразки таких написів: «Хто хотів би цю книжку віддалити з цього місця, той буде мати зі мною справу перед Божим судом», «Хай ця книга перебуває в цій церкві вічно, а хто її візьме, хай буде проклятий, хай буде засуджений на негасимий вогонь і хай точить його невисипущий черв'як».

### Література

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018>
2. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. – К. : ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018. – 240с.
3. Пометун О. І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті/ О. В. Овчарук // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи; за заг. ред. О.В. Овчарук. – К. 2004. – 111с.
4. Воложенко О.В. Я досліджую світ: Підручю для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2 – х част.). Ч.1 / О. В. Волощенко, О.П. Козак, Г. С. Остапенко. – К. : Світич, 2019. – 128 с. : іл.
5. Гільберг Т. Навчально – дослідницька діяльність на уроках природознавства/ Т. Гільберг, Т. Сак // Учитель початкової школи, 2014./ № 7-8. – С. 15-17.
6. Дмитрієв Ю. Д. Про природу для великих і маленьких: Радянська школа, 1987. – 160 с.

**Годована М.Е.**

учитель української мови та літератури, словацької мови  
*Перечинська гімназія II-III ступенів  
суспільно-гуманітарного напрямку  
м.Перечин, Закарпатська*

## ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В 21 СТОЛІТТІ

Час біжить, і вимоги до вчителів, звичайно, змінюються. 21 століття вимагає від нас нових ефективних методів, за допомогою яких здобувачі освіти стануть успішними людьми, сміливими патріотами своєї держави, всебічно розвинутими особистостями. Учні тепер інші. Говорять, звісно, що

сьогоднішні діти невиховані й грубі у ставленні до інших. Але учитель повинен знайти з ними спільну мову, цікавитися їхнім життям, підтримувати та розуміти, створити ситуацію успіху. Педагог має не тільки прищеплювати знання, а й вчити учнів орієнтуватися в життєвих ситуаціях. Вчитель має готувати людину, органічно адаптовану до життя у світі багатоманітних зв'язків - від контактів із найближчим оточенням до глобальних зв'язків. Тому так важливо навчати дітей змалку співіснувати з іншими людьми та суспільними структурами, виробляти вміння регулювати різні психологічні, соціальні, політичні, міжнаціональні конфлікти.

Яким повинен бути вчитель та урок літератури сьогодні? Ці питання надзвичайно важливі й актуальні в наш час і мають принциповий характер. Учитель літератури повинен розуміти основні закони й принципи, які розкривають природу художнього слова, внутрішню будову твору. Саме він повинен володіти науковим методом аналізу твору.

Метою публікації є показати важливість проведення уроку літератури по-сучасному, новому, використовуючи різні інноваційні методи ("Перевернутий клас", "Плутанина", "Перевернуте навчання", "Змішане навчання" тощо). Мета такого уроку літератури полягає не в поясненні всього і не в "закритті" твору, не "вбити" в голови учнів схеми, догми, стереотипи "образів", а допомогти учням побачити глибину художнього твору, зацікавити школярів до творчої праці і вирішення складних проблем, в тому числі. ще не вирішених сучасною літературою, відкрити перспективу для майбутнього самостійного мислення. Тільки на цій основі можливе глибоке вивчення літератури в школі.

Для досягнення успіху вчителю 21 століття слід поєднувати як традиційні, так інноваційні методи. Бо в наш час учитель – це не тітка, що прибігла з поля, а високоосвічена, інтелігентна, толерантна особистість, яка вміло, на вищому рівні, володіє інноваційними технологіями, на уроках використовує різні методи навчання, вдало поєднує теорію, практику та інновації.

Дедалі більшої актуальності набуває давня література з її головним напрямком - гуманізмом, який відіграв значну роль щодо розвитку європейської літератури. Учні, вивчаючи епос, лірику, драматургію приходять до висновку, що гуманізм - це єдина позитивна умова розвитку суспільства, що гуманізм має велике майбутнє. Багато невирішених проблем у літературі модернізму. І учні 11-х класів мають можливість поміркувати та дослідити проблему кохання, яка має творчий, всеоб'ємлюючий характер, відчути самостійно особистість з природньою спрямованістю до краси та гармонії, до щастя. От як учні дали пояснення, що ж таке кохання? " Це одна з найвищих цінностей життя, розкриваюча суть якої, - це допомога людині прозріти, побачити та зрозуміти, що головне у житті", " Це творчий початок у світі або це руйнівна стихія, пристрасть, яка робить людину сліпою та глухою, підпорядковуючи всі її почуття та думки".

Один із законів мистецтва говорить, що художній твір відображає не частинку життя, а закони сутності існування людини. Цей погляд учнів на

художній твір перетворює звичайного школяра на творчого і цікавого співпрацівника, а літературу - зрозумілою, близькою та цікавою. Аутентичний підхід до викладання літератури дає змогу працювати над вирішенням проблемних питань, допомагає формувати самостійність, розвиває уміння учнів аналізувати, аргументувати, співставляти, оцінювати факти і явища. Завдання вчителя полягає в умілому корегуванні діяльністю учнів та в консультативній роботі. Суттєвою умовою в системі уроків літератури є наступність, безперервність та послідовність у роботі з учнями. Така система уроків літератури потребує від учителя більше часу на підготовку до занять, поглиблення окремих знань із психології, педагогіки та методики, досконале володіння сучасними методами навчання й раціональне їх використання. Підсумком літературної освіти школяра повинно бути його уміння аналізувати художній твір, оцінювати події, факти, вчинки дійових осіб, мати власну думку про твір. Саме за таких умов можна сподіватися на виховання вдумливого, розумного, творчого читача, який матиме власну життєву позицію, що високо оцінювалася ще в Давній Греції, де вважалося, що література формує духовну та інтелектуальну особистість. Тому не випадково серед завдань сучасного уроку літератури є:

- формування творчої особистості, яка моделює себе і свої стосунки з іншими, яка здатна до прогресивних змін у суспільстві;
- свідоме, творче сприйняття тексту художнього твору, вихід у самостійну творчість;
- формування в учнів конструкції власного життя.

Мабуть, тільки з таких позицій слід викладати літературу в сучасній школі.

Ще однією характеристикою вчителя ХХІст. є його мовна культура. Мова найважливіший засіб спілкування вчителя з учнями, головний інструмент педагогічної праці. Вона є засобом безпосереднього впливу на свідомість і поведінку учнів. Важливі показники мовної культури педагога — змістовність, логічність, точність, ясність, стислість, простота, емоційна виразність, яскравість, образність, барвистість мовлення, правильна літературна вимова, вільне, невимушене оперування словом, фонетична виразність. Інтонаційна різноманітність, чітка дикція, правильне використання логічних наголосів та психологічних пауз; взаємовідповідність між змістом і тоном, між словами, жестами та мімікою. Важливими у мовленні педагога є постановка голосу, його тон. Завдяки спілкуванню з учнями вчитель виховує їх не тільки словом, а й всіма якостями своєї особистості. Діти переймаються прикладом у сто разів більше, ніж найкрасномовнішими й найрозумнішими повчаннями. Вони (особливо це стосується дітей молодшого віку) копіюють учителя, наслідують його на кожному кроці.

Отже, нова українська школа міняє свої підходи до навчання, оновлюється фундамент освіти, оскільки змінюються й сторони суспільного життя. Сучасний учитель має право вибирати варіанти та форми й методи проведення уроків. Від уроку літератури і викладач, і здобувач освіти повинні діставати задоволення, бо інакше робота вчителя не досягатиме бажаної мети.

Вилив авторитетного педагога на здобувачів освіти залишає свій відбиток на все їхнє життя. "Золотим правилом" науки виховання вважав К.Ушинський тезу: "Вчителеві треба бути таким, якими він хоче бачити своїх вихованців".

### **Література**

1. Жицький Є. І. Самостійність і творча активність у процесі вивчення літератури. — К.: Рад. школа, 1969.
2. Неділько В. Я. Методика викладання української літератури в середній школі. — К.: Вища школа, 1978, С. 95-119.
3. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах // Гуманітарні науки, педагогіка. – 2000. – № 3.
4. Токмань Г.Л. Методика навчання української літератури в середній школі. К., 2012.

**Пихторєва Ю. В.**

вчитель зарубіжної літератури

*Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 100  
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

### **ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ І МЕТОДИ, СПРЯМОВАНІ НА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ, ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ ЗА ПРОГРАМОЮ З ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Розвиваючи інтелектуальні та творчі здібності здобувачів освіти, формуючи певні якості особистості, необхідно чітко усвідомлювати, що весь процес виховання та навчання повинен бути спрямований на пошук дитиною свого місця в житті. А тому важливого значення набуває процес вироблення різноманітних життєвих навичок, необхідних для розвитку життєвої компетентності та успішної адаптації в суспільстві. Життя доводить, що в складних умовах, які постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нових ідей, задумів, підходів та рішень. Це людина, яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення.

Головна мета школи – дати можливість виявити й розвинути творчі сили дитини, яка в майбутньому має бути успішною.

Нова школа – школа творчості та успіху.

У новому Державному стандарті метою освітньої галузі «Мови і літератури» визначено розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої

моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій.

Цього можна досягти шляхом прищеплення відповідних компетентностей здобувачам освіти.

У книзі «Сто порад учителю» В. Сухомлинський зауважив: «Немає абстрактного учня. Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб розкривати сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці...»

Яким же чином можна сформувати й розвивати творчий потенціал дітей?

Вважаю, що сучасному педагогові необхідно вибрати те "зерно", що дасть змогу створити свою міні-методику. А у творчого вчителя й учні прагнутимуть до творчості.

У своїй педагогічній практиці апробуюю спосіб інтеграції окремих елементів таких сучасних технологій навчання:

- проектне навчання;
- інтерактивні форми та методи;
- особистісно орієнтоване навчання;
- інноваційні технології.

Найефективнішим засобом досягнення мети є інноваційні технології навчання.

Без впровадження інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів, що спрямовані на розвиток творчої особистості учня, поставлених завдань не розв'язати.

Інтерактивне навчання розглядаю як багатовимірне явище. Яке вирішує три завдання: навчально-виховне, комунікативно-розвивальне та соціально-орієнтаційне, результати якого резонують за межами навчального простору. Серед багатьох форм і методів інтерактиву оптимальною вважаю групову форму, адже група для кожного її члена – це суспільство в мініатюрі. Роботу організовую в такий спосіб, щоб досвід (знання, вміння), який набуває дитина в штучно створеному середовищі, вона могла перенести в зовнішній світ і успішно його використати.

Цікавими є прийоми роботи в парах, які можна використовувати на уроках зарубіжної літератури: «Взаємоінтерв'ю», «Взаємоперевірка», «Ти мені – я тобі». З метою розвитку комунікативних компетентностей школярів найчастіше використовую інтерактивні методи: «Передбачення. Увага! Чорна скринька», гра «Збираємо уявну валізу героя», «Мозковий штурм», «Обери позицію», «Мікрофон», «Незакінчені речення», «Дерево рішень», «Сенкан», прийом «Спринт» та інші.

Ефективною формою розвитку комунікативних компетентностей учнів є інсценізація літературних текстів. Цей вид роботи сприяє розкриттю індивідуальності учня, збагачує його внутрішній емоційний досвід. Для залучення здобувачів освіти до активної співпраці широко застосовую діалог, даю завдання, які вимагають мобілізації інтелектуальних зусиль, пам'яті, уваги, а також уміння логічно мислити.



Інформаційні технології використовую з 5 класу. Саме через презентацію є можливість полегшити сприйняття складних понять з теорії літератури та мови. Мультимедіа дають можливість використовувати на уроках велику кількість ілюстрацій до творів. Вважаю незамінними засоби мультимедіа, коли йдеться про вивчення біографії письменника. Це дає можливість глибше проникнути у внутрішній світ митця. Комп'ютеризований урок є цікавим та важливим відкриттям сучасної освіти. Він сприяє формуванню інформаційного середовища з теми, яка вивчається.

Учителю слід спиратися на добре продумані і систематизовані прийоми роботи, які потребують застосування надбань власних почуттів, розуму, волі, пізнавальної самостійності. Тому на своїх уроках використовую психолого-дидактичні прийоми творчого розвивального навчання. Наприклад, прийом «Я-диктор», «Живі малюнки», «Буриданів віслик», «Прокрустове ложе», «Ланцюжок», «Очима психолога» та інші. Велику увагу приділяю домашнім завданням. Як правило, вони диференційовані та творчі.

З-поміж найперспективніших засобів формування читацької компетенції сьогодні все частіше згадується метод проектів. Перевага цього методу полягає у тому, що він об'єднує урочну та позаурочну діяльність, спонукає учнів до активного процесу навчання, створює умови для їхньої творчої самореалізації, підвищує мотивацію отримання знань, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, критичного мислення, розвиває вміння приймати рішення, самостійно здобувати інформацію, знаходити вихід з проблеми, відчувати себе впевненим на ринку праці, адаптуватися до соціальних змін і криз у суспільстві.

Під час уроків активно залучаю учнів до роботи, вчу злагоджено працювати в команді та користуватися різними джерелами інформації.

Використання методів інноваційних та інтерактивних технологій має великий вплив на особистість учня, адже вони не лише допомагають дитині самовизначитись, а й сприяють розвитку її творчої уяви, надають можливість отримати і вдосконалити навички співпраці в соціальному колективі.

### **Література**

1. Другов Влад. Про сучасні тенденції у поширенні методів проектного навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу – [www.osvita.org.ua](http://www.osvita.org.ua)
2. Інформаційно-методичний журнал // Школа. – 2006. - № 2.
3. Ковбасенко Ю.І., Ковбасенко Л.В. Зарубіжна література: Підруч. для 6-го кл. загальноосвіт.навч. закл. – К.: Грамота, 2006. – 296 с.
4. Ковбасенко Л.В. Зарубіжна література: Книга для вчителя: календарне планування та розробки уроків. 6 клас 12-річної школи. – К.: Грамота, 2006. – 408 с.
5. Крамаренко С.Г. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів // Відкритий урок. – 2002. – № 5-6.
6. Сіптарова С.В. З досвіду застосування методу проектів / С.В. Сіптарова // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. – № 1. – С. 4

7. Фасоля А.М. Особистісно-зорієнтоване навчання: дидактичний аспект // Українська мова і література. – 2003. - № 48.

**Сябрук О.Б.**

вчитель української мови та літератури  
*Мелітопольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4  
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

## **ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС У МІСТИЧНОМУ РОМАНІ РОКСОЛАНИ СЬОМИ «СВІТИ СУМІЖНІ» (СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА, 11 КЛАС)**

Актуальність теми дослідження зумовлена посиленням уваги сучасних письменників до жанру містики, що дає можливість художньо осмислити морально-етичні проблеми сьогодення та показати зв'язок минулого і сучасного в контексті надприродних явищ. В умовах активної переоцінки цінностей містичний досвід викликає підвищений інтерес, що набуває масового характеру. Як і кожне суспільне явище, феномен містичного знаходить своє відбиття у творах мистецтва, зокрема і в сучасній українській літературі, і має виховне значення для одинадцятикласників.

Незважаючи на ґрунтовний аналіз різноманітних літературних творів, творчість Роксолани Сьоми залишається все ще не дослідженою.

Мета роботи полягає у здійсненні всебічного цілісного аналізу місти картин та образів у романі Роксолани Сьоми «Світи суміжні».

Реалізація поставленої мети вимагає виконання таких завдань:

- зацікавити одинадцятикласників твором сучасної української літератури;
- виявити особливості художнього моделювання містики як надприродного явища;
- дослідити зв'язок минулого і сучасного в контексті надприродних явищ;
- охарактеризувати містику як зв'язок із потойбічним світом і надприродними силами;
- осмислити індивідуально-авторську інтерпретацію містики Роксолани Сьоми.

Сучасна українська проза рясніє творами, в яких використано специфічні художні засоби містики – іноді на рівні прийому, стилю, а подекуди на рівні цілісного метажанру. Це твори Валерія Шевчука «На полі смиренному», «Біс плоти», «Срібне молоко»; Галини Погуляк «Книга снів і пробуджень», «Королівство», «Слуга з Добромиля», «Зачаровані музиканти», «Урізька готика»; мала проза В. Даниленка, зокрема, його збірка «Сон із дзьоба стрижа», роман «Кохання в стилі бароко»; твори М. Гримич, С. Пováляєвої, В. Слапчука, І. Хомин, О. Шевченка тощо. І це свідчить про увагу суспільства до містики як літературного феномену.

Незважаючи на ґрунтовний аналіз різноманітних літературних творів, творчість Роксолани Сьоми залишається все ще не дослідженою.

Саме в межах містики розглядається твір «Світи суміжні» Роксолани Сьоми, тому що саме за рахунок містичного компонента уможливується створення унікальної модальності її творів, художній світ яких перебуває на межі фантастики, об'єктивної реальності й реальності психічних феноменів сну, марення, мрії.

Сама письменниця визнає у своєму інтерв'ю, що «світ не такий однозначний, і не варто його сприймати наочно – те, що ми бачимо, можемо помацати і відчутти тактильно. Світ глибший, ширший, багат шаровий, і в ньому існують (якщо зважати на текст роману «Світи суміжні») суміжні субстанції, і цей світ, наш, живий, реальний, він сусідить з тим світом, який ми не можемо побачити своїми очима. Але вони дуже близько» [1].

«Світи суміжні» Роксолани Сьоми – це містично-реалістичний роман-трилер, який письменниця вперше презентувала в 2018 році в Івано-Франківську. Містика в цьому творі займає не головне місце, хоча і вагоме. Головне – це гігієна душі, до чого й закликає письменниця.

Варто звернути увагу на обкладинку книги, де зображено силует жінки і на його фоні – страхітливий череп. Так ефектно у «Ефектній серії» висвітлено основну думку твору про гігієну душі та підкреслено нерозривний зв'язок на перехресті двох світів: реальності земного існування та потойбіччя, минулого та сьогодення, щоб не згаяти ще один шанс виправити помилки минулого заради кращого сьогодення та світлішого майбуття кожного з нас. Саме не згаявши цей шанс можна знайти справжнє умиротворення [3].

Також наскрізною у романі є тема важливості безсмертної Душі людини, адже душа є вічною, а тому важливішою за тлінну тілесну оболонку. Авторка вустами дідуся Казимири наче закликає читача дбати про власну Душу найперше, причому, робити це впродовж всього життя: «... у тому світі живуть душі людей. Бо ж людина – то передовсім душа...» [4, с.11].

Письменниці варто віддати належне передусім за дослідницьку роботу, яку вона провела задля опису містечка Ж., його минулої та сучасної історії.

Для того, щоб історія вийшла переконливою, ґрунтувалася на реальному, подекуди й історичному фактажі, письменниці довелося вдатися до справжнього краєзнавчого дослідження. Адже йдеться у «Світах суміжних» про впізнаване, хоч і не назване прямо містечко Ж. на південному сході Львівщини. Там із прадавніх часів «видобували алебастр – так званий руський мармур», колись «у місті були зосереджені численні ремісничі майстерні й цехи. Камінь тесали чи не на кожному подвір'ї» [4].

Швидше за все, містечко Ж. – це Журавно (Журавне) – селище міського типу Жидачівського району Львівської області, розташоване в міжріччі Дністра і Свічі. 18 грудня 1990 р. назву селища Журавне було змінено на одну літеру. Назва походить від чорних журавлів, які селилися в тих краях [2].

У творі одним із об'єктів, де відбуваються події є палац пана Кшиштофа. А так як за всі роки існування Журавного в історії говориться про один палац – палац Скшинських, то це, мабуть, саме його описує авторка.

У творі описано дві часові лінії: 1935 та 2015 років. На перший погляд, між ними немає нічого спільного, але в кінці твору ми бачимо зв'язок.

У наші дні, а точніше 2015-го, головна героїня Казимира, дипломована психологиня, разом із донькою Софією та чоловіком Михайлом, геологом, переїздить сюди, бо саме Михайло має намір відродити колишню славу алебастрового кар'єру.

Друга часова лінія – про 1935-1936 роки, коли в містечку Ж., у величному палаці в стилі французького неоренесансу, справді жили його останні власники. Утім письменниця дозволила собі створити власну легенду й оселила в розкішних покоях князя Кшиштофа з дружиною Терезою та їхніми вісьмома дітьми. За сюжетом, стосунки між подружжям прохолодні, бо Тереза «живе» не родинним маєтком та сім'єю, а копальнею алебастру, з якого вправні, найняті нею, майстри виготовляють *«стрункі колони, чудернацькі балясини, ніжні статуї, делікатно орнаментовані таці, грубіше різьблені ніжки для столів, а ще – підставки для годинників, попільниці, цукернички, флакони, вази, лампи, абажури, чаші й десятки інших предметів...»*[4, с.51].. Пригнічений холодністю дружини пан захоплюється служницею Ганною, стосунки з якою теж проводять до вельми несподіваного фіналу.

Власне, саме ця любовна історія захоплює чи не з перших сторінок і тримає читача в напрузі до останніх: чим же закінчиться заборонене, але таке сильне, шалене кохання: віддяка чи відплата чекає на коханців за скоєний гріх?

«Світи суміжні» Роксолани Сьоми, яка є найбільш самобутнім представником метажанру містики в сучасній Україні, – це містично-реалістичний роман-трилер, який письменниця вперше презентувала в 2018 році в Івано-Франківську. Містика в цьому творі займає не головне місце, хоча і вагоме. Головне – це гігієна душі, до чого й закликає письменниця. Іноді доводиться заплатити велику ціну, аби зрозуміти, що минуле й сучасність мають куди більше спільних таємниць, аніж бачиться на перший погляд. Твір має морально-етичні засади щодо виховання одинадцятикласників.

### Література

1. Бібліотека приймає Роксолану [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catcut.net/dscG>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.01.2020.
2. Вещикова О.С. Категорія містичного: науковий дискурс і репрезентація в сучасній прозі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catcut.net/Zl5G>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.01.2020.
3. Зіньчук Ігор. Роксолана Сьома «Світи суміжні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://catcut.net/f63G>. – Назва з екрана. – Дата звернення: 07.01.2020.
4. Сьома Р. Світи суміжні : роман / Роксолана Сьома. – Київ : Легенда, 2018. – 216 с. (Ефектна серія)

**Спіцина Г.Т.**

учитель англійської мови

*Стецьківського закладу загальної середньої освіти I-III ступенів*

*Сумської районної ради Сумської області*

*с. Стецьківка, Сумський район, Сумська область, Україна*

## **ПРИШКІЛЬНІ МОВНІ ТАБОРИ ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ ЗАОХОЧЕННЯ УЧНІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ**

**Постановка** Значення англійської мови в сучасному світі настільки велике, що її знання не є розкішшю. Будь-яка освічена людина просто зобов'язана нею володіти. Саме вона є ключем до подальшої самоосвіти та самовдосконалення. [3]

У нинішніх умовах перед сучасною школою постала проблема втрати інтересу учнів до навчання, а саме до вивчення англійської мови. Відповідно до цього, сучасному вчителю необхідно використовувати в навчанні такі ресурси, що пробуджуватимуть і підтримуватимуть в учнів інтерес до пізнання нового, сприятимуть позитивній мотивації.

Метою даної статті є розкриття доцільності організації пришкільних мовних таборів як однієї із форм заохочення учнів до вивчення іноземної мови в сучасному освітньому процесі.

Англійська мова зараз найважливіша й найпоширеніша у світі. Це – державна мова у п'яти країнах: Великобританії, Канаді, США, Австралії і Новій Зеландії, одна із шести офіційних мов Організації Об'єднаних Націй, друга робоча мова в Європейському Співтоваристві. Політичне, економічне, наукове, спортивне життя всього світу «протікає» англійською мовою. [2]

Останнім часом у нашій державі багато уваги приділяється вивченню англійської мови. Проводяться професійні конкурси, олімпіади та інші змагання, діють програми взаємного обміну учнями та студентами між навчальними закладами України та державами, де англійська мова є основною мовою спілкування, активізовано участь загальноосвітніх навчальних закладів України у програмі Європейського Союзу E- TwinningPlus, тощо.

Міністерство освіти і науки України, починаючи з 2015 року, ініціювало великий загальнонаціональний проект літніх мовних таборів. Його мета – підвищити рівень володіння іноземними мовами серед учнів усіх шкіл країни, зацікавити дітей, започаткувати моду на вивчення іноземних мов в Україні, привернути увагу суспільства до цієї теми. [1,2]

Завдання мовного табору – показати дітям інший, відмінний від шкільного стиль викладання, де акцент ставиться на знання, які можна застосовувати в інших областях. Саме через таку діяльність діти суттєво розширюють свій кругозір і дізнаються багато нового.

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 03.02. 2015 року № 89 «Про здійснення заходів щодо організації літніх мовних таборів» наш освітній заклад долучився до трансформування оздоровчого табору, де б



відпочивали і підвищували рівень знання англійської мови учні після закінчення навчального року.

Так як контингент учнів - це діти 1-х - 5-х класів, то й програма табору була спланована згідно діючим навчальним програмам МОН та з урахуванням особливостей формування й розвитку пізнавальних інтересів дітей цього віку, їхньої поведінки, емоційно-вольової та мотиваційної сфер, своєрідного характеру діяльності та мовлення.

Дотримуючись рекомендацій МОН, ключовими напрямками діяльності нашого мовного табору були:

1.Музичний напрямок. Пісні є засобом більш міцного засвоєння і розширення лексичного запасу, тому що включають нові слова та вирази. У них вже знайома лексика зустрічається в новому контекстуальному оточенні, що допомагає її активізації, краще засвоюються граматичні конструкції. Пісні сприяють вдосконаленню навичок іншомовної вимови.

Серед найулюбленіших пісень наших вихованців хотілось би виділити наступні: "What's your name?", "Hello!", "Head Shoulders Knees and Toes.", "Family Members Song for Kids!", "What Is It Song", "Halloween Night".

2. Проектні роботи. Вони дають можливість учням по новому розкрити себе незалежно від рівня володіння мовою, навчають їх прийомам співпраці і взаємодії в роботі, допомагають розвивати творчі здібності і навички дослідження. Під час роботи над проектом формуються лінгвістична, навчальна, соціально-культурна та професійна компетенції, що є невід'ємною складовою становлення особистості.

Діти нашого мовного табору були задіяні в таких проектах: "AllAboutMyself", "Виготовлення листівок "Write A Letter To Your Friend", "Myfamilytree", "We Protect Our Environment", "Birthdaytrain".

3.Інсценування. Під час вивчення дітьми сценаріїв краще засвоюється лексичний запас англійських слів, мовних структур, зворотів, запитань. Інсценуючи казки, уривки, жартівливі епізоди школярі розвивають творчі здібності.

Творчим звітом для таборян закінчувалася зміна. Діти показували здобуті вміння та навички. Вони демонстрували свій акторський талант, говорячи англійською мовою.

Основним підходом у вивченні іноземної мови з мешканцями нашого табору був комунікативно-ігровий метод навчання.

Серед ігор, що були цікавими для наших вихованців, хотілось би виділити наступні: "Family" Мовний пінг-понг (запитання — відповідь), настільна гра "HappyBirthday!", вікторина «Найрозумніший», розгадування кросвордів, ребусів, ігри Frog; Lion'sCub; AnimalAlphabet.

Кожен день перебування у таборі мав певну тематику. Наприклад,

#### **День знайомств**

1. Знайомство учнів між собою ( гра з м'ячем).
2. Самопрезентація.
3. Підготовка проектів "All About Myself".

#### **День дружби**

1. Конкурс малюнків "Я маюю друга".
2. Виготовлення листівок та їх підпис.
3. Повторення і активізація лексики по темі "Зовнішність. Частина тіла".

#### День англійської мови

1. Диспут на тему: "The Importance of Learning English". Складання MindMap.

2. "Let's Improve Our Grammar Skills" Повторення часових форм дієслів.

3. «Tongue – twisters and rhymes». Конкурс на найкращого знавця скоромовок на англійській мові.

За допомогою організації "Євроклуби Сумщини" до роботи у мовному таборі були залучені волонтери з Італії, які ознайомили наших учнів з історією та культурою своєї країни, а також поділилася приємними враженнями про Україну, українців та українську мову. Окрім того, учасники табору мали змогу вивчити кілька фраз і слів італійською мовою, дізнатися своє ім'я на рідній мові волонтерів, взяти участь у вікторині.

Таким чином, підсумовуючи все вище сказане, можна з впевненістю заявити, що в літніх мовних таборах дитина може:

- здобути необхідні мовні навички та подолати мовний бар'єр;
- поєднати навчання із захоплюючим відпочинком;
- отримати мотивацію для подальшого удосконалення англійської мови;
- участь у мовних літніх таборах дає можливість розкрити свої здібності дітям, які протягом навчального року не проявляли себе активно у процесі вивчення англійської мови.

#### Література

1. Методичні рекомендації щодо організації літніх мовних таборів у 2014 / 2015 н.р.
2. Значення англійської мови в сучасному світі. - [Електронний ресурс]. – Harvard Language Club <https://www.harvard.in.ua/blogs/242>
3. Положення про літню мовну школу. - [Електронний ресурс]. - <https://drive.google.com/file/d/0BxWYIt2OEpXTTENQSE1tTDRnZTg/view>

**Терьохіна Г.В.**

учитель української мови та літератури

*Мелітопольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4  
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

## РОЗВИТОК МОВОЗНАВЧИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ ПРОДУКТИВНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Світ стрімко змінюється, дедалі стає більш складним, динамічним. Інтеграція випускника в сучасне суспільство вимагає на високому рівні оволодіння ключовими компетентностями, однією з яких є мовна. Свідоме опанування нею сприяє вивільненню енергії індивідуальності, розширює

можливості для продуктивності та креативності, адже мова – один із найважливіших маркерів ідентичності, необмежений потенціал можливостей, яким людина повинна навчитися користуватися. Знання історії, культури, традицій, мови, вправне вміння говорити, володіння всіма мовознавчими компетенціями – все це є показником інтелекту кожної культурної людини. Щоб попередити невдачі в майбутньому професійному житті, задача вчителя – зуміти донести здобувачу освіти важливість бути грамотним носієм мови, розбиратися в усіх її тонкощах, любити, поважати й пишатися нею, а не просто вчити правила для здачі ЗНО.

Отже, перед педагогом-філологом постає завдання не примушувати своїх вихованців знати напам'ять постулати мовлення та письма, а стати справжнім маяком, що опромінює учневі шлях у майбутнє, допомагаючи не заблукати, не схибити, не лишитися за бортом, а використати здібності та навички, знайти місце в професійному житті, задовольнивши свої потреби. Мета діяльності педагога – дати школяру змогу опанувати мовознавчими компетенціями на такому рівні, щоб вони стали незамінною складовою його людського капіталу.

Застосування на уроках української мови та літератури засобів продуктивної технології значно полегшує задачу вчителя логічно, чітко, фундаментально пояснити учневі важливість комплексного оволодіння всіма мовознавчими компетенціями (фонологічною, орфоепічною, орфографічною, лексичною, граматичною, семантичною, синтаксичною, пунктуаційною) для того, щоб він зміг свідомо й грамотно, без особливих труднощів «...здійснювати усну й письмову комунікацію (говоріння, слухання, читання, письмо) на основі знання функцій мови, ресурсів (словника, граматики) і норм сучасної української літературної мови, особливостей стилів мовлення та основних художніх та інформаційних (нехудожніх) жанрів, типів мовної взаємодії; отримувати й опрацьовувати інформацію з різноманітних (звукових/аудіальних, друкованих, цифрових) джерел, критично її осмислювати та використовувати в усній та письмовій взаємодії для обстоювання власних поглядів, переконань, суспільних і національних цінностей; відповідально, з усвідомленням впливовості мови та цінності державної мови як мови міжнаціональної взаємодії на всій території держави, використовувати мовні засоби для досягнення особистих і суспільних цілей в різних життєвих ситуаціях (навчальних, професійних тощо), творчого самовираження» [1, с. 3].

Актуальність продуктоорієнтованого підходу розкрито в дослідженнях доктора педагогічних наук, професора, міжнародного експерта з питань освіти І. П. Підласого. Заслуговують на увагу роботи відомих учених В. Ледньова, А. Хуторського, які запропонували перехід від навчання (передачі знань учню) до продуктивної освіти, коли накопичення знань у здобувача освіти відбувається в процесі створення ним власних освітніх продуктів – гіпотез, правил, опорних схем. На уроках української мови кінцевими інтелектуальними продуктами, що є показниками рівня засвоєння теми можуть стати: І-карти, дослідження, презентації, комп'ютерні тренажери, тести, словникові диктанти, есе, етюди, власні висловлювання, вірші, плакати, ментальні карти тощо. Досвід педагогів К. Ушинського, Л. Занкова, В. Шаталова, М. Логачевської,

М. Щетініна, В. Палтишева, М. Гузика підтверджує, що в школі можна навіть у доволі скромних умовах досягати високих результатів та успішно надавати можливість дітям оволодіти мовознавчими компетенціями на високому рівні. Широко використовуються методики О. Пометун, В. Шаталова, що сприяють організації освітнього процесу через розв'язання учнями навчальних проблем шляхом самостійної пошукової діяльності. За кордоном технологією продуктивної освіти ще з 1972 року займалися американські педагоги О. Доброу, Ф. Курі, Р. Сафран, які запропонували альтернативну організацію «Школа без стін», яка згодом трансформувалася в мережу «Школа як місто» в багатьох штатах Америки, а пізніше стала відомою як «технологія продуктивної освіти», «технологія навчання на практиці». Варто згадати німецьких спеціалістів, зачинателів руху продуктивних шкіл у Європі Й. Шнайдера, І. Бьома.

Вивчаючи переваги даної технології, яка з одного боку ґрунтується на сучасних досягненнях науки, а з іншого – узгоджується з традиціями української школи, враховує її кращі надбання, видатні педагоги ставили за мету розглянути можливості розвитку мовознавчих компетенцій учнів засобами продуктивної технології.

«Пріоритетом державної політики в галузі освіти є формування мовної особистості, людини самодостатньої, комунікативно компетентної, здатної й готової до спілкування в будь-якій життєвій ситуації в різних сферах суспільного життя» [2, с.166]. Так, у Проєкті Державного стандарту базової середньої освіти зазначається: «Метою вивчення української мови, мов відповідних корінних народів і національних меншин, літератур, української мови та літератури для корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей.

Здобувач/здобувачка освіти: взаємодіє з іншими особами усно, сприймає і використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; сприймає, аналізує, інтерпретує, критично оцінює інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовує її для збагачення свого досвіду; висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови; досліджує індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігає за мовними явищами, аналізує їх» [1, с. 6]. «Реалізація цих завдань поліпшуватиме процес входження учнів у навколишні життєві реалії, сприятиме багатогранному самовиявленню й самореалізації, формуванню навичок володіння словом, мовою, мовленням у різноманітних ситуаціях спілкування» [2, с.166].

Як бачимо, серед питань сучасної національної системи освіти не втрачає актуальності проблема розвитку мовознавчих компетенцій учня, його комунікаційних «скілів». Таким чином, перед учителем української мови постають першочергові завдання: забезпечення умов для формування та реалізації мовленнєво-мовної компетенції школярів, підготовка громадян, які вільно володітимуть мовою, вмітимуть точно, чітко, виразно висловлювати свої думки, почуття як в усній, так і в писемній формі.

Для того, щоб учень неодмінно став активним учасником побудови нового, прогресивного майбутнього, був повноцінно щасливою, реалізованою людиною, його навчання та виховання необхідно спрямовувати на розвиток творчої особистості, здатної на самовдосконалення й постійну самоосвіту. Саме продуктивна технологія «...задовольняє учня та спирається на його можливості, сприяє міцності засвоєння матеріалу, виділяє головне, дає потрібне, програмує успіх і гарантує якість, а тому стає найбільш актуальною в масовій народній школі» [3, с. 5]. «Педагогічною працею, як і будь-якою іншою працею, створюється продукт. Усе те, що робив учитель і те, як він робив, у кінцевому підсумку перетворилося на продукт. Продукт – мета, сенс і міра педагогічної праці. А те, що він не є схожим на продукти, що створюються на інших виробництвах, не має принципового значення» [4, с. 36].

Як бачимо, застосування продуктивної технології, сукупності методів розвитку критичного мислення на заняттях формує позицію учня як активного співтворця уроку, виховує вміння критично і творчо мислити, працювати в колективі, уникаючи конфліктних ситуацій, самостійно отримувати знання та застосовувати їх на практиці. Завдання вчителя полягають у тому, щоб не доносити істину, а допомагати здобувачу освіти її знаходити самостійно; «спілкуватися з учнем чи ученицею як із партнерами, не спускатися, а піднятися на рівень дитини...» [3, с. 6]. Результатом такої діяльності є якісний продукт педагогічної праці: «...створена в освітньому процесі цілісна система знань, умінь, навичок, розвиненості й вихованості в кожній окремо взятої людини» [3, с. 140] або сам випускник – здорова, самостійна, самодостатня людина, яка, володіючи мовознавчими компетентностями, є успішним менеджером власного майбутнього.

### **Література**

1. Міністерство освіти і науки України. Державний стандарт базової середньої освіти (проект) – Режим доступу: <https://is.gd/AVhCaE>
2. Матвійчук К.В. Формування високої мовленнєвої компетентності особистості як шлях до її успішної соціалізації /К. В. Матвійчук, К. І. Санталова // Таврійський вісник освіти. - 2013.– № 4. – С. 166-175.
3. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. – Х.: Вид. Група «Основа», 2010. – 360 с.– (Серія «Настільна книга»).
4. Підласий І. П. Таємназброя педагога-репетитора – Х.: Вид. група «Основа», 2013. – 208 с.



**Хомук І.П.**

вчитель географії

*Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 100*

*м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

## **ФОРМУВАННЯ АДАПТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЧЕРЕЗ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНО- КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ**

Велику роль у формуванні пізнавальних інтересів учнів відіграє особистість вчителя. Зацікавити учнів навчальним предметом допомагає йому особистий інтерес до того, про що він розповідає учням. Тільки захоплений своєю роботою вчитель може схвилювати клас, прикувати увагу учнів до здобуття знань.

Головне призначення сучасного вчителя - допомогти своїм вихованцям пройти важкий шлях становлення, забезпечити формування й розвиток інтелектуальної, творчої, ініціативної особистості, здатної жити у принципово нових умовах, виявляти суспільну мобільність, здатність швидко змінювати соціальні й економічні ролі. Сьогодні школа як складна соціально-педагогічна система спрямовує зусилля не на випуск освіченого інформованого виконавця, готового для функціонування у певній соціальній галузі за стабільним алгоритмом дій, а на формування адаптованої особистості, яка може вільно здобувати та опрацьовувати, оволодівати навичками ділового спілкування, орієнтуватися в заданій ситуації, самостійно приймати рішення, творчо мислити, мати здатність до самоорганізації та саморозвитку.

Значною мірою забезпечують досягнення цієї мети інноваційні педагогічні технології: інтерактивні, інформаційно-комп'ютерні та проектна методика. В цьому контексті педагогічний досвід за темою «Формування адаптованої особистості через впровадження інтерактивних та інформаційно-комп'ютерних технологій на уроках географії» є досить актуальним, бо він націлений, насамперед, на розвиток особистісно-орієнтованого, діяльнісного, комунікаційного та соціокультурного підходів до вивчення географії.

Провідна ідея досвіду: виховання особистості, яка вміє самостійно творчо вирішувати наукові, виробничі, суспільні задачі; критично мислити; має та вміє відстоювати свою точку зору; постійно розширює свої знання; самовдосконалюється.

Мета досвіду: довести важливість впровадження інтерактивних методів та ІКТ в освіту з метою удосконалення навчального процесу і розвитку адаптованої креативної особистості.

Інноваційність досвіду: для сучасного вчителя важливо організувати процес навчання так, щоб дитина активно, з цікавістю і захопленням працювала на уроці, бачила плоди своєї праці і могла їх оцінити. Допомогти вчителю у вирішенні цього непростого завдання може творча взаємодія з учнями при організації навчання з використанням інтерактивних методів та комп'ютерних технологій, що забезпечує реалізацію таких компетентностей:

– соціальні компетентності (активна участь у суспільному житті, здатність розвинути себе як особистість; розвиток комунікативних якостей, здатність розв'язувати проблеми);

– мотиваційні компетентності (самостійність мислення, упевненість у своїх знаннях);

– функціональні компетентності (мовна, комунікативна (уміння оперувати набутими знаннями, сформованими навичками, використовувати їх у практичному житті).

Практичне значення досвіду: застосування інтерактивних та інформаційно-комп'ютерних технологій дозволяє вчителю виконати такі завдання: наповнити уроки новим змістом; розвивати творчий підхід до навколишнього світу, допитливість учнів; формувати елементи інформаційної культури; прищеплювати навички раціональної роботи на уроці; підтримувати самостійність; іти в ногу з часом.

Інтерактивні педагогічні форми і методи включають у себе спільну групову роботу, дебати, моделювання, рольові ігри, дискусії, індивідуальні й групові творчі роботи з використанням ІКТ. Ці методи навчання не тільки підвищують інтерес учнів до предмету, але й забезпечують глибоке засвоєння змісту, вироблення навичок і відданість загальнолюдським цінностям. Учні треба втягувати в дискусії й заохочувати питання. Це робить обстановку в класі більш демократичною, творчою, емоційною.

Інтерактивні та комп'ютерні технології істотно впливають на форми й методи навчання, роблять процес пізнання творчим, стимулюють заняття самоосвітою. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, створення проблемних ситуацій.

Використання мультимедійної презентації на уроці допомагає вчителю: змінити форму навчання з авторитарної на комунікативну, інтерактивну, заглиблену в спілкування; підтримувати ефективну мотивацію та зв'язок з реальним життям для набуття практичних умінь; викликати інтерес до отримання інформаційних повідомлень та відтворення власних (так звана інформаційна прогалина - невід'ємна складова інтерактивного обміну інформацією); виховувати та розвивати особистість учнів одночасно з процесом засвоєння нових знань.

Під час пояснення нового матеріалу на уроці можна використати предметні колекції (ілюстрації, фотографії, портрети, відеофрагменти), таблиці та схеми, проектуючи їх на мультимедійну дошку. При цьому суттєво змінюється технологія пояснення – інформація коментується вчителем, супроводжується додатковими поясненнями та прикладами.

Практично застосовувати отримані на уроках знання вдається через метод проектів. Адже цей метод дозволяє вийти за межі класно-урочної системи навчання. Цікавими є уроки захисту проектів – уроки-презентації, проведені в формі круглих столів чи прес-конференцій. Учні демонструють результати своєї роботи, набути знання, вміння, творчий потенціал.

Отже, використання інтерактивних та інформаційно-комп'ютерних технологій сприяє розвитку мислення, веде до інтелекту, до розвитку Особистості, здатної на творчу самореалізацію.

Застосування інтерактивних методів дозволяє вчителю виконати поставлені перед собою і учнями завдання. Важливо підсилювати дослідницький характер навчально-пізнавальної діяльності за допомогою комп'ютерної техніки. Але досвід показує, що само по собі це підсилення відбутися не може. Урок з використанням комп'ютерної техніки має особливості підготовки та організації, що накладає додаткові умови, а інколи обмеження, до навчального матеріалу, ставить свої вимоги до професійної підготовки вчителя. Вчителю слід розпланувати, яку кількість годин, уроків, тем можна подати з використанням того чи іншого засобу.

Учні дуже багато часу проводять за комп'ютером і більшу частину його відводять іграм. Отже, вчителям потрібно цей інтерес до комп'ютерів уміло використати в навчанні, дати можливість учням розвинути творчі здібності, створити власні проекти, власні навчальні продукти, спробувати самим вибрати найзручніший спосіб здобуття знань, зацікавити можливістю знайти власний спосіб викладу теорії і застосування її до розв'язування різноманітних завдань. Це дасть можливість зацікавити учнів, виявити творчі здібності, розвинути ініціативу.

### **Література**

1. Волконський С. Шкільні інновації – освітні концепції та педагогічні технології. Відкритий урок // Відкритий урок. - 2007. - № 19-20.
2. Врублевська М.О. Секрети успішного уроку географії. / Врублевська М.О. Х.: Вид. група «Основа», 2005.- 144с.
3. Інновації на уроках географії/ Упорядн. Є.І.Науменко, В.М. Андрееєва.- Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 160 с.
4. Кремень В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті і формування інформаційного суспільства/ Кремень В. // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. Науково-методичний журнал. – 2006. – № – С. 5–9.

**Білова Л.В.**

директор КЗ «ЗСЗШСП»ЗОР  
*м. Запоріжжя, Запорізька область, Україна*

## **СИСТЕМА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ-ІНТЕРНАТУ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ З АДАПТАЦІЇ НОВОПРИБУЛИХ УЧНІВ ДО НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ, ПРОЖИВАННЯ ТА ТРЕНУВАННЯ**

Актуальність обраної теми визначається постійним надходженням нових учнів до спеціалізованих шкіл-інтернатів спортивного профілю, забезпеченням успішної соціально-психологічної та фізіологічної адаптації

дитини до навчання, самостійного проживання та паралельно з цим посиленого тренування в спеціальних закладах.

Проблема адаптації до нових умов навчання та тренування під час переходу до спортивної школи-інтернату турбує керівників навчальних закладів, вчителів, тренерів та батьків новоприбулих учнів.

Психологічний дискомфорт під час зміни закладу, може перерости в особистісні психологічні проблеми дитини та зумовити інші. Збільшення фізичних навантажень може негативно впливати на успішність, або на фізичний стан підлітка, що в кінцевому підсумку може призвести до девіантної поведінки. Походження цієї кризи організаційно-педагогічна недбалість, невиправдано різкий перехід дітей з однієї соціальної ситуації в іншу.

Для забезпечення успішної адаптації учнів у період переходу з різних загальноосвітніх закладів до спортивної школи-інтернату необхідна цілеспрямована діяльність педагогічного колективу.

Напрями діяльності з адаптації учнів: організаційна діяльність (моніторинг процесів адаптації, аналітична (діагностична) робота, проведення малих педрад, круглих столів для вчителів, нарад шкільної адміністрації, тренерів, медпрацівників), педагогічна, психологічна та медична діагностика, консультативна робота із вчителями, учнями та їх батьками, корекційно-розвивальна діяльність мають забезпечити, якщо не подолання, то істотне пом'якшення психологічних і педагогічних наслідків зазначеної соціально-психологічної кризи учнів, сприяти покращенню, чи утриманню на необхідному рівні емоційного та фізичного стану учнів. Системна та педантична діяльність педагогічного колективу, тренерів та медпрацівників у період адаптації дитини мають вирішальну роль.

Система діяльності включає практичну та діагностичну діяльність, психологічний діагностику, консультативну діяльність, роботу з батьками, узагальнення результатів, аналітичну роботу.

Моніторинг є найбільш досконалим способом інформаційного обслуговування і компонентом системи управління якістю адаптації.

Контроль якості освіти набуває характеру моніторингу, тобто постійного відстеження результатів навчання і перевірки їх відповідності проміжним або кінцевим цілям.

Система організації збору, зберігання, обробки і поширення інформації про діяльність педагогічної системи забезпечує безперервне стеження за станом і прогнозуванням її розвитку. Педагогічний моніторинг - це процес безперервного науково-обґрунтованого, діагностико-прогностичного спостереження за станом, розвитком педагогічного процесу з метою оптимального вибору освітніх цілей, завдань і засобів їх вирішення.

Педагогічний моніторинг має специфічний об'єкт вивчення і забезпечує педагогів, керівників освітньої установи і органи управління освітою якісної і своєчасної інформацією, необхідною для прийняття рішень по оптимізації різних рівнів освітнього та тренувального процес. Враховується система зв'язку, відносин, характер взаємодії учасників освітнього процесу.

В рамках моніторингу виявляють і оцінюють педагогічні дії. При цьому забезпечується зворотний зв'язок, довідуватися про відповідність фактичних результатів діяльності педагогічної системи її кінцевим цілям. Завдання полягає саме в тому, щоб правильно оцінити ступінь, напрямок і причини відхилення. Завдання будь-якого закладу освіти - забезпечити умови для якісної освіти учнів.

Моніторинг настільки ефективний, наскільки дотримано принципи моніторингу: вимірність і застосовність; узгодженість з можливостями школи; облік конкретних умов, в яких передбачається виконання стандартів і норм; наявність апарату моніторингу, тобто осіб, відповідальних за виявлення відхилень і адекватну їх оцінку; побудова нормативів на основі минулого досвіду з опорою на аналіз поточного стану школи.

Отримання об'єктивних даних в процесі освітнього моніторингу залежить від наявності інструментарію, що дозволяє відстежувати функціонування об'єкта, співвідносити дані з певними контрольними точками і фіксувати їх. Інструментарій педагогічного моніторингу включає: формальні данні, соціологічні інструменти, психологічні, педагогічні, експертні, економічні інструменти, банк даних, спеціальні комп'ютерні програми, різні проекти (моделі) розвитку об'єкта: з опрацюванням тих чи інших умов, необхідних для оптимальної корекції процесу розвитку, неформальні (ненаукові) інструменти. Після прийому до навчального закладу учня збираються необхідні вхідні дані для визначення рівня навченості, тренуваності, психічного стану які вносяться до створеного в електронній формі паспорту адаптації.

В Паспорт адаптації на початку дослідження та впродовж всього періоду адаптації вносяться: оцінки з навчальних предметів, відвідуваність предметів; спортивні досягнення у вигляді кількісних або якісних досягнень, результати проміжних залікових випробувань; антропометричні дані, динамометричні силові показники, результати психологічних тестів. Дані заносяться як у вигляді кількісних оцінок (критеріїв), так і якісних. Додатково вносяться примітки про конфліктні ситуації, отримані фізичні пошкодження. Таким чином при керуванні процесом адаптації учнів застосовуються діагностика та дослідження інтелектуального розвитку, діагностика та дослідження фізичного розвитку, дослідження психо-фізіологічного стану.

Для прискорення аналізу данні візуалізуються при автоматичному обробленні у графічний вигляд, створюючи механізм швидкого реагування на виникаючі відхилення. Доповнюючі графіки лінії трендів дозволяють додатково прискорити висновки про процеси, які відбуваються під час адаптації: прогрес, регрес (деадаптація), стагнація або невизначеність процесу адаптації. Моніторинг отриманих даних та інтелектуальний аналіз даних проводиться постійно на протязі всього навчально-тренувального періоду (період адаптації умовно складає один навчальний рік) в порівнянні з базовими даними, а також динамічні зміни.

Важливим є відвідування навчальних занять з метою врахування технологій навчання, форм і методів організації навчальної діяльності, стилю



взаємин учителя з дітьми та учнями між собою для використання прийомів зворотного зв'язку, програми і системи вимог учителів школи-інтернату.

На методичних об'єднаннях учителів розглядаються можливі варіанти форм і методів педагогічного супроводу. Рекомендації для вчителів розробляються з урахуванням особливостей учнів.

Перший етап педагогічної діагностики здійснюється при поданні новоприбулими учнями документів до школи-інтернату з метою вивчення рівня компетенції з основних предметів. Другий етап діагностики здійснюється після першого місяця навчання. Результати порівнюються, аналізуються, виставляється проміжна оцінка щодо виконання проекту. Наступні етапи діагностики проводяться по кінцю семестрів. (адміністративні контрольні роботи, семестрове оцінювання). Результати аналізуються, вивчаються тенденції зміни якості знань.

Перший етап психологічної діагностики здійснюється після складання картки соціального розвитку та анкетування. На цьому етапі досліджуються рівні розумового розвитку та наочно-образного мислення учнів, їх самооцінка, рівень шкільної мотивації та тривожності. Подальші етапи діагностики здійснюється впродовж всього року за затвердженим планом. На цих етапах вивчаються:

- адаптування дітей до нової соціальної ситуації поряд з педагогічними спостереженнями, обстежуються рівні шкільної тривожності, мотивації, їх самооцінки та провідної репрезентативної системи;
- визначення рівня комфортності, психічного стану тощо.

Паралельно здійснюється анкетування батьків з питань фізичного та психічного стану дітей. З метою дослідження особливостей адаптаційного періоду, внутрішніх процесів само пристосування учнів у змінених умовах, виявлення рівня навчальної мотивації та потенційної «групи ризику» для учнів кожного класу складається «Карта психологічного супроводу адаптаційного періоду». Отримані результати діагностики порівнюються, на основі цього здійснюється якісний і кількісний аналіз, розробляються висновки щодо змін, які відбулися, даються рекомендації вчителям і батькам.

Консультації з учнями та батьками мають індивідуальний характер. Консультування батьків, діти яких можуть відчувати труднощі пристосування до навчання та тренування в школі-інтернаті, здійснюється індивідуально або на батьківських зборах. Серія батьківських зборів присвячена проблемам, що можуть виникнути у дітей при навчанні у школі-інтернаті.

Консультативно-розвивальна діяльність здійснюється з учнями, в яких виникають труднощі зі шкільною адаптацією. Така діяльність здійснюється з дітьми індивідуально або в мікрогрупах, сформованих на основі подібності проблем, виявлених у дітей на етапі діагностики. Критеріями ефективності цієї діяльності виступають: зниження рівня тривожності, підвищення групової згуртованості, позитивна динаміка емоційного розвитку дитини, підвищення впевненості у собі та власних можливостях, формування у дітей позитивного ставлення до школи, вчителів та однокласників.

Узагальнення результатів проводиться з метою ознайомлення учасників процесу з результатами діяльності, корекції ліній поведінки, дотримання єдиних вимог.

Аналітична робота (SWOT-аналіз) спрямована на осмислення проведеної системи психолого-педагогічної діагностики та діяльності з адаптації дітей до освіти в школі-інтернаті, на оцінку ефективності діяльності та корекції робочих планів (психолога, вчителів). Аналіз ситуації дає можливість учасникам реалізації проекту обговорити форми та методи подальшої діяльності, а також планувати навчально-виховний процес.

Отже, застосування системи в діяльності з адаптації у спеціалізованому закладі допоможе учням пристосуватися до умов проживання, освітнього процесу та тренувань, стати призерами та переможцями спортивних змагань різних рівнів, включаючи міжнародні.

**Шаповалова І.А.**

вчитель англійської мови

*Куп'янська гімназія № 7*

*м. Куп'янськ, Харківська область, Україна*

## **ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Сьогодні наша держава переживає важкий період складних перетворень та значних змін, зокрема в освіті. В сучасних умовах нелегких випробувань велике значення має система виховання, спрямована на формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей. Нагальні вимоги і виклики сучасності на сьогодні вказують на те, що патріотичне виховання є стрижневим. В останні роки до освітнього і загально виховного простору ввійшли нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму особистості. Навчально-виховний процес у загальноосвітньому навчальному закладі також зазнав певних змін та особлива увага у ньому приділяється практичному впровадженню концепції національно-патріотичного виховання, зокрема на уроках іноземної мови у загальноосвітньому навчальному закладі [2, с. 7].

У зв'язку з цим метою статті є ознайомлення вчителів іноземної мови з практичними шляхами впровадження концепції національно-патріотичного виховання на уроках іноземної мови на прикладі досвіду літературної вітальні вчителя іноземної мови гімназії № 7 Куп'янської міської ради Харківської області.

Питанню впровадження Концепції національно-патріотичного виховання приділяють такі автори, як Армейський О.С., Бондар Т.С., Борщов В.К., Вербельчук Г.С., Вороніна Г.Л., Жилін Є.І., Казачінер О. С., Остапенко А.С., Ротфорт Д.В., Сіваченко І.Г., Сідорчук В.П., Смірнова М.Є. та інші.

Уроки іноземної мови надають вчителю широкі можливості у вихованні громадянської позиції та патріотизму. На різних етапах навчання учнів відповідно до їх вікового періоду у загальноосвітньому навчальному закладі

передбачено різні етапи розвитку патріотичних якостей учня. Якщо у початковій школі патріотизм зароджується разом із формуванням родинних почуттів до своєї сім'ї; матері, батька, бабусі, дідуся та інших родичів, то в основній школі це час виховання любові до своєї малої Батьківщини – села, міста, учнівського колективу, місцевих традицій, до історії [3, с. 13].

Розглянемо детальніше практичні підходи до виховання патріотизму на уроках іноземної мови в учнів середньої школи, адже саме в цей період відбувається формування їх самосвідомості, рис характеру, здійснюється інтенсивний розвиток моральної сили дитини, становлення громадянської зрілості, формування власне патріотизму, виховання любові до України як своєї Батьківщини.

У попередні роки навчання в основній та початковій школах учні набули навичок та вмінь презентувати свою країну у світі, культуру і побут свого народу, святкові обряди і культурні цінності, національні особливості та реалії. Учні старшої школи продовжують вивчати Конституцію України, історію символів нашої держави, малої Батьківщини, козацтва, гетьманщини, знайомляться з етнічними символами. В учнів старшої школи на уроках іноземної мови за допомогою рольових ігор, творчих проєктів, організації молодіжних конференцій, проблемних семінарів, культурних заходів активізуються отримані у попередні роки навички. У цей період учні одержують більшу кількість культуро-країнознавчого матеріалу та виконують завдання, що передбачають використання вчителем інтерактивних технологій, націлених на практичне застосування країнознавчої інформації, на проведення соціокультурних паралелей, на виховання відчуття себе майбутніми громадянами своєї країни, рівноправними партнерами інших європейських країн, покликаних розвивати рідну Батьківщину і збагачувати скарбницю світової цивілізації [4, с. 10].

Уроки іноземної мови у середній школі переходять на більш «дорослий» рівень: конференції, літературні вітальні, диспути, дискусії – все це стає невід'ємною частиною успішного вивчення іноземної мови у старших класах. Сучасний рівень проведення уроку іноземної мови у загальноосвітньому навчальному закладі передбачає ретельну підготовку, особливе ставлення та реалізацію виховної мети вчителем, спрямованої на підведення учнів шляхом розвитку їх критичного мислення до самостійних висновків. Проведення паралелей, порівняння традицій, звичаїв різних культур країн, мова яких вивчається, є невід'ємними складовими сучасного уроку іноземної мови. У позакласній роботі більшого значення набувають театралізовані вистави, класні години, брейн-ринги.

У гімназії № 7 Куп'янської міської ради Харківської області вже два роки щомісячно відбуваються зустрічі літературної вітальні, де учні складають вірші, пишуть оповідання та есе на країнознавчу та патріотичну тематику. Все почалося з виконання проєктів, порівняння культури англomовних країн з українською культурою, освітою, інтерактивних конференцій учнів на проблемну тематику, ознайомлення учнів із цікавими фактами про Україну, як відео так і в іншій формі. Учні звернули увагу на те, що при виконанні завдання

дібрати асоціації до слова «Україна», «Батьківщина» було дібрано багато синонімів та виникла ідея спробувати скласти з них вірш. Так з'явився вірш "My Dear Ukraine":

### **My dear Ukraine**

My dear Ukraine,  
How lovely you are!  
Your golden fields, plains  
That I can see far.

I close my eyes  
And I clearly see  
Ukrainian people  
Are happy and free.

They want to live in peace.  
They don't want to fight.  
Don't hinder them, please,  
Our wings need a flight!

My mother's songs,  
My father's smile...  
They come to my mind  
Not often, sometimes.

Walks in the forests,  
Lessons at school,  
Relatives, friends  
My life is too cool!

Let's live without war,  
Let's be good neighbors!  
What is it for?  
Quarrels don't make you famous!

Постановка проблемних питань на уроках іноземної мови розвиває критичне мислення учнів та навчає їх формувати власну думку. Наприклад, таким питанням на одному з уроків було наступне: «Що повинно бути в серці кожного українця?». В результаті групової роботи учні створили кілька віршів, одним із них був наступний:

### **Myheart**

Myheartisavery  
Unusual thing.  
It's not only an organ  
That beats quicker in spring.

It's a wonderful place  
Where my family lives.  
And there's some space  
For my friends and a niece.

My Motherland lives  
In my little heart,  
A feeling that gives  
Energy to my blood.

How can these things  
All be in here?  
I think it's a miracle  
That lives with us near.

Секрет патріотичного виховання вбачаємо у тому, щоб якомога менше говорити про патріотизм, а більше створювати ситуацій співпереживання стосовно проблем своєї малої батьківщини. Неможливо полюбити велику Батьківщину, поки не навчишся любити малу. Коло знань і світогляд учнів основної школи треба поступово розширювати знаннями історії та особливостей району, області.

А старшокласники вже мають отримати знання про особливості та визначні місця столиці, а також інших областей України, зокрема й на уроках іноземної мови. Результатом нашої роботи були наступні рядки:

### **A Wonderful Walk in Kyiv**

I saw the oldest ancient church  
In Kyiv at weekend.  
I walked along the streets in search  
Of a famous fairy land.

This land was called Kyivan Rus,  
It saw the oldest times,  
The fire, merchants, princes, rulers  
And people who were baptized.

Kyi, Shchek, Khoriv sailed down the Dnieper  
In a boat with their sister.  
They saw the picturesque green banks,  
Admired and built a city.

The strong great Dnieper was a friend,  
As it gave food and water.  
It helped to its development,  
But also greatly altered.

The river Dnieper caused much trouble  
Destroying crops and houses.  
But Kyiv grew in stone and marble  
So sunny and full of flowers.

The past and present live in Kyiv  
So closely side by side.  
You ,children, love, defend your country –  
Your ancestors advised.

Сучасні педагоги мають можливість використовувати у своїй роботі великий доробок вітчизняних і зарубіжних науковців із питань патріотичного виховання, традиції та досвід виховання громадян-патріотів. [5, с. 124]. Досвід педагогів свідчить про те, що патріотичні почуття можна успішно формувати за умови, якщо вчитель веде систематичну роботу у навчально-виховному процесі та здійснює опору на особистий досвід і спостереження школярів [5, с. 130]. Кожен педагог знаходить власні шляхи, методи та форми впровадження Концепції національно-патріотичного виховання у навчально-виховний процес, але кінцевим результатом повинно бути одне: виховання громадян України, справжніх патріотів власної держави.



### Література

1. Апраксина О. Позакласна робота в школі / О. Апраксина / Освіта, 2007. – 130 с.
2. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді // І.Бех, К.Чорна. – Київ, 2014. – 29 с.
3. Журба К. Виховання патріотизму молодших підлітків у взаємодії сім'ї і школи/ К. Журба // Педагогічний вісник – 2011. - № 5. – С. 13-23.
4. Пащенко Д. Патріотичне і національне виховання – складові становлення громадянина/ Д. Пащенко // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 9-14
5. Ротфорт Д. Патріотичне виховання молодших школярів / Д. Ротфорт // Національно-патріотичне виховання в системі освіти. Методичний збірник, Харків, 2015. – 207 с.

**Музика Д.І.**

директор, вчитель біології

*Михайлюцька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів  
Шепетівської районної ради Хмельницької області  
с. Михайлючка, Хмельницька область, Україна*

### **УЗАГАЛЬНЕННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ МИХАЙЛЮЦЬКОЇ ЗОШ І – ІІІ СТУПЕНІВ ШЕПЕТІВСЬКОЇ РАЙОННОЇ РАДИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Освіта в Україні гостріше потребує необхідності пристосування до умов ринкового середовища. На сьогодні ринок освітніх послуг динамічно розвивається, що вимагає особливої уваги до проблем, пов'язаних із позиціонуванням закладів освіти.

Школа – відкрита, пов'язана з багатьма суспільними інститутами соціально - педагогічна система, про яку дедалі частіше говорять як про сферу послуг. Саме тому, керівники закладів, змушені замислитися над тим, у чому перевага їхнього навчального закладу над іншими.

Проблема створення позитивного іміджу нашого закладу освіти, що стала потребою сьогодення, викликає інтерес у кожного керівника. Вирішення цієї проблеми пов'язане з пошуком, розробкою та застосуванням управлінських засобів, особливостей управлінської діяльності.

Необхідність формування іміджу закладу обумовлена низкою причин:

– складна демографічна ситуація підсилює конкуренцію серед освітніх закладів району в боротьбі за набір учнів і збереження контингенту;

– позитивний імідж закладу освіти полегшує доступ до кращих ресурсів (фінансових, інформаційних, людських);

– маючи сформований позитивний імідж, школа за рівних умов стає привабливішою, що сприяє створенню позитивної мотивації педагогів до педагогічної діяльності і професійного розвитку;

– позитивний імідж створює запас довіри до всього, зокрема й до інноваційних процесів.

Досягнення позитивного іміджу закладу освіти можливе лише в комплексній реалізації основних принципів навчання, коли в школі розроблено особливу імідж-карту, що підкреслює та узагальнює її позитивний імідж, наближає до створення Нової української школи.

**Імідж-карта**  
**Михайлюцької загальноосвітньої школи I – III ступенів**  
**Шепетівської районної ради Хмельницької області**

<b>Формула успішності школи</b>	$У = (З+В+С+Р) \times Сх(С+Я) - I$ Успіх = (Знання+Виховання+Ставлення+Родина) x Самоосвіта x (Суспільство+«Я») – Інертність
<b>Стратегія і концепція школи</b>	Михайлюцька школа – це школа, до якої приємно ходити учням. Тут прислухаються до їхньої думки, вчать критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами. Водночас батькам теж подобається відвідувати цю школу, адже тут панують співпраця та взаєморозуміння.
<b>Місія школи</b>	Забезпечення сучасної освіти та цілісного розвитку учнів у відповідності до індивідуальних та суспільних потреб. Реалізація місії спрямована на формування візії, якою передбачено реалізацію комплексу цілей та завдань за стратегічними напрямками: <ul style="list-style-type: none"> <li>• особистісний розвиток: формування конкурентоздатності, лідерства, успішності;</li> <li>• освітньо-інтелектуальний розвиток;</li> <li>• креативний художньо-естетичний розвиток</li> <li>• комплексний фізичний розвиток;</li> <li>• вивчення іноземних мов;</li> <li>• сучасну ІТ-компетентність тощо.</li> </ul>
<b>Візія школи</b>	Школа успішних та щасливих дітей.
<b>Цінності школи</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Людина;</li> <li>• Духовність;</li> <li>• Усвідомлений патріотизм;</li> <li>• Відповідальність, толерантність, доброчесність, повага, творче мислення, прагнення до постійного розвитку, висока моральність.</li> </ul>
<b>Зовнішній імідж школи</b>	Адреса: 30416, вул. Мазунова 44в, с. Михайлючка Шепетівський район Хмельницька область. Тел.: (03840)23-152 E-mail: <a href="mailto:muchaylucka@ukr.net">muchaylucka@ukr.net</a> Сайт: <a href="http://myhailiuchka-school.km.sch.in.ua/">http://myhailiuchka-school.km.sch.in.ua/</a>

	<p>Використання ЗМІ: співпраця з районними тижневиками «Шепетівський вісник» та «День за днем».</p> <p>Зв'язки з громадськістю:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– проект «Ветеран живе поруч»,</li> <li>– «Шкільний веб-сайт як засіб спілкування зі світом»,</li> </ul> <p>загальношкільна газета «МІРА»;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– ми у соціальних мережах Facebook, Instagram.</li> </ul>
<b>Імідж керівника школи</b>	<p>Директор – Музика Дмитро Іванович – має лідерські якості, які допомагають керувати колективом, не пригнічуючи при цьому творчої індивідуальності та ділової ініціативи усіх учасників освітнього процесу.</p>
<b>Внутрішній імідж школи</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– корпоративна культура;</li> <li>– сприятливий психологічний мікроклімат у колективі;</li> <li>– атрибутика школи (прапор, герб, гімн, логотип);</li> <li>– компетентний та творчий викладацький колектив.</li> </ul>
<b>Імідж учителів школи</b>	<p>Освітній процес забезпечують 29 висококваліфікованих працівників, що в перерахунку на якісний склад – 80 %.</p> <p>Якісний склад учителів: спеціаліст вищої категорії – 12; мають звання «Учитель-методист» - 3, «Старший учитель» - 2. Один педагог нагороджений грамотою Верховної Ради України.</p>
<b>Імідж учня і випускника школи</b>	<p>Імідж учня та випускника має неабияке значення для іміджу закладу, бо перші повідомляють про школу одноліткам і своїм батькам, діляться буденним життям школи по Інтернету, демонструють рівень своєї вихованості у громадських місцях, а випускники школи – головні «піарники» свого освітнього закладу.</p>
<b>Батьківський імідж</b>	<p>Для батьків, які обирають навчальний заклад своєї дитини має значення якість освітніх послуг, а цей показник певною мірою можна оцінити за відсотком випускників, які вступили до ЗВО.</p>
<b>Візуальний імідж школи</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– екстер'єр – територія безпечного відпочинку;</li> <li>– інтер'єр – єдиний дизайнерський стиль в оформленні рекреацій і навчальних кабінетів.</li> </ul>
<b>Золотий фонд школи</b>	<p>Із відкриття закладу (1935 р.) випущено – 68 золотих медалістів та 73 срібних медалістів.</p>
<b>Переваги</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Якісна освіта</li> <li>– Гармонійний розвиток</li> <li>– Комфортне середовище</li> <li>– Психолого-педагогічний супровід</li> <li>– Медичне обслуговування</li> <li>– Корисне харчування</li> <li>– Гарантована безпека</li> </ul>
<b>Імідж освітніх</b>	<p>– служби до послуг: освітня, методична, медична,</p>

<p><b>послуг школи</b></p>	<p>оздоровча, логопедична, соціальна, психологічна, правова, інклюзивна, кадрова, профорієнтаційна, ГПД;                  – форми навчання: інституційна: очна (денна), індивідуальна: екстернатна;                  – затребуваність освітніх послуг профільні напрямки: математичний, природничий, української філології, інформаційних технологій; є факультативи і гуртки, спортивні секції;                  – унікальність пропозицій – програми з правового виховання та формування ЗСЖ «Шляхи, які ми обираємо»;                  – психологічна підтримка учнів школи під час їх підготовки до ЗНО і ДПА – проект «До іспитів без стресів!».                  З метою формування у дітей навичок здорового способу життя та підвищення рухової активності в школі впроваджуються різноманітні соціальні проекти, зокрема:                  – OFFS (Відкриті розважальні футбольні школи);                  – FairPlay (Давай разом! Чесна Гра);                  – Muuvit (Рухайся);                  – OpenFunFootballSchools (Відкриті уроки футболу);                  – Healthy Schools: заради здорових і радісних школярів.</p>
<p><b>Соціальний імідж школи</b></p>	<p>– проект європейської комісії та програми розвитку ПРООН «Місцевий розвиток орієнтований на громаду» та Всеукраїнського фонду «Відродження»;                  – проект «Скажемо СНІДу – ні!»;                  – проект «Енергоефективні заклади освіти»;                  – проект «Моє майбутнє в Україні»;                  – проект «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації»;                  – здійснено успішно проект-замовлення ігрового майданчика;                  – проект «Молодь за здоровий спосіб життя».</p>
<p><b>Бізнес-імідж школи</b></p>	<p>– стабільність роботи; прозорість у співпраці з партнерами;                  – готовність брати на себе зобов'язання і виконувати їх.                  – Проект «З миру по нитці – все до бюджету»;                  – Учнівська школа лідерів «Я можу, вмію, дію».</p>
<p><b>Освітній імідж школи</b></p>	<p>– Розвиток турнірного руху, участь у предметних олімпіадах і науково-експериментальних дослідженнях у рамках МАН, конкурсах, змаганнях тощо;                  – Працює наукове учнівське товариство «Паросток»;                  – Предметні дні, тижні;                  – Співпраця з закладами освіти, культури, спорту;                  – Співпраця з установами, організаціями, підприємствами;                  – Співпраця з громадськими організаціями;</p>
<p><b>Виховний імідж школи</b></p>	<p>– Школа лідерів учнівського самоврядування;                  – Створення електронної та відео презентації школи.</p>

<p><b>Принцип національної та патріотичної спрямованості</b></p>	<p>Побудова освіти з урахуванням історії та народних традицій, звичаїв, обрядів, збереження та збагачення культури українського народу та інших народів, формування національної свідомості. Заходи:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– «Історія міст і сіл України» (Всеукраїнська історико-географічна експедиція);</li> <li>– «Гордість та надія України»;</li> <li>– «Пам'ятати заради миру» (проект);</li> <li>– «Патріот України» (проект);</li> <li>– «Моя Батьківщина – Україна» (Всеукраїнська експедиція учнівської та студентської молоді);</li> <li>– «Спартакіада Поділля»;</li> <li>– «Сокіл – Джура» (Всеукраїнська військово-патріотична гра);</li> <li>– «Козацькі забави» (спортивна гра);</li> <li>– «Олімпійське лелеченя» (спортивна гра);</li> <li>– «Напиши лист пораненому», «Зігріті долоньки», «Посилка добра» (акції).</li> </ul>
<p><b>Принцип гуманізму</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– розвиток волонтерського руху «Спадкоємці Перемоги» і участь в акціях щодо підтримки людей з обмеженими можливостями, похилого віку, ветеранів тощо.</li> <li>– ДО «Барвінкова родина»;</li> <li>– ДО «КРОК».</li> </ul>
<p><b>Принцип активізації пізнавальної діяльності учнів та безперервної освіти вчителів</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Використання інноваційних освітніх технологій: розвиваючого, критичного мислення, ІКТ, проектні та інші;</li> <li>– «Школи молодого вчителя»;</li> <li>– Професійні конкурси, фестивалі;</li> <li>– «Педагогічна еліта»;</li> <li>– Участь учителів у педагогічних читаннях, науково-практичних конференціях, конкурсах, технопарках і майстернях районного, обласного та Всеукраїнського рівнів, друк дидактичного і методичного матеріалу в освітніх збірках і журналах.</li> </ul>
<p><b>Принцип єдності навчання та виховання</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>– Робота органу батьківського самоврядування і лекторію для батьків;</li> <li>– Використання проектної діяльності при організації колективної творчої справи як умова формування творчих здібностей учнів «Партнерство заради майбутнього»;</li> <li>– Меморандум співпраці між учасниками освітнього процесу: педагогами, учнями та батьками;</li> <li>– Створення освітньо-виховної моделі «Успішний випускник».</li> </ul>

Отже, сьогодні перед школою постає низка завдань: висвітлення та динамічний розвиток позитивного іміджу у рамках Нової української школи,



забезпечення комфортних умов життєдіяльності учнів у межах освітнього процесу, забезпечення прозорості і відкритості діяльності закладу, що досягається поширенням достовірної інформації на веб-ресурсах навчального закладу та в засобах масової інформації, генерування ідей у наданні нових послуг. Позитивний імідж школи сприяє її популярності і підвищує конкурентоспроможність.

### **Література**

1. Булатова О. Имидж педагога – мода или необходимость? [Текст] / О. Булатова // Директор школы. Украина – 2003. - №2 – с. 10 – 12.;
2. Гурьянова М. Резервы модернизации сельской малочисленной школы [Текст] // Народное образование, -2004, -№8 – с. 67 – 76;
3. Зуєвська І. Критерії ефективності позитивного іміджу школи [Текст] // Директор школи. – 2006 -№ 2 (386) - с. 10-13.;
4. Мармаза О. І. Використання потенційних можливостей іміджології в управлінні закладами освіти [Текст] / О. І. Мармаза // Управління школою. – 2009. -№19 – 21. –С. 55 – 59.
5. Шепель В. Имиджология. Как нравится людям – М., 2005 – 456 с.
6. Шепель В. Имиджология. Как нравится людям [Текст] / В.М. Шепель. – М: Народное образование 2002. – 576 с.

**Мелешко В.С.**

вчитель початкових класів

*Куп'янської гімназії № 7*

*м. Куп'янськ, Харківська область, Україна*

### **ДОСВІД РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ У СФЕРІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Життя-вічна наука. Сьогодні воно змінюється стрімко, часом непередбачувано. В період реформування освіти роль учителя в освітньому процесі має бути переосмислена кожним

Участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції дає можливість усвідомити свою роль у житті нашої держави і в житті своїх учнів, систематизувати все надбане, відкрите в щоденній копійткій праці, зробити крок на шляху до педагогічної зрілості.

«І живу я в Україні і з неї я родом» – ці слова видатного українського поета Володимира Сосюри стали провідними у моїй роботі над проблемою громадянської освіти молодших школярів.

Отже, тема мого педагогічного дослідження: «Формування громадянських якостей у молодших школярів на уроках і в позаурочний час при ознайомленні з державними та національними символами України.»

В усіх державних документах, що визначають освітні завдання сьогодення, йдеться про необхідність духовного розвитку дітей молодшого шкільного віку, формування громадянської позиції змалечку.

Я вважаю, на першому місці у формуванні громадянських якостей стоїть відношення до державних та національних символів України, державної мови, культури, звичаїв та традицій українського народу.

Мені, як педагогу, добре відомо, що саме в молодшому шкільному віці формуються основи особистості, а отже, й риси громадянина. Дітям треба пояснювати: ми, українці, працьовитий, талановитий, щедрий народ. У нас чудова природа, родючі землі, вільна, незалежна держава.

Виховувати свідомого громадянина і патріота означає формувати в дитині комплекс відповідних знань, особистісних якостей та рис характеру, що в майбутньому стануть мотивацією до більшості повсякденних вчинків і поведінки загалом. Виховати дитину з високими громадянськими якостями можна лише поєднуючи патріотичне, морально-правове, художньо-естетичне, трудове та родинне виховання.

Моєю метою є:

- ознайомити молодших школярів з суверенною державою Україною, з її державними та національними символами;
- розкрити зміст понять: Батьківщина, держава, символи держави, національні символи, громадянин, патріотизм;
- розвивати громадянські якості;
- виховувати любов до своєї країни, повагу до символів України.

Для визначення пріоритетних напрямків роботи, щодо створення системи формування громадянських якостей, я розробила та провела анкетування з учнями та батьками.

Анкетування з учнями мало на меті виявлення відношення до державних символів, державної мови, культури, звичаїв та традицій українського народу, відстеження рівня сформованості громадянських якостей.

Результати показали, що 78% учнів спілкуються російською мовою, але це не літературна мова, а суржик переповнений русизмами. Віддають перевагу російськомовним телепередачам.

82% опитуваних учнів, вважають, що вони не достатньо знайомі з національними символами держави, з традиціями та звичаями українського народу.

Анкетування з батьками мало на меті виявлення зацікавленості в підвищенні рівня сформованості громадянських якостей у дітей, формування у них загальнолюдських цінностей. Результати анкетування з батьками показали, що майже всі батьки зацікавлені у формуванні громадянських якостей у своїх дітей.

Дані обох видів анкетування надали змогу побачити необхідність проведення корекції освітнього процесу щодо громадянської освіти та виховання.

Отже, я визначила такі завдання:

- формувати у дітей комплекс знань про державні та національні символи України;
- розкрити зв'язок між поняттями держава-державні символи;
- формувати вміння оволодівати досвідом свого народу через скарби народної мудрості, традиції, звичаї та обряди;

- формувати національну свідомість школярів;
- виховувати потрійотів рідної держави.

Формування громадянських якостей у освітньому процесі здійснюють через окремі навчальні предмети: українську мову, читання, математику, образотворче мистецтво, курс українського народознавства та інтеграцію елементів громадянської освіти у зміст навчальних предметів.

Так на уроках української мови, читання, я користуюсь підбіркою віршів українських поетів на дану тему. Використовую загадки, кросворди, прислів'я, цікаві вправи, тексти для диктантів народознавчого характеру, каліграфічні хвилини, казки, легенди, у змісті яких мова йде про символи України.

Дані завдання допомагають розширити, поглибити та уточнити знання учнів про державні символи України та історію їхнього створення; сприяють формуванню національної свідомості; виховують патріотичні почуття і повагу до Батьківщини; формують навички поведінки під час урочистих подій.

У створенні цього блоку завдань активну участь брали учні, виконуючи пошукову роботу і спілкуючись із бібліотекарем нашої школи Ковальновою Наталею Василівною. Але на цьому співпраця з Наталею Василівною не закінчується. При взаємодії із учнями, вона використовує різні форми роботи.

В нашій гімназії введено в навчальний курс українське народознавство. На цих уроках учні засвоюють знання про Батьківщину, народ, його культуру і спосіб життя.

Образотворче мистецтво, трудове навчання є гарним підґрунтям для розвитку творчості та формування громадянських якостей у молодших школярів при ознайомленні з національними символами.

У своєму класі я створюю таке освітнє середовище, в якому діти почуваються затишно. Для них обладнані тематичні куточки: національний, бібліотечний, екологічний.

Втілюючи в дійсність план позакласної роботи - проводжу екскурсії до шкільного музею, в якому діти можуть побачити історію становлення своєї школи. Побачивши фотографії своїх батьків, рідних, знайомих учні розуміють, що історія країни це не щось недосяжне - історію творять знайомі їм люди, які є громадянами нашої держави. І вони самі можуть бути причетні до історії своєї Батьківщини.

Для залучення батьків до формування громадянських якостей у молодших школярів я проводжу батьківські збори на такі теми: громадянин формується з дитинства; виховання чуйності і доброти; дитина і духовність; народознавчі свята: українські народні страви; Слобожанський диво-край; Квіти України; Доброта – це краса людської душі; Вчиться бачити красу; родинні змагання; Козацькому роду - нема переводу; День Збройних Сил України; День Захисника Вітчизни.

З метою корекції, на початку нового навчального року, я знову провела анкетування. Виявилось, що школярі стали краще орієнтуватися в питаннях національної символіки.

Добре володіють знаннями, а головне, значенням державних символів. Із задоволенням приймають участь у різноманітних конкурсах: Колосок, Кенгуру, Бджілка, П. Яцика, і т.д.

Власними руками виготовили віночки, що тепер є атрибутами українських костюмів нашої школи.

Результатами є і відношення батьків до навчального закладу. Стали більш уважніше ставитися до потреб класу та школи. Приймають активну участь у позакласних заходах. Залюбки залучаються до співпраці з учителем.

Я планую продовжити виховання дітей в дусі громадянськості, щоб допомогти батькам виростити справжнього громадянина.

Та хоч би скільки років працював учитель, труднощі в його роботі не зникають, лише змінюється їх характер. Адже педагогічна професія має безліч граней і ситуацій, які важко, а то й неможливо передбачити. Добре розумію, які великі обов'язки покладаються на педагога нині. Проте переконана в одному: хоч би які завдання ставила сучасність, незмінним залишається одне – велика любов і повага до дітей.

### Література

1. Актуальні питання формування та розвитку громадянських компетентностей в Україні: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю «Розвиток громадянських компетентностей в Україні» (Київ, 17–18 березня 2016 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, Н. Г. Протасовой Ю. О. Молчановой – К.: НАДУ, 2016. – 308 с.

2. Величко О. Ю. Громадянська компетентність як категорія сучасної гуманітарної науки / О. Ю. Величко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2013. – Вип. 1. – С. 114 – 117.

3. Наказ Міністерства освіти і науки України № 641 від 16.06.2015 року. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді. Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України. – 2015. – № 7. – К.: Педагогічна преса, 2015. – С. 70 – 95.

4. Освіта для демократичного громадянства та освіта з прав людини в Україні / [Протасова Н. Г., Паращенко Л. І., Овчарук О. В., Полторак В. В.]. – К.: НАДУ, 2011. – 100 с.

5. Рафальська М. Формування громадянської відповідальності у середній школі / М. Рафальська // Громадянська відповідальність. – С. 5 – 8.

### СЕКЦІЯ 2

## ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

**Котелевич О.В.**

учитель української мови і літератури

Скадовська спеціалізована загальноосвітня школа

I-III ступенів «Академія творчості»

з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу

м. Скадовськ, Херсонська область, Україна

### АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК КРЕАТИВНИЙ МЕТОД ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОГО НАВЧАННЯ РОЗВИТКУ ТА СУПРОВОДУ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Початок ХХІ століття захопив людство прогресом науки та техніки, новітніми інформаційними технологіями, а разом з ними й стресами, болем, страхом за майбутнє наше й наших дітей.

Розвиваючи новітні технології навчання та виховання, наша педагогіка часто обходить найголовніше питання – питання БУТТЯ ДИТЯЧОЇ ДУШІ!

Креативність є характерною ознакою творчої людини, яка здатна за власною ініціативою реалізувати свій потенціал, з вибором відповідних способів. Це потребує зміни педагогічного супроводу, спрямування його на розвиток креативного середовища в освітній установі. Педагогічний супровід учня може здійснюватися у двох варіантах:

- загальногруповому;
- індивідуально-особистісному.

У першому варіанті створення креативного середовища забезпечується системою «вчитель-учень», де на основі засвоєних знань переважають діалогічні форми роботи. Компоненти креативної особистості: мотиваційний, інтелектуальний, емоційний та комунікативний. Для розвитку їх необхідно розширяти рольовий простір кожного учня та включати його в різноманітні види діяльності, які забезпечують йому творчу самореалізацію та створюють досвід соціальних відносин.

Використовуючи педагогічні технології формуємо інноваційну особистість, якій притаманні:

- внутрішня свобода (ситуації вибору, яка стимулює пізнавальний інтерес «Хочу все знати», почуття відповідальності та власної значимості);
- стабільність та стресостійкість - це керування емоціями (відчувати настрій інших, протистояти стресам, вміти переборювати відчуття страху, сорому);
- адекватна самооцінка (саме вона формується та змінюється протягом усього шкільного життя. Особливо нестабільним є підлітковий вік).

У практиці розвитку креативної особистості в процесі отримання освіти педагоги рекомендують:



- свідомо експериментувати з новими формами організації занять, здійснюючи пошук методів максималізації підтримки, яку члени колективу надають один одному в творчому плані;
- намагатися створити у колективі атмосферу взаємодії та взаємного стимулювання до висунення ідей;
- розширювати участь і підвищувати зацікавленість кожного члена колективу у творчому процесі;
- постійно підкреслювати важливість оригінальних рішень в будь-яких предметних галузях;
- використовувати повноцінні проекти та завдання для тренувальних завдань;
- створити атмосферу постійного пошуку та припливу проблем (завдань). Один із проявів креативності-не лише здатність оригінально вирішувати проблемами, але й здатність знаходити нові;
- знаходити можливість заохочення нових думок та ідей, конструктивної критики;
- позбавлятися стереотипів і позбавляти від них інших, позитивно реагувати на запропоновані ідеї, заохочувати ідей;
- накопичувати ідеї, неприйнятні для вирішення конкретної задачі (вони можуть знадобитися), пошук сфери застосування цих ідей;
- надавати максимальну свободу в процесі творчості.

Ефективними методами роботи креативного навчання – є застосування на уроках арт-терапевтичних вправ. До них належать методи, що у традиційному розумінні є інтуїтивними: педагогічні методи учня, який виконує роль вчителя тощо. Такі методи спираються на нелогічні дії учнів, що мають інтуїтивний характер. Інший вид креативних методів навчання базується на використанні алгоритмічних приписів та інструкції. Їхня мета-побудова логічної опори для створення учнями освітньої продукції.

Наступний вид креативних методів-метод евристики. Це прийоми, які дозволяють учням вирішувати питання шляхом «наведення» на можливі правильні рішення та скорочення варіантів таких рішень.

До креативних методів належать також:

- метод вигадування-спосіб створення невідомого учням раніше продукту за результатами певних розумових дій;
- метод «Якби...»- учням пропонується скласти опис та намалювати малюнок того, що відбудеться, якщо у світі щось зміниться. Виконання подібних завдань не тільки розвине здатність уявляти, а й дозволить краще зрозуміти будову реального світу, взаємозв'язок його складових, фундаментальні основи різних наук;
- образної картини - відтворює такий стан учня, коли сприйняття і розуміння об'єкта, що вивчається, наче зливаються; відбувається його цілісне, нерозчленоване бачення.
- гіперболізації – збільшується чи зменшується об'єкт пізнання, його окремі частини або якості;

- аглюцінації – учням пропонується поєднати неpojєднувальні у реальній якості, властивості, частини об'єкта та зобразити, наприклад, гарячий сніг, солодку сіль тощо.

Скільки існує людство – стільки існує і мистецтво. Мистецтво володіє величезною цілющою силою, про це знали ще наші предки і намагалися лікувати хвороби за допомогою музики, танцю, звуків, окремих музичних інструментів. У ХХ столітті психологія взяла цей метод на озброєння, використавши заняття різними видами мистецтва для вирішення життєвих проблем. Так виникла арт-терапія, або зцілення мистецтвом.

Арт-терапія допомагає людині повернутися до призабутої радості самовираження, самопізнання, самостворення, дарує незабутні враження й відчуття, насажує на віру в себе, активізує внутрішній потенціал особистості й осяює нові шляхи вирішення існуючих проблем.

Для реалізації навчального процесу вчителю недостатньо тільки добре знати свій предмет, він має орієнтуватися у сучасних концепціях та напрямках розвитку освіти. Учителю необхідно знати і вміти те, що необхідно тому, хто веде за собою.

Карл Р. Роджерс в своїй книзі «Погляд на психотерапію. Становлення людини» пише: «Творчість — це прагнення людини реалізувати себе. Під цим прагненням я маю на увазі прагнення до розвитку, розширення, вдосконалення, зрілості, виявлення всіх здібностей організму і особистого «Я». Це прагнення може бути глибоко приховано під кількома шарами психологічного захисту, за штучним фасадом небажання, але це прагнення є в кожного індивіда і тільки чекає сприятливих умов для звільнення і прояву. Саме воно є головним фактором мотивації творчості, коли особистість вступає в нові відносини з навколишнім світом, намагаючись більш повно бути сама собою».

Головним фактором креативного навчання є ініціатива учнів. Учень тут уже перестає бути об'єктом впливу і стає повноправним суб'єктом спілкування. Він несе відповідальність за свою роботу у такій самій мірі, як вчитель — за свою.

Креативні методи навчання: метод “мозкового штурму”, метод емпатії, метод інверсії, метод синектики, арт-терапевтичні методи.

Основна мета арт-терапевтичного методу - навчити на прикладі конкретної ситуації груповому аналізу проблеми і самостійному прийняттю рішень.

Суть методу синектики в тому, щоб зробити невідоме відомим, а звичне – чужим, перетворити невідоме у відоме означає вивчити проблему і звикнути до неї, після цього проробляється зворотна операція – звичне обжитися чужим. Це досягається за допомогою чотирьох типів операцій: особистісне уподібнення, пряма аналогія, символічна аналогія та фантастична аналогія.

Метод інверсії зорієнтований протилежних на пошук вирішень творчого завдання в нових, несподіваних напрямках, частіше за все традиційним поглядам та переконанням, які присутні в логіці.

Емпатія у рішенні творчої задачі розуміється як ототожнення людини з технічним об'єктом, процесом, деякою системою. Коли застосовується метод емпатії, то

об'єкту приписують почуття, емоції самої людини: людина ідентифікує мети, функції, можливості, плюси і мінуси, наприклад машини, зі своїми власними.

### Література

1. В. Чигрина. «Технології розвитку креативності в процесі навчання» Джерело № 25-32 серпень 2011р.
1. Л. Зламанюк «Креативна освіта для розвитку інноваційної особистості» Хімія №7 2011р.
2. Л. Підлипна. Терапія мистецтвом. – 2-гу вид., оновл.—Івано-Франківськ: ОППО; Снятин: ПрутПринт, 2009. – 136 с. – 8 вклад.
3. Н. Охромчук «Інноваційно-трансформаційний підхід до вивчення нового матеріалу як один з факторів компетентнісної моделі особистості» Харків. Основа 2010 р.
4. О.А. Федій Ф 32 Естетотерапія. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

**Кравець О.В.**

вчитель історії

*Львівська середня спеціалізована музична  
школа інтернат ім. С. Крушельницької  
м. Львів, Львівська область, Україна*

## **РОЛЬ СОКРАТИВСЬКОГО ДІАЛОГУ У ФОРМУВАННІ УЧНІВСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ**

Нині в Україні істотно змінюється система освіти в цілому. Інновації це принципові зміни у фундаменті, а не у нових прибудовах. Для України це означає: необхідні не стільки нові назви закладів, скільки новизна змісту їхньої життєдіяльності. А новизну змісту можуть зумовити: нова філософія освіти, нового типу кадри - носії цієї філософії, зорієнтовані на світовий досвід. Пріоритетами розвитку сучасної історичної освіти в Україні залишаються: підвищення ефективності навчального процесу з метою формування вільної особистості, яка визначає загальнолюдські й національні цінності, керується морально-етичними критеріями і почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці; виховання засобами історії громадянської свідомості, зорієнтованої на патріотичне почуття належності до власної країни, причетності до її спільних історичних, політичних і культурних цінностей, на демократичні пріоритети і злагоду в суспільстві; прищеплення учням толерантності й поваги до різних поглядів, релігій, звичаїв і культур, уміння знаходити порозуміння з іншими людьми задля досягнення суспільно значущих цілей. Різновидом сучасної педагогіки можна вважати спроби відродження сократичного діалогу в освітніх практиках. Впровадження сократичного діалогу до сучасних освітніх і виховних

практик зумовлено, з одного боку, прагненням пробудження самостійного творчого мислення у вихованців чи учнів, а, з іншого, – свідомим провокуванням громадськості, внаслідок чого надаються імпульси для зняття “закритих тем”, усунення заборон на обговорення певних проблем. Головне те, що цей метод розвиває логічне мислення, особливо здатність до міркувань та висновків. Така діяльність є продуктивною та евристичною по своїй суті. Зараз в час інформаційних технологій та штучного інтелекту лунають голоси, що в невдовзі відпаде потреба в школі, втратить свою значимість професія вчителя. Але чи це так?

Якщо говорити про найважливішими компетенції на сьогодні то це є навички роботи з людьми такі як комунікація і співпраця, доведено, що 75-85% професійного успіху залежить від соціальних «м'яких» навичок – «softskills». Ці навички комп'ютер не відтворить, отже виходить, що саме вчитель в майбутньому буде сприяти соціальній складові освітнього процесу, Таким чином сучасний учитель має бути фахівцем з комунікацій та відносин, має спеціалізуватися не тільки на передачі інформації, яку він навчає, а й у створенні сприятливого мікроклімату в класі. Сучасна школа об'єднуючи компетенції виокремлює такі, які хоче бачити роботодавець: критичне мислення, спілкування, співпраця, творчість (креативність). Цим навичкам не завжди можна легко навчитись, але використовуючи методику сократівського діалогу вчитель може досягти своєї мети.

Методика «діалоги Сократа або її складова Філософія для дітей (P4C) ламає традиційний урок і в інший спосіб дає можливість зрозуміти досить складний матеріал, вчить слухати інших, задавати запитання, доводити, або обстоювати свою думку, логічно мислити. Таке навчання базується не на обов'язкових завданнях, що переважно йдуть від учителя з зовнішнім стимулюванням активності, а на власному визначенні завдань і створенні у зв'язку з цим власного освітнього продукту. Завдання вчителя зацікавити учня, допомогти сформуванню своє ставлення до важливих історичних, юридичних, етичних та соціальних проблем, які так чи інакше обговорюються під час вивчення будь якої теми з історії. Неодноразово, саме обговорення різних поглядів на те чи інше суспільне явище чи історичний факт, подію - є причиною виникнення соціальних конфліктів (учнівських в тому числі). Для того, щоб їх подолати, учням необхідно навчитись обмінюватися своїми думками і прагнути долати суперечки, займаючи певні позиції, в яких відображаються справедливість та людська гідність — дві фундаментальні цінності демократичного суспільства.

Сократівський метод допомагає всім учням, зрозуміти матеріал тим шляхом, який є значущим для них. Цей метод допомагає провести опитування всіх учасників навчального процесу. Велика перевага сократівського методу і в тому, що в процесі діалогу викладач бачить, наскільки творчо мислять учні і якої складності завдання можна їм надати. Використовуючи дану методику, хочеться пробудити самостійне творче мислення учнів, дати їм можливість вільно обговорювати будь яку тему, що в майбутньому буде сприяти становленню громадянського суспільства. Для проведення сократівського діалогу слід

визначити суспільну проблему — об'єкт обговорення. Це можуть бути різноманітні питання, наприклад:

- Як ви вважаєте, у чому полягає історична місія Запорозької Січі?
- Чому за часів Північної війни в Україні поширюються антимосковські настрої?
- Чому плани Мазепи не були втілені у життя?
- Яка роль української діаспори у розбудові незалежної України?
- Чому довгоочікуваний Четвертий універсал Центральної Ради, що нарешті проголосив незалежність Української Народної Республіки був лише декларацією?
- Чому Україна не стала незалежною як Польща, Чехословаччина, Фінляндія після Першої світової війни? (Можливість висунути власну версію, що пояснює історичні факти).

Вивчаючи ці питання, учні вчаться знаходити шляхи їх вирішення. Розумова діяльність учнів стимулюється постановкою питань. Питання вчителя має бути настільки складним, щоб в учнів виникли певні труднощі, і водночас - посильним для самостійного знаходження відповіді. Необхідно починати з постановки конкретного історичного питання; не слід висувати питання на зразок: Хто правий, а хто – ні в тому чи іншому питанні; в центрі уваги має бути ймовірний перебіг подій (Що було б можливим за тим чи іншим збігом обставин? Що міг здійснити той чи інший історичний діяч для досягнення даної мети або від яких дій утриматися?); всі твердження учнів повинні супроводжуватись обґрунтуванням, для чого вчитель ставить питання на зразок: “Які факти свідчать на користь твоєї думки?”, “Як ти мислив, коли дійшов такого висновку?”.

Так, учням 11 класу під час вивчення теми: «Україна в період десталінізації» пропонується для обговорення наступне питання: «Хрущовська «відлига» – період кардинальних реформ для людей чи період втрачених можливостей та змарнованих зусиль?». Під час обговорення проблемне питання може перетворитись у проблемну ситуацію шляхом його розширення, пошуку нових шляхів вирішення, зіставлення гіпотез, пропонування альтернатив. Таким чином, після вивчення теми учні мають необхідні знання не тільки для того, щоб відповісти на запропоноване проблемне запитання, але й для формування власного ставлення до подій періоду «відлиги». При вивченні теми «Повоєнне облаштування світу» учням можна запропонувати спрогнозувати подальшу долю Української держави в разі визнання країнами-учасницями Паризької мирної конференції законним право українського народу на самовизначення внаслідок розпаду Російської імперії. Вивчаючи тему «Пізня Римська імперія», учні 6 класу з задоволенням прогнозують можливий розвиток цивілізації в разі перемоги Західної Римської імперії над варварами.

Готувати учнів до нестандартної навчальної діяльності потрібно вже з організації навчального простору кабінету, тому звичайну розстановку парт, потрібно організувати так, щоб спілкування відбувалося лицем до лица, при цьому вчитель має сидіти поруч із дітьми. При вході в клас, де по-новому організовано навчальний простір, в учнів виникає готовність працювати



нестандартно. При застосуванні діалогу Сократа як методу навчання на уроках історії можна використовувати різні методичні прийоми:

- Учитель підводить школярів до усвідомлення певних суперечностей і пропонує їм самим знайти спосіб їх розв'язання.

- Ефективним є прийомом спровокувати суперечності у практичній діяльності.

- Учитель ознайомлює учнів з різними точками зору на питання.

- Учні отримують завдання розглянути певне явище з різних позицій.

- Педагог спонукає учнів робити порівняння, узагальнення, висновки із ситуації, зіставляти факти.

Для того щоб учні могли скористатися своїми можливостями мислителів, важливо, щоб вчитель розвивав у них низку важливих якостей, серед яких Д. Халперн виділяє:

1. Готовність до планування. Оскільки думки часто виникають хаотично, важливо упорядкувати їх, вирішити, у якій послідовності їх викласти. Упорядкованість думки – ознака впевненості.

2. Гнучкість. Якщо учень не готовий сприймати ідеї інших, він ніколи сам не зможе стати генератором ідей. Гнучкість дозволяє почекати з винесенням судження, поки учень не буде мати різноманітну інформацію.

3. Наполегливість. Вчителю слід виробляти наполегливість у напруженні розумових сил, тоді учні обов'язково досягнуть значно ліпших результатів навчання.

4. Готовність виправляти свої помилки. Людина, що критично мислить, намагатиметься не виправдати свої неправильні рішення, а зробити правильні для себе висновки, скористатися помилкою для продовження навчання.

5. Усвідомлення. Це дуже важлива якість, що передбачає уміння спостерігати за собою в процесі розумової діяльності, відслідковувати перебіг міркувань.

6. Пошук компромісних рішень. Важливо, щоб ухвалені рішення могли сприйняти інші люди, інакше ці рішення так і залишаться на рівні висловлювань.

Вивчаючи та досліджуючи вчення Сократа стає зрозуміло, що великий філософ шукав у характері кожної людини певні переваги, певну майстерність та вміння мислити по-особливому. Сократ вірив в те, що постійне самовдосконалення є сутнісним для кожної людини. Він вважав, що самовдосконалення повинно відбуватися лише через освоєння необхідних знань. Це фундаментальна мета методу Сократа. Великий вчитель та філософ бачив, що ефективність такого методу дуже висока, тому що учні ставали більш сприйнятливими в процесі набуття певних знань та поглибленого їх осмислення.

Сократівська педагогіка притягує цікаві та активні ідеї, створює ясність поставленої мети, допомагає виявленню поля незнаного, залученню до пошуку знань якомога більше учасників навчального процесу, ствердженню критичного погляду на будь-які здобуті знання. В ідеалі, сократівська практика не є лише процесом, який використовується викладачами, щоб захопити учнів, але й плідний напрям мислення, який надихає на створення нового.

Усі згодні зі словами Анатолія Франса про те, що добре перетравлюються лише ті знання, які поглинаються з апетитом! Найважливіше – викликати інтерес

до предмета, бажання не лише пізнати більше, а й поділитися знаннями з іншими, набути життєвого досвіду.

### Література

1. Баханов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі: Монографія. – Запоріжжя: Просвіта, 2004. – 328 с.
2. Десятков Д.Л. Методика розвитку історичного мислення засобами наочності / Д.Л.Десятков. – Київ: Основа, 2008. – 141 с.
3. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: Видавництво А.С.К., 2004. –192с.:іл..
4. Перспективні освітні технології: Наук.-метод. Посібник. / За ред. Г.С. Сазоненко. - К.: Гопак, 2000.-500 с.
5. Роберт Страдлинг. Преподавание истории Европы XX века. Страсбург2000.
6. Сучасні підходи до історичної освіти. Методичний додаток до навчального посібника «Історія епохи очима людини. Україна та Європа в 1900- 1939 рр.» Укладач. І Костюк, П. Кендзьор. Львів: НВФ «Українські технології», 2004. – 128с.: іл.
7. Терно С.О. Історичне мислення: як його розвивати? / С. Терно // Історія в школах України. – 2007. - № 5. – С. 8-12.
8. Психологія критичного мислення. Дайана Халперн. Інтернет ресурс,168с.
9. Упроваджуємо методику Р4С - Філософія для дітей. /Оксана Лютко/ Заступник директора школи. - 2019. - № 4.- С. 1-2.

**Гаврилюк І.І.**

учитель зарубежной литературы  
Коллегиум № 16, м. Кам'янское,  
Днепропетровська область, Україна

## ВОСПИТАНИЕ УСПЕШНОЙ ЛИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ

Наша страна в ногу со всем прогрессивным человечеством уверенно шагнула в XXI век, который уже можно смело назвать веком прорывных информационных технологий. И то, что было хорошо для XX века (века индустриализации), нам уже не подходит. Тот, кто продолжает следовать жизненным ориентирам ушедшего века, неизбежно проиграет. Справедливо говорят, что сегодня наиболее ценна информация. Кто обладает ей, тот обладает всем. Современная школа, выполняя одну из главных своих функций, помогает своим ученикам овладеть разносторонними знаниями (и чем больше, тем лучше, как нам кажется). Однако в современной школе – и это становится все более очевидным – этого мало. Ведь в школе мы по старинке учим детей быть хорошими исполнителями, прекрасными участниками образовательного процесса, рабочими, но я не знаю школы, где бы по-настоящему учили детей «науке успеха». Мы не учим их действовать – и в результате этого гарантированно достигать успеха, не учим детей правильно и с пользой для себя применять то огромное количество знаний, которое пытаемся

«вдолбить» им в головы. По моему мнению, мы не пытаемся научить их быть счастливыми, успешными. Ведь именно этого сейчас так не хватает современной школе. Справедливо возникает вечный вопрос, который одним из первых поставил перед передовой интеллигенцией писатель Николай Гаврилович Чернышевский. Что делать?

В первую очередь, сами мы (учителя) должны поменять свой устаревший образ мышления на позитивное современное мышление. Сегодня мало дать знания – надо научить применять их в жизни! Школьные знания очень важны, но в наше время уже не достаточны! Надо учить детей быть успешными Личностями!

Есть такая история из жизни. Однажды знатный вельможа, объезжая свои владения, остановился в одной деревне. И по этому поводу управитель устроил хозяину утиную охоту. Заранее пойманную утку подбрасывали вверх перед баринном, чтобы ему легче было попасть в неё. Господин стрелял, подстреленная утка падала в пруд. Тогда один из наблюдавших за охотой крестьян подбежал к пруду и прямо по воде шел к тому месту, куда упала утка. Барин видел несколько раз, как крестьяне так ходили по воде, и, наконец, решил, что он тоже может так! За следующей уткой он ринулся сам... Когда промокшему насквозь вельможе помогли выбраться из пруда, один из присутствовавших крестьян сказал другому: «Да, вера у него уже есть! Но он не знает, где лежат камни, по которым надо ходить...»

Вот нам, учителям, и нужно указать те «камни», по которым наш ученик сможет выбраться на дорогу успеха. И нам это под силу, если только мы этого захотим! Ведь всё, что мы желаем, мы притягиваем к себе. Качество нашей жизни отображает качество наших мыслей. Нам нужно научиться мыслить иначе, мыслить так, как мыслят успешные, уверенные в себе и процветающие люди!

Чтобы ребенок стал успешным, мы должны помочь ему стать специалистом в своей области знаний. Ведь успешные люди мыслят категориями успеха. Они знают, чего хотят от жизни. Они умеют ставить перед собой цели и добиваться их любой ценой, они не будут просто мечтать, лежа на диване, они будут действовать! Успешный человек сам захочет получить высшее образование и будет рад малейшей возможности пополнять свои знания на курсах, семинарах, он будет самостоятельно учиться. Не он будет находить хорошие книги – книги сами будут находить его. Он будет притягивать в свою жизнь более успешных людей, с помощью которых станет развиваться сам и совершенствовать своё дело.

Но не все успешны. Тот, кто делает то же самое, что делают все, получит то же самое, что получают все. Своих учеников мы должны научить большему! Важна не сама работа (или процесс обучения) – важно то, каким человеком наш ученик в ходе проделываемой работы (или процесса обучения) сможет стать.

Гораздо важнее, чтобы наши ученики были счастливы, чтобы они жили полноценной жизнью, получая удовольствие от того, чем они занимаются.

Прежде всего, нужно определить, правильное ли поле они выбрали для своей деятельности. Очень важно для человека, чтобы он получал удовольствие от проделываемой работы! Все наши желания, чувства, цели, которые мы ставим

перед собой, должны быть согласованы. Только тогда мы будем счастливы и сможем достигнуть успехов. Но, добиваясь успехов, всегда нужно помнить о других людях, менее удачливых в этой жизни, нежели мы, чтобы не навредить. Только отдавая (знания, информацию или деньги), можно быть счастливым самому! Это – истина, закономерность нашей жизни.

Каждый человек – индивидуальная уникальная личность. И вполне закономерно, что каждый понимает что-то свое под словами «счастье», «успех».

Тот, кто сумеет изменить свой неправильный образ мышления и принципом своим поставит делать лишь то, что ему интересно, от чего он получает удовольствие, что позволяет ему реализовать лучшие свои качества, – тот и будет счастлив в этой жизни. В подтверждении этой мысли приведу басню о двух кошках.

Встретились как-то две кошки. Одна из них недавно закончила обучение в Высшей Школе Кошачьей Философии и рассказывала приятельнице об этом: «Теперь я узнала, что самое главное для нас – это счастье! А счастье у кошек находится на кончике хвоста. Я теперь весь день стараюсь бегать за своим хвостом – и счастье становится ко мне при этом ближе!» Вторая кошка ответила ей на это: «Я, конечно, не так умна, как ты, – в философской школе не обучалась. Но я тоже знаю, что счастье – это важно. А жизнь научила меня: если я бегу делать то, что мне нравится, мой хвостик всегда задран вверх и счастье само бежит вслед за мной!»

Учителю следует объяснить, что успеха и удовольствия в жизни можно добиться, выполняя только интересную работу. И вначале всегда нужно научиться выживать в сложных и неблагоприятных житейских условиях – нужно научиться держать удар. А выдержать этот удар можно только с помощью Учителя – человека, который постепенно, шаг за шагом, будет обучать тем законам, по которым живут те, кто побеждает, – по законам победителей! Очень важно ещё со школьной скамьи выбрать для себя свой правильный путь! И ни в коем случае учитель не должен за учащегося принимать какие-то решения, постоянно давать руководство – ведь это не прибавляет уверенности в собственных силах! Ученик сам должен поставить перед собой цель, сам должен разобраться, как нужно действовать для того, чтобы достичь её.

Мы должны учиться на своих ошибках. И из совершаемых ошибок следует извлекать определенную пользу, чтобы в следующий раз не наступать на те же самые грабли. Преодолевая трудности, мы обретаем уверенность в собственных силах. И ничто не сможет заменить эти трудности, эти испытания мы должны пройти сами!

Никогда и ни в чем не уступать обстоятельствам! Именно преодоление трудностей и есть основа нашего успеха! Учиться надо, экспериментируя, учиться надо, делая ошибки, но не повторяя их в будущем.

Сейчас молодежь в большинстве испытывает трудности в начале своего жизненного пути из-за того, что находится под влиянием устаревшего родительского и школьного воспитания. Его нужно кардинально менять. И немедленно! Это как злокачественная опухоль, требующая немедленного

хирургического вмешательства. Современные успешные люди советуют: «Учись у людей, состоявшихся в том, чего хочешь добиться ты!», «Ошибаться всегда полезно, успехи ничему не учат, учат ошибки!», «Кто не рискует – тот не делает ничего, тот – никто!», «Нужно уметь воспользоваться шансом». В наше время успешный человек должен развивать финансовый интеллект, учиться создавать собственное дело. А для этого нужно совсем другое мышление! Далекое не исполнительское, а наоборот инициативное, целеустремленное.

Вот почему я считаю, что назрела (если не сказать «перезрела») необходимость ввести в общеобразовательных школах новый предмет (или курс) «УРОКИ УСПЕХА». Такая учебная дисциплина даст возможность нашим детям стать успешными, востребованными в обществе и поможет ориентироваться в новых правилах новейшего технологично-информационного мира. И современная школа, по моему мнению, давно готова к введению такого учебного курса.

Наши дети на «Уроках успеха» должны усвоить главное: надо заниматься только тем, чем заниматься интересно, тем, что соответствует их способностям и наклонностям. Мы должны помочь детям найти себя.

И я, как учитель зарубежной литературы, понимая это, не ограничиваюсь только лишь школьной программой. На каждом уроке ввожу элементы новых подходов в обучении и развитии успешной личности. Например, коллективная и индивидуальная работа с учениками на моих уроках несёт в себе элементы связи с жизнью, помогает детям в определенных проблемных ситуациях, развивает их воображение, мышление, подсказывает тот единственно правильный успешный путь решения жизненной проблемы.

Считаю возможным и предлагаю ввести в современной школе новый, актуальный и необходимый сегодня курс «Уроки успеха», рассчитанный на 9, 10, 11 классы общеобразовательных школ Украины. Примерный календарный план тематики курса прилагаю к этой статье.

### КАЛЕНДАРНЫЙ ПЛАН

курса «Уроки успеха»

для 9-х (10-х, 11-х) классов

учителя-методиста Гаврилюк Инны Игоревны

№ урока	Тема урока	Дата
1.	Вводная часть.	
2.	Урок успеха № 1. Принимай решение сейчас!	
3.	Урок успеха № 2. Постоянно учись и развивайся!	
4.	Урок успеха № 3. Осознанно подходи к каждому событию в жизни!	
5.	Урок успеха № 4. Сосредоточься на деятельности, приносящей успех!	
6.	Урок успеха № 5. Стань Личностью!	
7.	Урок успеха № 6. Просто возьми и сделай!	
8.	Урок успеха № 7. Воспитавай в себе правильное отношение к стрессу!	
9.	Урок успеха № 8. Учись преодолевать трудности!	
10.	Урок успеха № 9. Не изобретай велосипед заново!	
11.	Урок успеха № 10. Начни движение вперед сегодня!	



12.	Урок успеха №11. Мечтай и воплощай свои мечты в жизнь!	
13.	Урок успеха №12. Стремись к здоровью!	
14.	Урок успеха №13. Не бойся критики!	
15.	Урок успеха №14. Выполняй работу на 110 процентов!	
16.	Урок успеха №15. Используй проблему в качестве стимула для роста!	
17.	Урок успеха №16. Будь сам себе начальником и подчиненным. (Научись командовать и подчиняться).	
18.	Урок успеха №17. Ставь перед собой высокие цели!	
19.	Урок успеха №18. Давай людям то, в чем они нуждаются!	
20.	Урок успеха №19. Не позволяй себе отвлекаться от работы!	
21.	Урок успеха № 20. Будь примером!	
22.	Урок успеха № 21. Начинай все важные дела как можно скорее!	
23.	Урок успеха № 22. Бери ответственность на себя!	
24.	Урок успеха № 23. Научись справляться со своими страхами!	
25.	Урок успеха № 24. Сосредоточься на своих сильных сторонах!	
26.	Урок успеха № 25. Умей давать, прощать и благодарить.	
27.	Урок успеха № 26. Умело обращайся с деньгами.	
28.	Урок успеха № 27. Терпеливо закладывай фундамент своего развития.	
29.	Урок успеха № 28. Окружи себя положительными примерами (людьми).	
30.	Урок успеха № 29. Преврати недовольство в стимул для роста!	
31.	Урок успеха № 30. Будь орлом, а не уткой!	
32.	Заключительная часть.	

### Литература

1. Бодо Шефер. «Законы победителей», пер. с нем.: ООО «Попурри», 2006.
2. Джон Кехо. «Подсознание может все», пер. с англ.: ООО «Попурри», Минск, 2002.
3. Дэвид Льюис. «Язык эффективного общения. Самоучитель по искусству виртуозной коммуникации», пер. с англ. – Москва, «ЭКСМО», 2006.
4. Аллан Пиз. «Язык телодвижений. Как читать мысли других по их жестам», пер. с англ. – «Издательский дом Гутенберг», Санкт-Петербург, 2000.
5. Наполеон Хилл «Закон успеха», «Думай и богатей», пер. с англ.: «ЛИТУР», Екатеринбург, 2002
6. Надежда Семёнова. «Человек – соль земли», «ДИЛЯ», Москва – Санкт-Петербург, 2001, и др. авторы.

Курчик О.П.

вчитель англійської мови

Люботинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 5

м. Люботин, Харківська область, Україна

## МЕТОД ПОВНОЇ ФІЗИЧНОЇ РЕАКЦІЇ У НАВЧАННІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Школа – це життєвий простір дитини, тут вона не просто готується до життя, а й повноцінно живе.

Головна ідея НУШ — у центрі дитина, а не вчитель, як це було раніше. Учень і дорослий зараз мають однаковий доступ до інформації, тому вчитель у класі більше не джерело знань, а просто фасилітатор. Він організовує роботу дітей так, щоб кожен учень знайшов своє місце у світі.

Сьогодні особлива увага приділяється навчанню іноземної мови школярів в початкових класах, бо в дитинстві схильність до вивчення мов набагато більша. Саме на початковому етапі навчання англійської мови закладаються основи психолінгвістичних механізмів іншомовної комунікативної компетентності, формуються мовні навички та мовленнєві вміння.

Пошук та вдосконалення ефективних методів навчання іноземної мови учнів початкових класів, які роблять процес навчання захоплюючим та емоційним, сприяють повноцінному та своєчасному розвитку ключових мовленнєвих компетенцій учнів у процесі оволодіння основами іншомовного спілкування, є досить актуальною та необхідною темою в умовах Нової української школи. Важливо, щоб дитина була головною на уроці, почувала себе комфортно, брала активну участь в обговорюванні тем уроку.

Метою даної доповіді є дослідження визначити сутність терміну «метод TPR», з'ясувати особливості методу повної фізичної реакції, проаналізувати можливість використання даного методу у роботі з дітьми молодшого шкільного віку у процесі навчання англійської мови, зокрема, при навчанні лексико-граматичного матеріалу, формуванні та розвитку ключових мовленнєвих компетенцій.

Сучасний стан розвитку суспільства та реформування вітчизняної системи освіти потребують принципово нових підходів до викладання іноземних мов у навчальних закладах [1, с. 53]. Існує багато методів викладання іноземної мови, але найбільш результативним та дієвим методисти називають природний метод, тобто навчання іноземної мови проходить за тих же умов, що й засвоєння рідної мови. Дуже важливо створити в процесі навчання дітей іноземної мови такі умови, щоб матеріал засвоювався природно, щоб діти вчилися легко, з інтересом і бажанням.

Одним із найсучасніших є метод повної фізичної реакції. Метод повної фізичної реакції (TPR – скорочено від повної назви методу англійською мовою «Total Physical Response») – це метод навчання іноземної мови через

використання фізичних рухів, як реакції на усні стимули, команди, інструкції. Для молодшого школяра цей метод застосовується у вигляді виконання команд, рухливих ігор, ілюстрації жестами й мімікою певних дій і ситуацій тощо. Такий метод навчання ідеально підходить для дітей, оскільки їм притаманне бажання постійно рухатися, імітувати, фантазувати [2, с. 293]. Він розроблений професором Джеймсом Ашером. Основна його ідея полягає в тому, що нові слова та фрази краще запам'ятовуються, якщо нові знання підкріпити діями. Основними принципами методу є:

1. Розуміння іноземних мов має передувати говорінню.

2. Розпізнавання фонем, лексем та мовленнєвих структур має формуватися у грі, що моделює ситуацію, близьку до афективної сфери дитини (емоцій, інтересів, захоплень тощо).

3. Трансфер усіх комунікативних структур відбувається через тематизацію мовленнєвої ситуації, але із збереженням первинних візуальних, аудитивних, кінетичних чи моторних відчуттів.

Метод повної фізичної реакції базується на узгодженні мовлення і дії: навчання мовлення здійснюється через фізичну активність. Таким чином, основою даного методу є фізична активність дітей як реакція на репліки та прохання вчителя [3, с. 11].

Замість того, щоби просити своїх учнів тихо сидіти на місці, ви вимагатимете від них встати, пересуватися класом і виконувати фізичні вправи! Таке комплексне введення в комунікативний процес сприяє повному заглибленню дитини в іншомовне спілкування.

TPR можна використовувати для навчання та практики таких мовних одиниць:

**Дієслова/Verbs** (переважно тих, що позначають рух)

**Прислівники та прикметники/Adverbs and adjectives**

**Часи/Tenses** past/present/future and continuous aspects

**Предмети, що є в класі/Classroom language**

**Наказовий спосіб дієслова та інструкції/Imperatives/Instructions**

**Сторітелінг та читання/Storytelling and reading**

**Пісні та римівки/Songs and chants**

Елементи цього методу успішно використовуються на традиційних заняттях, особливо на початковій стадії, коли вчитель встановлює контакт з учнями і намагається організувати навчальний процес:

- *please stand up*
- *please sit down*
- *please open the book*

Розігрування ситуацій заради мовного звикання до використання рухів у процесі навчання іноземної мови, а також чиним елементом TPR.

Виділяють наступні види вправ:

1. TPR-B ("TPR with body"), які включають все (рухи, дії, накази), що може бути виконано за допомогою загальних рухів тіла. Наприклад, вправа "Simon

says": sit down, stand up, turn around, touch your nose, turn right, turn left, play football, ski, jump, run, play tennis, swim, play golf, go bowling, play volleyball.

2. TPR-O ("TPR with objects"), які засновані не лише на вивченні окремих слів, а й на виконанні певних дій з предметами. Наприклад, вправа "At the shop": У вчителя на столі розкладено канцелярське приладдя. Вчитель, називаючи певний предмет, вказує на нього, бере його зі столу і показує дію, яку виконують саме з цим предметом. Діти мають повторити дії за наказом учителя.

3. TPR-P ("TPR with pictures"). Тематичні малюнки є надзвичайно ефективним засобом навчання ІМ, особливо на початковому ступені. Наприклад, вправа "Sunday dinner": На дошці розташовані тематичні малюнки із зображенням овочів / фруктів / напоїв. Учень має підійти, зняти з дошки певний малюнок.

4. TPRS (TPR-Storytelling), котрі включають розігрування нескладних історій та казок, що сприятиме швидкому та якісному засвоєнню учнями ЛО.

Діти під керівництвом учителя описують малюнки. Обговоривши зміст малюнків, вчитель пропонує учням скласти розповідь або казку від початку до кінця. Необхідно практикувати виконання таких вправ у парах, у малих групах, командах, адже такі форми роботи спрямовані на забезпечення творчої співпраці і взаємодії молодших учнів.

Оповідання різних, цікавих дітям, історій забезпечує природний спосіб розвинути багату уяву для того, щоб вони змогли самостійно опрацьовувати та складати розповіді різного характеру.

Складаючи оповідання учні розвивають свої творчі здібності, це дає можливість розкрити душу дитини, побачити її внутрішній світ, чим вона живе, про що думає, мріє.

Узагальнюючи вище зазначене, можна зробити висновок про те, що даний метод ефективний на всіх етапах вивчення мови, має свої переваги порівняно з іншими методами навчання іноземної мови учнів початкових класів, оскільки активізує іншомовне мовлення, приносить задоволення від навчання, підтримує темп, сприяє розвитку у дітей пам'яті та уяви, може бути використаний під час навчання різних за розміром, віком та здібностями груп дітей, як під час оволодіння лексичним матеріалом, так і під час вивчення різних граматичних форм та конструкцій, а також частин мови, у класному мовленні (накази, інструкції), під час вивчення історій та казок, не вимагає великої підготовки чи матеріалів, а, отже, і часу, активізує до навчання як ліву, так і праву півкулі головного мозку. Підхід до навчання на основі методу TPR зменшує стрес від навчання, адже робить цей процес цікавим та захопливим; сприяє засвоєнню знань на довгий час, але вчитель має враховувати індивідуальні та психологічні особливості учнів, що навчаються, вдало добирати навчальний матеріал, будувати завдання та зробити процес вивчення іноземної мови приємним для учнів. Адже за словами Дж. Ашера – засновника даного методу, роль учителя не стільки навчати, скільки забезпечити умови для навчання, щоб учні могли мати «доступ» до мови і інтерналізувати основні правила виучуваної мови. Він – режисер п'єси, в якій учні – актори [4, с.324].

Не тільки і не стільки знання та володіння мовним і мовленнєвим матеріалом визначають ефективність процесу навчання іноземної мови в молодшому шкільному віці, скільки готовність та бажання дитини брати участь у міжкультурному спілкуванні мовою, яку вивчають.

Це дає вчителю більше можливостей навчати дітей базових життєвих навичок, які затребувані в сучасному світі:

- \*Critical thinking – критичне мислення;
- \*Creativity – креативність;
- \*Collaboration - колаборація;
- \*Communication – комунікація;
- \*Computing – комп'ютерна грамотність;
- \*Carrier and learning self-reliance – кар'єрна та навчальна впевненість.
- \*Cross-cultural understanding – (між)культурне усвідомлення.

### Література

1. Лозинська О. А. Метод повної фізичної реакції як один із найсучасніших альтернативних методів навчання / О. А. Лозинська // Сучасні методи й технології навчання. – 2008. – № 6. – С. 53-55
2. Asher J. J. The Strategy of the Total Physical Response: An Application to Learning Russian / J. J. Asher // International Review of Applied Linguistics in Language Teaching. – 1965. – Vol.3, Issue 4. – P.291-300
3. Гапонова С. В. Огляд зарубіжних методів викладання іноземних мов у ХХ столітті / С. В. Гапонова // Іноземні мови. – 2010. – № 1. – С. 11–15.
4. Asher J.J. Learning another language through action. The complete teacher's guidebook // J.J. Asher, 1982. – 324 p.

**Демчук-Маригіна Д.П.**

вчитель географії

*Спеціалізована школа І-ІІІ ступенів № 207 з поглибленим вивченням англійської мови Деснянського району міста Києва  
м. Київ, Київська область, Україна*

### **НЕСТАНДАРТНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ГЕОГРАФІЧНИХ ЗАЧАД В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

В ході вивчення курсу «Географія» одним з напрямків підготовки учнів є розв'язування географічних задач. Дуже часто хід розв'язку викликає складнощі у дітей та відсутність мотивації до вирішення проблеми. Одним з шляхів подолання учнівського супротиву у розв'язуванні задач є нестандартний підхід до створення умов задач та їх пояснення. Пов'язуючи хобі та інтереси учнів та вивчення географії – зростає мотивація до вивчення та полегшується спосіб сприйняття та розуміння програмового матеріалу.



Як зазначає О. Топузов, географічна навчальна задача – це «об’єктивна інформація, сформульована в словесній або знаковій формі у співвідношенні між визначеними (відомим) і невизначеними (невідомим) “умовами”» [3,ст. 55].

Дослідивши теми курсу, котрі супроводжують задачами можемо умовно поєднати їх у групи: масштаб, гідросфера, атмосфера, літосфера, топографія, географічні координати, суспільна географія, час [1,2].

Розглянемо приклади застосування нестандартного підходу у розв’язуванні задач.

Вивчення теми «Топографія» ми зустрічаємо у 6 та 8 класах. У 6 класі знайомимося з основними поняттями та топографічною картою, у 8-му вже досліджуємо прямокутні координати та більш детально заглиблюємося в топографічні задачі.

Саме прямокутні координати та побудова маршрутів за картою часто викликає низку складнощів.

У вирішенні проблеми побудови маршрутів вчитель може поставити умову задачі, де маршрут матиме нестандартну форму, наприклад:

У контурній карті замалювати маршрут: туристи-астрономи вирішили піти в похід, щоб спостерігати за зорями. Вони вийшли з селища Федорівка, початок маршруту – церква та рушили на північний схід на відстань 1500 м, далі повернули на південний схід і пройшли ще 1625 м. Зупинившись на ніч вони вирішили продовжити подорож та відправилися на північний захід, пройшли 1250м та зупинились на перепочинок, а далі пройшли ще 1км в тому самому напрямку. Ця ніч була дуже хмарна і тому похід продовжили ще на 1 день. Зранку група вийшла на схід та пройшла через річку 1750 м. День був довгим і виснажливим, тому став останнім і туристи повернулися додому в сторону південного заходу на відстань 1750м.

Поясніть чому маршрут був саме такого шляху.

Побудувавши маршрут учень помітить особливість – шлях складається у формі зірки (рис.1).

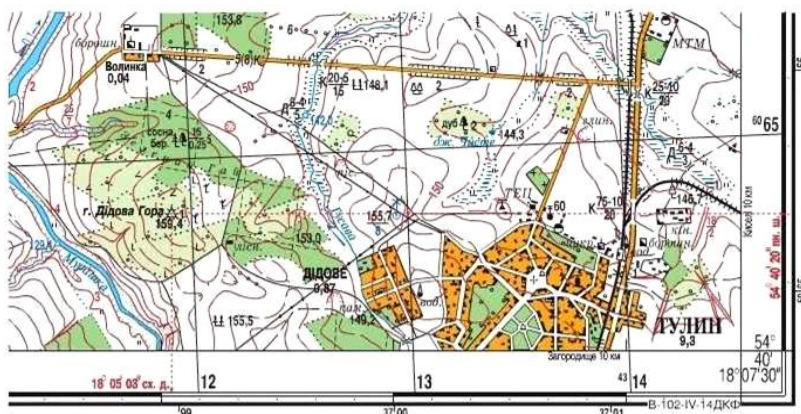


Рис. 1 Приклад маршруту зображеного на топографічній карті

Шляхом гри ми зацікавлюємо учнів у пошуку вірного маршруту з метою пояснення його форми. У нашому випадку, на початку задачі було вказано, що туристи-астрономи. Тому їх маршрут і має таку форму.

Для учнів 6-го класу не зайвим буде дати завдання, де діти зможуть перетворити топографічну карту у зашифровану розмальовку. Завдання – додати певних кольорів виконуючи умови задачі.

Наприклад: Рухаючись від центральної площі міста на північний схід 200 м турист посадив одинокі хвойне дерево. Горизонталь з найвищою абсолютною висотою наведи коричневим кольором. Водні об'єкти наведи синім кольором. Зелені насадження наведи зеленим кольором. Знайди на плані вітряк та обведи його в кольорове коло. Зобрази в місці найвищої точки на карті зірочку.

Мотивацію до вивчення географії та розв'язування задач старших учнів можна підвищити наблизивши умови задач до життя.

Географія хобі, географія відомих світових брендів, музики, фільмів, власної сім'ї.

Керуючись принципом: я люблю, я знаю, я можу розказати, створюємо міні-проекти «Моє хобі». Дозволяючи учням самостійно обирати напрямки ми отримаємо надзвичайно цікаві теми: блогери, аніме, комп'ютерні ігри, фаст-фуди, бойові мистецтва, футбольні турніри. Учні більш вмотивовані до вивчення теми, якщо розуміють її пов'язаність з власним життям та хобі.

При вивченні транснаціональних корпорацій у 9-му класі ми розглядаємо ті компанії, що презентують діти (рис. 2).



Рис. 2 Приклади презентацій транснаціональних корпорацій

Крім того, знаючи логотипи компаній можемо грати в ігри. Наприклад, заховавши фрагмент зображення на логотипі, необхідно сказати, що заховано та яку компанію представлено(рис. 3).

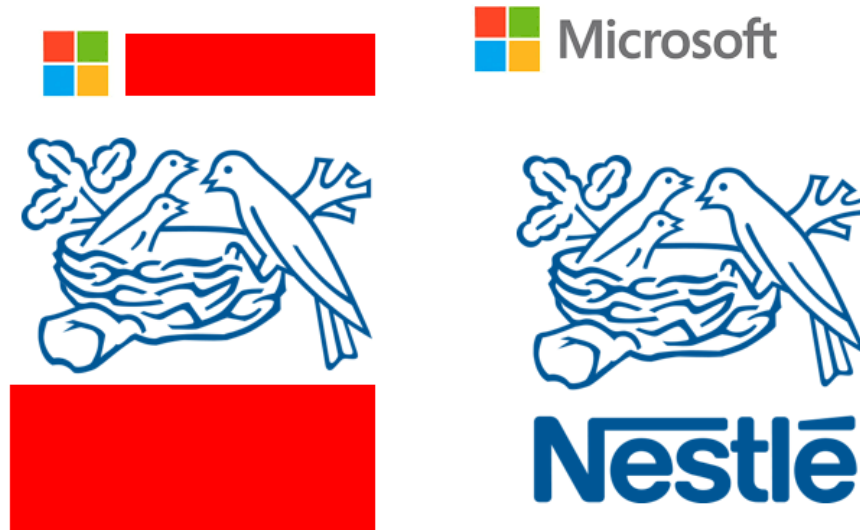


Рис. 3 Приклади ігор з зашифрованими елементами логотипів

Додаючи в задачі життєві ситуації ми полегшуємо процес уявлення ситуації, що описана в задачі. Наприклад:

- На карті годинних поясів в атласі зобразити маршрут подорожі: студентка-випускниця, котра проживала Лондоні о 13:00 прибула до місцевого аеропорту, щоб сісти на літак до Сіднея. Літак запізнився на 1 годину та летів протягом 10 год. У Сідней дівчина прибула за поясним часом ... годин. Дівчина зраділа, що через ... годин зможе втілити свою мрію та побачити Сіднейську оперу в променях ранкового Сонця, тому вирушила до опери.
- Температура комфорту для зберігання картоплі взимку –  $+2-+4^{\circ}\text{C}$ . Чи вигідно буде побудувати овочесховище на вершині гори, якщо її висота 360 м, а температура біля підніжжя  $+1^{\circ}$ .
- У торгівельній мережі температура зберігання замороженого морозива не повинна перевищувати  $-12^{\circ}\text{C}$ . Чи можна зберігати морозиво довше 2 дів в коробці, котра стоїть на вершині 7200 м над рівнем моря, а температура на рівні моря  $+10^{\circ}$ ?
- Зміна температури з висотою: чи потрібно буде блогеру вдягати рукавички, якщо знаємо температуру біля підніжжя гори та її висоту.
- Населення: скільки людей в країні має вік, коли можна отримати права.
- Ресурсозабезпеченість: чи вистачить кожній дівчині по каблучці із золота, якщо знаємо запаси.

Для покращення якості географічних знань учнів вчитель повинен розуміти інтерес його аудиторії. Показавши, що інтереси та хобі будуть враховані в ході вивчення програмового матеріалу вчитель підвищує мотивацію учнів до досліджень та навчання. Проявивши креативність та нестандартність в методиці викладання географії знання будуть змістовніші, а інтерес – підвищуватися.

## Література

1. Географія. Інструктивно-методичні рекомендації. Лист Міністерства № 1/9-426 від 01.06.2012 «Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/generalsecondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2004 р. № 24) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/education/average>.
3. Топузов О. М. Проблемне навчання географії в школі: теорія і практика : [монографія] / О. М. Топузов. – К. : Фенікс, 2007. – 304 с.

**Василець В. О.**  
вчитель історії

*комунальний заклад «Полівська гімназія»  
Дергачівської районної ради Харківської області  
с. Польова Дергачівський район Харківська область, Україна*

## ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ, ЇХ ВИДИ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Освіта, будучи важливою складовою суспільства залежить від процесів, які відбуваються в ньому, зобов'язана миттєво реагувати та відповідати стану науково-технічного прогресу, тенденціям розвитку економічної сфери країни, а також впливати на всі процеси і сторони життя, тому що вона задіяна в підготовці фахівців, розвитку особистості і формуванні певних життєвих поглядів. Інновації в освіті – це закономірне, динамічне за характером і розвивальне за результатами явище, їх запровадження дає змогу вирішити суперечності між традиційною системою та потребами в якісно новій освіті. Вагомою ознакою інновацій є їхня здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширюючи інноваційне поле освітнього середовища. В якості системного утворення інновація відзначається такими інтегральними якостями: інноваційний процес, інноваційна діяльність, інноваційний потенціал, інноваційне середовище. Тож особливої уваги заслуговує сучасний стан, проблеми та перспективи запровадження інновацій в освіту.

Мета – виокремити специфіку інновацій в освіті та подати їх класифікацію.

Значний інтерес до освітніх інновацій у зарубіжній педагогіці виник у 50 – 80-і роки ХХ ст., коли головною рисою стало формування освітніх альтернатив (шкіл, педагогічних систем, концепцій тощо), покликаних стати своєрідними центрами наукового-педагогічного пошуку і популяризації нових педагогічних ідей: антигегалітаризму (варіативність, диференціація, неперервність навчання), диверсифікації (забезпечення кожної дитини шкільного віку загальною освітою відповідно до її індивідуальних здібностей, нахилів, інтересів) та полікультурної освіти (врахування етнічної, національної, релігійної ідентичності



школярів). Внаслідок впливу демократичних тенденцій зазнала поширення раціоналістична (забезпечення школярів знаннями, засвоєння яких дає можливість випускникам адаптуватися до умов реального життя) та феноменологічна (на основі поєднання знання і власного досвіду дитину вчать самостійно будувати власне життя, розвивати її природний потенціал, брати відповідальність за вирішення особистих проблем) моделі освіти.

Вперше інновації в освіті були пов'язані з реформами галузі. Такі дослідники проблем педагогічної інноватики, як О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, А. Ніколс, Н. Юсуфбекова тощо) робили спробу співвіднести поняття нового у педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне і передове. З-поміж учених, які вели дослідження інновацій в освіті, варто відзначити праці І. Беха, Л. Даниленка, І. Дичківської, М. Кларіна, О. Пехоти, О. Попової, Л. Подимової, А. Прігожина, В. Сластьоніна, А. Хуторського. Термін «інновація» (у перекладі з пізньолатинської мови «*innovatio*» – «оновлення, новизна, зміна») означає нововведення, тобто цілеспрямовані зміни, що вносять у середовище впровадження нові стабільні елементи (нововведення), які викликають перехід системи з одного стану до іншого [1, с. 32].

Інноваційні процеси в системі освіти покликані формувати якісно новий етап взаємодії та розвитку науково-педагогічної і педагогічної творчості, а також процесів застосування її результатів. Для нього є характерною тенденція до ліквідації розриву між процесами створення педагогічних новацій та процесами їх сприйняття, адекватного оцінювання, освоєння та застосування, а також до подолання суперечності між стихійністю цих процесів і можливістю та необхідністю свідомого управління ними. Також інновацію в освіті вважають реалізованим нововведенням – у змісті, методах, прийомах і формах навчальної діяльності та виховання особистості (методиках, технологіях), у змісті та формах організації управління освітньою системою, а також в організаційній структурі закладів освіти, у засобах навчання та виховання і підходах до соціальних послуг в освіті, що значною мірою підвищує якість, ефективність та результативність навчально-виховного процесу. Освітню інноватику розглядають в різних аспектах як окрему галузь наукового знання і предмет методологічного дослідження; наукову проблематику інноваційних процесів у сучасній філософії освіти та виховання. Таким чином, освітня інноватика передбачає міждисциплінарний синтез соціологічних, дидактичних, психологічних, акмеологічних, економічних та інших завдань. Вона виявляє глибинні процеси створення і застосування нового в системі освіти, яким притаманні особливості, пов'язані з учасниками цього процесу, суб'єктами розвивальної взаємодії.

Головними рисами освітніх інновацій є:

- цілеспрямовані зміни, що вносять нові стабільні елементи (нововведення) у сферу освіти, які викликають її перехід з одного якісного стану до іншого;
- наявність специфічних особливостей, пов'язаних із соціально-психо-логічними та іншими аспектами педагогічної діяльності;



- інноваційні зміни можуть бути ініційовані на будь-якому з рівнів освітньої системи;
- інноваційні зміни повинні здійснюватися в діяльності та мисленні всіх учасників освітнього процесу;
- інноваційні процеси у сфері освіти повинні зобов'язані бути безперервними і спрямованими на постійне покращання існуючої системи;
- з метою забезпечення процесу постійного інноваційного оновлення освітньої сфери слід упроваджувати відповідні механізми управління якістю освіти;
- ефективність упровадження певної інновації значно залежить від рівня сприйнятливості до інноваційних змін системи та наявності в неї реальних можливостей здійснення (впровадження) інновації (тобто, реалізованості) [3, с. 8].

Класифікація інновацій в освіті – це досить складне методологічне завдання, що зумовлено складністю понять «інновація» та «інновація в освіті», що також ускладнює однозначне визначення критерію класифікації інновацій. Так, у технологічному підході інновації підрозділяють на продуктивні та процесуальні. Першими передбачено отримання принципів нових продуктів, а другими – нові методи організації виробництва (нові технології). Крім того, інновації класифікуються за рівнем інноваційної зміни. Виокремлюють вісім рангів (порядків) інновацій в освіті: інновації нульового порядку, якими передбачено практичну регенерацію первинних властивостей системи (відтворення традиційної освітньої системи чи її елементу); інновації першого порядку, що характеризуються кількісними змінами у системі при незмінній її якості; інновації другого порядку, що є перегруповуванням елементів системи та організаційними змінами (наприклад, нова комбінація відомих педагогічних засобів, зміна послідовності, правил їх використання тощо); інновації третього порядку, що характеризуються адаптаційними змінами освітньої системи в нових умовах без виходу за межі старої моделі освіти; інновації четвертого порядку, які містять новий варіант рішення (найчастіше – прості якісні зміни в окремих компонентах освітньої системи, які забезпечують деяке розширення її функціональних можливостей); інновації п'ятого порядку, що ініціюють створення освітніх систем «нового покоління» (зміна всіх або більшості первинних властивостей системи); інновації шостого порядку, у результаті яких створюються освітні системи нового вигляду з якісною зміною функціональних властивостей системи при збереженні системоутворюючого функціонального принципу; інновації сьомого порядку, що є вищою, корінною зміною освітніх систем, під час якої змінюється основний функціональний принцип системи [5, с. 13].

Класичним прикладом класифікації освітніх інновацій є наступна типологія, в якій для систематизації нововведень визначено: 1) тип нововведення; 2) механізм здійснення інноваційного процесу; 3) особливості інноваційного процесу.

За типом інновації умовно поділяються на матеріальнотехнічні й соціальні, які включають відповідні види інновацій. У свою чергу, до соціальних інновацій

входять: економічні, організаційно-управлінські, соціально-управлінські, правові та педагогічні. Особливою рисою характеристикою інновацій є їх комплексність. Сам комплексний характер інновації ідентифікується за такими ознаками: 1) комплексна за новачією (вносить комплексні зміни в існуюче середовище або систему); 2) комплексна за реалізацією (тобто інноваційний характер процесу впровадження новачії або процесу нововведення) [6, с. 53].

Ще однією класифікаційною ознакою є визначення інновацій за їх спрямованістю: 1) продуктивних чи предметних; 2) забезпечуючих. За так званним «інноваційним потенціалом» освітні інновації поділяються на: 1) радикальні або базові (принципово нове); 2) комбінаторні (різне сполучення конструктивного поєднання компонентів); 3) модифіковані (покращення, доповнення базових систем, конструкцій, форм тощо).

Наступною класифікаційною ознакою є наступність, і саме вона поділяє освітні інновації на: 1) ті, що заміщають (тобто нововведення, що вводиться на заміну старому аналогу); 2) ті, що відмінюють (відмова від попередніх розробок); 3) зворотні (використовуються повторно у зв'язку з неспроможністю введеної інновації); 4) ті, що відкривають (абсолютно нові і не мають аналогів); 5) ретрорнововведення (відтворюють в сучасній інтерпретації морально застарілі інновації та здатні покращити процес або продукт на новому етапі розвитку).

За обсягом освітні інновації поділяються на: 1) точечні; 2) системні; 3) стратегічні нововведення. Перші два параметри відповідають характеристиці обсягу, а параметр «стратегічні нововведення» вказує на: 1) масштаб впливу нововведення; 2) планованість його введення, що будується на відповідних прогнозах. За діапазоном реалізації освітні інновації визначаються як одиничні (впроваджуються в одному місці, вирішуючи окрему проблему) і дифузні, впроваджені в достатньо широких масштабах (від галузі, району, всієї системи, регіону тощо) [4, с. 65].

Зазначене надає нам можливість стверджувати, що інновація – це основна форма розвитку сфери освіти, а управління процесом інновації, що включає створення умов для її відтворення, – це основний механізм, який визначає її якість та якість освіти в цілому.

### Література

1. Буркова Л. Ключ до управління: Класифікація педагогічних інновацій як елемент механізму керування інноваційним процесом в освіті / Л. Буркова // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 31–37.

2. Дубасенюк О.А. Інноваційні освітні технології та методики в системі професійно-педагогічної підготовки // Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – С. 14-47.

3. Кларін М. Інновації в навчанні / М. Кларін // Завуч. – 2000. – №23–24. – С. 8.

4. Олійник В. Система педагогічної освіти та педагогічні інновації / В. Олійник // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2001. – № 4. – С. 61–69.

5. Підласий І. Педагогічні інновації / І. Підласий, А. Підласий // Рідна школа. – 1998. – № 12. – С. 3–17.

6. Шилов К. В. Класифікація інновацій / К. В. Шилов // Інновації в освіті. – 2007. – № 3. – С. 52–58.

**Мусій О. В.**

вчитель зарубіжної літератури

КЗ «Долинської ЗШ І-ІІІ ступенів № 1

Долинської районної ради»

м. Долинська, Кіровоградська обл., Україна

## **ЧИТАЦЬКОЦЕНТРИЧНА ПАРАДИГМА ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ШКОЛІ**

В Законі України «Про освіту» говориться: «Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави»[3].

Крім того, освіта визнається «державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства»[3, с.5].

В аспекті ідей «Нової української школи» одним із ключових понять постає «дитиноцентризм». Розробники НУШ, зокрема, програм із літератури, прагнули, аби у школі змінилося ставлення до учнів, які мають сприйматися як суб'єкти навчально-освітньої діяльності, а не об'єкти. І читацькоцентрична парадигма спрямована на те, аби кожна інтерпретація учнів, кожна несподівана думка була сприйнята як така, що має право на існування. Текст може генерувати безкінечно можливу кількість прочитань. Тобто якщо у певну культурно-історичну епоху добре відомий текст викликає інші асоціації, продукує інші асоціації тощо, то їх не варто відкидати [2, 4].

Однією з вимог нової української школи є вміння критично мислити. Тому на уроках літератури, зокрема, необхідно формувати сучасну особистість, яка буде володіти ключовими компетентностями для навчання впродовж життя.

Сьогодні в українському суспільстві існує величезний запит на зміни. Саме тому освітня діяльність в закладі освіти потребує оновлення змісту, впровадження інноваційних освітніх технологій, форм і методів. Особливої уваги заслуговує читацькоцентрична парадигма вивчення літератури в школі.

Читацькоцентрична парадигма в освітньому середовищі є об'єктом вивчення у статтях А. Богосвятської, Д. Дроздовського, І. Небеленчук, О. Ісаєвої. С. Іляшова розглядає поняття читацькоцентричної технології як модернізацію уроку зарубіжної літератури. Проблему використання читацькоцентричної парадигми уроку зарубіжної літератури як інноваційної технології досліджує О. Ревнівцева.

Тема даної статті надзвичайно актуальна, оскільки під час аналізу художнього твору сьогодні у центрі читач, його відчуття, враження, а не текст, тому була вибрана для подальшого дослідження.

Мета статті. Теоретично розглянути поняття «читацькоцентрична парадигма» та з'ясувати сутність читацькоцентричного підходу як засобу формування на уроках зарубіжної літератури кваліфікованого читача шляхом співпраці вчителя та учня.

Аналіз художнього твору. Хто в центрі: текст, вчитель чи читач? Пам'ятаю, що у мої шкільні роки учні мали знати текст «на зубок», перед відмінниками було завдання орієнтуватися в ньому, як священнослужителю у Біблії, повсякчас підтверджувати свою думку цитатами із твору. Згадую слова вчителя: «Я тебе маю збудити опівночі – і ти маєш мені переказувати текст слово в слово». Чому вчителька мала мене будити опівночі, хіба у неї своїх дітей не було чи своїх домашніх справ, чому цієї нічної пори я мала перейматися змістом художнього твору?.. Звісно, ця фраза була сказана вчителем у переносному значенні, з натяком на те, що я мала знати текст твору. Всі ми, дорослі, зараз розуміємо це, але тоді, у моїй дитячій голівці поставало багато запитань чому? чому? чому?.. Чому я маю досконало лише послідовно переказувати зміст тексту, строчити, немов з кулемета, саме ту фразу, саме на тій сторінці, яку хоче від мене почути вчитель? Чому я маю це робити, якщо осягла цей твір серцем і душею, пропустила через себе, а не просто прочитала? Чому, якщо він зачепив мене до такої міри, що я хочу співати про нього, дописати продовження(це вже зараз ми його називаємо модним словом «фанфік»)? От і прекрасно, що сьогодні мої дитячі мрії втілилися в реальність – і читацькоцентрична парадигма замінила текстоцентричну. Звісно, знання змісту тексту в жодному разі не відмінюється, але таке читання має торкнутися серця читача, пройти крізь його душу. І, звичайно ж, читацькоцентричний підхід є чудовим помічником, коли, м'яко кажучи, не всі учні прочитали текст, адже сьогодні ми маємо справу із сучасними гаджетними дітьми, тож наше завдання – крутити текстом так, хай навіть незнайомим більшій половині, у книгах або, якщо вони прийшли без тексту (а таке часто буває), їхніх гаджетах, щоб їх «зачепило за живе» (а воно, безсумнівно, є у кожної дитини), зачитувати емоційноформуючі уривки з тексту, запитувати у школярів про їхні текстовідчуття – і тоді дитина відчуватиме себе літературним Богом, а не механічно повторюватиме думки з критик чи вчителя.

На відміну від традиційного розуміння провідної ролі вчителя як головного джерела інформації, школа XXI століття пропонує іншу роль: учитель як фасилітатор, провідник та спостерігач, який створює можливість для учнів застосувати отримані навички для побудови нових знань [8,с.243]. Тому головною метою вивчення літератури в школі має стати формування компетентного, естетично розвинутого та творчого читача-інтерпретатора, здатного насолоджуватися художнім текстом, спілкуватися з витвором мистецтва мовою мистецтва, спроможного декодувати літературний текст, а значить перекладати прочитане на мову власних понять та вражень [6].

Серед форм роботи, які, на мою думку, можуть бути ефективними для реалізації поставлених завдань, можна використати такі як аналітичне читання тексту, бесіда за герменевтичними питаннями, робота над проблемним питанням, з художньою деталлю (елементи психологічного аналізу), епіграфом до уроку,

аналіз художніх світів (свій – чужий), створення електронних презентацій, складання порівняльних таблиць, опорних схем – асоціацій тощо [5,с. 2-3].

У своїй практиці викладання намагаюсь відшукати найбільш ефективні шляхи аналізу твору. Основною формою роботи є використання методики навчального діалогу й полілогу та застосування елементів герменевтичного, хронотопічного, психологічного, компаративного та культурологічного видів аналізу. Впроваджую в практику аналітико-інтерпретаційної роботи елементи технології біоадекватного уроку (за А.-М. Богосвятською): «Що Ви бачите, чуєте, відчуваєте?» (візуальне, аудіальне і кінестетичне сприйняття); кольоровий імідж уроку [1,с.8].

Перебудова власної методики викладання, іноді авторитарної, – це головне методичне завдання для вчителів зарубіжної літератури. Головне місце в такій роботі відіграє правильно сформульоване запитання [8, с.244]:

Наприклад, це можуть бути такі читацькоцентричні завдання та запитання:

*Ода «До радості» Ф. Шиллер*

1. Прочитайте й прослухайте оду Ф. Шиллера «До радості» під музику Бетховена. Передайте свої враження від прочитаного і прослуханого.

2. Які важливі, на ваш погляд, думки мають місце в поезії? У чому їх актуальність? Наскільки вони вагомі в наші дні?

3. Прокоментуйте, як ви розумієте рядки твору: Радість – всесвіту пружина, Радість – творчості душа.

4. Поміркуйте, чому поет називає радість царицею, іскрою Божою. З чим пов'язана радість у творі Фрідріха Шиллера «До радості»? З чим пов'язана радість у вас?

*Джонатан Свіфт «Мандрі Гуллівера»*

1. Чим є подорожі для вас? Який життєвий досвід можна придбати в мандрівці?

2. Чи можете ви стверджувати, що перед вами звичайні казкові події? Доведіть свою думку.

3. Яке враження справив на вас роман? Над чим примусив вас замислитися?

4. Що вам треба зробити для того, щоб у своїй країні бути Людиною?

5. Чи до вподоби вам система виховання й освіти в Ліліпутії? Якою в країні була форма державного устрою?

6. Як ви гадаєте, яка статуя, на ваш погляд, краще втілює сутність справедливого та неупередженого суду?

*Йоганн Гете «Травнева пісня»*

1. Кому, на вашу думку, автор присвячує поезію «Травнева пісня»?

2. Як ви гадаєте, мотиви, які звучать у пісні, розкривають прекрасне почуття кохання? Доведіть це.

3. Чи відчули ви музику кохання, читаючи вірш-гімн весні, кохання, мудрості?

4. Як ви гадаєте, чи можна вважати зміст цієї поезії оптимістичний?

5. Передайте свої враження від прочитаного.



Сучасний урок літератури повинен стати справжнім уроком -роздумом, який допоможе учням усвідомити себе людиною, особистістю культурної епохи, здатної до діалогу з іншими історико-культурними епохами.

Таким чином, саме читацькоцентрична парадигма, а не текстоцентрична, має стати пріоритетною під час вивчення літературних курсів у школі.

### Література

1. Богосвятська А.І. Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок літератури: Методичний посібник / А.І.Богосвятська. – Львів. : Норма,2015. – 136 с.

2. Дроздовський Д. Читацькоцентрична чи текстоцентрична парадигма вивчення літератури в школі .

3. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]/- Режим доступу:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1060-12> (02.03.2020).

4. Зарудня Ірина (Небеленчук І.О.). Діалогове навчання у методиці літератури (З історії питання та практики використання) / І. Зарудня // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2010. – №2. – С. 23-25.

5. Ляшова С. Читацькоцентрична технологія як модернізація уроку зарубіжної літератури .

6. Ісаєва О. Читацькоцентрична парадигма вивчення літератури в школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ozonlit.in.ua/>.– Назва з екрану (02.03.2020).

7. Ісаєва О. Читацькоцентрична чи текстоцентрична парадигма вивчення літератури в школі.

8. Ревнівцева О. Читацькоцентрична парадигма уроку зарубіжної літератури як інноваційна технологія//Науково-методичний супровід функціонування інформаційно- освітнього простору регіону: Науково-методичний вісник № 53. – Кропивницький: КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», 2017. – 422 с.

**Петрушина Л. І.**

заступник директора з навчально-виховної роботи

*Криворізька гімназія № 127*

*м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

### **СПАДЩИНА В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО У ВИМІРІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Ідеї В.О. Сухомлинського, науково-методичні розробки, практичний досвід є актуальними на сучасному етапі ґрунтовних перетворень в освіті. У статті розкривається, як у творах педагога висвітлюються ключові компоненти Нової української школи.

На сучасному етапі розвитку суспільство ставить перед освітою нові цілі і завдання.Тому сьогодні українська школа на шляху ґрунтовних перетворень. А

ухвалений Верховною Радою Закон «Про освіту» започатковує масштабні реформи у галузі. Одним із основних документів є Концепція «Нової української школи» — це свого роду програма нововведень до середньої освіти у державі, яка має за мету створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, а й вміння застосовувати їх у житті. Демократизація управління та надання закладам загальної середньої освіти професійної свободи, викликали в Україні інноваційний вибух.

Звертаючись до творів В. Сухомлинського, переконуємося, що його спадщина слугуватиме нашій освіті і сьогодні. Педагог-гуманіст створив оригінальну систему навчання і виховання дітей, засновану на гуманістичних ідеях української народної педагогіки. Його спадщина для сучасних учителів — цінне джерело безперервного розвитку та вдосконалення професійної і психолого-педагогічної майстерності.

У концепції Нової української школи акцентовано увагу на упровадження особистісно-орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму. Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів.

Актуальними для нової української школи є такі ідеї дитиноцентризму:

- відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;

- активність учнів в освітньому процесі, орієнтація на їхні інтереси та досвід, створення навчального середовища, яке б перетворило здобуття освіти на яскравий елемент життя дитини;

- практична спрямованість освітньої діяльності, взаємозв'язок особистого розвитку дитини з її практичним досвідом;

- відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;

- виховання вільної незалежної особистості;

- забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, врахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;

- впровадження шкільного самоврядування, яке під свободою і самостійністю дитини передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству.

В.О. Сухомлинський у своїх працях передбачив основні шляхи реформування сучасної системи освіти, він іще у 50-60-х роках минулого століття у своїй повсякденній роботі вчителя і вихователя вже втілював основні поняття і принципи особистісно зорієнтованого підходу.

«Дати дітям радість праці, радість успіху в навчанні, пробудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності - це перша заповідь виховання. У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні — єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися», - писав В.О. Сухомлинський у 4 розділі збірника "Про розумове виховання".

Гуманізм Сухомлинського особливо яскраво виявився і в його ставленні до організації навчання дітей. У початковій школі педагог домагався того, щоб навчання було частиною багатого духовного життя, яке б сприяло розвитку дитини, збагачувало її розум.

"Не можна навіть припустити, що обов'язкове навчання - це насилля над душею людини, класна дошка - поневолення дитячої свободи, а світ за вікнами - справжня свобода" .[3, с.15]

Особистість учителя В.О. Сухомлинський розглядав як наріжний камінь навчання та виховання, а його професійну і педагогічну майстерність пов'язував з рівнем психологічної культури, психолого-педагогічних знань, розмаїттям засобів естетико-психологічного впливу на учнів. Однією з визначальних якостей учителя В. Сухомлинський вважав любов до дітей.

"Без постійного духовного спілкування вчителя, і дитини, без взаємного проникнення в світ думок, почуттів, переживань немислима емоційна культура як плоть і кров культури педагогічної. Найважливіше джерело виховання почуттів педагога - багатогранні емоційні відносини з дітьми в єдиному, дружньому колективі, де вчитель - не тільки наставник, а й друг, товариш". [4, с.15]

Великого значення в Концепції набуває аспект педагогіки партнерства між усіма учасниками освітнього процесу. Це один із компонентів формули НУШ. Головним завданням педагогіки партнерства є подолання інертності мислення, перехід на якісно новий рівень побудови взаємовідносин між учасниками освітнього процесу. Це завдання реалізовується у спільній діяльності учителя й учнів, учителя й батьків, що передбачає взаєморозуміння, єдність інтересів і прагнень з метою особистісного розвитку школярів.[1, с.16]

Концепцією зазначається: «Кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками.» «... Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат».

У Сухомлинського читаємо: «...справжня школа - це багатогранне духовне життя дитячого колективу, в якому вихователь і вихованець об'єднані багатьма інтересами і захопленнями. Людина, яка зустрічається з учнями тільки на уроці, - по один бік учительського стола, а по другий - учні, - не знає дитячої душі, а хто не знає дитини, той не може бути вихователем.» [4, с. 11]

Законом України «Про освіту» задекларовано якісні зміни у засобах і методах оцінювання здобувачів освіти (ст. 53 Закону України «Про освіту»: здобувачі освіти мають право на справедливе та об'єктивне оцінювання результатів навчання).

Зміни у змісті освіти означають також підбір педагогічного інструментарію в оцінюванні, який сприятиме самоаналізу і формуванню нових прагнень до саморозвитку в учнів, на перевагу сприйняття оцінки, як вироку.

Одним із ключових чинників якісної освіти є застосування сучасними педагогами методики формувального оцінювання.

Формувальне оцінювання – це цілеспрямований неперервний процес, під час якого формується культура спільного обговорення у класі, розвиваються навички критичного і творчого мислення, а також формується середовище, що заохочує учнів запитувати. Формувальне оцінювання підтримує впевненість учнів у тому, що кожен із них здатен покращити свої результати. Таким чином, формувальна оцінка – це «зворотній зв'язок» для учнів, який дозволяє їм зрозуміти, яких заходів слід вжити, щоб покращити власні результати.

І як сучасно лунають такі ствердження В.О. Сухомлинського: "...найголовніше заохочення і найсильніше (та не завжди дійове) покарання в педагогічній праці - оцінка. Це найгостріший інструмент, використання якого потребує величезного вміння і культури." [3, с. 167].

"Бережливо користуватися оцінкою як стимулом, що спонукає до праці, особливо важливо в тих випадках, коли навчальне завдання потребує творчих розумових зусиль, роздумів, дослідження." [3, с. 169].

Для творчої праці В.О. Сухомлинського з дитячим колективом характерно: використання різноманітних форм і методів організації освітньої діяльності, орієнтованої на конкретною учня; створення атмосфери зацікавленості кожного дитини в роботі класу; стимулювання учнів до висловлювань, використання різних способів виконання завдань без страху помилитися, одержати неправильну відповідь; підтримка учня в його бажанні знаходити свій спосіб роботи (розв'язування задачі), аналізувати роботу свою та інших учнів на уроці; створення педагогічних ситуацій на уроці, що дають змогу кожному учневі виявляти ініціативу, самостійність у роботі, створення умов для природного самовираження учня - саме все те, що є основними ознаками особистісно орієнтованого підходу у навчанні.

Творча діяльність і величезні заслуги В. Сухомлинського стають дедалі очевиднішими. І сьогодні ми повинні пам'ятати це, вивчати його спадщину, використовувати його ідеї та наробки у сучасній педагогічній практиці.

### Література

1. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. - К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. - 206 с.
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України №988-р від 14.12.2016 "Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року" [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/249613934>
3. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. - Т.3 /В.О. Сухомлинський. - К.: Рад. школа, - 1977. - С. 169). [169].
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. - Т. 3. - К.: Рад.школа, 1977. – с. 234.

**Шишко Н.М.**

вчитель початкових класів  
Криворізька гімназія №127,

м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

## **ФОРМУВАННЯ ЛОГІКО-МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЧЕРЕЗ УРІЗНОМАНІТНЕННЯ МЕТОДІВ І ПРИЙОМІВ РОБОТИ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ**

Удосконалення системи освіти підростаючого покоління є об'єктом постійного піклування суспільства. Навчання має не просто озброювати здобувачів освіти певною сумою знань і вмінь, а й мати розвивальний характер. Кожен учитель повинен формувати у дітей математичну компетентність – одну із десяти ключових компетентностей Нової української школи, однією із наскрізних ліній якої є культура логічного і алгоритмічного мислення. Нерідко розвиток логічного мислення значною мірою йде стихійно, тому більшість здобувачів освіти, навіть старшокласники, не володіють початковими прийомами (аналіз, порівняння, синтез, абстрагування тощо).

Прийоми розумової діяльності це ті способи, якими діти її здійснюють і які можна об'єктивно виразити й описати в діях (прийоми порівняння, абстрагування, узагальнення, розгортання, гіпотези тощо). Мислення активізується там, де перед учасниками освітнього процесу постають питання, на які вони не можуть відповісти одразу.

Роль математики в розвитку логічного мислення винятково велика. "Головна задача навчання математиці, причому із самого початку, з першого класу, - учити міркувати, учити мислити", - писав педагог-новатор А.А. Столяр.

Тому використання вчителем початкової школи логічних задач на уроках математики є не тільки бажаним, але навіть необхідним елементом навчання математиці. Логічне мислення молодшого школяра формується на основі образного і є вищою стадією розвитку дитячого мислення. Навички й уміння, набуті в початковій школі, слугують основою для здобуття знань і розвитку здібностей у старшому віці.

Працюючи над формуванням логіко - математичної компетентності здобувачів освіти, особливо 6-7 річних, я переконалася в тому, що забезпечити міцних навичок швидкого, усвідомленого, виразного читання, грамотного письма і лічби неможливо, якщо не приділяти належної уваги розвитку мислення, пам'яті, уваги.

Логіко-математична компетентність передбачає вміння дітей самостійно здійснювати:

- класифікацію геометричних фігур, предметів, множин;
- впорядкування за розміром, масою, об'ємом, розташуванням у просторі та часі;
- обчислення та вимірювання кількості відстані, довжини, ширини, висоти, об'єму, маси, часу.



З метою розвитку логічного мислення учнів на кожний урок добираю різноманітні пізнавальні завдання. Це дає мені можливість сформулювати і розвинути всю різноманітність інтелектуальної і творчої діяльності дітей і забезпечити перехід від репродуктивних, формально-логічних дій до творчих.

Основна робота ведеться над задачею. Найбільший ефект при цьому може бути досягнутий у результаті застосування різних форм роботи над нею.

1. Робота над розв'язаною задачею. Багато дітей тільки після повторного аналізу усвідомлюють план рішення задачі.

2. Рішення задач різними способами. Мало приділяється уваги рішенням задач різними способами в основному через нестачу часу. Але ж це уміння свідчить про досить високий математичний розвиток.

3. Правильно організований спосіб аналізу задачі - з питання чи від даних до питання.

4. Уявлення ситуації, описаної в задачі («намалювати картинку, побачити її»). Учитель звертає увагу дітей на деталі, які потрібно обов'язково представити, а які можна опустити.

5. Самостійне складання задач учнями.

Скласти задачу:

1) використовуючи слова: більше на, стільки, менше в, на стільки більше, на стільки менше;

2) що розв'язується 1, 2, 3 діями;

3) за даним планом рішення, діями і відповіддю;

4) за виразом і т.д.

6. Розв'язання задач із відсутніми чи зайвими даними.

7. Зміна питання задачі.

8. Складання різних виразів за даними задач і поясненням, що позначає вираз. Вибрати ті вирази, що є відповіддю на питання задачі.

9. Пояснення готового рішення задачі.

10. Використання прийому порівняння задач і їхніх рішень.

11. Запис двох рішень на дошці - одного вірного й іншого невірного.

12. Зміна умови задачі так, щоб задача розв'язувалася іншою дією.

13. Закінчити розв'язання задачі.

14. Яке питання і яка дія зайві у розв'язанні задачі (чи, навпаки, відновити пропущене питання і дію в задачі).

15. Складання аналогічної задачі зі зміненими даними.

16. Розв'язання зворотних задач.

Починаючи з 1 класу, на уроках математики використовую дидактичні вправи для розвитку логічного мислення.

*Магічні квадрати* (Знайти закономірність у розташуванні цифр та фігур, а потім заповнити порожню клітинку)

*Гра "Чарівні перетворення"*. (Геометричні фігури перетворити на якісь предмети - чоловічків, тварин, фантастичні істоти тощо)

*Лабіринт*. (Знайти ходи між заплутаними лініями.)

*Хитрі намистинки.* (Встановивши закономірність розташування чисел у рядку, дописати ще кілька.)

*Числові ребуси.* (Розшифрувати приклади, записані за допомогою букв (однаковими буквами позначаються однакові цифри).)

*Цікаві фігури.* (Знайти точку на фігурі, починаючи з якої можна обвести всю фігуру, не відриваючи руки і не повторюючи жодної лінії двічі.)

*Логічні ланцюжки.* (Простежити, як змінюються числа на першому малюнку; використати цю закономірність під час заповнення порожніх кілець ланцюжків на наступних малюнках.)

*Бульбашки.* (Знайти взаємозв'язок між числами в кружечках і кількістю точок. Вписати відповідні числа на наступних малюнках.)

*Шостий зайвий.* (Одне з чисел не містить тих ознак, за якими можна об'єднати решту чисел. Знайти це число і вказати ознаку, що об'єднує решту чисел.)

Отже, формування логіко-математичної компетентності сприяє значним змінам у рівні розвитку дітей: учні значно легше опановують алгоритми виконання логічних завдань нових видів; у повсякденному житті намагаються використовувати закони логіки, майже не стикаються з труднощами під час усунення причинно-наслідкових зв'язків; сприяє розвитку особистості школяра в цілому.

### Література

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Електронний ресурс. – Режим доступу: [http //zakon4.rada.gov.ua](http://zakon4.rada.gov.ua)
2. Бутрім В. Логіка-молодшим школярам./Дидактичні матеріали з курсу логіки. - К.,2018
3. Математична логіка.1клас/Упорядник. Сорокатиюк Г.-ВГ «Основа», 2014.

Семенюк В.Г.

вчитель історії

*Липецька загальноосвітня школа*

*I-III ступенів імені П.В.Щепкіна*

*Харківської районної ради Харківської області*

## ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ РОБОТИ УЧНІВ

Сучасний світ все більше і більше залежить від інформаційних технологій, які укорінилися в усі сфери суспільного життя. Для більшості людей комп'ютер – це звичний повсякденний атрибут: для когось – незамінний помічник у навчанні та роботі; для інших – засіб відпочинку, віртуальної подорожі чи спілкування.

Глобальні зміни в системі освіти України, євроінтеграція, трансформація традиційної системи освіти у формат Нової української школи вимагають нових

підходів до організації освітнього процесу. На мою думку, саме зараз є важливим і актуальним процес формування інформаційно-комунікаційної грамотності населення, що дасть можливість учням використовувати інформаційно-комунікаційні технології та відповідні засоби для виконання особистісних і суспільно значущих завдань [1]. Тому використання інформаційних технологій у школі – це об'єктивний і природний процес, це вимога сьогодення.

Метою діяльності сучасного закладу освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору [2].

Настала ера нових технологій та методів навчання. Вчитель уже не може бути єдиним джерелом інформації. А вже покоління Z (сучасних школярів) – це покоління дітей, яким необхідно не просто «передавати знання», а «навчити їх вчитися», «навчати жити» [3]. Дані умови потребують високої професійної компетентності всіх учасників освітнього процесу, а особливо вчителів, оскільки саме від них залежить розвиток інформаційної культури молоді.

На мою думку, актуальним і спроможним виконати державне замовлення є – застосування інформаційно-комунікаційних технологій, які здатні активізувати роботу учнів на уроці, привернути інтерес до предмета, зробити навчання цікавим і якісним, посилити бажання вчитися. Дана технологія забезпечує подачу інформації, за якої людина сприймає її відразу кількома органами чуття паралельно, а не послідовно, як це відбувається при традиційному навчанні. В результаті комбінованої дії на учня через зір та слух і залучення його до активної дії частка засвоєння навчального матеріалу може скласти близько 75 % [4].

Сучасний урок неможливо уявити без використання інформаційно-комунікаційних технологій. Як каже англійське прислів'я: «Я почув і забув, я побачив і запам'ятав». В процесі викладання історії використання ІКТ дозволяє розвивати ключові компетентності, особливо критичне мислення; формувати вміння самостійно добирати і опрацьовувати інформацію; вирішувати актуальні життєві проблеми і рухатися «в ногу» з часом.

Використання ІКТ на уроках історії можливе під час вивчення будь-якої теми: для пошуку інформації в Інтернеті; пошуку статистичних даних та їх аналізу; відповіді на запитання, поставлені вчителем; перегляду та обговорення відеоуроків, презентацій; роботи з малюнками, картинами, фотографіями в Інтернеті; візуалізації навчального матеріалу: віртуальні екскурсії, колекції; для роботи з картами: контурними, атласами, інтерактивними; здійснення проєктно-орієнтованого навчання тощо.

На мою думку, такий вид роботи, забезпечує психологічний комфорт для учнів: отримання задоволення від навчання, влагодження розбіжностей інтересів,

різниця в інтелектуальній, емоційно-вольовій, дієво-практичній сферах кожного; забезпечується постійна активна діяльність. Відбувається формування уміння знаходити та аналізувати інформацію, застосовувати її для індивідуального розвитку та самовдосконалення, тобто навчатись впродовж життя.

Незамінною формою організації навчання, яку слід використовувати на уроках історії – це мультимедійні презентації, які слугують своєрідним наочним посібником. Адже в сучасних підлітків інше мислення, кліпове, в основі якого лежать яскраві образи. Наша задача, як вчителів, максимально використовувати особливості цього кліпового мислення для засвоєння учнями інформації [4]. Також слід практикувати перегляд фрагментів документальних фільмів, аналіз схем, історичних карт, джерел тощо. Особливо подобаються учням елементи відео уроків. Звичайно, вчитель завжди повинен заздалегідь упевнитись у змісті матеріалу, перш ніж демонструвати його перед класом, але фрагменти відео уроків є розумним способом активного залучення учнів у навчальний процес.

Я вважаю, що в наш час актуально і доцільно використовувати електронні версії підручників. Мова йде про підручники, які не в pdf форматі, а є – підручники з інтерактивним контентом. Опрацювання відповідного параграфа в такому підручнику буде цікавим і корисним для учня.

Для більш глибокого засвоєння матеріалу чи контролю знань доречно використовувати різного роду тести. Це можуть бути як тести, складені вчителем у програмах Word чи Power Point, або готові варіанти тестів, які можна підібрати у мережі Інтернет. Робота з тестами дозволяє організувати фронтальну, групову та індивідуальну роботу учнів не тільки на уроці, але й вдома, провести моніторинг якості знань.

Покращити якість освітнього процесу можна також через використання сервісів Google (вони є безкоштовними, їх можуть використовувати учні та вчителі): GoogleArtProject - інтерактивно-представлені популярні музеї світу, GoogleMaps - набір карт, Google Документи і календар тощо.

Використання ІКТ можливе також під час виконання домашніх завдань. Так, учням молодшого шкільного віку доцільно запропонувати створення презентацій з представленням кінцевого продукту (рефлексією) чи підготувати ілюстративний матеріал до уроку (в електронному вигляді), при цьому обов'язково повідомити алгоритм їхньої роботи. Для учнів старших класів можна запропонувати створення анімованих презентацій, з тригерами та гіперпосиланнями, колажів, проєктів тощо.

У будь-якому випадку, під час використання ІКТ в освітньому процесі, слід пам'ятати про санітарно-гігієнічні норми: тривалість безперервної роботи за комп'ютером не повинна перевищувати встановлених норм.

Отже, як свідчить досвід роботи, використання інформаційно-комунікаційної технології на уроках історії сприяє активізації роботи учнів, позитивно впливає на якість засвоєння знань та умінь, а також на розвиток комунікативної компетентності. Такий вид роботи вирішує головне завдання в

навчанні — створення ситуації успіху, що дає змогу кожному учневі розкриватися повністю і бути успішним у сучасному інформаційному суспільстві.

### Література

1. Державний стандарт базової та повної загальної освіти. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards>.
2. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://osvita.ua/>.
3. Діти покоління z: які вони? [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://naurok.com.ua/osoblivosti-ditey-pokolinnya-z-123325.html>.
4. Інформаційно-комунікаційні технології на уроках історії. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://stetsjuk.blogspot.com/2016/04/blog-post.html>.

**Будулатій Л.М.**

учитель української мови та літератури

*Грузьківський навчально-виховний комплекс*

*«заклад загальної середньої освіти*

*I-III ступенів –заклад дошкільної освіти»*

*Кропивницький район, Кіровоградська область, Україна*

## ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Завдання сучасної школи – навчити дітей здобувати освіту. Суспільство змінюється, тому змінюються і вимоги до організації освітнього процесу.

Школі сьогодні необхідні не просто хороші вчителі, а вчителі – майстри, вчителі – новатори. Визнання за кожною школою права мати свій неповторний образ, працювати за авторськими програмами потребують учителів з інноваційним мисленням, здатних усвідомлено взяти на себе відповідальність як за особистість іншої людини, що постійно розвивається, так і школи як системи, що теж перебуває у розвитку.

Використання інноваційних технологій в навчанні передбачає досягнення високоякісної освіти.

Темі сучасних технологій навчання присвячені наукові дослідження А.Піхоти, Л.Пироженко, О.Пометун, Г.Самохіна, М.Скрипник, Н.Суворова, Т. Симоненко, Н. Пентилюк, А. Ярошенко та інших, які вивчали теоретичні засади інноваційних методів, їх класифікацію та результативність використання. [1, с. 23]

Інноваційна технологія - це певна система навчання, яка гарантує засвоєння знань у процесі спілкування вчителя та учнів й допомагає розвивати творчість і креативність, нестандартність і неординарність.

У багатьох наукових посібниках опис окремої технології подається в рамках певної схеми: історія виникнення технології, концептуальні положення,



мета і завдання, ключові слова, понятійний апарат, зміст технології і т. д. І обов'язковим елементом даної схеми є перелік вимог до особистості самого педагога. Звичайно, починати треба саме з цього. Дуже мудрою з даного приводу є думка засновника вальфдорської школи Р.Штейнера, який любив повторювати: *«Суть виховання полягає у вихованні самого вихователя»*. Вальфдорські школи дуже відрізняються від традиційних. Робота педагога в них – не засіб заробити гроші, а спосіб життя. Педагог прагне зрозуміти кожную дитину, розібратися в її можливостях. Необхідно щодня звертатися до основ педагогіки, психології, це впливає на особистісно – професійний розвиток самого вчителя. Він повинен володіти високою психологічною грамотністю і культурою, толерантністю. Вихователь повинен дуже любити свою роботу і дітей, тому що вони добре відчують це. Усі ці істини нам відомі, бо ми, українці, мали педагога, мислителя і науковця із світовим ім'ям – В.О.Сухомлинського, який пропагував подібні пріоритети у своїх працях. Педагог – гуманіст вважав, що дитину треба любити по-материнськи та батьківськи, щоб заступити дорогу злу до дитячого серця, відкрити простір до добра. Якщо є щира любов до дитини, переконував він, то педагогу серце підкаже, як діяти в тій чи іншій ситуації, які методи і прийоми використовувати в навчально – виховному процесі. З цього ж приводу говорив і Р.Штейнер, який вважав, що якщо педагог сам себе не привів до порядку, якщо не знає, як підійти до дитини і що їй казати, то ніякі методики не допоможуть.

Щоб втілити в життя і практику ідеї гуманної педагогіки, якраз сьогодні в нашій країні і використовуються педагогічні технології, які є особистісно орієнтованими. Це вальфдорська педагогіка, технологія саморозвитку М.Монтессорі, технологія організації групової навчальної діяльності, технологія розвивального навчання, проектна технологія, педагогічна технологія “Створення ситуації успіху” та інші.

В.О.Сухомлинський говорив: *«Дати дітям радість праці, радість успіху у навчанні, збудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання. У наших школах не повинно бути нещасливих дітей, душу яких гнітить думка про те, що вони ні на що не здібні. Успіх у навчанні – єдине джерело внутрішніх сил дитини, які породжують енергію для переборення труднощів, бажання вчитися»*. *«Дати можливість навчатися всім учням»*, - ось як визначив свою діяльність В.Сухомлинський. Щоб зробити кожного учня щасливим, вчитель допомагає йому вчитися, сприяє перемозі в навчанні, в олімпіадах, конкурсах тощо [2, с. 48].

Ситуація успіху – це психічний стан задоволення наслідком своєї роботи. Переживаючи ситуацію успіху, дитина може зазнати таких емоційних вражень, які змінять його життя на краще.

Технологія “Створення ситуації успіху” допомагає розв'язати багато проблем щодо агресивності дитини, неслухняності, ізольованості, лінощів.

Завдання педагога – дати можливість дитині відчувати радість від здолання труднощів, дати зрозуміти, що задарма в житті нічого не дається. Створення такого «передчуття» успіху — важливе завдання вчителя у вихованні постійного

бажання оволодівати все новими й новими знаннями. Бувають випадки, коли, з погляду методики проведення уроку, вчителя не можна ні в чому дорікнути, але млявий, нецілеспрямований тон викладу матеріалу веде до того, що в учнів створюється похмурий настрій. Байдуже ставлення вчителя до навчального матеріалу відразу ж передається учням, і матеріал, що подається, стає ніби стіною між ним і учнями. Цей тон уроку, який важко помітити й пояснити, ми в повсякденній практиці звичайно характеризуємо словами «урок пройшов мляво», але не намагаємося знайти пояснення причин млявості й нудьги на уроці, які позбавляють учнів радості праці, радості подолання перешкод. На цих уроках немає здорової втоми учнів від трудового напруження, але, як правило, учні на нудних уроках втомлюються більше, ніж на уроках, заповнених напруженою, змістовною працею.

Аналізуючи й оцінюючи кожний урок учителів, ми завжди спиняємося на тому, наскільки активним був процес засвоєння, наскільки вчитель зацікавив учнів. Аналіз уроку з цього погляду допомагає окремим учителям і всьому педагогічному колективу виховувати стійке, постійне бажання вчитися. Виховання бажання вчитися ми пов'язуємо з вольовою сферою учнів. За словами В.О.Сухомлинського, пристрасне бажання вчитися, усвідомлення мети навчання – найважливіший стимул навчальної діяльності учнів. Виховання цього бажання нерозривно пов'язане з усією системою освітньої роботи школи й здійснюється воно насамперед на уроці. Виховання бажання вчитися сприяє організації і зміцненню учнівського колективу. Завдання кожного учительського колективу – всіляко виховувати це почуття, спрямовувати його на правильний шлях. У цьому – запорука дальшого підвищення якості знань учнів, розвитку бажання в них проявити себе у різних видах діяльності. Адже у кожної дитини є особливі здібності, а наше завдання – відкрити їх і розвивати, щоб допомогти їй стати успішною в майбутньому житті.

Сучасні педагогічні технології, які є особистісно орієнтованими, вимагають великої майстерності від педагога, глибоких знань з педагогіки та психології. Вчитель може використовувати елементи різних педагогічних технологій, але без створення ситуацій успіху в освітньому процесі неможливо досягти того, щоб учні мали пізнавальний мотив і бажання самовдосконалюватись. Вибираючи освітні технології, вчитель має пам'ятати, що у кожної дитини є задатки, які можуть розвинути у здібності; побачити їх, розвинути – це обов'язок педагога.

Ситуація успіху допомагає перетворити здобувача освіти із пасивного об'єкта на суб'єкт освітньої діяльності. Переживши почуття успіху, учень захоче його повторити. Тоді він почне самостійно шукати шляхи досягнення кращих результатів у навчанні. Впевненість у власних силах позитивно вплине на взаємини дитини у колективі, з'явиться потреба у самоосвіті, самовдосконаленні.

Ситуація успіху стає дієвим засобом активізації пізнавальної діяльності учнів, коли вона створюється на всіх етапах освітнього процесу та в позаурочній роботі.

Слід зазначити, що класичні та сучасні методи й технології навчання існували й існують в постійному взаємозв'язку й доповнюють один одного [4, с.

57]. Інноваційний підхід до навчання дає можливість здійснювати освітній процес так, щоб дитина від уроку отримувала задоволення, мала бажання вчитися й надалі.

Обов'язок кожного вчителя – готувати урок цікавий, доступний і зрозумілий здобувачам освіти. Такий урок має дарувати дитині радість і задоволення від навчання [4, с. 67].

Потрібно розвивати в дітей творчі здібності, а для цього і сам учитель повинен бути творцем, новатором, ідейним натхненником учнів.

Інноваційні технології навчання відіграють велику роль у створенні на уроці атмосфери творчості, співпраці. Школярі навчаються діяти колективно, висловлювати свої думки, почуття. При цьому з'являється у них відповідальність за навчання і бажання вчитися [5, с. 71].

Кожен педагог має право обирати ті технології навчання, які допомагають зробити урок успішним, результативним; допомагають виховувати патріотизм, толерантність, людяність, зацікавлюють кожного поєднувати теорію з практикою, потрібною для життя людини в цілому [5, с.49].

### Література

1. Голобородько Я. Ю., Щербак Н. В. Інтерактивне навчання на уроках української мови та літератури // Посібник - Х.: Основа, 2007.
2. Житник Б. О. Форми і методи навчання // Методичний посібник - Х.: 2005.
3. Навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін.; За заг. ред. О. М. Пехоти. - К.: А.С.К., 2001. – 256 с.
4. Пометун О.П. Сучасний урок // Інтерактивні технології навчання// Науково-методичний посібник - К.: А.С.К., 2005.
5. Селевко Г.К. Сучасні освітні технології . – М., 1998. – 234 с.

**Войнова С.П.**

вчитель історії та правознавства  
*Комунальний заклад «Садовський ліцей»  
Лозівської міської ради Харківської області  
місто Лозова, Харківська область, Україна*

## **ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В УМОВАХ СІЛЬКОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

У сучасній Україні система освіти безперервно розвивається, і для неї характерне постійне відновлення й саморозвиток. Зараз освіта знаходиться на етапі переходу до Нової української школи, основне кредо якої: «Мало знати, треба уміти використовувати на практиці».

Саме тому, на уроках треба впроваджувати нові підходи і методи. Одним з таких підходів є трансдисциплінарність, який означає у вузькому розумінні як інтеграцію різноманітних форм і методів дослідження, включаючи спеціальні

прийоми наукового пізнання з метою вирішення наукових проблем. У широкому сенсі цей термін можна трактувати як єдність знань за межами конкретних дисциплін.

Мета роботи - забезпечення оптимального підходу щодо формування усебічно розвиненої особистості здобувача освіти через упровадження елементів трансдисциплінарного підходу в умовах сільського закладу освіти.

На уроках історії елементи трансдисциплінарного підходу характеризуються перенесенням когнітивних схем з однієї дисципліни до іншої, створенням спільних досліджень у цій сфері. А це в першу чергу реалізація способів розширення наукового світогляду учня, який полягає в розгляді певних явищ поза межами однієї навчальної дисципліни – історії, базується на ґрунті міждисциплінарності, а саме на змістових лініях – «Культурна самосвідомість», «Інформаційне середовище», «Цінності й моральність» (Навчальна програма "Історія України. Всесвітня історія для 5-9 та 10-11 класів зі змінами". Наказ МОН від 21.02.2019 №236). Кінцевий продукт такої роботи є створення брошур та екскурсів з конкретної теми.

Поєднання на уроках історії мережі аналітичних схем та елементів трансдисциплінарного навчання допомагають сприймати теоретичний матеріал не пасивно, а осмислено, глибоко проникати і розуміти описані історичні події не на побутовому рівні, а в контексті розвитку світової історії, з позиції духовних прагнень свого часу. Більш детально про змістові лінії історії:

Цінності й моральність. Ця інтеграція спрямована на формування учня як морально повноцінної людини, яка знає загальноновизнані правила поведінки. Вплив надають такі дисципліни: “Основи правознавства”, “Православна культура Слобожанщини”, “Етика”, “Основи християнської етики”, “Релігієзнавство”.

Для дітей в межах району організуються екскурсії до Свято-Смоленського та Петропавлівського храмів міста Лозова. Недалеко від міста також є Монастир Архистратига Михайла.

Культурну інтеграцію спрямовано на розвиток школяра як особистості, який має уявлення про різноманіття культур та їх особливості, цінує свою культуру і культурну багатоманітність світу. Вплив надають такі дисципліни: “Зарубіжна література”, “Культурологія”, “Іноземна мова”, “Людина і світ”, “Географія”, “Мистецтво”.

Інформаційну інтеграцію спрямовано на опанування знань у поєднанні з технологічними вміннями. Вплив на формування інформаційної компетентності надають такі дисципліни: “Інформатика”, “Філософія”, “Економіка”, “Соціологія”, “Політологія”.

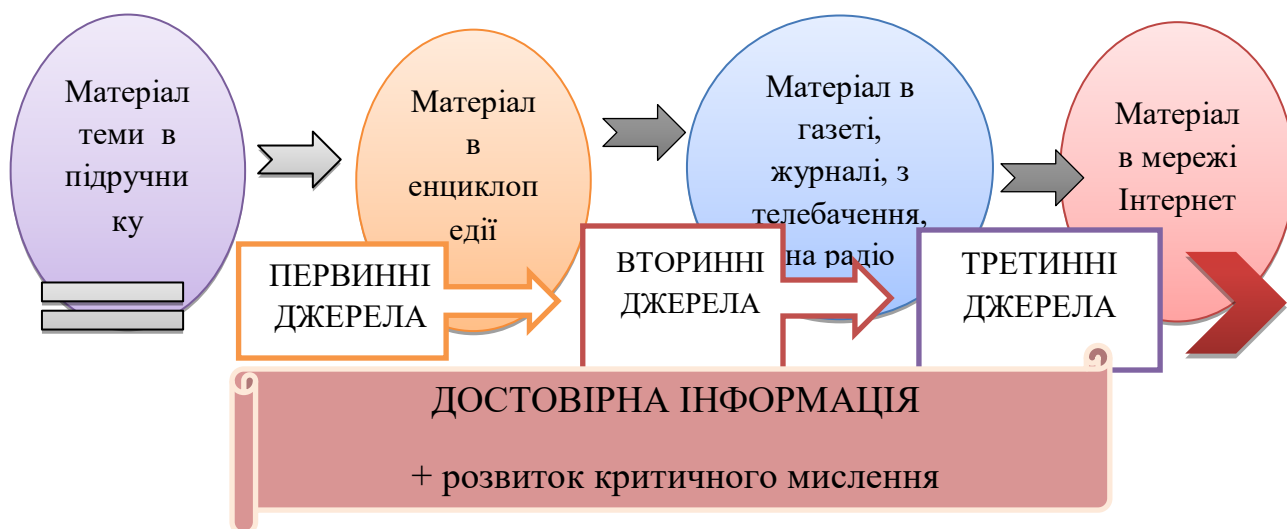
У III тисячолітті бути медіаграмотним означає бути відкритим для використання нових засобів масової інформації, але при цьому не стати їхнім рабом. З навчальної програми “Громадянська освіта” – це розділ 5 «Світ інформації, мас-медіа та медіаграмотність», розкриває питання свободи та відповідальності медіа, критичного сприйняття та аналізу інформації, прав людини в мережі Інтернет.

У своїй роботі я використовую 10 компетентностей із медіаграмотності:





Історичний матеріал в засобах масової інформації подається з різних точок зору, а в мережі Інтернет взагалі може бути докорінно змінений. Враховуючи те, що діти покоління Z зразу користуються інтернет-ресурсами, а вже потім іншими ЗМІ, тому на уроках історії здобувачі освіти вчаться за такою схемою:



Коли кажемо, що наше суспільство – інформаційне, лунає гасло: «Хто володіє інформацією, той володіє світом». Саме для цього необхідно розвивати не лише історичні компетентності, а й із медіаграмотності, і в результаті – здобувач освіти зможе на протязі свого життя «пропускати через фільтр» всю отриману інформацію та виокремлювати достовірну.

Сучасні діти дуже люблять комп'ютерні ігри, тому програмісти світу розробили велику кількість саме з історичної тематики, які можна використовувати у позаурочний час і деякі елементи гри на уроці – це також відноситься до елементів трансдисциплінарності. Із числа останніх заслуговує на увагу серія навчально-ігрових програм «Дитяча колекція», «Помпеї», «Корсари»,



«Цивілізація», «Козаки», Rome: Total War і тому подібні. Під час гри діти розвивають свої уміння: аналізувати, узагальнювати, порівнювати, співвідносити.

Результативність нашого закладу освіти з моменту впровадження трансдисциплінарності на уроках історії: здобувачі освіти Комунального закладу «Садовський ліцей» вже сьомий рік є учасниками та переможцями Всеукраїнської шкільної олімпіад з історії та правознавства (районний етап) та є учасниками (обласний етап); чотири роки поспіль учні приймають участь у написанні науково-дослідницьких робіт Малої академії наук України.

Мої учні є постійними учасниками та переможцями у Всеукраїнських учнівських конкурсах – «Кришталева сова», «Лелека», «Олімпіус».

У 2019-2020 н. р. учні КЗ «Садовського ліцею» втретє прийняли участь у Всеукраїнському інтерактивному конкурсі «МАН-Юніор Ерудит», який проводиться на засадах STEM-освіти – секція: «Історик-Юніор», організатором якого є Національний центр «Мала академія наук України».

З 2018 року ми з учнями почали розширювати свій простір олімпіад і конкурсів, використовуючи мережу Інтернет, в 2019-2020 навчальному році вже вчетверте приймали участь у інтернет-олімпіаді «На Урок» — цікавий інтерактив для учня та зручний інструмент контролю знань школярів для вчителя. В цьому році учні вперше будуть приймати участь у Шкільній Всеукраїнській дистанційній олімпіаді «Всеосвіта Осінь – 2019». А також до Дня козацтва та захисника України учні прийматимуть участь у Всеукраїнському національно-патріотичному конкурсі «Я – козацького роду», «Ми – патріоти України». З кожним роком зростає кількість учнів, які бажають приймати участь у вище перерахованих конкурсах і олімпіадах, і це також є позитивним показником якості нашої роботи.

Отже, трансдисциплінарний підхід в інтеграції знань виявляє здатність перетворити навчальний процес у середовище розвитку та саморозвитку. Проте цей розвиток не відбувається за певною еволюційною схемою. Рушієм у ньому є соціальні запити та особистісні потреби тих, хто навчається. Інтеграційна цілісність сконцентровується над точками росту (проблемами), що символізують потенційні можливості розвитку. В поєднанні це покращує рівень знань здобувачів освіти, який можна прослідкувати за показниками перемог у Всеукраїнських і міжнародних конкурсах та олімпіадах.

### **Література**

1. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина/ М.Й.Боришевський // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 1. – С. 144-150.
2. Взаємодія з органами місцевого самоврядування і громадськістю / І. Клещук // Рідна школа. – 2008. – № 28.
3. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси / О.Вишневський // Львів: Львівський обласний науково- методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенко. – 2009. – 238 с.

6. Лист Міністерства освіти і науки України №1/11-5966 від 01.07.2019 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у Новій українській школі. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс].- Режим доступу: [mon.gov.ua/mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../konczepczziya.htm](http://mon.gov.ua/mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../konczepczziya.htm) Назва з екрану.

8. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. // Компетентісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи / – Київ: К.І.С., 2004.

**Грязна С. В.**

вчитель іноземної мови

*Дубовогаївська загальноосвітня школа І- III ступенів  
Прилуцький район, Чернігівська область, Україна*

## **ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ЕЛЕКТРОННОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ДАНИХУ ФОРМУВАННІ АНГЛОМОВНОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ**

Останнім часом частіше підіймається питання про застосування засобів електронної візуалізації даних у навчанні в загальноосвітній школі. Це не тільки нові технічні засоби, але і інноваційні методи викладання, сучасний підхід до процесу навчання. Важливо відзначити, що основною метою навчання іноземним мовам є формування і розвиток комунікативної культури школярів.

Завдання сучасного педагога – створити умови практичного опанування мовою для кожного учня, вибрати методи навчання, які дозволили б кожному учню виявити свою активність, свою творчість. Застосування засобів електронної візуалізації даних у формі нових інформаційних технологій, Інтернет-ресурсів допомагає реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечує індивідуалізацію і диференціацію навчання з урахуванням особливостей учнів, їх рівня навченості, здібностей тощо [11, с. 15].

Тема є актуальною, оскільки на сьогодні серед такого розмаїття методів і форм навчання іноземної мови вчителю важливо обрати найкращий для задоволення вимог, заявлених в освітньому стандарті нового покоління. Застосування засобів електронної візуалізації даних, що характеризуються високою комунікативною можливістю і активним включенням учнів у навчальну діяльність, сприяє адаптації до сучасних соціальних умов тому, що суспільству потрібні люди, які швидко орієнтуються в сучасному світі, ініціативні та самостійні.

Метою даної роботи є аналіз існуючих засобів електронної візуалізації даних для розвитку лексичної компетенції в учнів старшої школи; здійснення огляду комплексу вправ з англійської мови для учнів старшої школи, що спрямований на формування англомовної лексичної компетенції засобами електронної візуалізації даних.

На сьогоднішній день в навчанні іноземної мови широко застосовуються інформаційно-комунікаційні технології як основні засоби візуалізації навчання. Специфіка комп'ютера як засобу навчання іноземної мови пов'язана з такими його характеристиками як комплексність, універсальність, інтерактивність. Інтерактивне навчання на основі мультимедійних програм дозволяє реалізувати цілий комплекс дидактичних, методичних, педагогічних і психологічних принципів, робить процес навчання більш візуальним, творчим, усвідомленим, захопливим.

За допомогою впровадження інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) в навчальний процес відкривається можливість враховувати рівень мовної підготовки учнів, реалізуючи принцип індивідуалізації та диференційованого підходу в навчанні. При цьому дотримується принцип доступності, а також враховується індивідуальний темп роботи кожного учня. Стає можливим організувати на уроці індивідуальну, парну та групову форми роботи. Однак, процес навчання неможливий без грамотного педагога, завдання якого полягає в ретельному плануванні часу роботи з комп'ютером [13].

Застосування сучасних технологій в освіті створює сприятливі умови для формування особистості учня, здатного до швидкого засвоєння і правильного використання лексичних явищ англійської мови. Розглянемо деякі сучасні інформаційно-комунікаційні технології, що застосовуються з метою навчання лексиці іноземної мови. Нині існує маса навчальних програм, що супроводжуються методичним матеріалом для вчителя. Безумовно, кожна програма має деякі недоліки, однак сам факт їхнього існування говорить про те, що вони мають попит і безперечну цінність. Різноманітний ілюстративний матеріал, мультимедійні та інтерактивні програми підіймають вивчення іноземної мови на якісно новий рівень.

Не можна не відзначити психологічний фактор. Так, сучасному школяреві набагато простіше і цікавіше сприймати складний матеріал саме в такому вигляді, ніж за допомогою застарілих схем і таблиць. Динамічний відео- і звуковий ряд значно підвищує ефективність засвоєння матеріалу [5, с. 96]. На уроках вчитель може використовувати різні види комп'ютерних навчальних програм. До них належать:

навчальні програми, які застосовуються при поясненні нового матеріалу для максимального його засвоєння; програми-тренажери, метою яких є формування та закріплення умінь і навичок, самопідготовка учнів; контролюючі програми, що впроваджуються в процес з метою контролю певного рівня знань і умінь; демонстраційні програми, що слугують наочною демонстрацією навчального матеріалу описового характеру, різноманітних наочних посібників (зображення, відеофрагменти); інформаційно-довідкові матеріали, необхідні для виведення інформації з підключенням до освітніх ресурсів Інтернету; мультимедіа-підручники, що являють собою комплексні програми, що поєднують в собі більшість елементів перерахованих вище програм [8, с. 102].

Застосовуючи всі перераховані вище освітні програми вчителю необхідно дотримуватися таких методичних принципів:

- концептуальність: наукова концепція, що включає психологічне і соціально-педагогічне обґрунтування досягнення освітніх цілей;
- системність: наявність всіх ознак системи (логічність побудови процесу, взаємозв'язок всіх його частин, цілісність);
- ефективність: гарантія результатів, відповідних освітнім стандартам;
- гнучкість: можливість варіювання в змісті для забезпечення комфортності і свободи взаємодії педагога і учнів з урахуванням конкретних умов педагогічної діяльності;
- динамічність: можливість розвитку або перетворення використовуваної технології;
- відтворюваність: можливе використання технологій іншими вчителями в даному навчальному освітньому закладі або в іншому [9, с. 132].

Окрім навчальних програм, при навчанні лексиці іноземної мови вчитель може застосувати інтернет-ресурси. Інтернет має колосальні інформаційні можливості, зокрема надає доступ для тих, хто вивчає англійську мову, до автентичних текстів і безпосереднього спілкування з носіями мови. Використовуючи інформаційні ресурси мережі Інтернет, можна, інтегруючи їх у навчальний процес, більш ефективно вирішувати низку дидактичних завдань на уроці: включати матеріали зі світової мережі в урок; проводити самостійний пошук інформації учнями; поповнювати знання про лексичний склад мови на основі автентичних текстів;

поповнювати знання про актуальність використовуваних лексичних одиниць та колокацій з ними англійської мови; удосконалювати вміння роботи з довідково-інформаційними ресурсами [11, с. 15].

У педагогічних цілях як для класного, так і для самостійного навчання добре підходять різноманітні електронні підручники. До переваг електронних підручників можна віднести: мобільність, доступність зв'язку з розвитком комп'ютерних мереж, адекватність рівню розвитку сучасних наукових знань і постійне оновлення матеріалу. За допомогою електронних підручників можна не тільки відпрацювати ту чи іншу лексичну навичку через велику кількість вправ і прикладів, але і здійснювати контроль знань [9, с. 132].

З метою візуалізації нині широко використовуються мультимедійні технології. Зокрема, мультимедійні презентації можуть допомогти на уроках по введенню і відпрацюванню нової лексики. Зміст презентацій може бути різним: відеофрагменти, схеми, зображення, текстові матеріали. Важливим аспектом використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках іноземної мови є проектна діяльність. Учні старших класів можуть використовувати інтернет для збору матеріалу для проектів. Прикладом застосування мультимедійних технологій в навчальному процесі може послугувати підготовка і проведення інтегрованого уроку. Для його реалізації учитель може підготувати мультимедійну презентацію з ефектним відеорядом самостійно або залучити учнів до створення матеріалу для подальшого уроку в комп'ютерному класі або в кабінеті з наявністю інтерактивної дошки та проектора. Ця презентація може бути

використана під час проведення різних форм уроків або як мультимедійний посібник для самостійної роботи учнів при підготовці до уроку.

Залучення учнів до створення дидактичного матеріалу – не єдиний спосіб прояву їхніх інтелектуальних і творчих здібностей. Зазначимо, що проектні технології особливо важливі на старших етапах навчання. Так, об'єднавши такі етапи роботи над матеріалом, як повторення, закріплення та узагальнення, учням можуть запропонувати створення мультимедійного проекту, де вони зможуть повною мірою продемонструвати свій інтелектуальний і творчий потенціал. Такі завдання не тільки допомагають учням проявити самостійність і відповідальність, відчутти власну успішність, а й дають стимул до розвитку інтересу до подальшого вивчення мови і культури країни мови, що вивчається.

Іншим позитивним фактором застосування ІКТ як електронного засобу візуалізації на уроці – це швидший темп уроку, а також зацікавленість учнів. Оскільки відеоматеріали є зразками автентичного мовного спілкування, вони створюють атмосферу реальної мовленнєвої комунікації, роблять процес засвоєння іншомовного матеріалу більш живим, цікавим, проблемним, переконливим і емоційним.

Таким чином, застосування відеоматеріалів в процесі навчання іноземним мовам здатне істотно підвищити ефективність навчальної діяльності вчителя. Існує величезна кількість відеоматеріалів, які можуть бути застосовані як дидактичний матеріал на уроках іноземної мови. До них належать: рекламні ролики або інтерв'ю з відомими людьми, мультфільми або сюжети зі світових блокбастерів, фрагменти новин і телепередач.

Процес навчання з опорою на відеоматеріали можна поділити на такі етапи:

Підготовчий етап, завданням якого буде зняття труднощів при сприйнятті відеоматеріалів, тобто впровадження вправ, які передбачають введення і тренування нових лексичних одиниць, активізацію вже вивченого лексико-граматичного матеріалу.

На підготовчому етапі доцільні такі вправи:

- прочитайте і запам'ятайте словосполучення; заповніть пропуски в реченнях, використовуючи дані словосполучення;
- оберіть слово чи словосполучення, що підходить до контексту;
- опишіть в 3-4 реченнях ситуацію, вживаючи нові слова та словосполучення;
- придумайте продовження ситуації, починаючи з наступного речення, вживши в них дані в дужках словосполучення;
- до наведеного нижче діалогу додайте 3-4 речення, вживши нові слова і словосполучення;
- об'єднайте дані словосполучення в одну міні розповідь.

Рецептивний етап являє собою вправи на сприйняття, розуміння і запам'ятовування інформації. Вони містять низку установок, які організують сприйняття:

- подивитися і відповісти на наступні питання;
- подивитися і сказати про що оповідає відеофрагмент;



- погодитися і не погодитися з наступними висловлюваннями;
- з'єднати стрілками початок і кінець речень, щоб вийшла міні розповідь про побачене;
- закінчити нижченаведені речення (орієнтуючись на побачений відеофрагмент) [11, с. 14].

Аналітичний етап, метою якого є організація навчальної діяльності з усвідомленого опанування структурою монологу і діалогу. Тут формується алгоритм побудови власного монологічного або діалогічного висловлювання.

Репродуктивний етап, де відеоматеріали використовуються як змістовна опора. Тут пропонуються завдання на зміни тексту, його розширення, часткову зміну з дотриманням їх структури і змісту. Прикладами таких завдань є:

- перекажіть сюжет від імені...
- придумайте ще по дві репліки до діалогів від імені...
- розкажіть про що оповідає відеофільм, змінивши час із сьогодення в минуле.

Продуктивний етап, який є завершальним ступенем роботи з формування іншомовних навичок і вмінь. Відповідно, метою даного етапу буде забезпечення практики в спілкуванні. Для цього етапу характерні вправи, які передбачають непередбачене мовлення, яка здійснюється в індивідуальній, парній та груповій формі. Можливі вправи на даному етапі спрямовані на: коментарі подій, обговорення проблеми, драматизація, рольова гра, дискусія.

Найбільш ефективно відеоматеріали можуть застосовуватись в процесі навчання при формуванні та вдосконаленні усного іншомовного мовлення. При цьому використання відеоматеріалів може розглядатися як потужний стимул для підвищення мотивації учнів при формуванні у них лексичних умінь і навичок. Відео у вивченні лексики може показати залежність між лексикою і мовленням, а також застосування лексичних структур в контексті живого спілкування носіїв мови. Презентація мовленнєвих функцій і засобів їхнього вираження здійснюються в контексті, в конкретних ситуаціях спілкування і супроводжуються виконанням наступних можливих вправ:

- повторення різних мовленнєвих зразків, що дозволяють реалізувати цю функцію в паузах за диктором;
- вибір запропонованого переліку тих мовних засобів вираження функції, які зустрічаються у відеофрагменті;
- передбачення наступних реплік, представлених у відеосюжеті.

Активізація граматичного матеріалу буде відбуватися в говорінні після перегляду відеофрагменту. Це можуть бути коментування змісту фільму, доповнення ситуацій (наприклад: відновлення телефонної розмови), озвучування реплік, складання питань різних видів до змісту відеофільму або для інтерв'ю з головним героєм фільму або режисером фільму.

Відзначимо, що впровадження відеофрагментів в процес навчання іноземним мовам допомагає вирішити багато завдань. Учні отримують можливість застосувати і розширити свої знання на незнайомому автентичному матеріалі. Коли учні усвідомлюють, що вони здатні розуміти іншомовне

автентичне мовлення, їхня самооцінка і мотивація до вивчення предмета підвищуються. Використання відеофрагментів дозволяє учням розвинути мовну здогадку і розширити кругозір. У них з'являється можливість дізнатися про історію, традиції, звичаї людей країни, що вивчається. При роботі над відеофрагментами залучено всі чотири види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письмо. Увага приділяється розвитку лексичної компетенції, що є найбільш важливим аспектом у вивченні іноземної мови. Безумовно, відеопідтримка робить процес навчання лексичній компетенції більш ефективним.

Отже, використання системи засобів візуалізації в іншомовній освіті надають широкі можливості не тільки для знайомства з фактами, процесами і подіями культури, а й передачі в доступній і легко засвоюваній формі лексичних знань. Використання засобів ІКТ при навчанні лексиці іноземної мови учнів старших класів забезпечує створення міцних знань, формування навичок їх практичного застосування. Впровадження сучасних технологій дозволяє автоматизувати процес навчання, а також збільшити частку самостійності і відповідальності учнів старших класів, що забезпечує їм можливість самоосвіти в усіх цікавих для них сферах професійної діяльності.

### Література

1. Аніщенко О. В., Яковець Н. І. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій : навч. посіб./ за заг. ред. Н. І. Яковець. Ніжин : Вид-во НДПУ ім. М. Гоголя, 2007. 199 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2 Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади : навч.-метод. посіб. Київ.: Либідь, 2003. 344 с.
3. Ветрова І. Проблема формування лексичної компетенції при підготовці майбутнього вчителя іноземної мови. *Обрії*. 2013. № 1. С. 56–58.
4. Калинина С. И. Использование компьютерных презентаций на уроках английского языка : веб-сайт. URL: <http://knu.kg/psikhologija-nagljadnosti-v-obuchenii-jazykam/157-vidy-nagljadnosti.html>.
5. Кручинина Г. А. Новые информационные технологии в учебном процессе. Мультимедийные обучающие программы : дидактические материалы к практическим занятиям и творческой работе студентов. Москва: Нижегородский государственный университет, 2000. 96 с.
6. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів: навчально-методичний посібник / за наук. ред. Редька В. Г. Київ : Педагогічна думка, 2013. 360 с.
7. Лопатинська Н. А. Мовна, мовленнєва та комунікативна компетенції у студентів вищих навчальних закладів як складники фахової культури майбутнього корекційного педагога : веб-сайт. URL: <http://aqce.com.ua/download/>
8. Нестерова Н. В. Информационные технологии и обучение английскому языку. *ИЯШ*, 2005. № 8. 102 с.
9. Пассов Е. И., Кузовлева Н. Е. Урок иностранного языка. Ростов н/Д: Феникс, ГЛОССА-Пресс, 2010. 640 с.

10. Подопригорова Л. А. Использование Интернета в обучении иностранным языкам. *ИЯШ*, 2003. №5. С.13–17.
11. Полат Е. С. Интернет на уроках иностранного языка. *Иностранные языки в школе*. 2001. № 2. С. 14–18.
12. Рищак Н. І. Специфіка формування культури спілкування підлітків у полікультурному середовищі сучасної школи. *Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі* : матеріали III Міжнар. Конгресу. Одеса : Гельветика, 2017. С. 103–104.
13. Рогова Г., Рабинович Ф., Сахаров Т. Методика обучения иностранным языкам в школе. Москва: Просвещение, 1991. 340 с.
14. Смоліна С. В. Методика формування іншомовної лексичної компетенції. *Иноземні мови*. 2010. № 4. С. 16–23.
15. Станкевич И. А. Mind maps как интенсивная методика развития мышления в преподавании английского языка : веб-сайт. URL: <http://nsportal.ru/npo-spo/gumanitarnyenuki/library/mind-mapping>.
16. Hymes D. Competence and Performance in Linguistic Theory. *Language Acquisition: Models and Methods*. London: Longman, 1971. P. 3–24.

**Глушакова А.О.**

вчитель англійської мови

*Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 100*

*Криворізької міської ради Дніпропетровської області  
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

## **ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ**

Модернізація шкільної освіти на засадах гуманістично-інноваційної парадигми об'єднує в інноваційний рух оновлення традицій, здобутки державних реформ, інноваційні ідеї та досвід сучасних педагогів-практиків. Головною метою сучасної освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України. Розробка, застосування інноваційних технологій є однією з найбільш актуальних проблем сьогодення в системі загальної середньої освіти, оскільки тісно пов'язана із формуванням у учнів мотивації до навчання, яка впливає на якість засвоєних ними знань та розвиток умінь і навичок, їх життєву компетентність.

Пріоритетним напрямком державної політики в сучасній освіті є її особистісна орієнтація, у реалізації якої важлива роль відводиться учителю, який формує майбутній потенціал гуманного суспільства і спроможний до інноваційної професійної діяльності. Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що це неможливо без застосування на уроках інноваційних технологій. Дослідження по темі: «Педагогічні умови використання інноваційних технологій у освітньому процесі сучасної школи» є необхідним і важливим у даний час. Його мета полягає

в обґрунтуванні педагогічних умов використання інноваційних технологій на уроках у системі загальної освіти.

У педагогічній практиці інноваційні педагогічні технології мають широке використання. Аналізуючи різні підходи до розкриття суті поняття «інноваційна педагогічна технологія», ми маємо підстави дати таке визначення.

Інноваційна педагогічна технологія – це дидактичний, методично оброблений прийом подачі нової інформації та знань, який є зручним для використання в діяльності вчителя, і доступно та результативно дає можливість пояснювати учням необхідний для засвоєння матеріал.

Познайомившись із багатьма підходами щодо розуміння поняття «інноваційна педагогічна технологія», опрацювавши різні джерела та проаналізувавши застосування даного терміну на практиці в навчально-виховному процесі школи, ми маємо змогу визначити педагогічні умови, які сприятимуть ефективним наслідкам.

Найголовнішою умовою для ефективного впровадження інноваційних технологій є визначення середовища, в якому безпосередньо відбувається навчально-виховний процес. Навчальне інноваційне середовище – це сфера діяльності, яка будується за принципом кооперації як рівноправної взаємодії учнів у невеликих групах, що створюються для реалізації спільного завдання і досягають разом взаємної згоди. При цій умові використовуються наступні принципи застосування інноваційних технологій: 1) орієнтація на співробітництво; 2) розвиток особистісного потенціалу; 3) єдність теорії та практики; 4) принцип активності, що спонукає особистість до активної позиції у навчанні [10, с. 23].

Наступною педагогічною умовою ефективного використання інноваційних педагогічних технологій є розвиток технологічної компетентності вчителя. Це глибоке володіння учителем різними інноваційними технологіями і вміння застосовувати їх на практиці з метою формування різних навичок, які будуть необхідними при роботі в інноваційному освітньому середовищі. До характеристик технологічної компетентності відносяться: «поглиблене знання різних технологій навчання; постійне поновлення знань з даної проблеми для успішного розв'язання професійних завдань; представленість змістовного та процесуального компонентів [13, с. 58].

Третьою умовою використання інноваційних педагогічних технологій є розвиток пізнавальної діяльності учня. Якщо в учня буде інтерес до навчання, то він буде прагнути до розумової діяльності, до накопичення знань задля вирішення певних завдань в процесі класної чи домашньої роботи; буде розвиватися творча особистість, насамперед.

Враховуючи ідею розвитку пізнавальної активності, формування пізнавальної самостійності особистості у навчанні, виділено три типи навчання: 1) інформаційно-повідомлюючий; 2) пояснювально-ілюстративний; 3) проблемно-дослідницький.

«На сучасному етапі розвитку вищої освіти активно запроваджується третій тип навчального процесу – проблемно-дослідницький, основу якого становлять

ідеї проблемності навчання, управління творчою самостійною роботою студентів, їх самоосвіта» [8, с. 48].

Але жодна з інновацій не є універсальною. Підбір доречних інноваційних технологій у правильно визначених умовах зможе вивести освітню систему нашої держави на новий якісний рівень, стане черговим кроком до співпраці з європейською та світовою спільнотою.

Розвиток системи і змісту навчально-виховного процесу в сучасному світі знаходиться на стадії глобального оновлення освітніх тенденцій, серед яких найважливішими є: масовий характер освіти та її неперервність як нова якість; значущість освіти для індивіда і суспільства; пристосування навчально-виховного процесу до запитів і потреб особистості; орієнтація навчання на творчу особистість, забезпечення можливостей її саморозкриття.

Ці освітні тенденції свідчать, що головною функцією освіти є розвиток інноваційної людини, яка має всі умови розвитку та підготовки до життя в інформаційному новому столітті. Вихованням такої людини в першу чергу є школа. Для того, щоб урок пройшов цікаво, щоб учні змогли засвоїти необхідні знання, уміння та навички необхідно використовувати інноваційні педагогічні технології, одні з яких відносяться до особисто-зорієнтованого навчання, а інші – до групової форми організації навчальної діяльності. Технологізація навчального процесу сприяє кращому засвоєнню учнями необхідного матеріалу. Подання матеріалу інноваційним шляхом набагато ефективніше, ніж традиційним. Інноваційні педагогічні технології потрібно використовувати в спеціальних педагогічних умовах. Зокрема, формування навчального інноваційного середовища з самого початку навчальної діяльності дитини. Правильно підібрані педагогічні умови сприяють формуванню творчої особистості, яка має чітко визначену мету, розуміє потребу навчання та готується до життя в дорослому середовищі.

### Література

1. Бондарева К. І., Козлова О. Г. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: Науково-методичний посібник. – Суми, 2001
2. Буркова Л. Технології в освіті // Рідна школа. –2001. – №2
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Закон України «Про освіту» (№1060-ХІІ, 25.05.1991 р.). [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/laws/ZU\\_1060.doc](http://mon.gov.ua/laws/ZU_1060.doc)
5. Захарчук Т.В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі / Захарчук Тетяна Віталіївна // Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації: Український науковий журнал / Гол. ред. В.М. Бебик. – 2011. – №3.
6. Кукушкін В.С. Сучасні педагогічні технології: Початкова школа. – Вид. 2-ге. – Ростов н/Д, 2004. – 348 с.
7. Кукушкін В. С. Педагогічні технології: Навчальний посібник для студентів педагогічних спеціальностей / В.С. Кукушкін. - Ростов н/Д: МарТ, 2006. – 398 с.



8. Матюшкин А.М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении/ А.М. Матюшкин. – М.: Просвещение, 1972. – 287 с.
9. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. — Х.: Вид. група «Основа», 2012. — 176 с.
10. Пехота О. М. Особистісно-орієнтоване навчання: підготовка вчителя: [монографія] / О. М. Пехота, А. М. Старєва – [2-ге вид. доп. та перероб.]. – Миколаїв : Вид-во «Іліон», 2007. – 272 с.
11. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід : [метод. посіб.] / уклад. О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.Н.Н., 2002. – 136 с.
12. Фурман А. В. Методологічний аналіз систем розвивального навчання // Педагогіка і психологія. – 2002. – №3-4. – С.24-31
13. Шалашова М. М. Комплексная оценка компетентности будущих педагогов / М. М. Шалашова // Педагогика. – 2008. – № 7. – С. 54–59
14. Ярошук Л.Г. Педагогічні технології навчання предметів гуманітарного циклу учнів гімназії: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата пед. наук: спец.: 13. 00. 09 – «Теорія навчання»/ Лілія Григорівна Ярошук. – Кривий Ріг, 2008. – 22 с.

**Євтухова Л.М.**

учитель української мови та літератури,  
*Вільногірська загальноосвітня школа I-III ступенів №4,  
м. Вільногірськ, Дніпропетровська область, Україна*

## **ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

Питання ефективної взаємодії між учителем, учнями та батьками ніколи не втрачало своєї актуальності. А нині, коли в українській освіті відбуваються такі шалені зміни, виникла потреба у нових підходах до навчання й виховання майбутнього покоління. Особливого значення сьогодні набуває інноваційна освітня діяльність, спрямована на формування соціально активної особистості. Сучасний освітній процес орієнтований на розвиток творчої, інтелектуальної, моральної та фізично здорової особистості, здатної до успішної соціалізації в суспільстві. Реалізація даних ідей залежить від рівня професійної майстерності вчителя, що зумовлюється здатністю до творчо-пошукової роботи, ставленням до самоосвіти і саморозвитку, відкритістю до інновацій [1, с.55]. Але як би серйозно не продумував учитель форми і методи роботи з учнями, він не зможе успішно діяти без постійної підтримки батьків. З огляду на це набуває актуальності проблема пошуку шляхів налагодження тісної співпраці та взаємодії з батьками. Зробити їх співorganizаторами освітнього простору, співучасниками усього навчально-виховного процесу, сформувати в них високий рівень педагогічної культури – важливе й відповідальне завдання школи.

В урядових документах сказано, що нова школа має працювати на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками – запорука нового освітнього середовища, в якому діти почуватимуть себе комфортно, впевнено, захищено [4].

Впровадження «педагогіки партнерства» – надзвичайно актуальна тема.

Про партнерство вчителя й учня говорила й мовознавець Оріся Демська на Всеукраїнському форумі LiberalArts «Лідерство в освіті», що проводився в Києві 5 жовтня 2019 року, на якому я була активною учасницею. А в березні - квітні заплановані міні ЕдКемпи в Одесі й Чернігові на порушену тему. Тож педагогіка партнерства й співробітництва – це та технологія, яку необхідно кожному вчителю реалізовувати в навчально-виховному процесі.

На своїх уроках основну увагу приділяю методам і прийомам виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості.

Вважаю, що на кожному уроці має панувати атмосфера доброзичливості, ґрунтовної співпраці, взаємоповаги. З учнями намагаюсь бути щирою, справжньою, тобто собою, у відповідь отримую довіру і партнерські стосунки.

Щоб викликати довіру, треба навчитися слухати дитину, не критикувати її, а намагатись зрозуміти, чому саме так вона думає. Сьогоднішні діти позбавлені уваги батьків, тож нам, учителям, треба знаходити час, щоб вислухати дитину, порадіти або поспівчувати їй, дати слухну раду.

З метою створення на уроці сприятливих умов для збереження духовної рівноваги дітей, активізації ініціативи та їхнього творчого самовираження використовую методи, які дозволяють школярам бути суб'єктами діяльності:

- методи вільного вибору (вільна бесіда, вибір дії, засобів, прийомів взаємодії, вільна творчість тощо);
- активні методи (учні в ролі учителя «навчаючи – учусь», обговорення в групах, рольова гра, дискусіята інші);
- методи, спрямовані на самопізнання та розвиток інтелекту, емоцій, спілкування, уяви, самооцінки, взаємооцінки тощо.

Активно впроваджую групові форми роботи: у процесі співпраці кожен учень має змогу проявити й реалізувати себе.

Так на уроці літератури після вивчення теми «Прислів'я і приказки» учні п'ятого класу спільно уклали словничок мудрості «Здоров'я», створювали кросворди, ребуси, писали акровірші.

Учні 6 класу в групах виготовляли лепбуки до оповідання В. Винниченка «Федько-халамидник», а ще разом написали фанфік, змінивши кінцівку твору на оптимістичний лад. А 10 клас, об'єднавшись у трійки, створював і презентував рекламу «Спілкуйся українською». Моя роль як учителя на уроці полягає у наданні своєчасної допомоги й керуванні навчальною діяльністю школярів.

Таким чином, співпраця учителя й учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриття, постійне створення ситуації успіху – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі [ 2, с.207].

Будь-яка творчість передбачає любов, тому і діяльність учителя немислима без неї. Якщо учень і вчитель ідуть на урок з почуттям любові, добра, поваги, то відбудеться єднання душ, що сприятиме ефективному навчанню й вихованню. Саме з любові й поваги проростає коріння взаєморозуміння, взаємозбагачення, взаємодопомоги, взаємодовіри, взаємоконтролю. Доброзичливе, шире, відкрите, емоційне спілкування – ось що таке для мене уроки мови й літератури. На них ми з учнями обмінюємося враженнями, висловлюємо свої думки, сперечаємося, пізнаємо щось нове. Найкорисніші уроки, які наповнені добрими емоціями і почуттями, на яких панує робоча атмосфера. І коли учні йдуть з уроку зі словами вдячності й побажаннями, значить ти на правильному шляху і робиш велику й важливу справу.

А до цієї важливої справи намагаюся залучати батьків, адже без них не відбудеться повноцінне навчання й виховання. Ми разом організуємо й проводимо заходи, їздимо на екскурсії, випускаємо стіннівки, беремо участь у ярмарках, у шкільних святах, як-от «Осінь фесерія» - свято родинної творчості. Разом з батьками проводжу виховні години. Наприклад, на виховній годині «Мої кроки до успіху» у 9 класі батьки подарували «ключик порад» «Як стати успішною людиною». На інших годинах спілкування проводили профорієнтаційну роботу. Як свідчить мій досвід, більшість батьків виконує свої обов'язки, прагне до співпраці, в результаті покращується мікроклімат в дитячому колективі, підвищується рівень знань учнів.

Отже, якість освіти прямо залежить від ефективної взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Адже педагогіка партнерства – важлива форма співпраці, оскільки сприяє створенню атмосфери, в якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. І саме завдяки педагогіці партнерства такі поняття, як толерантність, співчуття та свобода вибору мають стати ключовими для нашого суспільства.

Маю надію, що незабаром кожна школа в Україні стане осередком співпраці та порозуміння.

### Література

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. Проблеми підготовки сучасного вчителя, 2010. № 1. С.52-58.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : Посібник для студентів вищих навчальних закладів. / О. Вишневський – Дрогобич : Коло, 2006. – 326 с.
3. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. / І. П. Підласий. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 36.
4. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<https://nus.org.ua/>

5. Стівен Р. Кові. Лідер у мені. Формування культури лідерства у школах світу: Освіторія. Громадська спілка - 247с.

**Щербанюк Г.М.**

учитель української мови та літератури

*КНЗ «Житомирська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат»*

*м. Житомир, Житомирська область, Україна*

## **ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

В умовах оновлення української освіти особливого значення набуває проблема створення сприятливих умов для розвитку, виховання і навчання осіб з особливими освітніми потребами, які б відповідали завданням реформування освіти на шляху до її відкритості, демократичності та доступності, реалізації основних положень Нової української школи.

Процес модернізаційних перетворень у галузі освіти вимагає залучення в середовище спеціальних закладів інноваційних засобів навчання, які забезпечать реальний продуктивний розвиток і саморозвиток особистості учня, враховуючи його індивідуальні особливості. Сукупність існуючих методик і технологій є надзвичайно широкою та різноплановою. Слід зазначити, що особливо затребуваними виявилися технології із використанням комп'ютерних засобів. Їх запровадження дозволяє більш ефективно реалізувати ідеї розвивального навчання, інтенсифікувати освітній процес на всіх рівнях корекційної діяльності педагога, що впливає на підвищення якості рівня підготовки школярів з особливими освітніми потребами до реального життя в умовах сучасного світу на основі формування базових компетентностей.

З метою удосконалення ефективності корекційного освітнього процесу, якості індивідуального навчання дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, підвищення мотивації читання на уроках української літератури та позакласних заняттях створюються нові ресурси навчання - спеціальні комп'ютерні корекційні і розвивальні програми. Це розкриває широкий спектр можливостей у здійсненні педагогом корекції порушень розвитку учнів. Розробка та впровадження зазначених програм в освітню діяльність закладів освіти дозволяє підвищити продуктивність реалізації індивідуально- диференційованого підходу, забезпечує мотивацію пізнавальної активності учнів з порушеннями мовленнєвого розвитку і, як наслідок, - рівень знань [1].

Досвід використання комп'ютерних засобів на заняттях доводить, що їхня ефективність залежить від урахування основних положень особистісно орієнтованого підходу, тому радимо особливу увагу акцентувати на особливостях психіки дітей з інтелектуальними порушеннями, насамперед тих, що можуть спричинити труднощі у роботі з технікою, а саме: підвищена втомлюваність,

уповільнений темп сприймання, тривале входження у процес роботи, розпорошена увага. Відповідно до власних спостережень та досвіду професійної діяльності, зазначаємо, що включення дітей в освітній процес за допомогою засобів інформаційних технологій підвищує їхню мотивацію пізнавальної діяльності, працездатність, зосереджує увагу і значно прискорює темп роботи.

Поєднання традиційних та інтерактивних засобів навчання на уроці дає додаткову можливість вчителю підвищувати власну продуктивність праці, самостійну складову роботи учнів, стимулює процес мислення, роблячи при цьому навчання цікавим, насиченим, яскравим та різноманітним.

Н.П. Кравець зазначає, що ефективність результатів навчання учнів з порушеннями інтелектуального розвитку на уроках української літератури і в позакласній роботі забезпечує використання мультимедійних технологій та визначає їхні теоретичні положення: комп'ютерне навчання базується на принципах індивідуального підходу, диференційованого навчання, науковості, доступності, достатності та доцільності пропонованих знань і вмінь. Дослідниця зауважує, що діяльність дітей організовується таким чином, що навчальний матеріал перетворюється на предмет активної діяльності [2].

Зважаючи на труднощі, які виникають у зазначених дітей в опануванні змісту художнього твору та розуміння його сенсу, актуалізується необхідність створення та показу вчителем *мультимедійних презентацій*, що ілюструють його розповідь. Для підсилення подачі нового матеріалу на одному слайді розміщуються декілька видів наочності: ілюстрації, репродукції картин, які демонструють зміст уривків твору, що важливо для роботи з художніми творами, фотографії, анімації (за казками і віршами), таблиці, схеми-моделі, тексти, ілюстрації з різноманітними підтекстами і без них.

Доцільність демонстрації презентацій доведено під час здійснення аналізу літературного твору, зокрема для вивчення біографії автора твору, характеристики образів персонажів, що є складним матеріалом для засвоєння школярами. Особливу роль вказаний засіб відіграє у проведенні виховних позаурочних форм роботи. Так, у нашому закладі вже стало доброю традицією у рамках вивчення літератури рідного краю проводити зустрічі з видатними земляками, а саме: Миколою Зіновчуком, Іваном Сльотою, Марією Пономаренко та іншими.

Обмеженість світогляду, зниження самостійності й критичності мислення у школярів з особливими освітніми потребами актуалізують доцільність використання *діалогових технологій*, що дозволяють вирішити проблему формування позитивної самооцінки; здійснювати корекцію всіх сфер життєдіяльності особистості; формувати та розвивати зв'язне діалогічне й монологічне мовлення; корекцію й удосконалення читацьких умінь; розуміння й усвідомлення прочитаного; формування позитивного ставлення до читання.

Враховуючи психофізичні особливості дітей з порушенням інтелектуального розвитку, зокрема стан усного мовлення, невміння чітко, змістовно, правильно висловлювати власну думку, пропонуємо на уроках створювати комунікативні ситуації, де ситуативність вважають однією з важливих



особливостей діалогічного мовлення, що сприяє залученню їх до різних видів комунікації щодо прочитаного [3]. Позитивну мотивацію учнів допомагають забезпечувати створені педагогом «ситуації успіху», занурившись у яку діти отримують задоволення від спілкування про прочитане, пов'язані з переживаннями реального успіху.

Діалогові технології передбачають впровадження різних видів і форм роботи з учнями. Їх часто поєднують з засобами *інтерактивних технологій*, які доступні для дітей з інтелектуальними порушеннями. Найбільш актуальними стали відповіді на евристично спрямовані запитання, що стосуються окремих уривків твору, бесіда, виразне читання окремих епізодів - діалогів з наступним обговоренням, складання асоціативного ланцюжка (герої, події, наслідок). Діти полюбляють творчі інтерактивні завдання, такі як «Обери позицію», «Ключові слова»; метод «Сенкан»; відгадування загадок; ілюстрування прочитаного з подальшою демонстрацією малюнків «Малюнковий колаж», інсценізацію епізодів з прочитаних творів та їх коментування тощо.

О.І. Пометун зазначає, що використання *інтерактивних технологій* допомагає забезпечити «зону психологічного комфорту» [7], що запобігає зниженню уваги впродовж уроку, активізує активність, підвищує комунікативні навички, враховуючи рівень навчальної підготовленості учнів.

Особлива роль у вихованні читацької активності школярів належить *літературним іграм*. Запитання, загадки, прислів'я, рольове читання, ігри-інсценізації, ребуси, кросворди сприяють продуктивному розвитку і корекції пам'яті, уяви, логічного мислення. Літературні ігри сприяють зосередженню уваги учнів, дозволяють переключатися з одного виду діяльності на інший, активізують розумове та творче мислення, занурюють дітей у життєві ситуації та сприяють формуванню життєвих компетентностей.

Популярною серед інноваційних технологій розвитку мовлення виступає *мнемотехніка*, яка становить комплексну систему різних прийомів, що полегшують запам'ятовування і збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій. У процесі корекційно-розвивальних занять для дітей з особливими освітніми потребами із порушеннями мовлення найчастіше використовується система методичних прийомів і практичних вправ з використання мнемоквадратів, мнемодоріжок та мнемотаблиць.

Таким чином, все вищезазначене та досвід власної практичної діяльності щодо використання інноваційних технологій дозволяє дійти висновку про те, що їхнє впровадження в освітній процес закладів освіти для дітей з особливими потребами суттєво підвищує ефективність викладання, сприяє індивідуалізації навчальної діяльності, врахуванню психофізичних особливостей кожної дитини, позитивно впливає на підвищення пізнавальної мотивації, сприяє всебічному розвитку учнів.

### Література

1. Качуровська О. Новітні засоби корекції та розвитку мовлення учнів із ТВМ / О. Качуровська // Дефектологія. 2006. № 2. С. 46-49.

2. Кравець Н.П. Використання комп'ютерних технологій у процесі роботи розумово відсталих школярів із творами художньої літератури/

Н.П. Кравець // Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. №1. С. 28 - 37.

3. Кравець Н. П. Інноваційні технології в роботі з розумово відсталими дев'ятикласниками на уроках літератури / Н. П. Кравець // Становлення особистості дитини в умовах сучасного розвитку суспільства: соціально-педагогічний, психологічний, корекційний і медичний аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 13-14 квітня 2017 р.; Полтава; ПНПУ імені В. Г. Короленка.

4. Легкий О. Корекційні можливості застосування комп'ютера у спеціальній школі / О. Легкий // Дефектологія. 2002. № 1. С. 36 - 39.

5. Мариновська О. Науково-методичний супровід освітніх інновацій: наук.-метод. зб./ Упоряд.: З. Болюк, Р. Зуб'як, О. Мариновська та ін. Івано-Франківськ: ОППО, 2007. С. 84 - 125.

6. Миронова С. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту / С. Миронова // Дефектологія. 2003. № 3. С. 41-45.

7. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. Київ, 2002.

**Лизенко Ю.М.**

вчитель математики

*КЗ «Садовський ліцей» Лозівської міської ради  
с. Садове, Лозівський район, Харківська область*

## **ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ**

Сучасний етап розвитку України вимагає формування особистості, в якій гармонійно поєднуються здатність здобувача освіти до критичного мислення, пізнання проблем, що виникають в навколишній дійсності і які можна вирішити засобами математики; здобуття практичних навичок і вміння їх удосконалювати. Компетентнісний підхід створює *оптимальні умови* для поступового переходу здобувачів освіти від теоретичних дій до самостійних практичних, дослідницьких, даючи учням змогу успішно скласти зовнішнє незалежне оцінювання, шукати шляхи розв'язання пізнавальних та практичних завдань, впроваджуючи елементи креативного підходу, що дає можливість охопити всі сфери навчання

*Формування* загальної системи знань учнів про реальний світ, що *відображає* взаємозв'язки різних форм руху матерії, - одна з основних освітніх функцій між предметних зв'язків. Зв'язок між навчальними предметами є, передусім, відображення об'єктивно існуючого зв'язку між окремими науками та зв'язку наук із технікою, з практичною діяльністю людини.

**Поєднання економічного змісту задач, математичних методів  
у сфері застосування**

	<b>Економічний зміст задачі</b>	<b>Математичний метод</b>	<b>Сфера застосування</b>
1.	Економічні розрахунки, пов'язані з визначення долей, відсотків, пропорцій, матеріальних ресурсів, розрахунком грошей, розрахунком прибутку, податків, рентабельності тощо.	Арифметика (частини, відсотки, пропорцій) Алгебра(рівняння, функції, графіки)	Банківська система
2.	Оцінка економічних ситуацій, пов'язаних з визначенням істинності чи хибності інформації, необхідністю знайти вихід з важкого становища.	Логіка	Соціологічні дослідження
3.	Збирання, обробка та аналіз статистичних економічних матеріалів	Математична статистика	Статистичні дослідження
4.	Складання і реалізація раціональних планів проведення економічних операцій, що передбачають розв'язання задачі протягом найменшого часу та з найкращими результатами.	Мережеве планування	Економіка та фінанси
5.	Моделювання в задачах цінового та маркетинговою аналізу, аналіз незбитковості, рівняння попиту і пропозиція, маркетингове дослідження, точка рівноваги.	Алгебраїчні рівняння та нерівності та нерівності вищих степенів	Маркетинг та менеджмент
6.	Вибрані задачі граничного аналізу: гранична ціна, доход та прибуток Граничні середні. Максимальний дохід і максимальний прибуток. Поняття про еластичність попиту.	Похідна та її застосування	Мерчендайзер
7.	Застосування визначеного інтеграла в задачах з економічним змістом. Майбутня вартість неперервного доходного потоку. Вигода споживачів і виробників	Первісна та інтеграл	Фіскальна служба
8.	Математичне сподівання, дисперсія та коефіцієнт ризику	Початки теорії ймовірностей	Брокер

Діяльнісний підхід до організації навчання математики вимагає також, щоб учень під час вивчення навчального матеріалу здійснив *повний цикл ізнавальних дій*, а саме:

- сприйняв навчальний матеріал;
- усвідомив його;
- запам'ятав;
- потренувався у застосуванні знань на практиці, а відтак здійснив
- наступну діяльність;
- повторення, поглиблення і міцніше засвоєння цього матеріалу;
- перенесення знань в нестандартні, змінені умови.

В процесі розвитку творчої особистості учня, визначено *алгоритм створення креативної особистості. Повноцінне навчання* математиці має за мету не лише здобуття учнями ґрунтовних знань, а й формування в них умінь застосовувати знання творчо, нестандартно, критично, оцінювати результати своєї діяльності. Основною задачею вчителя в даній тенденції звільнитися від спеціалізованих, або дисциплінарних меж при вивченні математики. Необхідність надати здобувачам освіти вибір засобів навчання, способів дій і форм роботи.

При підготовці до уроку а саме до виконання домашнього завдання впроваджую задачі прикладного змісту (додаток 1) і пов'язую їх з *роботою підприємств і галузей* сільського господарства, що є умовою орієнтації інтересу учнів до певних професій (керівник та власник компанії з продажу, дизайнер, аналітик банківської сфери, аналітик в науково-технічній, фінансовій, інформаційній, технічній, маркетинговій та консалтинговій сферах).

Нижче представлені деякі теми та їх практичне застосування :

1. Для вирішення завдання з теми «Відсоткове відношення», впроваджую елементи віртуальної екскурсії. Учні класу об'єднуються у дві команди, отримують картки з завданнями у вигляді подорожі до магазину (I команда рахує продовольчі товари ,а II команда промислові товари), де вони вираховуватимуть відсоткове відношення проданого товару, визначатимуть, яку кількість товарів необхідного замовити для продажу на один день та складають таблиці і будують діаграми. Заключним кроком є *захист своїх креативних рішень*.

2. Під час вивчення теми “статистика” в 9 класі учні складають сімейний бюджет використовуючи перспективний план для скорочення витрат на наступний місяць та складають діаграму порівнянь двох місяців.

3. Здобувачі освіти 7 класу з теми “Функції ” фіксують температурний режим на протязі 10 днів та складають графіки зміни температурного режиму.

Впроваджуючи таку систему є певні переконання, що успіх України в тому, щоб побудувати суспільство освіченого загалу, бо кожна дитина має право на успіх у житті, на максимальне розкриття власних здібностей, яке може запропонувати лише якісна освіта. Тож головний вектор навчального закладу спрямований на концепти Нової української школи. Використання компетентнісного підходу у процесі створення інтеграційної цілісності знань є необхідною умовою розвитку освіти та особистості, оскільки передбачає

самовибудовування як інтелектуального ресурсу, так і особистості у межах цього процесу.

Таким чином, компетентнісний підхід в інтеграції знань виявляє здатність перетворити навчальний процес у середовище розвитку та саморозвитку. Проте цей розвиток не відбувається за певною еволюційною схемою. Рушієм у ньому є соціальні запити та особистісні потреби тих, хто навчається. Інтеграційна цілісність сконцентровується над точками росту (проблемами), що символізують потенційні можливості розвитку.

### Література

1. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина/ М.Й.Боришевський // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 1. – С. 144–150.
2. Взаємодія з органами місцевого самоврядування і громадськістю [Текст] / І. Клещук // Рідна школа. – 2008. – № 28, липень.
3. Лист Міністерства освіти і науки України №1/11-5966 від 01.07.2019 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році» [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/metodichni-rekomendaciyi>
4. Методичний посібник для вчителів математики [за заг. редакцією Л.Д.Покроєвої] – Харківська академія неперервної освіти, 2016.-180 с.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс].- Режим доступу: [mon.gov.ua/mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../konczepczyia.htm](http://mon.gov.ua/mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../konczepczyia.htm) Назва з екрану.

**Касьян О.А.**

учитель математики  
Стецьківського закладу загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів  
Сумської районної ради Сумської області  
с. Стецьківка, Сумський район, Сумська область, Україна

## ТЕХНОЛОГІЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ, ЯК ОДИН ІЗ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІКИ

Постановка проблеми. «...Якість математичної підготовки молодого покоління – індикатор готовності суспільства до соціально-економічного розвитку, мобільності особистості в освоєнні та впровадженні нових технологій, розумінні принципів будови й правильного використання сучасної техніки, сприйманні наукових і технічних ідей. Тобто від якості математичної підготовки залежить науковий, технічний, технологічний, економічний і оборонний потенціал держави» [1]. Ця цитата з Державного стандарту базової середньої



освіти на сьогодні визначає значення математичної освіти в сучасному суспільстві.

Мета статті. Кожен сучасний практикуючий учитель чітко та ясно розуміє, що якісну математичну підготовку неможливо надати нинішнім учням, використовуючи лише традиційні прийоми та методи навчання, і що необхідно так планувати навчальний процес, щоб кожен здобувач освіти мав змогу повністю проявити себе, зумівши підвищити якість знань та максимально проявити свій потенціал.

За таких умов у сучасній освіті не обійтись без використання педагогічних інновацій. І головними задачами педагога на даному етапі є:

- визначення та аналіз педагогічних інновацій, які максимально сприяють якійсь математичній освіті;
- використання новітніх технологій у педагогічній діяльності;
- розробка методичних матеріалів щодо реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

Спираючись на визначення «інновацій» згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність», «інновації у сфері освіти або освітні інновації», можна говорити як про новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, так й організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно підвищують якість, ефективність та результативність освітнього процесу. При цьому основними елементами «освітньої інновації» є її носій (творча особистість), який має певну інноваційну ідею та проводить інноваційний експеримент; споживачі інновації – учні, які здобувають знання з певного напрямку; а також заклад освіти, що забезпечує упровадження інновацій у навчальний процес [2].

Перед учителем постала проблема - перетворити традиційне навчання, спрямоване на накопичення знань, умінь, навичок у процес розвитку особистості дитини.

Відхід від традиційного проведення уроку через використання в процесі навчання інноваційних технологій дозволяє усунути одноманітність і монотонність процесу навчання, створити умови для зміни видів діяльності учнів. Їх застосування позитивно позначиться на реалізації пізнавальної та творчої активності школяра, що дасть змогу підвищувати якість освіти; вони орієнтовані на індивідуалізацію й варіативність освітнього процесу, академічну мобільність учнів.

Здійснювати вибір технології рекомендується в залежності від предметного змісту, мети уроку, рівня підготовленості учнів, можливості задоволення їх освітніх запитів, вікової категорії школярів.

Найбільш актуальними є наступні технології: інформаційно-комунікативна технологія, проектна технологія, технологія розвитку критичного мислення, технологія розвиваючого навчання, здоров'язберігаючі технології, технологія проблемного навчання, ігрові технології, модульні технології, кейс-технологія, технологія інтегрованого навчання, педагогіка співробітництва, технології

рівневої диференціації, групові технології та традиційні технології (класно-урочна система).

Оскільки якість пояснення та засвоєння нового матеріалу є одним з найважливіших етапів уроку, то, на мою думку, однією з найбільш ефективних можна вважати технологію проблемного навчання.

Під проблемним навчанням розуміється така організація навчальних занять, яка передбачає створення під керівництвом учителя проблемних ситуацій і активної самостійної діяльності учнів щодо їх вирішення. Її найефективніше використовувати на уроках вивчення нового матеріалу та його первинного закріплення.

Ця технологія дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів (що дозволяє справлятися з більшим обсягом навчального матеріалу); сформувати стійку навчальну мотивацію (а вчення із захопленням є яскравим прикладом здоров'язбереження); використовувати отримані навички організації самостійної роботи (для отримання нових знань із різних джерел інформації); підвищити самооцінку учнів (так як при вирішенні проблеми вислуховуються і беруться до уваги будь-які думки).

Проблемна ситуація також створюється при невідповідності наявних знань і умінь дійсному стану речей.

Ще один вид проблемного викладу нового матеріалу - це зіставлення учнями ряду вивчених фактів або явищ, висловлювання власних міркувань та висновків на запропоноване питання чи спеціальне завдання для самостійного вирішення.

Структура проблемного уроку в загальному вигляді виглядає наступним чином: підготовчий етап; етап створення проблемної ситуації; усвідомлення учнями теми або окремого питання теми у вигляді навчальної проблеми; висунення гіпотези, припущень, обґрунтування гіпотези; доведення, розв'язання і висновок по сформульованій навчальній проблемі; закріплення і обговорення отриманих даних, застосування цих знань в нових ситуаціях.

Так, при вивченні поняття логарифма в 11 класі пропоную таку задачу:

*Зараз у колбі 100 бактерій. Щодоби їх кількість потроюється. Через скільки днів число бактерій у колбі досягне 72900?*

Створивши математичну модель задачі, позначаємо кількість днів через  $x$ , складаємо рівняння  $100 \cdot 3^x = 72900$ , після спрощення  $3^x = 729$ . Далі підбором отримуємо, що  $x=6$ .

Робимо висновок, що наприкінці розв'язання ми займалися відшукуванням показника степеня, до якого треба піднести число 3, щоб отримати число 729. Після цього формулюю означення логарифма, вводжу позначення і записую:

$$\log_3 729 = 6.$$

З великою цікавістю учні 9 класу намагаються, відповідно легенді, вирішити проблему, як нагородити винахідника шахів.

Гра в шахи була винайдена в Індії. І коли індуський цар Шерам познайомився з нею, він був захоплений її дотепністю і різноманітністю можливих в ній положень. Взнавши, що її винайшов один з його підданих, цар наказав покликати його, щоб особисто нагородити за вдалу вигадку.

Винахідник, його звали Сета, з'явився до трону повелителя.

- Я бажаю нагородити тебе, Сета, за чудову гру, яку ти придумав, назви мені нагороду, яка тебе задовольнить, і ти одержиш її, - сказав цар.

- Повелителю, - відповів Сета, - накажи видати мені за першу клітину шахової дошки одне пшеничне зерно. За другу клітку накажи видати 2 зернини, за третю - 4, за четверту - 8, за п'яту - 16...

- Досить, - роздратовано урвав його цар, - ти одержиш свої зерна за всі 64 клітки дошки, згідно з твоїм бажанням.

За обідом він згадав про винахідника шахів і надіслав довідатись, чи вже поніс нерозумний Сета свою жалюгідну нагороду.

- Повелителю, - відповіли йому, - твої математики працюють без утоми і сподіваються ще до світанку закінчити підрахунок.

- Вранці старшина попрохав царя вислухати важливе повідомлення.

- Не в твоїй владі, повелителю, виконувати такі бажання. У всіх коморах твоїх немає такої кількості зерна, яку запросив Сета. Немає її і в житницях цілого царства. Не знайдеться стільки зерна і на всій Землі. І якщо бажаєш неодмінно видати обіцяну нагороду, то накажи перетворити землі царства в орні поля, накажи осушити моря і океани, накажи розтопити весь лід і сніг, що вкриває далекі північні простори. Нехай вся земля буде засіяна пшеницею. І все те, що вродить на цих полях, накажи віддати Сеті. І тільки тоді він одержить свою бажану нагороду [4].

Отже, визначивши завдання та проаналізувавши його, робимо висновок, що підрахунок зводиться до перемноження 64 двійок. Таким чином, приходимо до необхідності поняття геометричної прогресії.

Уводячи поняття об'єму в 5 класі, розв'язуємо таку задачу:

*Довжина акваріума 80 см, ширина 40 см, а висота 50 см. Скільки води треба влити в цей акваріум, щоб її рівень був нижче верхнього краю акваріума на 10 см?*

Проблема: п'ятикласники не знають поняття об'єму й формули для знаходження об'єму прямокутного паралелепіпеда. Діти, використовуючи текст підручника, вибирають необхідну їм інформацію, обговорюють рішення задачі, роблять висновки та записують формулу на дошці та в зошиті.

Висновки. Першочерговою метою вивчення математики є формування наукового світогляду школярів, їх інтелектуального розвитку. Учень повинен вчитися сам, а головна роль учителя – керувати його діяльністю, мотивувати, організовувати, консультувати та контролювати.

Отже, застосування сучасних інноваційних технологій навчання як однієї з форм особистісно зорієнтованого навчання допомагає вирішити одне із завдань, що стоїть перед освітою на сучасному етапі її розвитку – забезпечити всебічний розвиток особистості, здатної до самоосвіти й самореалізації з урахуванням задатків, здібностей і нахилів учнів, формування умінь критично мислити, давати самостійні оцінки.

### Література

4. Державний стандарт базової середньої освіти. Режим доступу. - <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/06/standart-1206.pdf>.
5. Закон України «Про інноваційну діяльність». – Режим доступу. - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
6. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій/ автор-укладач Н.П. Наволокова,-Х.:Вид. Група «Основа», 2009.
7. Журнал «Країна творчості JURAMAX», випуск № 7. Режим доступу. - <http://www.juramax.com/article.php?id=5>.

**Каращук О.В.**

вчитель початкових класів

*Лозуватська філія №2*

*ОКНЗ «Лозуватська загальноосвітня школа*

*I-III ступенів ім.Т.Г.Шевченка» с.Лозуватка, Криворізький район,*

*Дніпропетровська область, Україна*

## **ІНОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Світ, у якому ми живемо, дуже швидко змінюється. Ми постійно адаптуємося до життя в ньому. Зміни в суспільному житті й свідомості вимагають забезпечення формування креативної особистості учня на основі якісної освіти та розвитку його творчих можливостей самовдосконалення. Перед школою сьогодні стоять завдання дати дитині не тільки знання, але й високий творчий потенціал, компетентність, сформованість особистісних якостей, які допоможуть знайти своє місце в житті, стати активним членом суспільства і щасливою, упевненою у власних силах людиною.

Найсприятливішим для розкриття й прискореного розвитку здібностей дітей є молодший шкільний вік. Це найвідповідальніший етап дитинства, коли дитина хоче вчитися, учиться вчитися і вірить у свої сили. Тому одним з актуальних завдань сучасного суспільства є розвиток творчого потенціалу молодших школярів.

Розвивати творчість – означає виховувати у дітей інтерес до знань, самостійність у навчанні. Маленький учень добре вчиться лише тоді, коли він переживає успіх, хоча б невеликий.

Моє завдання – за допомогою власної компетентності, професіоналізму, інтелекту, любові до дітей, а також особистого прикладу відшукати найменші пагінці таланту, розвивати та вдосконалювати їх і, як наслідок, отримати розумну, соціально-мобільну, творчу та здорову особистість.

Моєю метою є:

- формувати високоосвічену, інтелектуальну, інтелігентну, творчу особистість, конкурентоздатну, спроможну до постійної самоосвіти та застосування набутих знань у життєвих ситуаціях;
- створити ситуацію успіху для розвитку особистості дитини і надати можливість кожному вихованцеві відчувати радість досягнення.
- усвідомлювати свої здібності, віру у власні сили;
- дати відчувати радість від подолання труднощів.

Здібності проявляються в процесі оволодіння діяльністю. Творчі здібності молодшого школяра проявляються в тому, настільки дитина швидко і ґрунтовно, легко і міцно здійснює навчальну діяльність. Основними показниками творчих здібностей є: швидкість і гнучкість думки, оригінальність, допитливість, точність і сміливість [7, с. 18-21].

В. Сухомлинський писав, що кожна дитина іде в школу з вогником в душі, а завдання педагога цей вогник підтримати, щоб він не погас. Тому постійно шукаю відповіді на питання: Як не погасити вогник цікавості дитини, а розпалити справжній факел? [6, с.530-531].

Як же розвивати творчі можливості? З чого почати? Перш за все, з'ясовую для себе: «Учень – це не посудина, яку потрібно заповнювати, учень – смолоскип, який потрібно запалювати». Уважно придивляюся до кожного учня, намагаюся знайти і розвивати його позитивні риси. Тому ще з перших днів навчання дитини в школі намагаюся створити ситуацію успіху. Наведу деякі прийоми створення «ситуації успіху»: «Радість класу», «Лінія горизонту», «Авансування» .

Працюючи над даною проблемою переконалася, що розвивати творчі здібності можна по – різному. Найефективнішим засобом досягнення цієї мети є інноваційні технології навчання.

Інноваційність як принцип педагогіки забезпечує умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку та досягнення власної і суспільної мети [8]. Саме інноваційний підхід забезпечує позитивну мотивацію здобуття знань, активне функціонування інтелектуальних і вольових сфер, сприяє розвитку творчої особистості. Сучасний урок вимагає від педагога оптимального поєднання індивідуальної, парної, групової і колективної форм організації навчальної діяльності учнів [1, с. 34]. Тому в своїй роботі поєдную ці форми роботи на різних етапах уроків.

На етапі мотивації навчальної діяльності та підготовки до сприймання нового матеріалу використовую «Мозковий штурм», «Криголам», «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Асоціативний куш». Під час засвоєння навчального матеріалу застосовую уже складніші справи: «Я так думаю», «Акваріум», «Прес». На підбитті підсумків доречними є технології «Займи позицію», «Дерево рішень». Саме їх використання, на мою думку, є оптимальними для успішного навчання, всебічного виховання та гармонійного розвитку особистості молодшого школяра [3, с. 231].

Для розкриття здібностей учнів необхідно створити в класі творчу, доброзичливу, емоційно-позитивну атмосферу, щоб діти почувалися впевнено,



висловлювали свої погляди та думки, а також заохочували товаришів робити те саме. Ось як роблю це я. Перед уроком запитую у дітей, який у них настрій, що їх хвилює, що радує. Потім пропоную їм узяти «чарівний мішечок» і повкидати туди всі свої негативні емоції. Я також «жбурляю» свої негативні емоції, «мішечок» зав'язується і викидається в кошик для сміття. Якщо діти приходять на урок втомлені, треба їх «струснути» і розвеселити. Пропоную ігри «Ха-ха-ха» або «Кричу до схочу». Вони допомагають позбутися негативних емоцій.

На етапах актуалізації, рефлексії, або під час ранкової зустрічі використовую такі «розминки»: «Вітання — знайомство», «Зазираю у дзеркало», «Підняти настрої».

В.О.Сухомлинський писав: «Не можна вимагати від дитини неможливого — до певного рівня і певного кола знань, різні діти йдуть по - різному». Тому подаючи матеріал, підбираю завдання за рівнем складності. При систематичному їх використанні в учнів розвивається зорова пам'ять, розширюються обсяг сприймання, нарощується швидкість читання, збагачується словниковий запас, виробляється зосередженість під час читання.

Досвід підказує, що найбільші труднощі в початковій школі отримують зовсім не ті учні, які мають недостатній об'єм умінь, знань та навиків, а ті які пасивні на уроках, у яких відсутнє бажання думати, творити, мислити, пізнавати щось нове. Щоб зацікавити учнів, використовую інтерактивні ігрові технології, оскільки молодші школярі постійно відчують потребу в грі, ігровому спілкуванні. На уроці чи то в позакласний час доцільна гра, яка залучає до пошуку, винахідливості, збуджує бажання перемогти, розвиває самостійність у мисленні, творчі задатки. Часто на уроки до дітей приходять герої улюблених казок, зустріч з якими у формі гри поступово переростає у навчальну працю. Ігрова діяльність знімає психологічне напруження. Під час гри в дітей формується вміння спілкуватися, дослухатися до думки товаришів і висловлювати свою думку. Наприклад, на уроках письма та математики постійно практикую хвилинки каліграфії з творчим завданням. Застосовую ігри «Лабіринт», «Поспішанка», «Інтрига», «Відгадай ребус»,

Хочу застерегти учителів від надмірного захоплення грою у навчанні дітей, оскільки гра не є універсальним методом навчання молодших школярів. Потрібно привчати дітей виконувати завдання і в звичайній формі, показувати їм, що навчання — це не лише гра. Процес навчання потребує напруженої розумової роботи дитини і власної активності у цьому процесі. Мало пояснити, розповісти, продемонструвати. Справжнього результату можна досягти лише за допомогою інноваційного навчання [5, с. 76].

Активному розвитку творчого потенціалу молодших школярів на уроках читання сприяє виконання творчих, пізнавальних, інтелектуальних завдань:

1. Складання творів-мініатюр за опорними словами та словосполученнями;
2. Складання творів-описів на основі узагальнення особистих вражень, спостережень у природі;
3. Придумування казок («Казка - навиворіт», «Створення «вінегрету» з казок»);

4. Придумування історії «з шостим словом»;
5. Складання віршів, загадок, скоромовок [4, с. 11-13].

Майже всі види цих завдань доступні вже першокласникам, однак із різною мірою самостійності й повноти виконання. У першому класі такі творчі завдання вважаються пропедевтичними, бо їх виконують у тісній співпраці з вчителем в усній формі.

Крім цього, застосовую такі види робіт: ілюстрування прочитаного тексту, музичне ілюстрування тексту, розгадування та складання кросвордів, чайнвордів, ребусів, анограм, оживлення персонажа твору, упровадження дослідницько – пошукової роботи, складання твору чи діалогу за серією малюнків, диктанти(асоціативні, цитатні, літературні, «Одним словом»), придумати кінець оповідання, порівняти вчинки героїв твору, ввести нового героя в текст, скласти рекламу до твору, написати лист героєві твору, усне малювання, складання сенканів.

Процес навчання потребує напруженої розумової роботи дитини і власної активності у цьому процесі. Мало пояснити, розповісти, продемонструвати. Справжнього результату можна досягти лише за допомогою інноваційного навчання.

Аналіз проблеми щодо формування творчої особистості, становлення її у процесі навчання та мої дослідження дають змогу зробити такі висновки:

1. Застосування сучасних інноваційних технологій у початковій школі сприяє більш активному і свідомому засвоєнню учнями навчального матеріалу з математики, природознавства, української мови.

2. Використання різних педагогічних технологій на уроках у початковій школі є одним із найсучасніших засобів розвитку особистості молодшого школяра, формування інноваційної культури. Вони дають змогу вчителю працювати творчо, ініціативно, з більшою професійною майстерністю.

3. Великі труднощі під час виконання нестандартних завдань можуть дати дітям і великі радощі – радість подолання, радість відкриття, радість творчості.

### Література

1. Біда О. Структура і методика інтерактивного уроку // Початкова школа. 2007 - № 7. с. 34.
2. Гейко І. Використання інтерактивних форм і методів навчання. З досвіду роботи // Тема. - 2004. - № 3/4. - С. 229-232.
3. Дичковская И.М. Инновационные педагогические технологии. – К., 2004. 432 с.
4. Досяк І.М. Нестандартні уроки з використанням інноваційних технологій. 1 – 4 класи. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 160 с.
5. Сиротинко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. –Харків: Видавнича група «Основа», 2003. 162 с.
6. В.О. Сухомлинський. Сто порад учителям. Вибрані твори в п'яти томах. Том другий. Видавництво «Радянська школа», 1976, с. 530 - 531.

7. Черепковська Н.І. Виявлення та стимуляція розвитку творчого потенціалу дітей // Обдарована дитина. – 2006. - № 1. – С. 18-21.

8. [http://mybclass.at.ua/load/statti/vikoristannja\\_innovacijnikh\\_tekhnologij\\_na\\_urok\\_akh\\_v\\_pochatkovij\\_shkoli/3-1-0-3](http://mybclass.at.ua/load/statti/vikoristannja_innovacijnikh_tekhnologij_na_urok_akh_v_pochatkovij_shkoli/3-1-0-3)

**Федорова Н.М.**

заступник директора з НВР

*комунальний заклад «Нікопольський навчально-виховний*

*комплекс №15 «загальноосвітній навчальний заклад I ступеня – гімназія»*

*м. Нікополь, Дніпропетровська область, Україна*

## **ФОРМУВАННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОФІЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ЯК НЕОБХІДНИЙ ПРОЦЕС НА ШЛЯХУ ДО САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ТА УСПІХУ**

У статті розглянуто нові підходи до організації освіти в старшій школі, яка функціонує як профільна.

Мета: розкрити особливості, завдання, форми та методи профільного навчання. Визначити основні напрямки роботи педагогів гімназії з допрофільної та профільної підготовки.

Інтеграція України в європейський та світовий простір викликала необхідність переглянути підходи до навчання школярів, проаналізувати чинники, що гальмують підвищення якості та формування життєспроможності особистості.

Модернізація української школи відбувається досить стрімко і непросто, але разом з тим планомірно. Адже доводиться відмовлятися від усталених стереотипів, виробляти нові принципи шкільної освіти, формувати нові її зміст і методи.

Сьогодні закладено нові підходи до організації освіти в старшій школі, яка функціонує в більшості шкіл як профільна. Це створює сприятливі умови для врахування індивідуальних особливостей, задоволення інтересів і потреб учнів, для формування у школярів орієнтації на той чи інший вид майбутньої професійної діяльності. Профільна школа найповніше реалізує принцип особистісно зорієнтованого навчання, що значно розширює можливості учня у виборі власної освітньої траєкторії.

Що таке «Профіль»? Профіль – це та або інша комбінація (поєднання) базових, профільних і елективних курсів, яка відповідає загальним рамковим вимогам, що існують відносно норм начального навантаження: мінімальному обсягу навчального часу, який визначений Типовим навчальним планом (33 години на тиждень), та регулюється максимальним лімітом санітарного навантаження (36 годин на тиждень) [2, с. 2].

Прийнята в Концепції гнучка система профільного навчання передбачає можливість різноманітних варіантів комбінацій навчальних курсів, що

освоюються старшокласниками. Ця система включає курси трьох типів: базові загальноосвітні, профільні загальноосвітні, елективні курси.

Основними завданнями профільного навчання є:

- створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей, потреб учнів;
- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;
- формування соціальної, технічної, комунікативної, інформаційної, технологічної компетенції учнів на допрофесійному рівні.

А отже, допрофільна підготовка має починатися зі спланованих дій і заходів.

Етапи профорієнтаційної роботи:

- Підготовчий етап – здійснюється від народження та протягом навчання дитини в школі. На цьому етапі завдання професійної орієнтації – спостереження, виявлення, обґрунтування та створення відповідних умов для розвитку індивідуальності кожного окремого школяра.
- Основний етап – підготовка старшокласників до самостійного та свідомого вибору майбутньої професії. Реалізуються означені завдання за рахунок сукупності форм і методів активізації професійного самовизначення: спецкурс з основ вибору професії; профконсультативна допомога; розвиток необхідних у майбутньому професійно важливих якостей у процесі профільного навчання тощо.
- Уточнюючий етап – форми і методи профорієнтаційної роботи спрямовані на допомогу випускникам шкіл та студентам професійних навчальних закладів у конкретизації фахової підготовки.
- Завершальний етап – специфіка форм та методів визначається завданнями допомоги випускникам у працевлаштуванні та формуванні індивідуального стилю професійної діяльності на конкретному робочому місці.

Закінчується цей процес побудовою перспективи професійного зростання [3, с.18].

Форми профорієнтаційної роботи – це способи організації профорієнтатора та особи, що вирішує проблему професійного самовизначення, які заздалегідь визначені певним порядком, місцем та організаційною процедурою.

Виходячи з перелічених вище завдань, визначимо зміст діяльності класних керівників з допрофільної підготовки учнів.

Основні напрямки роботи класного керівника:

- Інформаційна робота з учнями та їхніми батьками.
- Інформування батьків про діяльність освітнього закладу з допрофільного і профільного навчання.
- Надання дітям і батькам відомостей про різні установи загальної, професійної освіти, де учні зможуть продовжити освіту після основної школи (розповсюдження «освітньої мапи» міста, району, області).
- Організація «подорожі по освітній мапі» [1, с. 15].

Профільна орієнтація спрямована на надання учням психолого–педагогічної підтримки в проектуванні варіантів продовження навчання в профільних класах старшої школи, в установах професійної освіти. Співпраця класних керівників з фахівцями служби зайнятості, психологом і батьками учнів підвищить ефективність професійної орієнтації учнів.

Діагностика інтересів, здібностей, освітнього запиту школярів з урахуванням думки їхніх батьків і педагогів здійснюється за допомогою анкетування, тестування, співбесід, проведення фокус–груп, інших методів, спільно з психологом.

Основою всіх перетворень є реальне знання потенціальних можливостей дітей, прогнозування потреб і розробка моделей розвитку особистості.

Зміст профільного навчання визначає навчальний план, у якому збережено традиційний перелік навчальних предметів, обсяг їх вивчення з огляду на реальне навчально-методичне забезпечення та внесено певні корективи з урахуванням інтересів, здібностей, життєвих планів учнів, специфіки гімназії та забезпечення повноцінного розвитку особистості.

Сучасна профільна школа може існувати тільки за наявності необхідних кадрів, здатних реалізувати програму вивчення профільних дисциплін і базових предметів відповідно до профілю навчання. Модернізацію системи підготовки вчителів для роботи в профільних класах більшість науковців та фахівців розглядає як першочергову умову реалізації концепції профільного навчання в старшій школі. Учитель такої школи має бути не просто фахівцем високого рівня, а й має забезпечувати варіативність, особистісну і практичну орієнтацію освітнього процесу із введенням інтерактивних, дієвих компонентів. Він мусить уміти розвивати здібності і компетентності, необхідні для продовження навчання у відповідній сфері професійної освіти. Тому вчителі гімназії працюють над розробкою навчальних програм для предметів, розширюючи можливості учнів поглиблювати знання з вибраного профілю. Уроки проводять за новітніми освітніми технологіями, створюючи цим комфортні умови навчання і розвитку творчої особистості [4 с. 23].

Відповідно до вимог Концепції профільного навчання важливим аспектом діяльності педагога є самовдосконалення. Основними завданнями заходів, спрямованих на здійснення цієї діяльності, є залучення педагога в процес підвищення кваліфікації: докурсора та післякурсора підготовка, робота над власною методичною темою, стажування, творчі звіти, опрацювання фахової літератури.

Науково – методичний супровід профільного навчання ми розглядаємо багатофункціонально: як процес, який представляє взаємодію суб'єктів щодо впровадження інновацій профільного навчання, що забезпечують новий рівень розвитку освіти; як педагогічну систему, яка дає підстави для визначення та приведення у відповідність мети, змісту, методів та взаємодії суб'єктів науково-методичного супроводу в умовах профільного навчання; як нову технологію профільної освіти, тобто як певну послідовність дій, що мають забезпечити конкретний результат [2 с.15].



Система позакласної та позашкільної роботи гімназії містить виховні заходи, зустрічі з представниками різних професій, проведення екскурсій, спільних заходів із вищими навчальними закладами, що сприяє застосуванню інноваційних технологій навчання та виховання, дає змогу повноцінно запроваджувати профільність.

Профільна школа плекає творчу особистість, створює умови для її повноцінного інтелектуального, творчого, морального і фізичного розвитку, для примноження культури та духовності в усій різноманітності національних і світових взірців. Це школа самореалізації особистості, школа життєтворчості, культурного виховання. Головні її цінності – особистість, її креативність та творчість.

### **Література**

1. Анікіна Н. О. Організація профільного навчання в сучасній школі / Анікіна Н. О. – Х. : Основа. – 2003. – с. 2-46.
2. Василенко Н. В. Організація профільного навчання в середній школі / Н. В. Василенко // Завуч. Усе для роботи. – 2009. – № 19. – С. 2–28.
3. Овдієнко Л. Перехід до профільної школи – веління часу / Л. Овдієнко // Завуч. – 2010. – № 10. – С. 18–20.
4. Уруський В. Професійна орієнтація учнівської молоді / В. Уруський // Директор школи. – 2010. – № 38–39. – С. 3-44.

**Жигайлова Р.І.**

вчитель початкових класів

*Куп'янська гімназія №7*

*м. Куп'янськ, Харківська область, Україна*

## **ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО – КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙВ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Актуальність проблеми полягає в тому, що сьогодні в умовах величезних змін у соціальному, економічному та політичному житті України, постала проблема радикальної перебудови у сфері освіти та виховання, мета якої – формувати конкурентно здібну, творчу особистість, яка спроможна до самовизначення, до самореалізації та самовдосконалення.

Початкова школа - фундамент, від якості якого залежить подальше навчання дитини, і це накладає особливу відповідальність на вчителя початкової школи. Довгий час початкова школа в системі освіти була «школою досвіду», тобто розглядалася як ступінь освіти, де учень повинен освоїти такі основні навички, як читання, письмо, рахунок для подальшої освіти. Сьогодні місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї

загальнокультурних і морально – етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя у демократичному суспільстві [2]. Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе, та інших людей, усвідомлювати себе громадянином/ громадянкою України [3, с. 13].

Початкова школа повинна стати першим досвідом дитини в освітній системі - місцем проби своїх освітніх сил. «Освічені українці, всебічно розвинені, відповідальні громадяни і патріоти, здатні до ризику та інновацій, - ось хто поведе українську економіку вперед у XXI столітті» [4].

В початкових класах важливо розвинути активність, самостійність, зберегти пізнавальну активність і створити умови для гармонійного входження дитини в освітній світ, підтримати його здоров'я та емоційне благополуччя. Саме ці якості учнів і розвиваються з впровадженням ІКТ в освітній процес. Використання інформаційних технологій відкривають доступ до нетрадиційних джерел інформації, підвищують ефективність самостійної роботи, надають абсолютно нові можливості для творчості, дозволяють реалізовувати принципово нові форми і методи навчання.

Інформаційно-комп'ютерні технології здійснюють вплив на емоційну сферу молодшого школяра, сприяючи підвищенню пізнавальної активності, підвищенню інтересу до предмета та навчання взагалі, активізації навчальної діяльності учнів. За даними дослідження Інституту Євролінгвіст (Голландія) відомо, що більшість людей запам'ятовують 5% почутого і 20 % - побаченого. Одночасне використання аудіо – та відеоінформації підвищує запам'ятовування до 40 – 50 %.

Людина запам'ятовує: 20% того, що чує; 30% того, що бачить; 50% того, що чує і бачить; 70 % того, що чує, бачить і про що говорить; 90 % того, що чує, бачить, про що говорить і робить [5, с.6].

До школи приходять нове покоління дітей, які живуть у інформаційному, динамічному, емоційно напруженому середовищі. Інформаційні технології стають потужним багатофункціональним засобом навчання. Їх використання привчає учня жити в інформаційному середовищі, сприяє залученню школярів до інформаційної культури. ІКТ - це не мета, а засіб навчання. Комп'ютеризація повинна стосуватися лише тієї частини навчального процесу, де вона справді необхідна. Таким чином, використання інформаційно - комунікаційних технологій в початковій школі - це не просто нове віяння часу, а необхідність і пошук нового сенсу уроку.

Використання ІКТ населенням України швидко поширюється. Згідно національного дослідження аудиторії українського Інтернету проведеного компанією InMind в Україні на цей час нараховується 8 мільйонів постійних користувачів Інтернету, з яких найбільш активними є мешканці міст. Згідно цього ж дослідження кількість Інтернет-користувачів в Україні посідає друге місце серед країн Центральної і Східної Європи після Росії та Польщі. За даними

дослідження компанії InMind та міжнародної мережі Factum-Group, вік користувачів становить 15-75 років (це більш 10 мільйонів людей або кожен п'ятий мешканець України у віці 18 років і старше є користувачем Інтернету). Визначено, що основна частка Інтернет-аудиторії – молоде покоління у віці 22-45 років, яке є найбільш соціально активним і відкритим до інновацій, більш половини (52%) з них мають вищу або неповну вищу освіту [6]. Компанія «Майкрософт Україна» за підтримки Міністерства освіти і науки України провела онлайн-дослідження «Інновації в навчанні», яким були охоплені 3864 українських педагоги. 83% респондентів відзначили, що основною перешкодою на шляху поширення інформаційних технологій у навчальному процесі є недостатня кількість комп'ютерів для учнів [7].

В рамках дослідження визначено, що за наявною офіційною статистикою, забезпечення комп'ютерною технікою сільських шкіл в Україні становить 97,8%, а міських – 93,4%. Дослідження показало, що педагоги й учні мають більше доступу до ІКТ за межами школи, ніж у класі. Наприклад, 70% учнів мають доступ до комп'ютерів поза школою, 74% мають мобільний телефон. При цьому яких-небудь істотних відмінностей у цих показниках для різних регіонів України не спостерігається. Крім того, у дослідженні відзначається, що 67% опитаних не вбачають підготовленість вчителів у сфері ІКТ як найсерйознішу перешкоду для використання інформаційних технологій у навчанні, що свідчить про підвищення рівня володіння ІКТ самими вчителями й сформований потенціал з більш ефективного впровадження ІКТ в освіті.

До школи приходять нові покоління дітей, які живуть у інформаційному, динамічному, емоційно напруженому середовищі. Інформаційні технології стають потужним багатофункціональним засобом навчання. Їх використання привчає учня жити в інформаційному середовищі, сприяє залученню школярів до інформаційної культури. За допомогою комп'ютера школярі навчаються пошуку нової інформації та практичним способам роботи з нею. Опановують комп'ютерну грамоту, в результаті чого підвищується мотивація знань у навчальному процесі. Дитина стає активним суб'єктом навчальної діяльності, в неї з'являється реальна можливість для самореалізації. Відповідно до Державного стандарту початкової загальної середньої освіти державними вимогами до рівня загальної підготовки молодших школярів є: - володіти конструктивно-художніми, конструктивно-технічними вміннями з різних навчальних дисциплін; - уміти поєднувати словесну, графічну і предметно виражену інформацію у цілісні образи – художні або технічні, елементи інформатики за наявності відповідних умов [8].

Одним із головних завдань початкової школи є застосування ІКТ у процесі вивчення більшості навчальних предметів у рамках програми. Основним видом використання комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання є їх органічна інтеграція в певні уроки. У цікавій, динамічній, ігровій формі учні молодших класів опановують комп'ютерні засоби, та одночасно удосконалюють свої знання з певних навчальних предметів, розвивають пам'ять, просторову уяву, логічне мислення, творчі здібності. Як свідчать дослідження, проведенні у школах Канади, США, Франції, «комп'ютер на уроках в початковій школі подвоює час

довільної уваги в учнів (20 хвилин замість 10 хвилин на традиційному уроці), а ігровий аспект часто сприяє кращому сприйняттю моделі учнями або осмисленню необхідності застосування алгоритму. Отже комп'ютер сприяє розвитку розумових здібностей, творчого нестандартного мислення в розв'язанні завдань, підвищує інтерес до навчання, сприяє набуттю знань і умінь, розкриває привабливі сторони різних галузей науки. Він надає нові можливості для розвитку здібностей дитини, активно включає її у навчальний процес, підвищує зацікавленість, сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу. Життя маленького учня стає цікавішим і не таким важким.

Сьогодні серед розмаїття інноваційних технологій існують інформаційні технології, що пропонують використання комп'ютерних та телекомунікаційних програм. Це сприяє більш високому інтелектуальному розвитку учнів, вчить їх самостійно орієнтуватись у складному і різноманітному світі інформації, дає можливість реалізовувати власні творчі здібності через дослідницько-пошукову та наукову діяльність. Раціональне використання інформаційних технологій, аудіовізуальних посібників з іншими дидактичними засобами значно скорочують час пред'явлення опорної інформації, надають можливість її повторення під час організації самостійної роботи, аналізу, самоаналізу, підведення підсумків.

У своїй діяльності вважаю доцільним використовувати навчальноінформуючі енциклопедії, електронні підручники, кінофільми, посібники, створені за програмою презентацій PowerPoint. Впроваджуючи дані програми на певному етапі уроку, застосовую такі методи: - пояснювально-ілюстративний, який передбачає використання ілюстрацій, таблиць, малюнків, схем у супроводі розповіді вчителя. Допомогає у цьому програма презентацій PowerPoint, яка сприяє розвитку пізнавальної активності учнів, передачі додаткової цікавої інформації, забезпечення принципу наочності; - метод контролю, зокрема тестування, як метод швидкого виявлення рівня знань, умінь та навичок учнів на різних етапах навчального процесу.

Для цього широко використовуються елементи тестових програм що дає можливість підготувати дітей до навчання у середній ланці школи; - практичний метод, який застосовується на уроках трудового навчання та образотворчого мистецтва, що сприяє розвитку творчих здібностей, мислення, підвищує інтерес школярів до даних предметів; - проблемно-пошуковий метод найчастіше застосовується на етапах повідомлення теми та мети уроку, мотивації навчальної діяльності, сприймання нового матеріалу з використанням відео програм, що створює проблемну ситуацію, сприяє зацікавленню учнів та розвитку їх мислення і мовлення. - репродуктивний метод також забезпечує використанням відео програм. Програму Power Point використовую майже на всіх уроках.

Особливо цікавими за допомогою презентації можна зробити уроки читання. Портрети письменників під час вивчення їх біографії, місця, де вони жили й творили, інсценування окремих епізодів з творів, складання плану, словникова робота, чистомовки, скоромовки – усе стає цікавим, якщо використовувати ці сучасні методи. Діти залюбки слухають вірші у виконанні самих авторів, пісні на слова поетів, творчість яких вивчається. На уроках

української мовивикористовую таблиці, для підвищення грамотності учнів різні види диктантів та списування, записи зорових, зорово-слухових диктантів, вправ для вибіркового списування, деформованих текстів записую у форматі Word і демонструю за допомогою комп'ютера на екрані телевізора. На уроках РЗМ (розвитку зв'язного мовлення) величезне місце займає практична діяльність учнів, а саме виконання різноманітних завдань, як творчого, так і репродуктивного характеру. За допомогою текстового редактора WORDPAD створюю дидактичні матеріали у вигляді текстових завдань, а з допомогою текстового процесора WORD - аналогічні завдання використовую як роздатковий матеріал (роздруковую на папері). Уроки математики, особливо вимагають від вчителя використання великої кількості наочного матеріалу, зокрема лічильного.

Широко використовую презентації під час усної лічби, математичних диктантів, роботи з геометричним матеріалом, тестуванні, логічних вправ, для перевірки та закріплення навичок усної лічби створюю математичні тренажери, використовую ліцензійні диски ( видавництво «Основа», Харків), тренажери для швидкого запам'ятовування таблиці множення. За допомогою текстового редактора WORDPAD створюю таблиці для роботи з геометричним матеріалом. Для уроків «Природознавства» презентація взагалі просто знахідка. Картини природи, тварини, моря, океани, природні зони, кругообіг води, ланцюжки живлення – усе можна відобразити на слайдах.

І перевірити знання простіше: тести, кросворди, ребуси, шаради – усе робить урок цікавим. Мультимедійні презентації просто незамінні на уроках. За їх допомогою учні під час уроку віртуально подорожують у будь-який куточок рідного краю і далеко за його межі, можуть ознайомитись зі знахідками старовини, побачити побут, спосіб життя людей, їхні основні види занять. Діти мають можливість побачити фрагменти історичних і документальних фільмів, мультфільмів, які допомагають збагатити навчально-виховний процес яскравими враженнями. Це допомагає урізноманітнити різні етапи уроку. На етапі актуалізації знань ілюструю запитання графічними об'єктами, анімацією, звуковим супроводом, з кросвордами, ребусами. На етапі пояснення нового матеріалу використовую аудіо -, фото -, відеофрагменти. Застосування комп'ютера на різних етапах навчання дозволяє довести час активної роботи учнів на уроці до 75–80% часу уроку, замість звичайних 15–20%.

Сучасні школярі швидше і з великим інтересом засвоюють інформацію з екрану комп'ютера, ніж зі слів учителя [9]. Як писав великий педагог К.Д.Ушинський: «Якщо ви входите в клас, від якого важко добитися слова, почніть показувати картинки, і клас заговорить, а головне, заговорить вільно». (10) Презентації використовую на уроках образотворчого мистецтва: портрети митців, репродукції, схеми, послідовність виконання малюнка тощо. Зразки виробів та етапи роботи на уроках технології і т.д. Комп'ютер є і найпотужнішим стимулом для творчості дітей, зокрема й найбільш інфантильних або розгальмованих. Екран притягує увагу, якої ми деколи не можемо добитися під час фронтальної роботи з класом. Вплив навчального матеріалу на учнів багато в чому залежить від ступеня і рівня ілюстративності матеріалу. Візуальна



насиченість навчального матеріалу робить його яскравим, переконливим, сприяє кращому його засвоєнню і запам'ятовуванню [11].

З досвіду роботи я можу зробити такі висновки:

1. Застосування сучасних інформаційних технологій у початковій школі сприяє більш активному і свідомому засвоєнню учнями навчального матеріалу з математики, музики, природознавства, української, англійської мов. 2. Оволодіння елементами комп'ютерної грамотності не викликає суттєвих труднощів у молодших школярів. При цьому, комп'ютерні ігрові програми сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, створюють позитивне емоційне ставлення учнів до діяльності, опосередкованої комп'ютером. 3. В процесі сумісної комп'ютерно-ігрової діяльності виникає «кооперуючий ефект». Учні у грі шукають раціональні способи організації сумісних дій, навіть в тому випадку, коли така задача їм не ставиться в явному вигляді. 4. Навчаючі і контролюючі програми, програми-тести, програмиредактори стимулюють інтерес молодших школярів до навчальної діяльності, сприяють формуванню логічного, творчого мислення, розвитку здібностей учнів. 5. Використання інформаційних технологій на уроках в початковій школі є одним з самих сучасних засобів розвитку особистості молодшого школяра, формування інформаційної культури.

Без ІКТ вже просто неможливо уявити сучасну школу. «Якщо ми будемо навчати наших дітей так, як ми навчали вчора – ми вкрадемо у них майбутнє...» (Джон Дьюї). У праці “Освіта сьогодні” він зазначає, що “ніякий соціальний устрій, і особливо демократичний, не може бути надійним, якщо школа не є активним учасником його творення” [12, с. 5].

Але в той же час, необхідно розуміти, що збільшення часу безпосередньої роботи молодшого школяра за комп'ютером ініціює низку негативних наслідків: перезбудження нервової системи, втому очей, статичне напруження м'язів спини й шиї, загальну стомлюваність організму. Тому, якою б привабливою не була навчальна діяльність з використанням комп'ютера на уроці, необхідно суворо дотримуватися встановлених санітарних норм.

### Література

1. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. — Київ: Літера ЛТД, 2018. — 160 с. ISBN 978-966-178-985-1 с.11)
2. Закон України «Про освіту»
3. Концепція «Нова українська школа» с. 13.
4. Концепція початкової освіти – Початкова школа. – 2016. № 6. - с. 1-4
5. Комп'ютер для вчителя. О. В. Бодня, Мультимедійна презентація. Харків. Основа, 2011. – 132 с.
6. Аствацатуров Г. Педагогічний дизайн мультимедійного уроку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nataliszoh12.blogspot.com>
7. Сайт «Ділова Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://project.ukrinform.ua/news/21397/>
8. Державний стандарт початкової освіти. – С. 12-13.

9. Захарчук Т. В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі/ ТВО – (Електронне джерело) – Режим доступу до джерела: <https://muzicteacher.at.ua/publ/innovacijniteknologijinavchannyav1-0-5>
10. К. Д. Ушинський, Підручник « Рідне слово». – 238 с.
11. Пономаренко Л. Мультимедійна підтримка навчального процесу // Початкова освіта. – 2012. – №1-2. – С .16
12. Dewey John Education Today. Edit and with a foreword by Joseph Ratner / John Dewey. – New York, 1944. – 343 p.

**Муквич С.І.**

вчитель української мови та літератури  
Сумська загальноосвітня школа I-III ступенів №12  
ім. Б. Берестовського. Суми, Сумська область, Україна

## **ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВІТНІЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ**

Основні напрями реалізації новітніх шляхів розвитку освіти - запровадження сучасних технологій та наукових досягнень у навчальний процес, підготовка нової генерації педагогічних кадрів тощо.

Методи навчання мають забезпечити розвиток природних здібностей особистості. При цьому вчитель повинен бути готовим до роботи з підлітками із різним рівнем обдарованості.

Метою цієї роботи є дослідження та аналіз форми організації сучасного уроку. А предметом дослідження є використання сучасних методів проведення занять з української мови в школі.

*Сучасні підходи до організації навчання й інтерактивні технології.  
Інтерактивне навчання як новітній підхід до організації навчального процесу в школі*

**Інтерактивна вправа** - центральна частина навчання.

Її метою є засвоєння навчального матеріалу, досягнення результатів завдання. Інтерактивна частина заняття має займати близько 50-60 % часу на уроці. Обов'язковими є така послідовність та регламент проведення інтерактивної вправи:

- Інструктування (2-3 хв.).
- Об'єднання в групи і (або) розподіл ролей (1-2 хв.).
- Виконання завдання (5- 15хв.).
- Презентація результатів виконання вправи (3-15 хв.).
- Усвідомлення отриманих результатів (5-15 хв.).

Рефлексія є природним невід'ємним і найважливішим компонентом інтерактивного навчання на уроці.

Вона дає можливість учням і вчителю усвідомити, чого вони навчилися, оцінити власний рівень розуміння та засвоєння навчального матеріалу

і спланувати чіткі реальні кроки його подальшого опрацювання; порівняти своє сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших й інколи скоригувати певні позиції; як постійний елемент навчання, привчати людину рефлексувати в реальному житті, усвідомлюючи свої дії та прогнозуючи подальші кроки тощо.

Рефлексія здійснюється в різних формах: у вигляді індивідуальної роботи, роботи в парах, групах, дискусії, письмовій та усній формах.

Рефлексія застосовується після закінчення певного етапу навчання.

Технології рефлексії після окремих вправ, фрагментів заняття.

Функції підсумкового етапу:

- порівняти реальні результати з очікуваними;
- проаналізувати, чому відбувається так чи інакше;
- зробити висновки;
- закріпити чи відкоригувати засвоєння;
- намітити нові теми для обмірковування;
- скласти план подальших дій [7,с.25]

Класифікація сучасних форм організації діяльності учнів на уроці.

### *1. Пасивна модель навчання*

Учень виступає в ролі «об'єкта» навчання, повинен засвоїти й відтворити матеріал, переданий йому вчителем, текстом підручника тощо — джерелом правильних знань. До відповідних методів навчання належать методи, за яких учні лише слухають і дивляться (лекція-монолог, читання, пояснення, демонстрація й відтворювальне опитування).

### *2. Активна модель навчання*

Такий тип навчання передбачає застосування методів, які стимулюють пізнавальну активність і самостійність учнів. Вони виступають «суб'єктами» навчання, виконують творчі завдання, вступають в діалог з учителем. Основні методи: самостійна робота, проблемні та творчі завдання (часто домашні), запитання від учнів до вчителя, і навпаки, що розвивають творче мислення.

### *3. Інтерактивна модель навчання*

Інтерактивний - здатний до взаємодії, діалогу.

Суть інтерактивного навчання у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та відповідної ситуації[9,с.7].

### *Види технологій інтерактивного уроку в процесі навчання*

Практична частина у навчанні повинна бути домінуючою. О.І. Пометун та Л.В. Пироженко визначають умовну робочу класифікацію за формами навчання (моделями), у яких реалізуються інтерактивні технології. Розподіляють їх на чотири групи залежно від мети уроку та форм організації навчальної діяльності учнів:

- Інтерактивні технології кооперативного навчання (робота в парах; ротаційні (змінювані) трійки; два – чотири - всі разом; карусель; робота в малих групах; акваріум; коло ідей).

- Інтерактивні технології колективно-групового навчання (обговорення проблеми в загальному колі; мікрофон; незакінчені речення; мозковий штурм; ажурна пилка; навчаючи - вчусь; аналіз ситуації; розв'язання проблем; дерево рішень).

- Технології ситуативного моделювання (симуляції; спрощене судове слухання; громадські слухання; розігрування ситуації за ролями).

- Технології опрацювання дискусійних питань (метод ПРЕС; займи позицію; зміни позицію; неперервна шкала думок; дискусія; оцінювальна дискусія; дебати; дискусія в стилі телевізійного ток-шоу).

Як і чим зацікавити дітей різного віку, щоб предмет був для них цікавим, потрібним, таким, коли на урок хочеться йти, а з уроку - ні. Наш час вимагає пошуків нових підходів не лише до змісту, форм і методів навчання, а й до учіння - активної пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання.

З-поміж найбільш ефективних і цікавих для учнів форм організації і проведення уроків можна назвати різноманітні тренінги, моделюючі заняття, практичні заняття з навчання діагностики рівнів інтелектуального та морального розвитку учнів, виконання вправ, характерних для навчально-виховного процесу, конкурси педагогічної майстерності, ділові, рольові ігри, дискусії різних видів.

І найістотніший висновок - учні більше цінують учителів, які застосовують інновації, на таких заняттях вони більш активні, творчість учителя збуджує в них бажання випробувати й власні сили в творчій діяльності.

### Література

1. Бабанов К.О. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. Монографія. -Запоріжжя: Просвіта. 2000.
2. Богданова І.М. Професійна підготовка майбутніх вчителів на основі застосування інноваційних технологій. Автореферат дисертації на здобуття наук, ступеня доктора пед. наук. - К.: Либідь. 1998.
3. Буркова Л. Гіпотетична побудова моделі адаптивної експертної системи освітніх інновацій. Рідна школа.- № 9.
4. Гавриш І. В. Інноваційні процеси - невід'ємна ознака освітнього українського сьогодення. Теорія і практика упр. соц. системи: психологія, педагогіка, соціологія. 2000. - № 1.
5. Кравченко Г. Ю. Інноваційний процес у сучасній школі. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: 36. наук. пр. / Харків, держ. пед. ін-т ім. Г. С. Сковороди. За заг. ред. В. І. Євдокимова, О. М. Микитюка. - Харків, 2002. - Вип. 17.
6. Мельникова С.И., Яворская Л.Н. Игровые формы учебных занятий. - Х.:ХГУ, 2001.
7. Піскун О.В. Застосування інтерактивних методів навчання як один
8. із шляхів підвищення ефективності уроку рідної мови/ Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.- Хмельницький, 2010.
9. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід. -К., 2002.

10. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К.: А.С.К., 2004. – 192 с.
11. Смирнов С.А. Педагогіка. -М., 2002.
12. Суровцева Р. Ф. Проблема інноваційної діяльності в педагогічній теорії та практиці. Наука і освіта. - 2001. - № 6.

**Лозовська К.О.**

вчитель початкових класів

*Криворізький науково-технічний металургійний ліцей № 16  
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., Україна*

## **ЗАСТОСУВАННЯ НАСКРІЗНОЇ ЗМІСТОВНОЇ ЛІНІЇ «ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК» У РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ**

Сучасна система української освіти ставить своїм пріоритетом розвиток компетентнісної парадигми, що вимагає оновлення організації процесу навчання, де акцент буде зроблено на формуванні відповідних учнівських компетенцій, які дозволять використовувати набуті знання та навички не так в теоретичній, як у практичній площині життєдіяльності особистості. Особливе місце серед всіх вікових періодів посідає молодший шкільний вік, що ставить перед дитиною перші питання, щодо формування ціннісних орієнтацій, які детермінують поведінку молодших школярів у змінних умовах буття суспільства.

Наскрізні змістовні лінії в початковій школі реалізуються через найрізноманітніші форми роботи: від ситуативних вправ і практичних завдань до складної проектної діяльності. Їх основна мета полягає у інтеграції важливих соціально значимих тем у загальнопредметну діяльність школярів на уроках всіх циклів (математичний, естетичний, природничий та ін.). Принципово важливим є те, що реалізуються ці наскрізні змістовні лінії одразу у декількох площинах: горизонтальній, що передбачає їх фігурування при вивченні різних навчальних предметів та вертикальній, із залученням ускладнюючих елементів у їх реалізації в рамках окремих предметів у часовій перспективі.

Варто відмітити, що аналіз світового досвіду у визначенні напрямків формування наскрізних змістовних ліній показав, що у різних країнах вони мають свої особливості, кількість і специфіку вивчення. В Україні цей досвід почав впроваджуватися відносно нещодавно і тому, на сьогоднішній день існує ряд обов'язкових наскрізних ліній, що чітко окреслені і прописані Міністерством освіти і науки України. Всі чотири наскрізні змістовні лінії («екологічна безпека та сталий розвиток», «громадянська відповідальність», «здоров'я і безпека», «підприємливість і фінансова грамотність») допомагають учням виробляти уявлення про загальні закони існування сучасного суспільства і формувати на їх основі свою діяльність та відповідно виважену та продуману поведінку. З точки зору відповідності «лінії» віковому періоду, то варто зазначити, що найбільш



значимою і зрозумілою для молодших школярів є тематика екологічної безпеки та сталого розвитку. Адже формування екологічної свідомості та соціально активної позиції по відношенню до проблем збереження довкілля є пріоритетним у вивченні багатьох предметів, що вивчаються в початковій школі.

Учні молодшого шкільного віку із задоволенням беруть участь у проектній роботі, що напряду пов'язана з даним напрямком досліджень. Цікавою для молодших школярів є дослідницька робота по вивченню питань збереження екології та сталого розвитку сучасного суспільства. У результаті – в учнів виховується шанобливе і бережливе ставлення до природи та екології, формується вміння критично оцінювати реальні ситуації та перспективи у розвитку навколишнього середовища.

Серед ресурсів використання даної змістовної лінії можна виділити зустрічі з екологами та іншими людьми, які задіяні у діяльності, що напряду пов'язана з екологічними проблемами нашого міста та держави.

Найголовнішим є те, що використання різного роду завдань у контексті вирішення проблеми екологічної безпеки, сприяє підвищенню пізнавального інтересу учнів, формує їх позитивне ставлення до навколишнього середовища і що важливіше, виховує бажання активного втручання і перенесення теоретичних знань у практичну площину діяльності.

**Швець С. М.**

вчитель початкових класів

*Житомирський навчально – виховний комплекс СТ №59 ЖМР  
м. Житомир, Житомирська область, Україна*

**Кондратюк Л. С.**

вихователь групи продовженого дня

*Житомирський навчально – виховний комплекс СТ №59 ЖМР  
м. Житомир, Житомирська область, Україна*

## **ОРГАНІЗАЦІЯ РЕФЛЕКСИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Виховання на сучасному етапі – складний інтегрований процес розвитку та стимулювання особистості з придбанням нею соціального досвіду. Зміни в освіті відбуваються на основі затвердженого постановою Кабінету Міністрів Державного стандарту початкової освіти. Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [1, с.1].

Початкова загальна освіта – перший найважливіший рівень навчання та розвитку дитини. Актуальним завданням постає оволодіння учнями ключовими компетентностями, які є основою інтелектуального розвитку особистості. Ця

проблема набуває актуальності у зв'язку з тим, що сучасний світ стрімко розвивається і потребує від учня здатності робити свій вибір, сміливо діяти у будь-яких життєвих обставинах. Результатом діяльності початкової освіти повинна стати сформована життєва компетентність учнів, а це можливо тільки за умови організації навчального процесу на основі компетентнісного підходу, який

- формує активну, самостійну й ініціативну позицію учнів у навчанні;
- розвиває загальнонавчальні вміння та навички;
- формує не просто вміння, а компетенції, пов'язані з досвідом їх застосування у практичній діяльності;
- реалізовує принцип зв'язку навчання з життям.

А вчитель, повинен відповідним чином організувати навчальну діяльність, створити умови для перетворення дитини в суб'єкта, зацікавленого в самовдосконаленні і здатного до дії.

Сучасні тенденції реформування шкільної освіти передбачають розробку і впровадження у практику освітнього процесу особистісно орієнтованих технологій, котрі формують в молодших школярів систему особистісних цінностей, сприяють зростанню їх самостійності й творчої активності. Це пов'язано з розкриттям феномену рефлексії на рівні регулятивних процесів розвитку особистості молодшого школяра.

Ми добре розуміємо, що ефективність навчання залежить від чіткої організації навчального процесу на уроці, від вміння вчителя враховувати реальне засвоєння матеріалу кожним учнем та їх індивідуальні особливості. До сучасного уроку висувається безліч вимог. Серед них вимоги, які сприяють збереженню фізичного та психічного здоров'я учнів. У цей ряд ми можемо вписати і рефлексію. Важливим фактором, який впливає на ефективність рефлексії в навчанні є використання різноманітних її форм і прийомів, їх відповідність віковим та іншим особливостям дітей.

Рефлексії у навчальній діяльності відводиться важлива роль. Її мета – «згадати, виявити й усвідомити основні компоненти діяльності: її смисл, типи, способи, проблеми, шляхи їх вирішення, отримані результати тощо» [2, с. 36]. Крім того, рефлексивна діяльність є засобом самопізнання і самооцінки, співвідношення отриманого і запланованого результатів. Можна стверджувати, що без оволодіння вміннями і навичками рефлексії учень не зможе стати повноправним і повноцінним суб'єктом навчальної діяльності [7, с.91]. Молодший школяр опановує рефлексію як здатність аналізувати зміст і процес своєї діяльності, розглядати й оцінювати власні дії, яка реалізується через певні вміння і навички.

Рефлексія (від лат. reflexio — «повертаюся назад») — філософський метод, за якого об'єктом пізнання може бути сам спосіб пізнання (гносеологія) чи знання, думка, вчинок (епістемологія).[4]

Рефлексія – reflexion (лат reflexio – відображення) – процес самопізнання, самоаналізу, споглядання і розуміння власного внутрішнього світу, а також сприйняття і розуміння психічного стану, можливого перебігу думок іншої

людини у спілкуванні, усвідомлення того, як партнер сприймає та оцінює співрозмовника.[6]

Педагогічна рефлексія: “Рефлексія – це навичка, яка дозволяє не тільки контролювати спрямованість уваги, а й усвідомлювати власні думки, відчуття і загальний стан. Завдяки рефлексії людина має можливість спостерігати за собою збоку і бачити себе очима людей, які її оточують. Рефлексія – це будь-які наміри особистості, спрямовані на самоаналіз. Вони можуть проявлятися в оцінці своїх вчинків, думок і подій. Від того, наскільки людина освічена і вміє себе контролювати, залежатиме глибина рефлексії”.[5, с.232]

*Цілі рефлексії на уроці наступні:*

- формування навички самоконтролю;
- розвиток вміння опрацьовувати власні помилки в тій чи іншій сфері життя;
- формування осмисленого підходу до дійсності;
- розвиток критичного мислення.

*Види рефлексії відповідно до етапу уроку*

Поговоримо про рефлексію з погляду її практичного застосування на уроках. Як стверджують наукові джерела, слово «рефлексія» походить від латинського *reflexio* – «звернення назад».

Існує кілька класифікацій рефлексії як етапу уроку. Знаючи класифікацію, вчителю зручніше використовувати і комбінувати прийоми, включаючи рефлексію в план уроку.

*I. Рефлексія настрою та емоційного стану* використовується на початку уроку для створення позитивного настрою, емоційного контакту з кожним окремо, а також з групою в кінці діяльності для перевірки емоційного стану.

Ресурсними матеріалами для проведення цього виду рефлексії можуть бути картки із зображенням емоційних облич (смайлики), картки емоційно-художнього забарвлення (картини, музичні твори), зображення настрою кольорами тощо.

*II. Рефлексія діяльності* дає можливість осмислити способи та прийоми роботи з навчальним матеріалом, знайти найбільш раціональні. Даний вид рефлексії зручніше застосовувати при перевірці домашніх завдань, на етапі закріплення матеріалу, при захисті проектів. Він допомагає учням осмислити види і способи роботи, проаналізувати свою активність і, звичайно, виявити прогалини.

*III. Рефлексію змісту навчального матеріалу* використовують для виявлення рівня усвідомлення змісту вивченого. Ефективний прийом незакінченого речення, тези, оцінки «збільшення» знань і досягнення мети; прийом аналіз суб'єктивного досвіду й досить відомий прийом сінквейну, що допомагають у процесі роботи над темою з'єднати старі знання і осмислити нові. Рефлексивна контрольна-оціночна діяльність при організації навчального процесу важлива, оскільки не тільки аналізує результати роботи учнів, але й сам процес роботи, що у свою чергу, передбачає включення кожного учня у взаємоконтроль і взаємооцінку.

*Висновки.* Важливим моментом у роботі вчителя є – вміння учнів оцінити свою роботу на уроці.

Привчати дитину формулювати свої думки, робити оціночні судження треба починати ще з дитячих років. Позитивна самооцінка дитини молодшого шкільного віку розвивається під час пошуку вірних рішень, висновків. Це надзвичайно важливе відчуття. Тому рефлексія не частина уроку - це метод моніторингу, інструмент для аналізу [3]. Цей метод дозволяє більш продуктивно формувати в учнів ряд ключових компетентностей. Перш за все – «уміння вчитись». Вони набувають досвіду в уміння організувати свою роботу, розв'язувати актуальні проблеми, набувають навичок самоконтролю, самооцінки. Діти вчаться спільно визначати проблеми, співпрацювати, бути відповідальними за прийняті рішення. Обґрунтовують, долають суперечки, приходять до спільного вирішення проблеми.

Власний досвід свідчить про те, що які б інноваційні технології ми не впроваджували в практику, досягти успіху можна лише зацікавивши учня. Застосування методу рефлексії під час вивчення навчальних дисциплін, як на уроках, так і в позакласній роботі, створює додаткову мотивацію до навчання. Учні добре засвоюють матеріал, тому що це їм цікаво. Систематичне впровадження цього методу призводить до того, що всі учні поступово опановують її не тільки як навчальну технологію, вміння самостійно вчитися, критично мислити, але і використовувати свої знання у повсякденному житті. Необхідністю подальшої роботи є розробка і впровадження у практику початкової школи методики роботи з розвитку рефлексивних умінь молодших школярів. А саме початкова ланка є фундаментом формування ключових компетентностей Держстандарту як одного з найголовніших напрямків виховання особистості сучасної молоді людини.

### Література

1. Державний стандарт початкової освіти. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>.
2. Виногородський А.М. Рефлексивний пошук як механізм вирішення конфліктів у підлітковому віці
3. А.М. Виногородський, І.С. Булах. – Вінниця, 1997. – 145 с.
4. Головкина Е.В. Подведение итогов урока. Рефлексия [Електронний ресурс] / Головкина Е.В. – Режим доступу до ресурсу: : [http : //www.ezhvalicey.ru/teachers/nmr/metodich\\_razrabotki/itogi\\_uroka](http://www.ezhvalicey.ru/teachers/nmr/metodich_razrabotki/itogi_uroka).
5. Рефлексія (філософія). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Рефлексія\\_\(філософія\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Рефлексія_(філософія))
6. Тлумачний словник-мінімум із соціальної педагогіки та соціальної роботи / упор. Л. В. Лохвицька. – 2-ге вид., оновл. — Тернопіль : Ман- дрівець, 2017. - 232 с.
7. Топол Вікторія, стаття «Нова українська школа». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела. - <https://m.facebook.com/posts>

8. Турчин Т. Розвиток особистісної рефлексії учнів у контексті особистісно орієнтованого навчання / Т. Турчин // Педагогіка і психологія професійної освіти / Гол. ред. Н.Г. Ничкало. – 2007. – № 6. – С. 91-101.

**Ружиленко Н.В.**

вчитель біології

*Комунальний заклад «Шишацький обласний науковий ліцей-інтернат II-III ступенів Полтавської обласної ради»*

*смт Шишаки, Полтавська область, Україна*

**Воробйова Т.В.**

вчитель фізики

*Комунальний заклад «Шишацький обласний науковий ліцей-інтернат II-III ступенів Полтавської обласної ради»*

*смт Шишаки, Полтавська область, Україна*

## **ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЛАБОРАТОРІЙ У ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ НАУК**

Інформатизація освіти – один із пріоритетних напрямків розвитку суспільства. У зв'язку з цим, назріла необхідність впровадження цифрових технологій у навчальний процес.

У сучасному світі з кожним днем з'являється все більше технологічних рішень. Сучасні технології доступні зараз і в освіті. Інформатизація освіти – це якісна зміна змісту, форм і методів роботи з учнями на уроках природничого циклу. Подібна якісна зміна змісту освіти можлива тільки при повноцінному використанні особистісно орієнтованих технологій, спрямованих на розвиток критичного мислення, навичок мислення високого рівня, розвиток індивідуальних здібностей, особистісних якостей учня.

Природничі науки – це науки, при вивченні яких проводиться велика кількість дослідів, експериментів. Використання інформаційних технологій на уроках дозволяє наповнити їх великою кількістю ілюстрованого матеріалу, інтерактивними анімаціями та відео експериментами. Та одним із сучасних засобів навчання є використання цифрових лабораторій. Підвищенню ефективності навчання сприяє організація роботи учнів з цифровими комплексами Einstein™.

Цифровий комплекс Einstein™ працює на базі реєстраторів нового покоління, які проводять автоматизований збір та обробку даних, забезпечують надвисоку точність та чутливість і, в той самий час, вони прості у використанні, з ними можна проводити дослідження навіть в польових умовах.

Дане обладнання дає можливість швидко зробити вимірювання, створювати графіки і таблиці отриманих даних, робити їх математичну обробку. При цьому зростає зацікавленість учнів щодо вивчення інформаційних технологій розв'язува



ння математичних задач, інформатики і математики, самостійної діяльності щодо набуття нових інформатичних і математичних знань [1].

До складу цифрової лабораторії входять спеціалізовані природничо-наукові датчики, реєстратори даних, програмне забезпечення для управління збором даних та обробкою експерименту, довідкові й методичні матеріали. Невід'ємною складовою лабораторії є комп'ютер. Його застосування дозволяє розширити межі шкільного експерименту і проводити дослідження (2). Це значно підвищує наочність як в процесі дослідження, так і при обробці результатів завдяки новим вимірювальним приладам, що входять в комплект лабораторії.

Вивчення фізики та біології передбачає проведення лабораторних та практичних робіт, крім того, більшість природних явищ і процесів не можливо продемонструвати в умовах шкільного кабінету. Цифрова лабораторія вирішує дані проблеми. Крім того, її використання сприяє формуванню в учнів міжпредметних універсальних дій: робота із сучасною технікою, програмами, дослідницький пошук.

Використання цифрових лабораторій розширює можливості формування навчально-пізнавальних компетентностей учнів. Спеціалізовані природничо-наукові датчики та реєстратори даних цифрової лабораторії застосовуються на різних етапах уроку: комп'ютерні демонстрації, лабораторні практикуми, моделювання фізичних процесів тощо. Крім того, дане обладнання дає можливість проводити дослідницьку та проектну діяльність у позаурочний час.

На уроках біології дане обладнання використовується під час вивчення тем «Фотосинтез», «Транспірація», «Дихання», «Кровообіг», «Значення бактерій в природі»:

6 клас – дослідницький практикум «Дослідження умов проростання насіння», демонстрування дослідів, що підтверджують фотосинтез, дихання, випаровування води, поглинання коренем води; міні-проект «Чому скисає молоко?»;

8 клас – лабораторне дослідження «Вимірювання частоти серцевих скорочень»;

9 клас – лабораторне дослідження властивостей ферментів;

11 клас - практична робота «Визначення ознак адаптованості різних організмів до середовища існування», «Оцінка екологічного стану свого регіону».

Учні проводять дослідницькі роботи і експерименти: «Аналіз якості молочних продуктів» (вимірювання рН), «Дослідження залежності між навантаженням і станом організму учня», «Вплив кофеїну на стан серцево-судинної системи» (вимірювання ЕКГ, частоти серцевих скорочень, тиску), «Вплив провітрювання на мікроклімат класної кімнати» (вимірювання вмісту кисню і вуглекислого газу), «Визначення якості питної води» (вимірювання рН і вмісту нітратів) та ін.

На уроках фізики можливе використання цифрової лабораторії під час вивчення таких розділів «Механіка», «Закони динаміки», «Електрика», «Теплові явища», «Механічні хвилі», «Основи МКТ».

7 клас – лабораторна робота «Вимірювання прискорення вільного падіння», «Вивчення коливання маятника», «Вивчення закону Гука», «Вимірювання сили тертя»;

8 клас - експерименти по визначенню питомої теплоємності, «Вимірювання температур замерзання і кипіння»;

9 клас – лабораторна робота «Вимірювання рівня гучності звуку», «Вимірювання навколишніх шумів»;

10 клас – лабораторний практикум «Дослідження динаміки руху візка», «Вивчення другого закону Ньютона», «Вивчення об'єданого газового закону»;

11 клас – лабораторний практикум «Вольт-амперна характеристика дрота, електричної лампи», «Опір дроту - закон Ома», «Послідовні і паралельні з'єднання», «Залежність магнітного поля соленоїда від сили струму в котушці», «Дослідження явища ЕМІ».

В позаурочний час учні проводять різноманітні дослідження: «Вплив зовнішніх факторів на фізичний стан вчителя та учнів впродовж дня», «Вивчення процесу втрати тепла людським тілом за рахунок виділення поту», «Вивчення температури зовнішньої поверхні стін і даху будівлі», «Дослідження властивостей теплоізоляційних будівельних матеріалів».

Отже, використання цифрових лабораторій сприяє розвитку загальнонавчальних, інтелектуальних умінь та навичок, ключових компетенцій. При цьому учні отримують не тільки знання в галузі фізики та біології, але й досвід роботи з цікавою і сучасною технікою. Дане обладнання може бути використане не тільки для навчальної, але й для проектнодослідницької діяльності.

### Література

1. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів / Машбиць Ю.І., Гокунь О.О, Жалдак М.І. та ін. / За ред. Машбиця Ю.І. / Інститут психології ім. Г.С. костюка АПН України. – К.: ІЗМН, 1997. – 264 с.

2. Жалдак М.І., Горошко Ю.В., Вінниченко Є.Ф. Математика з комп'ютером: Посібник для вчителів. – К.: РННЦ «ДІНІТ», 2004. – 255 с.

**Сізова Л.Е.**

учитель біології

*Мелітопольська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 4  
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

## ТРЕНІНГОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ІНТЕГРАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧИТЕЛЯ І УЧНІВ

Педагогічні колективи закладів загальної середньої освіти України працюють над виконанням завдань реформування освіти, до числа яких входять

упровадження Державних стандартів загальної середньої освіти, новітніх методик та технологій навчання [1, с.16]. Провідна роль у виконанні цих завдань належить учителю, який завдяки своєму професіоналізму і самоосвіті, засобами інноваційних технологій намагається підвищити ефективність сучасного уроку. Актуальною технологією, яка відповідає вимогам Нової української школи та інноваційного навчання, є тренінгова технологія. Упровадження в освітній процес тренінгових методів і форм навчання стимулює пізнавальну активність, творче мислення, креативність, самостійність у пошуку й виборі завдань. розвиває життєві навички активного слухання, співпереживання, співробітництва, упевненої поведінки і толерантності. У ході тренінгу створюються найбільш комфортні умови навчання, де кожен із учасників є успішним, рівноправним, має змогу оцінювати й бути оціненим.

Сутнісною характеристикою тренінгових технологій є зміна ставлення до об'єкта навчання та перетворення його на суб'єкт, у результаті чого підвищується ефективність уроків. Моделювання життєвих ситуації, використання ігрових методик, вирішення навчальних проблем - все це передбачає підготовку учнів до самостійного життя, бо сприяє формуванню атмосфери співробітництва, взаємодії [1, с. 18].

В своїй роботі апробую і впроваджую, на уроках біології, позакласних заходах, форми і методи тренінгових технологій, складаю плани-конспекти з використанням тренінгових методів і прийомів і розповсюджую досвід роботи серед вчителів біології міста на засіданнях творчої груп і методичних об'єднань вчителів .

Тренінг як форма навчання має суттєві переваги над іншими формами навчання і вимагає від фахівців не тільки знань, а й умінь застосовувати свої знання у практичній діяльності, що постійно змінюється.

Експериментальне використання тренінгових технологій з метою фахової підготовки й професійного самовдосконалення викладено в працях Л. Козлової,

Г. Кошонько, Л. Мігіної, В. Павловського, Т. Цюман. На думку Л. Шепелевої, "тренінг – це інтенсивні короткотривалі навчальні заняття, спрямовані на створення, розвиток і систематизацію певних навичок, необхідних для виконання конкретних особистісних, навчальних або професійних завдань, у поєднанні з посиленням мотивації особистості стосовно вдосконалення роботи" [3, с. 6]. Поняття "тренінгові технології" розглядається в педагогічній площині як здобуття та засвоєння знань, формування і розвиток умінь, навичок, важливих якостей, ціннісних орієнтацій, компетентностей тощо. Це створює підґрунтя вважати тренінг педагогічною технологією навчання (оскільки тренінг відповідає всім основним ознакам технології й охоплює у своїй структурі велику кількість окремих форм і методів). Значущість тренінгів для освітнього процесу виявляється в тому, що вони дають можливість інтенсифікувати процес підготовки здобувачів освіти зробити його більш результативним за рахунок повної відповідності принципам особистісно орієнтованого навчання.

На сьогодні тренінг є незамінним елементом системи навчання, який передбачає розвиток професійних навичок, креативного мислення й

інтелектуальних здібностей особистості, зокрема розвиток мислення й мовлення здобувачів освіти.

Тренінгове навчання має істотні відмінності порівняно з традиційними формами навчання. Традиційне навчання за своєю суттю є формою передавання інформації та засвоєння знань. Натомість тренінг — це цікавий

процес пізнання себе та інших; спілкування; ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь і навичок; форма розширення досвіду [2, с 26].

В процесі підготовки до уроків - тренінгів мною виявлені недоліки:

➤ Переповненість класів, проблематично організувати роботу за технологією якщо в класі 25-30 учнів.

➤ підготовка вчителя до тренінгу не тільки фінансово дорого, але і містить постійної покупки канцелярських засобів(ватман, фломастери, стікери, видео і оргтехніка.

➤ Не завжди аудиторія здобувачів освіти готова працювати режимі тренінгу. Необхідно зважено підходити до питання підбори методів і віку, щоб не викликати зайву веселість.

➤ Для проведення уроків найкраще підходять уроки повторення і узагальнення знань.

Серед переваг, які має тренінг як активна форма навчання, можна визначити такі:

- тренінг побудований (повністю чи частково) на моделюванні ситуацій та спрямований на формування умінь і навичок, необхідних у практичній роботі;

- тренінги передбачають виконання індивідуальних і групових практичнихзанять, проведення рольових ігор; проектів, плакатів, лабораторних досліджень

- тренінг дає можливість здобувачам освіти систематизувати набутий досвід, усвідомити рівень власної компетентності, окреслити шляхи особистісного саморозвитку;

- тренінг сприяє встановленню демократичного стилю спілкування, забезпечує суб'єкт-суб'єктний процес навчальної діяльності;

- тренінг формує у здобувачів освіти практичні навички до виконання індивідуальних завдань і публічної презентації результатів своєї роботи,

- навчає ефективно працювати в команді;

- тренінг розвиває лідерські якості, ініціює активність здобувачів освіти.

Застосування тренінгових технологій передбачає залучення здобувачів освіти до навчального процесу, активізує міжособистісну комунікацію, яка забезпечує ефективний обмін інформацією в ході творчої дискусії. У свою чергу це сприяє розвитку у здобувачів освіти аналітичного мислення і виробленню навичок прийняття компетентних рішень в ситуаціях, максимально наближених до практичної діяльності.

Тренінг, на відміну від традиційних форм навчання, орієнтований не тільки на правильну відповідь, а й на запитання та пошук. У процесі

тренінгу відбувається формування і закріплення умінь і навичок ефективної професійної поведінки учасників. Завдяки тренінгу відбувається інтеграція біології з фізикою, хімією, медициною, екологією, географією, математикою українською мовою та основами здоров'я. Наскрізні змістовні лінії сучасної НУШ формують компетентності здобувачів освіти: математичну, вміння спілкуватися державною мовою, екологічна грамотність і здорове життя, інформаційно-комунікативної грамотності, а головне формують навичку навчатися упродовж життя. Тренінгові заняття є, по суті, семінаром у режимі неперервної дискусії, що переривається міні-лекціями, індивідуальною роботою, діловими іграми, кейсами та іншими завданнями.

Отже, правильно організований тренінг розвиває гнучкість, оригінальність мислення, толерантність, здатність вирішувати проблемні завдання та ситуації; сприяє усуненню помилок і недоліків у вивченні і розумінні матеріалу, збагачує їхній активний життєвий досвід, а також формує креативне мислення.

### Література

1. Воронцова Т. В., Пономаренко В. С. Основи здоров'я. 5 клас: Посібник для вчителя. — К: Видавництво «Алатон», 2013.
2. Гіппіус С.В., Тренінг розвитку креативності. Гімнастика відчуттів, СПб, "Мова", 2001. – 123 с.
3. Шепелева Л. Н. Программы социально-психологических тренингов /Л. Н. Шепелева. – СПб. : Питер, 2006. – 160 с.

**Дяченко М.О.**

вчитель української мови та літератури  
*Семеновська філія Комунального закладу «Богодухівський ліцей № 2»  
Богодухівської районної ради Харківської області  
м. Богодухів, Харківська область, Україна*

### **ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

Ми постійно знаходимося під потужним впливом через медіа величезного потоку різноманітної інформації. Медіа є альтернативним джерелом пізнання світу.

Усвідомлюючи серйозність викликів сучасності, освітяни активно шукають шляхи формування медіаграмотної людини, яка була б здатна перетворити загрози, спричинені можливостями цифрового суспільства, на ресурс для саморозвитку. Дитина не в змозі самотійно одразу розібратися у всьому потоці медіаінформації, навчитися критично мислити стосовно медіатекстів.

Учителі української мови як одна з рушійних сил формування особистості школяра повинні конструювати урок так, щоб задовольнити вимоги сучасного



суспільства. У контексті освітнього процесу XXI століття під впливом інформатизації виникла проблема пошуку новітніх форм реалізації уроку в умовах класно-урочної системи, оскільки одне зі стратегічних завдань реформування освіти в Українській державі є «виведення освіти в Україні на рівень освіти розвинутих країн світу шляхом докорінного реформування її концептуальних, структурних, організаційних засад» [4].

Тема не є новою, оскільки її розглядають у своїх працях психологи, психолінгвісти, педагоги, методисти, однак вона є відкритою, тому є актуальною. Водночас потребує глибшого вивчення, теоретичного обґрунтування та пошуку шляхів практичної реалізації питання впровадження медіаграмотності в практику навчання української мови та літератури.

Важливу роль у формуванні медіаграмотності школярів на уроках української мови та літератури відіграє робота над медіатекстами, сприйняття та аналіз творів медіакультури, різноманітні творчі медіазавдання.

Варто наголосити на психологічному аспекті медіа-уроку. Загальновідомий факт, що більшість людей запам'ятовує 5 % почутого і 20 % побаченого під час першого сприйняття. Тому на медіа-уроках запам'ятовуваність підвищується до 40-50 % [2, с. 9]. Також доведено, що на медіа-уроці підвищується мотивація навчання та активізується самостійна діяльність учнів.

Види самостійної роботи на матеріалі аудіовізуальних медіа:

- зображувально-імітаційні творчі завдання;
- рольові ігри;
- творчі завдання на відновлення в пам'яті динаміки просторово-часових, аудіовізуальних образів кульмінаційних епізодів медіатекстів у процесі колективного обговорення;
- проблемні колективні обговорення та рецензування медіатекстів.

Приклади творчих завдань (за матеріалами ЗМІ): добір інформації з певної теми з доступних джерел; ознайомлення з телепрограмою з наступним складанням анонсів передач за їх назвами; ранжування запропонованої інформації за її соціальною значущістю; складання тематичної добірки інформаційних матеріалів із газет і журналів з будь-якої тематики.

Приклади творчих завдань (за матеріалами аудіо- та відеозаписів): прийоми «німе кіно» (озвучування слайдів, уривку з мультфільму); «екскурсовод» (добір та озвучування відеоматеріалу); «інтерв'ю» (складання питань за враженнями від фільму, мультфільму, теле- та радіопередачі); прослуховування усної інформації з наступним її ілюструванням малюнками, складання сценарного плану відеосюжету; виклад запропонованої інформації із змінами її таким чином, щоб вона стала доступною дитині.

Зупинимось на конкретніших прикладах творчих завдань, які можуть бути використані під час проведення уроків української мови та літератури.

*Уроки літератури*

*5 клас. Поезія Т. Г. Шевченка «Садок вишневий коло хати»*

*Вправа «Соноскоп». Завдання.* Слухаючи виразне читання поезії, заплющьте очі й уявіть собі, які картини ви побачили б, ставши ліричним героєм цього вірша:

- Які кольори переважають у цих картинах?
- Які звуки чуються? Чи чуєте ви спів пташок? Яких саме?
- Рухомі картини чи статичні?

- Які звуки, що їх може видавати людина (сміх, спів, плач тощо), на вашу думку, найбільш органічно вплелися б в уявлену вами картину?

5 клас. Твори Павла Тичини про рідний край, про красу природи та людської душі. Поезія П.Тичини «Блакить мою душу обвіяла»

Завдання. Дібрати найбільш промовисті ілюстрації до кожного рядка поезії, створюючи своєрідний відеоряд.

Завдання. Ознайомившись із відеорядом, дібрати до нього звуковий супровід.

5 клас. Твори Павла Тичини про рідний край, про красу природи та людської душі. Поезія П.Тичини «Гаї шумлять...»

Вправа «Порівняй...». Порівняйте щойно прослуханий поетичний твір «Гаї шумлять...» у виконанні автора та сучасну вокальну інтерпретацію цього вірша.

- Чи відповідає вокальний твір поетичному в плані передачі почуттів та уявлень автора — Павла Тичини?

- Чи відповідає сучасна інтерпретація твору авторському баченню, вашим особистим асоціаціям, які викликає у вас поезія? У чому полягають відмінності?

6 клас. Т.Шевченко «Мені тринадцятий минало...». Вправа «Видова трансформація». Завдання. Створіть відеоряд за текстом вірша, співвідносячи образи-слова та образи-картини.



Завдання: Порівняти ілюстрації (опис пейзажу, художні деталі, прихованість сюжету).



### Уроки української мови

6 клас. Урок розвитку зв'язного мовлення.

Особливості побудови опису природи. Усний твір-опис природи за картиною «Весна у лісі».

Завдання: зробити презентацію репродукцій картин природи або власних фото, на яких буде зображено весняний ліс. Уявити себе героєм картини. «Намалюйте» вітер, сонячне тепло, шепіт трав, спів пташок, дзвін води. Підготуйте музичний супровід до складеного тексту-опису природи.

Творче завдання-релаксація: Уявіть ситуацію, що ви з другом опинилися в весняному лісі. Прослухавши музичну композицію і переглянувши картини, скласти акровірш (весна, дерева, ліс, гори).

Такі уроки розвивають у дітей креативне мислення, їм не тільки цікаво, а вони ще й прагнуть до самостійності, по-іншому сприймають прочитаний або прослуханий текст, повніше й точніше висловлюють свої думки.

Для того, щоб правильно зрозуміти нову тему, вона повинна бути, як мінімум, гарно і логічно структурована, а, як максимум, ефектно подана. Реалізує ці завдання сторітеллінг. З'являється все більше сервісів, що дозволяють подати нову тему не тільки у вигляді лекції і презентації, але й у вигляді комікса чи смс.

«Перевернутий клас». Так називають метод навчання, при якому вся теоретична і лекційна програма вивчається вдома, а у класі з учителем докладно розглядаються завдання і вправи з теми. Тобто у цьому класі все навпаки: лекції – вдома, а домашні завдання – у класі. Учитель є фасилітатором: супроводжує навчання, проектує навчальну ситуацію, демонструє, розміщує, публікує, розробляє, передає готові знання. Учень – споживач: ділиться, створює, споживає.

Недоліками цієї технології є великий обсяг технічно складної підготовчої роботи, залежність від технічного оснащення і школи, і домашніх умов здобувачів освіти.

Формування медіаграмотності – це нагода урізноманітнити, осучаснити, зробити ближчими до життя уроки, покращити академічні показники через залучення учнів до їхньої власної культурної території, задовольняючи їхні інтереси.

Уроки української мови та літератури можуть стати сучасною платформою для формування медіаграмотної особистості, водночас використання елементів медіаосвіти сприятиме вихованню національно-мовної особистості, надаватиме можливість більш ефективно формувати мовну, комунікативну, мовленнєву та соціокультурну компетентності в різних сферах і жанрах мовлення, повноцінно застосовувати диференційований особистісно орієнтований та розвивальний підходи, враховуючи психологічні особливості кожного учня.

Головна функція вчителя – навчити вчитися, створити умови для кращого засвоєння матеріалу, тому медіа-урок є продуктивною формою навчання, що в близькому майбутньому поступово витіснить традиційні уроки, синтезуючи в собі вже набутий досвід з новими методами й прийомами.

### Література

1. Антонова Л. Г. Комунікативные способности и медиаграмотность студента-гуманитария / Л. Г. Антонова, А. А. Постнова // Ярославский педагогический вестник. – № 4. – Т. 1. – 2014. – С. 185–188.
2. Босак С. Використання мультимедійних технологій на уроках української мови / С. Босак // Дивослово. – 2011. – № 10. – С. 9–11.
3. Глазова О. Робота над відгуком про твір мистецтва із застосуванням елементів медійної освіти (на прикладі кінофільму «Незламна») [Електронний ресурс] / О. Глазова – Режим доступу: [ipro.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/o.glazova\\_vidguk\\_nezlamna.doc](http://ipro.kubg.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/o.glazova_vidguk_nezlamna.doc)
4. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/896-93>
5. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/>

**Згонник Н. В.**

вчитель початкових класів

Куп'янська гімназія № 7

м. Куп'янськ, Харківська область, Україна

## **ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ В 1 КЛАСІ**

Дедалі більш актуальним в освітньому процесі стає використання прийомів і методів, які допомагають формувати вміння самостійно здобувати нові знання, збирати необхідну інформацію, висувати гіпотези, робити висновки. В останні роки цю проблему в початковій школі вирішують, через організацію проектної діяльності.

Проектна діяльність особистості, що необхідна суспільству майбутнього і сьогоденню, виробляється в процесі виконання урочних та позаурочних проектів. Завдання проекту не тільки в тім, щоб виконати якусь корисну роботу, а й у тім, щоб на цій роботі розширити свій світогляд, набути теоретичних знань. У основі проектної технології лежить розвиток пізнавальної та дослідницької діяльності учнів, вміння конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати творчі здібності. Особливого значення набуває залучення школяра до процесу пошуку.

Впровадження інформаційно-проектних технологій у виховному процесі в 1 класі дозволяє:

- розвивати пізнавальні навички учнів та вміння самостійно конструювати свої знання;
- розвивати критичне та творче мислення;
- розвивати вміння орієнтуватися в інформаційному просторі;
- організувати змістовне проведення позаурочного часу.

Для того щоб зацікавити дітей до проектної позаурочної діяльності класному керівнику необхідно знати:

- найважливішою умовою участі дітей у виконанні проекту є їх зацікавленість та високий ступінь інтересу;
- значну, майже вирішальну роль відіграє тематика самого проекту, яка повинна обиратися самими дітьми;
- свою роль, у проектній діяльності учні вирішують самостійно, без наполягання вчителя;
- кожен учасник проекту повинен чітко знати значущість, корисність та доцільність виконаної роботи.

Для кожного класу визначена своя специфіка роботи над проектом з урахуванням вікових та психологічних особливостей розвитку молодших школярів.

У першому класі робота над проектом відповідно до структури неможлива, оскільки діти ще не вмюють читати, писати, аналізувати.

Тому в першому півріччі доцільним є підготовчий етап, який включає: творчі роботи учнів, усні розповіді, в яких діти з допомогою вчителя поступово вчаться аналізувати, міркувати.

У другому півріччі діти вже вміють читати, мають початкові навички письма, можуть формулювати запитання і відповідати на них. Отже, можна розширити рамки роботи над проектом і включити сюди збір інформації за планом, складеним разом із учителем.

Ураховуючи особливості розвитку молодших школярів, першокласнику варто пропонувати теми, які найбільш близькі й значимі для нього, для його «маленького світу». Варіанти тем: «Моя сім'я», «Моя улюблена тварина», «Пори року» та ін.

В 1 класі є тематичні тижні. Наприклад: «Я школяр», «Осінь», «Я і моя Батьківщина», «Зима», «Зимові свята».

День у класі починається з виховного заняття «ранкового кола». Щопонеділка на такому «ранковому колі» озвучується тема, яку діти пізнаватимуть протягом тижня.

Роботу над кожним проектом в 1 класі я починаю зі зборів всього класу на Ранковому колі. Я у загальних рисах ознайомлюю учнів із темою, слухаю пропозиції, які висувають окремі учні або групи. Якщо виникає кілька пропозицій, то вони обговорюються й обирається найцікавіша. Після чого учні розпочинають роботу щодо збирання необхідної інформації. Останньою ланкою в проектній системі є підсумкова конференція, на якій обговорюється проект.

Необхідною умовою для роботи над проектом, особливо в молодшому шкільному віці, є допомога з боку батьків, виключність батьків у роботу.

Особливо неоціненна допомога батьків тоді, коли діти роблять перші кроки в роботі над проектом. На цьому етапі я проводила батьківські збори, на яких батькам роз'яснювала суть методу проектів та його значимість для розвитку особистості дитини.

Сім'я створює умови для розвитку дослідницької активності школяра. Якщо батьки з самого початку будуть байдужі до проявів дослідницької активності дитини, природна цікавість дитини буде згасати. Залучення батьків необхідне для встановлення взаємовідносин між дітьми та батьками, для налагодження плідних зв'язків між сім'єю і школою.

Коли діти бачать, що їхні батьки беруть участь у роботі вчителя, у них зростає відчуття власної значущості. Дітям дають зрозуміти, що найголовніші дорослі в їхньому житті піклуються про них.

Дружні стосунки між родиною та школою йдуть на користь усім дітям. Коли батьки стають активними помічниками вчителя, діти отримують позитивну мотивацію.

Залучати батьків до процесу проектування доцільно. Однак при цьому важливо зробити так, щоб батьки не брали на себе більшої частини роботи над проектом. А от допомога порадою, наданням інформації, прояв зацікавленості з боку батьків – важливі фактори підтримки мотивації при виконанні ними проектної діяльності. Пропоную деякі проекти, які я проводила в 1 класі.



### ПРОЄКТ «Осінь». Тематичний тиждень «Осінь»

Мета проєкту: Дати уявлення про характерні ознаки осені в живій і неживій природі. Створити в учнів піднесений настрій від захоплення красою осінньої природи. Залучати учнів до збору природного матеріалу та вчити працювати з ним.

Тривалість проєкту: 1 тиждень

РОБОТА З ДІТЬМИ: Ранкові кола на тему: Як впізнати осінь? Як живуть рослини восени? Що нам дарує осінь? Чи знаєш ти народні прикмети?

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДИТЯЧИХ ПРОЄКТІВ: виготовлення з допомогою батьків міні-книжки на тему «Осінь».

### ПРОЄКТ «Я і моя родина». Тематичний тиждень «Я і моя Батьківщина»

Мета проєкту: підвищити психолого-педагогічну культуру у дітей щодо ціннісного ставлення до сім'ї, родини та рідної домівки, встановлювати більш тісні взаємини між дітьми та батьками.

Тривалість проєкту: 1 тиждень

РОБОТА З ДІТЬМИ: Ранкові кола на тему : Що таке Батьківщина? Чому батьки і Батьківщина – схожі? Хто живе в моїй родині? , творча гра «Ми та наші батьки», обговорення «Щоб сім'я була щаслива», виставка дитячих малюнків «Моя родина».

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДИТЯЧИХ ПРОЄКТІВ: виготовлення з допомогою батьків Родинного дерева.

### ПРОЄКТ «Зима». Тематичний тиждень «Зима»

Мета проєкту: формувати навички пошукової діяльності на основі спільної праці; узагальнити знання учнів про зміни в житті тварин взимку; вчити класифікувати та систематизувати ознаки; вчити учнів самостійно опрацьовувати матеріал з обраної теми; виховувати дбайливе ставлення до природи. тривалість проєкту: 2 тижні

РОБОТА З ДІТЬМИ: Ранкові кола на тему: Які сюрпризи нам готує зима? Що відбувається з рослинами взимку? Як цікаво проводити час взимку? Які свята відзначають узимку в Україні?

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДИТЯЧИХ ПРОЄКТІВ: виготовлення з допомогою батьків лепбуків на тему «Зима».

Використання проєктів у виховній роботі дозволяє включити в цей процес велику кількість учнів та організувати співпрацю вчителя та вихованців через активну та творчу діяльність. Розвиток пізнавальних інтересів, творчих навичок, уміння самостійно здобувати знання є метою застосування проєктних технологій. Використання проєктних технологій у виховній роботі створює умови для всебічного розвитку особистості у процесі організації творчої діяльності.

### Література

1. Артисюк І. Застосування методу проєктів у початковій школі // Початкова освіта.– №27 (603). – 40с. – С. 3-4.
2. Кобелкова С. Метод проєктів як засіб креативно-пізнавальної діяльності молодших школярів / С. Кобелкова // Початкова освіта. – 2009. – № 5-7.

– С.21. 3. Кручинина Т.Г. Проектная деятельность. Весник НМЛ Международного детского центра «Артек», 1998, № 1, с 4-7.

3. Матеріали розділу «Початкова школа» сайту Освіта.ua

4. Мойсеюк Н.Є. Проектна технологія / Н.Є. Мойсеюк Педагогіка. Навчальний посібник. – 5-е вид., доп. і переробл. – К., 2009. – 656с. – С. 293 – 295.

5. Молчанова Н. Проектний підхід і вимоги до вчителя// Початкова освіта – 2005-№32–с.11.

6. Онопрієнко О. В. Управління проектною діяльністю молодших школярів // Навчання і виховання учнів 4 класу : методичний посібник для вчителів / упор. О. Я. Савченко. – К. : Початкова школа, 2005. – С. 53-54.

7. Проектна діяльність у школі / упорядник М. Голубенко. – К.: Шкільний світ, 2007. – 128 с.

**Ковальова О. М.**

*студентка II курсу другого (магістерського)  
рівня вищої освіти фізико-математичного факультету  
Науковий керівник – кандидат педагогічних наук,  
ст. викладач Мироненко Н.В.*

## **ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ «ІНІЦІАТИВНІСТЬ ТА ПІДПРИЄМЛИВІСТЬ» УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ**

*Постановка проблеми.* Сучасна освіта ставить собі за мету - розвиток такої особистості школяра, який буде здатний до прийняття відповідальних рішень, поваги гідності і прав людини; новатором, здатним ініціювати зміни у навколишньому світі, розвивати економіку країни, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя. Досягнення цієї освітньої мети вимагає зміни ролі й функцій вчителя, як основного учасника освітнього процесу та звертання значної уваги до формування в учнів однієї із ключових компетентностей ініціативності та підприємливості.

Формування ініціативності та підприємливості школярів дозволяє їм у мабутньому втілювати задуми в життя; розвиває креативність; здатність до використання інновацій; вміння ризикувати, а також здатність планувати заходи і реалізувати їх. Ця компетентність стане у пригоді учням не лише в їхньому щоденному приватному і суспільному житті, а й у їхній професійній діяльності, допоможе школярам оцінити свої шанси у цій діяльності.

*Аналіз досліджень і публікацій.* Підприємницьку компетентність та важливість її розвитку у сучасному освітянському та економічному вимірі аналізували Ю. Білова, З. Варналій, Л. Ніколаєва, О. Проценко, О. Старцев, В. Сизоненко, З. Філончук, Р Шиян та ін. Так, А. Білова розглядає підприємницьку компетентність як інтегральну психологічну якість особистості, яка проявляється в мотивованій здатності до творчого пошуку та реалізації нових ідей та дає змогу

вирішувати різноманітні проблеми в повсякденному, професійному, соціальному житті [1, с. 16].

Підприємницьку компетентність як сукупність особистісних і ділових якостей, навичок, знань, певної моделі поведінки, володіння якими допомагає успішно розв'язувати різні бізнес-завдання і досягати вагомих результатів діяльності розглядають дослідники В. Морозова [3, с. 199], М. Стрельников [6, с. 149]. На думку Г. Назаренко, формування підприємницької компетентності особистості є складним, суперечливим і багатоаспектним процесом, що передбачає опанування особистістю підприємницьких знань і становлення на цій основі підприємницької свідомості й підприємницької поведінки [6, с. 26]. У рамках дослідження А. Чернявського підприємницька компетентність студента розглядається як особистісно-професійна якість, що виявляє надпредметний характер, базується на просоціальних цінностях, інтегрує знання, уміння, навички, проектну компетентність і соціальну відповідальність, що обумовлює успішність у створенні й реалізації підприємницьких проектів, у тому числі міжнародного рівня [6, с. 202].

*Мета статті.* Теоретично розглянути поняття компетентність та з'ясувати сутність компетентності «ініціативність та підприємливість» та методи її формування в учнів старшої школи на уроках трудового навчання.

*Виклад основного матеріалу.* Компетенція – відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат [2].

Зміни в освітній діяльності підпорядковуються змінам у суспільстві, розвитку науки й техніки. Пріоритетами державної політики у розвитку освіти стає особистісна орієнтація, формування національних та загальнолюдських цінностей, створення умов для формування життєвих компетентностей школярів. Головним завданням сучасних закладів загальної та середньої освіти є виховання особистості, яка уміє знаходити вихід у різних життєвих ситуаціях, застосовуючи знання, брати відповідальність за прийняті рішення у своїй діяльності.

*Компетентність «ініціативність і підприємливість»* має на увазі здатність особистості втілювати власні задуми в життя. Вона охоплює такі аспекти, як креативність, потяг до різноманітних інновацій, здатність ризикувати, а також уміння планувати заходи і реалізувати їх.

Дана компетентність є ґрунтовною підтримкою для особистості не тільки в їхньому щоденному влісному і суспільному житті, а й у їхній професійній діяльності, допомагаючи їм усвідомити всю вадживість та зміст роботи і здатність до використання усіх шансів; вона є базою більш конкретних умінь і знань, які необхідні тим, хто бере безпосередню участь у заходах суспільного чи комерційного характеру або.

Компетентність «ініціативність та підприємливість» повинна включати в себе певні необхідні знання, вміння й установки, які вважаємо за потрібне перелічити нище.

Знання містять здатність знаходити доступні можливості в особистісній, професійній або економічній. Деякі особистості також повинні знати певні етичні питання, пов'язані з підприємствами, і те, як вони можуть викликати позитивні зміни (чесною торгівлею або соціальними заходами).

Уміння охоплюють планування, організацію, управління, керування проектами і розподіл завдань, аналіз, комунікацію, написання звітів, оцінку і звітність. Також особистість повинна уміти ефективно вести переговори, а також бути здатною до індивідуальної роботи та у колективі. Обов'язковим тут також є вміння оцінювати й визначати особисті сильні й слабкі сторони, вміння прогнозувати ризики та не осягати ризикувати.

Підприємницька установка характеризується активністю, ініціативністю, здатністю до інноваційності як в особистому і суспільному житті, так і в професійній діяльності. Вона містить у собі мотивацію й рішучість у здійсненні особистих і соціальних цілей.

Підприємницькі компетентності можна і необхідно розвивати. Однак на самому початку слід виявити свої компетентності чи їх можливу відсутність, а потім поступово їх формувати і розвивати.

Перед учителем, який формує компетентність підприємливості та ініціативності, стоїть завдання підготувати учнів до самостійності у здобуванні знань та вмінь, він є організатором і співвиконавцем процесу навчання через пізнання учнями довколишньої дійсності. Вчитель підтримує розвиток учасників занять, дбає про розвиток їхньої вправності, відчуття власної гідності, готує до діалогу в неоднорідному середовищі, до співпраці в колективі.

У процесі трудового навчання під час проектно-технологічної діяльності учнів навчають планувати свою діяльність, проводити міні-маркетингові дослідження з метою визначення попиту та пропозиції на товар; навчають добирати матеріали і технології їх обробки з метою виготовлення конкурентоспроможного та якісного виробу; визначати необхідну кількість матеріалів для виготовлення виробу; формування вміння раціонально використовувати матеріали в процесі виготовлення виробу; визначати орієнтовну вартість виробу як готового продукту; розробляти рекламу готового продукту чи послуги[5].

Застосування системи різноманітних форм і методів активного навчання в проектно технологічній діяльності старшокласників на уроках трудового навчання та в позаурочний час дозволить поетапно розвинути у випускників нової української школи важливі складові ключової компетентності «ініціативність та підприємливість».

Отже, формування компетентності «підприємливість та ініціативність» відбувається через певний досвід. Педагог створює освітнє середовище, що сприяє розвитку кожної особистості, зважаючи на відмінності, що впливають з їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Індивідуальний поділ завдань та ентузіазм педагога підтримує активність школярів у виконанні завдань. Він сприяє почуттю ефективності роботи та самостійності школярів. Створення атмосфери співпраці (а не суперництва), оцінювання старань кожного учня (а не

співставлення результатів роботи) створює атмосферу розвитку відчуття власної гідності.

### Література

1. Білова Ю. А. Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю / Ю. А. Білова // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : [зб. наук. 178 праць]. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. -2013. - Вип. 7 (50). - С. 15-17.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : Бібліотека освітньої політики / за заг. ред. О. В. Овчарук. – К., 2004.
3. Морозова В. С. Понятие и структура предпринимательской компетентности менеджера / В. С. Морозова // Ярославский педагогический вестник . (Сер.: Психолого-педагогические науки). - 2012 - № 2. - Том II. - С. 199-204.
4. Нова Концепція української школи / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін // За заг. ред. М. Грищенко. – Режим доступу: <http://www.oblosvita.mk.ua/attachments/article/3935>
5. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2005. – №1. – С. 65-69
6. Стрельніков М.В. Структура підприємницької компетентності магістрів спеціальності «Бізнес- Адміністрування» / М. Стрельніков // Наукові записки КДПУ. (Сер. : Педагогічні науки). - 2015. - Вип. 141. - Ч. 2. - С. 148-151

**Лісевич Л.В.**

учитель зарубіжної літератури

*Грузьківський НВК «заклад загальної середньої освіти I-III ступенів – заклад дошкільної освіти» Кропивницької районної ради  
Кіровоградська область, Україна*

### **УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК УМОВА ФАХОВОГО ЗРОСТУ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА**

«Будьте самі шукачами, дослідниками.

Не буде вогника у вас –

вам ніколи не запалити його в інших»

*В. Сухомлинський*

Із впровадженням нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти стало нагальним питання пошуків нових форм та методів роботи для оптимізації навчально-виховного процесу.

Запровадження в навчальний процес сучасних інформаційних технологій, зокрема, комп'ютерно-орієнтованих і телекомунікаційних, відкриває нові шляхи



для активізації творчих, пошукових, особистісно орієнтованих форм навчання. Будь-яка педагогічна технологія - це інформаційна технологія.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) — це набір технологічних засобів і ресурсів, таких як комп'ютери (включаючи ноутбуки), мобільні телефони, калькулятори, цифрові камери, електронні дошки, інше комп'ютерне обладнання, програмне забезпечення (зокрема, програми для презентацій, текстові процесори й електронні таблиці) та Інтернет. Поняття «комп'ютер», «технології» й «ІКТ» у цьому опитуванні є взаємозамінними.

Я вважаю, що використання ІКТ на уроках зарубіжної літератури (а саме використання комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення) - вимога часу. Звичайно, комп'ютер не повинен замінювати живого слова, адже слід пам'ятати, постійним компонентом у процесі літературної освіти школярів залишається літературний текст та діалог, організований учителем: художній текст – читач, читач – автор, художній текст – автор – читач. Та саме використання ІКТ дає змогу зробити урок літератури значно ефективнішим. За останні роки комп'ютер став надійним помічником на уроці. Створено багато презентацій для їх супроводу. Вони різні за призначенням. Є презентації, які висвітлюють життєвий і творчий шлях письменників, добу, в якій вони творили, їх погляди. Після їх демонстрації учні мають змогу зробити самостійні висновки про письменника як особистість. Ці презентації значно полегшують роботу вчителя та учня на уроці. Є презентації інформаційного змісту, творчі, етичного спрямування та ін. Окрім цього комп'ютер в урочній діяльності можна використовувати на всіх етапах навчання: під час пояснення нового навчального матеріалу, закріплення, повторення, контролю знань, умінь, навичок.

*Аналіз останніх досліджень.* Урок зарубіжної літератури – це співтворчість вчителя й учня, діяльність яких ґрунтується на взаємодії й діалозі. Література, як жоден інший навчальний предмет, формує критичне мислення, вміння аналізу та інтерпретації, навички роботи з інформацією. Тому вважаю, що справжня суть роботи з розвитку творчої особистості учня полягає в організації життя дитини, де однією з важливих функцій є стимулювання позитивної мотивації кожного учня до навчання. Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожної дитини – основна мета вчителя, що є підґрунтям інноваційних технологій навчання.

Спробую розкрити складові технології реалізації зазначеної педагогічної ідеї. На моє глибоке переконання, до методів і способів стимулювання творчої активності можна зарахувати такі:

- чітке визначення мети і кінцевих результатів роботи, способів її оцінювання;
- створення сприятливої атмосфери спілкування;
- збагачення педагогічного середовища новими враженнями та судженнями;
- забезпечення творчого і перспективного характеру діяльності;
- спонукування до генерування оригінальних ідей;

- залучення учнів у процес планування поточних завдань до творчого об'єднання;
- повага, довіра до себе та інших, визнання досягнутих результатів;
- право самостійно приймати рішення;
- практична спрямованість навчання;
- моделювання життєвих ситуацій, рольові ігри, спільне розв'язання проблем.

*Виклад основного матеріалу.*

*Як же навчити дитину творити? Як розвинути таланти, що закладені природою у кожній людині? Насамперед, потрібно розглядати учня не як сукупність зовнішніх впливів, а як цілісну, активну, діяльну істоту. Учень – не об'єкт, а творець свого власного «Я».*

Безперечно, щоб щось створити, потрібно мати певну кількість знань. Знання – фундамент творчості. Перший етап творчої діяльності – осмислення теоретичного матеріалу. Розглянемо весь процес творчості поетапно (на такому прикладі: дев'ятикласники осмислили теоретичний матеріал із літератури епохи класицизму – перший етап; даю їм завдання: окреслити, використовуючи прислів'я, фразеологізми, основні ідеї твору Ж. Б. Мольєра «Міщанин-шляхтич». Виникає ідея – написати твір-мініатюру з використанням цих висловів – це другий етап. На третьому етапі відбувається деталізація, конкретизація ідеї – обираємо тему висловлювання, складаємо план твору. Нарешті, практичне виконання задуму – четвертий етап. І як результат – цікавий твір.

Щоб стимулювати творчу активність школярів, використовую також різні *види творчо-розвивальних технологій*:

- навчання як дослідження;
- проектна технологія;
- проблемне навчання;
- виконання евристичних завдань;
- веб-квест;
- біоадекватна технологія.

Використовуючи *технологію навчання як дослідження*, на уроках проходимо такі етапи: накопичення фактів, висунення гіпотези, перевірка побудова теорії, вихід у практику. Така форма організації навчального процесу ставить учнів в умови, близькі до умов наукової роботи, що найкраще сприяє розвитку творчих здібностей.

Так, у 8 класі проводжу урок-діалог за повістю-казкою Антуана де Сент-Екзюпері «*Як стати щасливим на своїй планеті, або коли сміються зірки*», який допомагає мені проводити учень у ролі Маленького принца .

*Проектна технологія* створює умови для творчого саморозвитку та самореалізації учнів, формує необхідні життєві компетенції, учень активно включається в спільну творчу діяльність, відчуваючи себе рівноправним учасником діалогу, а вчитель допомагає, пояснює і оцінює. Такий метод доцільно використовувати у старших класах. Учень, працюючи над проектом, проходить такі етапи: планування, аналіз, синтез, активна діяльність. Так учні 6 класу

протягом двох тижнів готували проект «Єгипетська міфологія». Їм потрібно було підготувати буклет про єгипетську міфологію, вікі-публікацію та створити власний блог. Крім того до роботи над проектом були залучені батьки, я особисто готую для них буклет-запрошення для участі у проекті та презентація про роботу над проектом.

Так, при вивченні роману Л. Толстого «Анна Кареніна» проводжу урок-брифінг, пропонуючи учням *проблемне питання: що потрібно людині для щастя?* Групи учнів планують свою роботу – розкрити головні проблеми твору на прикладі умовних сімейних пар. Активна діяльність школярів виражена у створенні власних *презентацій, буктрейлерів, проектів*, які учні представляють під час проведення уроку. Завдяки проектному методу навчання учні усвідомлюють всю технологію розв'язання завдань – від окреслення проблеми до здобуття результату. Так досягається зв'язок теоретичних знань із практичними вміннями.

Обов'язковою умовою *проблемного навчання* вважаю дослідницький характер роботи учнів у процесі навчання. Зазвичай, мислення починається з проблеми чи питання, з подиву, з протиріччя. У своїй роботі я практикую такі три основні способи постановки проблемної ситуації перед учнями:

- 1) шляхом чіткої постановки проблеми вчителем;
- 2) шляхом створення ситуації, у котрій від учня вимагається самому зрозуміти і сформулювати проблеми;
- 3) шляхом створення ситуації з найбільш чи найменш чітко вираженої проблеми за логікою пошуку, рішення якої учень повинен прийти до нової додаткової проблеми.

Так, при вивченні творчості В. Шекспіра ставлю проблемне питання: «*Чому сонети В. Шекспіра невідвладні часу?*» У результаті проведеної роботи учні аргументовано, підтверджуючи засобами ІКТ, доводять актуальність цих творів.

Використовую у своїй роботі також і *евристичний метод*, який реалізується за допомогою наступних прийомів: побудова логічної та чіткої системи питань, які стосувалися б тексту художнього твору, критичної статті, теоретичних або історико-літературних проблем і які сприяли б переходу учнів від споглядання до аналізу тих чи інших літературних явищ. Ще однією характерною рисою евристичного методу є те, що система питань, з яких складається евристична бесіда, повинна дати змогу учням не лише отримати певні знання, а й дати їм можливість зрозуміти, як ці знання здобувати, *знайти свою істину*.

Надзвичайно привабливою та перспективною є, на мою думку, *технологія веб-квесту*, зорієнтована на розвиток пізнавальної, пошукової діяльності учнів, коли значна частина інформації здобувається через ресурси Інтернету, що є цікавим для сучасних дітей.

Об'єкт літературної освіти – особистість учня (його духовно-емоційний світ, моральні цінності та орієнтації, творче мислення, уява, читацькі компетенції, мовлення. Вивчення літератури *за біологічно адекватною технологією (БАТ)* якраз і сприяє розв'язанню таких завдань, як формування в учнів творчих здібностей, уяви, самостійного мислення; розвиток естетичних емоцій та почуттів,

зв'язного мовлення, вміння аргументовано, образно висловлювати свої думки, судження, оцінки; моральне самовизначення учня, вироблення в нього активної життєвої позиції, духовних цінностей та ідеалів, прагнення до самостійного пошуку, духовного самовдосконалення. За формою дана методика – релаксаційно-активна. Етапи релаксації (накопичення інформації, робота правої творчої півкулі) чергуються з етапами активності (тренування лівої півкулі: логіка, аналіз, синтез інформації). БАМ не виникла на пустому місці, а досить органічно об'єднала в собі різні підходи до викладання, які існували раніше. Серед західних педагогів, учених минулого, які активно обґрунтовували звернення до образного мислення, слід виділити Я.А.Коменського, Ж.-Ж.Руссо, М.Монтессорі, Г.Лозанова. Вперше у вітчизняній педагогіці висловив думку про цілісне формування людської особистості в процесі її виховання К.Д.Ушинський, який зазначав: *«Діти мислять формами, фарбами, звуками, відчуттями взагалі»*.

Чим відрізняються біоадекватні уроки від звичайних?

Ці уроки більш яскраві, цікаві, оригінальні, викликають радість і задоволення в учнів. Вони розвивають уяву, стимулюють до творчості. Релаксація заспокоює дітей, знижує небезпечну психологічну навантаженість. Атмосфера на уроках інша, дружня і тепла. Значною мірою урізноманітнюють зміст уроку та полегшують роботу вчителя та учня мультимедійні презентації, які створюю сама та вчу створювати учнів. Використовуємо їх і як форму перевірки домашнього завдання, і як спосіб створення проблемної ситуації, пояснення нового матеріалу, і як форму закріплення вивченого, і як можливість здійснити перевірку знань у процесі уроку. Так само мультимедійні технології можуть, не змінюючи структури стандартного уроку, дещо «осучаснити» його, бо дозволяють упорядкувати наочний матеріал, залучити суміжні літературні види мистецтва.

На великому екрані ілюстрацію можна показати фрагментами, виділивши головне, збільшивши окремі частини, увести анімацію, колір, супроводити текстом, показати її на фоні музики. Форма презентації дозволяє естетично розташувати матеріал і супроводжувати слово вчителя протягом уроку. На уроці компаративного аналізу тексту презентація дозволяє побачити різноманітність трактувань образів і тем. Залучення фрагментів вистав, кінофільмів, опер, різних ілюстрацій, доповнених витягами з літературознавчих робіт, дозволяє створити проблемну ситуацію, вирішити яку допомагає спільна робота на уроці. На слайдах розміщується додатковий матеріал, формулюються завдання, фіксуються проміжні та підсумкові висновки. Презентація супроводжує слово вчителя, є до певної міри інтерпретацією літературного тексту. Зіставляючи відео- або аудіо-ілюстрації, учень уже аналізує текст (прийом прихованого аналізу тексту). Схеми, таблиці, тезове розташування матеріалу дозволяють заощадити час і, найголовніше, глибше зрозуміти твір. Крім того, висновки та схеми можуть з'являтися поступово, після обговорення або опитування учнів. Учитель завдяки презентації може весь час контролювати роботу класу. Сам учень також може бути автором уроку-презентації, який стає його підсумковою роботою з теми, творчим звітом про результати дослідницької роботи. Ретельно готуюсь до

кожного уроку, продумуючи хід заняття та добираючи ефективні методи й прийоми. Так, новий матеріал з теорії літератури я подаю дітям у вигляді блок-схем, таблиць, малюнків, пірамід і т.п. Основні поняття з теми фіксуємо в опорних конспектах, а потім засвоюємо шляхом неодноразового повторення, добираємо приклади. Дітям 5-6 класів пропоную намалювати малюнок-ілюстрацію до вивченого твору, малюнок-враження від прочитаного, дібрати фразеологізми чи афоризми, що відображають тему або ідею літературного твору.

Отже в чому основні переваги інноваційних та комунікаційних технологій:

1. Ровиваються пізнавальні навички учнів.
2. Формується вміння самостійно конструювати свої знання.
3. Вміння орієнтуватися в інформаційному просторі.
4. Активно розвивається критичне мислення.
5. Максимальне спрямування на суб'єктивне пробудження та розвиток

учня.

Ефективність залежить від підготовчої діяльності вчителя, який повинен:

1. Заохочувати учнів до такої діяльності на основі вільного вибору кожного.
2. Створити умови для розвитку теоретичних, дослідницьких, пошукових, креативних здібностей учнів.

### Література

1. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – К.: Педагогічна преса, 2005. – № 9. – 64 с.
- 2.. Даневська В. Інноваційні процеси та їх реалізація // Рідна школа. – 1997. – № 6. – С. 16-17
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К., 2004. – 352 с.
5. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: Метод. Посібник. – К., 2002.
6. Кремінь В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. – К. 2005. – 448 с.
7. Науково-освітній потенціал нації. Погляд у XXI століття / під ред. Литвина В. – К., 2003. – Кн.1. – 640 с.
8. Освітні технології / За ред. Пехоти О. М. – К., 2001. – 256 с.
9. Педагогічні інновації і ідеї, реалії, перспективи. Збірник наукових праць / За ред. Даниленко Л. – К., 2000. – 308 с.
10. Положення «Про порядок здійснення інноваційної Освітньої діяльності» (Наказ МОН України від 17.11.2000 р. №522) // Освіта України. – 2001. – № 6. – С. 1-4
11. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Науково-методичний посібник / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К.: А. С. К., 2004. – 192 с.



**Богуславець О. В.**

*учитель російської мови та зарубіжної літератури  
Роменської загальноосвітньої школи I-III ступенів  
Роменської міської ради Сумської області*

## **«КЛАСТЕР» ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ**

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті визначила, що головною метою української системи освіти є створення умов для розвитку й самореалізації кожної особистості. І тому сучасна школа потребує створення виховного простору, спрямованого на виховання конкурентоспроможної особистості, котра зуміє розробляти свої життєві плани, самостійно використовувати знання для розв'язання проблем.

Актуальність обраної проблеми зумовлена, з одного боку, її соціальною значущістю, відповідністю сучасним вимогам освіти та технологіями, які спроможні реалізувати цю мету. Дедалі більше уваги приділяється впровадженню інноваційних педагогічних технологій. Одне з чільних місць поміж них посідає технологія розвитку критичного мислення, а саме використання узагальнюючої схеми «кластер» з метою підвищення ефективності оволодіння учнями теоретичними знаннями, а також для інтенсифікації роботи на уроці.

Наукові засади проблеми застосування методу кластера в технології критичного мислення представлені в працях таких українських учених як О.І. Пометун, Д.Л.Десятовим, К.О.Бахановим, І.І.Бондарук, О.В.Тягло, С. Терно. Витоки цієї технології активно впроваджуються в багатьох країнах світу, зокрема – у Канаді, США (М.Ліпман, А.Кроуфорд, В.Саул, С.Метьюз та інші) вже більше, як півстоліття з метою розвитку свідомого самостійного мислення учнів у процесі навчання, формування демократичного менталітету як учнів, так і вчителів, демократизації освіти і суспільства.

Відомі педагоги К.Д.Ушинський, В.О.Сухомлинський вважали, що справжнім є лише те навчання, яке має спрямованість на розвиток дитини, її мислення в активній діяльності у процесі пізнання. Виняткову роль відіграє вміння вчителя скерувати хід думки учнів так, щоб вони активно, зосереджено прагнули побачити невидиме, зрозуміти приховане. Майстерність викладання полягає не в тому, щоб навчання, оволодіння знаннями було для учнів легким, без труднощів, навпаки, розумові сили розвиваються, коли учень зустрічає труднощі і самостійно долає їх.

Нині проблема розвитку критичного мислення особливо актуальна. Критичне мислення – це самоспрямоване, самодисциплінуюче, самооцінююче й самокорегуюче мислення. Отже, треба навчити учнів працювати з інформацією, розвивати ті вміння та навички, які допоможуть зорієнтуватися в сучасному інформаційному просторі. Критично мислити означає усвідомлювати, що світ змінний і плинний, а процес пізнання – безкінечний.

Досвід роботи в школі показує, що переосмислення інформації через

графічні схеми і таблиці є цікавим для дітей основної школи. З-поміж різноманітних графічних способів опрацювання матеріалу школярів приваблюють кластери. Учні сприймають їх позитивно і при цьому показують вищий рівень засвоєння навчального матеріалу, аніж при вивченні тексту з використанням інших форм, зокрема, складання плану, тез, конспекту тощо. Кластер (cluster – пучок, рій, скупчення) – група тісно пов'язаних один з одним об'єктів із спільними ознаками, з'єднаних в одне ціле та поданих у логічній послідовності, котрі створюють цілісну і наочну картину. У різних методичних джерелах цей метод називають по-різному: «карта понять», «карта-схема», «їжак», «асоціограма» та ін.

Кластер буває: класичний, паперовий, з нумерацією слів, арт-кластер, предметний, сюжетний, груповий, зворотній. З-поміж великого їх розмаїття найбільш прийнятними на уроках літератури є такі як: класичний, зворотній, кластер-образ, предметний, паперовий, кластер з нумерацією слів, мультимедійний з візуальними, аудіо та відео ефектами. Ця педагогічна стратегія дає учням доступ до власних знань, розумінь або уявлень про певну тему, дозволяє вільно міркувати над будь-якою темою, а також розвиває пам'ять, просторове мислення.

Метод кластера застосовую на заняттях літератури для інтерпретації:

- а) будь-яких елементів літературного твору (фрагменти, сцени, мотиви, персонажі, символи, тропи тощо, навіть окремі речення та слова), співвіднесені з відповідним контекстом твору або позатекстовою ситуацією;
- б) літературного твору як певної цілісності;
- в) літературної цілісності вищого порядку, ніж літературний твір, наприклад, творчості письменника, літературної школи, літературного напрямку, літературного періоду.

Застосовують кластер на усіх етапах уроку: на стадії виклику – для систематизації того, що дітям відомо і визначення прогалін у знаннях; на стадії осмислення – дозволяє фіксувати фрагменти нової інформації; на стадії рефлексії поняття групуються і між ними встановлюються логічні зв'язки.

Отже, його можна використовувати на всіх етапах уроку: під час вивчення нової теми, повторення, контролю. Психологічний комфорт у навчальному процесі створює індивідуальна, парна, групова і колективна робота. Правильно складена схема з наступною вербальною презентацією і є продуктом для діагностики рівня розвитку предметних компетенцій школярів.

Фактично метод «кластер» дозволяє представити на уроці великий обсяг інформації у структурованому і систематизованому вигляді, виявити ключові слова теми. Таким чином підвищується мотивація, адже самі ідеї дітьми сприймаються легше. Вважають, що людині потрібні графічні образи, тому що мозок краще запам'ятовує моделі. Представлення учнями інформації у формі кластера, сприяє творчій обробці, а тому забезпечує засвоєння її на рівні розуміння. Саме цей метод дозволяє розвивати мислення, робити його більш гнучким, позбавлятися стереотипів, тим самим відбувається перетворення догматичного мислення в критичне. Важливо і те, що через побудову кластерів

виявляється система ключових слів, які можуть бути використані для пошуку інформації в інтернеті, а також для визначення головних напрямів учнівських досліджень, вибору тем для проектних робіт. Школярі сприймають створення кластерів, як творчу роботу, в якій є можливою реалізація власного бачення проблеми, власний підхід, варіативність як засіб самореалізації та самоутвердження.

Саме метод «кластер» застосовують на заняттях літератури для інтерпретації: будь-яких елементів літературного твору (фрагменти, сцени, мотиви, персонажі, символи, тропи тощо, навіть окремі речення та слова), співвіднесені з відповідним контекстом твору або позатекстовою ситуацією; літературного твору як певної цілісності; літературної цілісності вищого порядку, ніж літературний твір, наприклад, творчості письменника, літературної школи, літературного напрямку, літературного періоду.

Вивчаючи тему: «Фольклор, його характерні ознаки. Фольклорні жанри різних народів (прислів'я, приказки, загадки, пісні)» на етапі виклику можна записувати жанри фольклору, які відомі на той час учням, використовуючи «класичний кластер».

Отже, на стадії рефлексії робота з кластерами завершується. Учитель може підсилити цю фазу, пропонуючи школярам продовжити дослідження за темою, виконуючи творче завдання, адже схема може мати як найпростіший графічний вигляд, так і оригінальну форму представлення через певні предмети, образи тощо.

Під час виконання домашнього завдання, учні мають можливість укласти опрацьований матеріал у певну схему, використовуючи цей метод з метою кращого запам'ятовування і представлення домашньої роботи.

Уроки літератури, побудовані на засадах критичного мислення, дозволяють вирішувати завдання сучасного підходу до навчання та виховання учнів, а саме – ставити запитання, направляти увагу школярів у конкретне русло, самостійно робити висновки та знаходити рішення, співпрацювати в колективі. Сучасні учні з цікавістю беруться за такий вид навчальної діяльності як створення кластера, який дає їм матеріал для роздумів, можливість виявляти ініціативу та самостійність, вимагає розумового напруження, винахідливості та творчості. Найголовніше – учні набувають досвіду самостійного здобування знань, що є вкрай необхідним для подальшої самореалізації особистості.

Використання схеми «кластер» дає необмежені можливості для «гри» з інформацією. Вона допомагає дітям легше засвоювати навчальний матеріал, а учителям ефективніше навчати, адже, активна відповідь школярів – це зворотній зв'язок ділового контакту на уроці. Саме цьому і сприяє схема – опора «кластер».

Ефективність логічної схеми полягає в тому, що матеріал на уроці можна повторити приблизно шість разів, а саме під час: 1) створення логічної схеми; 2) зображення її на дошці; 3) перенесення в зошити; 4) виконання вправ з використанням схеми; 5) зіставлення схеми з матеріалом підручника; 6) при підведенні підсумків.

Отже, інтенсифікації й оптимізації освітнього процесу сприяє метод

«кластер», який полегшує процес засвоєння програмованого матеріалу; активізує навчальну діяльність учнів; формує навички аналізу навчальної інформації, творчого підходу до засвоєння навчального матеріалу; допомагає формулювати власну думку, правильно її висловлювати, додавати свою точку зору, аргументувати й дискутувати.

Подальша розробка даної проблеми є перспективною у наукових колах та серед учителів-практиків. Учителям літератури потрібно активно застосовувати цей інноваційний метод на уроках літератури з метою формування всесторонньо розвиненої особистості, що вміє критично мислити, а отже здатна мати і ґрунтовно представляти власну позицію з будь-якого питання.

### Література

1. Богосвятська А. Імідж сучасного уроку світової літератури // Всесвітня література і культура в навчальних закладах України. – 2012. – №1. – С.16-21.
2. Богосвятська А. Методичні прийоми технології розвитку критичного мислення учнів через читання та письмо // Зарубіжна література в школах України. – 2013. – № 10. – С.20-25.
3. Вукіна Н., Дементієвська Н. Критичне мислення: як цього навчати. – Х.: Основа, 2007. – 190 с.
4. Нечволод Л. Сучасний словник іншомовних слів. – Х.: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2007. – 768 с.
5. Мірошніченко Л. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник. – К.: Вища школа, 2007. – 415 с.
6. Пометун О., Пироженко О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. метод посібн./За ред. О. І. Пометун. – К. : Видавництво АСК., 2004. – 192 с.

**Степаненко Н.В.**

вчитель української мови та літератури  
КЗ «Орлівщинський ЗЗСО І-ІІІ ступенів»  
Піщанська сільська рада, Новомосковський район,  
Дніпропетровська область, Україна

## **ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ УЧНЯ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНОГО ФАКТОРУ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ ЛЮДИНИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ**

Одним з центральних завдань сучасної освіти є забезпечення соціальної адаптації учня, пристосування його до реальних умов суспільного життя, до структури суспільних відносин та діяльності. Соціалізація - це розвиток людини протягом всього його життя у взаємодії з навколишнім середовищем, яка передбачає засвоєння і відтворення соціальних норм і культурних цінностей, а також саморозвиток і самореалізацію особистості в тому суспільстві, до якого

вона належить. У сучасному суспільстві, що нестримно розвивається і змінюється, соціалізація відбувається часто стихійно, а розвиток індивідуальності в процесі освоєння соціального досвіду замінюється формуванням особистісних стереотипів. У той же час суспільству потрібна ділова, ініціативна, творча, активна особистість, здатна реалізувати себе в професійній сфері та міжособистісних стосунках.

Новий Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти унормував потребу організації навчання на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів. Саме цей документ трактує компетентність як «набуту у процесі навчання інтегровану здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці». «При цьому особистісно зорієнтований підхід до навчання забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів.

Компетентнісний підхід сприяє формуванню ключових і предметних компетентностей. Діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища».

*Метою базової загальної середньої освіти є розвиток і соціалізація особистості учнів, формування в них національної самосвідомості, культури, світоглядних орієнтирів, навичок практичного використання досвіду, здобутого за допомогою читання, усвідомлення важливості читання як чинника власного становлення й соціалізації, екологічного мислення й поведінки, творчих здібностей, дослідницьких і життєзабезпечувальних навичок, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів.*

Випускник основної школи – це патріот України, який знає її історію; носій української культури, який поважає культуру інших народів; компетентний мовець, що вільно спілкується державною мовою, володіє однією чи кількома іноземними мовами, має бажання і здатність до самоосвіти, виявляє активність і відповідальність у громадському й особистому житті, здатний до підприємливості й ініціативності, має уявлення про світобудову, бережливо ставиться до природи, безпечно й доцільно використовує досягнення науки і техніки, дотримується здорового способу життя.

Завдання предмета «Українська література» – сприяти формуванню ціннісного ставлення до того, що відбувається навколо, розуміти, що події важливо пропускати через себе. У пам'яті лишається те, що має емоційне позначення.

Отже, здатність до співробітництва в групі та команді, мобільність, уміння адаптуватись і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі, планувати, розробляти й реалізовувати соціальні проекти індивідуальних і колективних дій; уміння визначати й реалізовувати мету комунікації в залежності від обставин; підтримувати взаємини; розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях – це основні складники соціальної компетенції учня, які відпрацьовуються на уроках української мови та літератури.



Переді мною постало питання: як навчити дітей розрізняти факт і суб'єктивне бачення, не піддаватися на маніпуляції? Опрацювавши Концепцію нової української школи, для себе визначила, що необхідно використовувати методи критичного мислення під час уроків української мови та літератури.

Критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, бачити проблеми, ставити запитання, висувати гіпотези та оцінювати альтернативи, робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його. Цим мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати, а далі – вдосконалювати їх, тренувати, як наприклад, тренують м'язи спортсмени чи техніку гри – музиканти.

Візьмемо за приклад вивчення твору І.Нечуя – Левицького «Кайдашева сім'я» в 10 класі. Пріоритетним питанням, на мою думку, на такому уроці є актуальність твору в наш час. Адже стосунки свекрухи з невісткою – вічна тема багатьох історій, анекдотів, жартів. Прочитавши твір, учні визначили багато проблем, які потрібно вирішити, аби у майбутньому не сталося такого в їхніх молодих сім'ях. У такому випадку я пропоную їм самим окреслити шляхи вирішення цих проблем, написати поради кожному члену сім'ї Кайдашів. Крім цього, застосовую метод «Чарівний стілець», який допомагає учневі вжитися в образ будь-якого персонажа. Від першої особи учні мають розповісти про себе, своє життя та стосунки в сім'ї Кайдашів. Це наштовхує інших учнів до постановки питань уявному герою. Таким чином, утворюється конструктивний діалог між учнями. Саме він допомагає їм виконати завдання, поставлене перед ними на уроці. Завдяки такій формі роботи учні швидко розуміють, що така повість – це шанс вчитися на чужих помилках і що через сварки руйнується родина – найголовніша цінність у нашому житті. Крім того, десятикласникам було запропоновано інсценізувати уривки з твору. Цей вид роботи допоміг виявити акторські здібності багатьох учнів. Урок і для них, і для мене залишився незабутнім, бо викликав багато позитивних емоцій.

Опрацьовуючи тему «Національна драма. «Театр корифеїв». Іван Карпенко-Карий – талант, подарований Україні» у 8 класі, на початку уроку пропоную учням самостійно сформулювати проблему уроку, виходячи з теми: Чому потрібно знати про «театр корифеїв» та Івана Карпенка-Карого. Прийомом розв'язання творчої проблеми твору є "Мозковий штурм". "Мозкову атаку" проводжу на початку уроку, під час визначення мети та завдань уроку. Такий прийом активізує увагу учнів, спонукає до творчості, сприяє можливості вільно висловлювати свої думки. На етапі евокації (учні мали випереджувальне завдання: поставити питання до матеріалу підручника з теми «Національна драма») учні обирають собі партнера і ставлять йому запитання з виучуваного матеріалу по черзі. Щоб з'ясувати, які асоціації у них пов'язані зі словом «театр», пропоную учням висловитися. Думки їх записую на дошці, не коментую і пропоную встановити зв'язки між словами, які вони називають, а отже, створюю асоціативний куш. Після цього учні опрацьовують матеріал підручника на цю тему і співставляють свої судження з написаним у підручнику. Така робота сприяє

активності учнів на уроці, дає можливість вільно висловитися, розвиває логіку, комунікативні вміння й навички.

Плідною є така форма роботи, як «Інтерв'ю з письменником». Пропоную учням уявити себе кореспондентами будь – якої газети та поставити питання заздалегідь підготовленому учню-«письменнику». Учні залюбки відгукуються на таку форму роботи, адже вона не дає їм нудьгувати, викликає інтерес. На етапі рефлексії пропоную роботу в парі: скласти сенквейн (сенкан – білий вірш) зі словосполученням «театр корифеїв». Наприкінці уроку застосовую методику «Рюкзак». Учні мають записати на невеликому аркуші: що вони візьмуть з цього уроку в майбутнє життя?

Вивчаючи проблему бездуховності людини, засліпленої прагненням до наживи, проблему влади грошей за твором «Сто тисяч» І. Карпенка- Карого, разом з учнями влаштовуємо суд над героєм. Одна група - «Звинувачувачі», друга – «Захисники». По-перше, така форма роботи дала можливість учням подискутувати, виразити свої емоції, своє бачення такої проблеми. По-друге, така методика допомогла учням самостійно скласти інформаційне гроно «Вплив грошей на героїв твору» і зрозуміти, що влада грошей – це деградація, жорстокість, цинізм, деспотизм, обмеженість, егоїстичність тощо. Така стратегія надала можливість мені залучити до активної роботи майже всіх учасників навчального процесу, дозволила застосовувати колективне знання і досвід групи як джерела знання. Застосувавши метод «Мікрофон», дала можливість учням висловитися про те, скільки їм потрібно грошей і для чого. Відповіді учнів мене здивували, адже жоден з них не виявив егоїзму і на перше місце ставив забезпечення гідної старості своїм батькам, а вже потім квартири, авто, коштовності.

У формуванні духовно багатой особистості чільне місце посідають учнівські творчі роботи. Дбаючи про формування особистості учнів, звертаю увагу на те, щоб ця робота розвивала їхні вміння, досвід. Види робіт урізноманітнені: есе, лист до письменника, відгук на прочитаний твір, твір-роздум, зустріч у "театрі поезії".

Ефективним є використання на уроках української літератури "броунівського руху" - прийому, за допомогою якого за короткий проміжок часу учні вивчають великий за об'ємом теоретичний матеріал і повідомляють його зміст однокласникам, іншими словами – "навчаючись сам, навчаю інших". Клас об'єднується в групи. Кожна група отримує картку з текстом. Після прочитання і обговорення змісту тексту члени групи переходять до інших груп і повідомляють їм здобуту інформацію. Процес переходу від групи до групи завершується після того, як кожен учень класу отримав увесь обсяг теоретичного матеріалу, що вивчається. На уроці завжди намагаюся створити такі умови, за яких був би ефективним обмін знаннями, ідеями, способами діяльності між усіма учасниками навчального процесу. Широко практикую індивідуальну, парну, групову роботу, рольові ігри, використовуючи найцікавіші інноваційні технології. Наприклад, метод "Вільне письмо". Підготувати за 2 – 3 хвилини письмову відповідь на запитання: "Сміх... який він буває?" (перед опрацюванням теми «Українська

ментальність, гуманістичні традиції народного побуту й моралі. Ствердження цінностей національної етики засобами комічного»). Ця стратегія допомагає учням зібрати до купи свої думки через записування їх без зупинки. Стиль викладу думки, помилки до уваги не беруться. Суть роботи полягає в тому, щоб допомогти учням зафіксувати свої емоції, не соромлячись їх і не боячись їх висловити.

Вважаю корисним колективно-групове навчання, а саме прийом "Незакінчені речення". Цей прийом часто поєдную із прийомом "Мікрофон". Це надає учням можливість ґрунтовніше формулювати власні висловлювання, порівнювати їх з висловлюваннями інших. Використання такого прийому надає присутнім змогу долати стереотипи, вільніше висловлюватися.

Організація роботи.

Визначивши тему, з якої учні будуть висловлюватися, формулюю "незакінчене речення", пропоную учням, висловлюючись, закінчити його. Кожний наступний учасник обговорення повинен розпочинати свій виступ із запропонованої формули. Учні працюють із відкритими реченнями, наприклад:

- "На сьогоднішньому уроці для мене найбільш важливим відкриттям було ...";
- "Ця інформація дозволяє нам зробити висновок";
- "Це рішення було прийняте тому, що ...";
- "Цей твір нас навчив..." тощо.

*Мета навчання української мови в школі (предметна) — формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатого мовної особистості. Визнання компетентнісного підходу провідним у навчанні передбачає формування не лише предметної, а й ключових компетентностей, зміщення акцентів зі знаннєвого на діяльнісний освітній результат. З огляду на суть зазначеного підходу, знання мають бути інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку, соціалізації учнів, успішного професійного становлення та облаштування особистого життя. Тому зміст навчального матеріалу визначено з огляду на корисність, потрібність його за межами школи.*

Вважаю, що учень на уроці має бути активним, співпрацювати з іншими учнями та вчителем. Він має навчитися вчитися, бо це знадобиться йому впродовж усього життя. Починаючи будь-який урок, я допомагаю учням визначити його мету і завдання шляхом постановки проблемних питань. Мотивуючи навчальну діяльність, користуюся методикою критичного мислення «6W». Наприклад: - Чому потрібно ходити до школи? – Щоб вчитися. – Чому потрібно вчитися? – Щоб бути грамотним. – Чому потрібно бути грамотним? – Щоб багато знати. – Чому потрібно багато знати? – Щоб отримати хорошу роботу. – Чому потрібна хороша робота? – Щоб багато заробляти. (Це відповіді дітей 5 класу). Така технологія дає можливість учням зрозуміти, навіщо вони вивчають ту чи іншу тему, наскільки вона стане потрібною у майбутньому житті. Напевно, кожен учитель чув від учнів: "Навіщо мені потрібно вчити вашу... (назва навчального предмету)?" Тож на власному досвіді знає, що їм у край

важливо усвідомлювати потрібність, персональну значущість того, чого можна навчитись на уроці. Наприклад, в 10 класі, вивчаючи тему «Нормативне і ненормативне мовлення», я створюю 6 питань, які починаються з питання «Чому?». Діти самі приходять до висновку, що потрібно вивчати нормативну лексику і уникати помилок у слововживанні, аби бути грамотною людиною, яка зможе конкурувати на українському ринку праці, скажімо, яка стане успішною в майбутньому житті.

Виробляючи комунікативні здібності в учнів 11 класу, пропоную їм на уроках мовленнєвого розвитку розв'язувати певні життєві ситуації. Наприклад, один з учнів - директор компанії, він пропонує трьом учням - конкурентам переконати його в тому, що саме когось одного із них він має обрати на певну посаду в його компанії. У такому разі учні в імprovізованій формі мають дібрати декілька аргументів і довести свою значущість і корисність на цій посаді. Отже, така форма роботи дає змогу учням вміло використовувати комунікативні вміння і навички, уміння переконувати, що становить фундамент професіоналізму представників багатьох гуманітарних фахів: політика, вчителя, журналіста, юриста, менеджера.

Урок української мови в 6 класі на тему «Відмінювання іменників III та IV відміни» розпочинаю з розминки:

*Встаньте, діти, поміхніться,  
Землі нашій поклоніться,  
За щасливий день вчорашній.  
І до сонця потягніться,  
в різні боки нахиліться,  
Веретеном покрутіться,  
раз присядьте, два присядьте,  
і за парти тихо сядьте.*

Під час вступної частини уроку учні мають опанувати декілька важливих способів пізнавальної діяльності або вдосконалити наявні вміння. Процес активного згадування того, що вони знають з опрацьовуваної теми, змушує їх аналізувати власні знання та уявлення. Це дає змогу визначити рівень цих знань і долучити до них нові.

На етапі активізації емоційної діяльності прошу закінчити одним словом речення:

«Уміти мислити необхідно для того, щоб...(працювати, жити, спілкуватися, вирішувати проблеми тощо). На етапі евокації (виклику) застосовую методику «Мовознавчий диктант» на тему «Іменник як частина мови», щоб актуалізувати знання учнів з вивченої теми. Або, як варіант, можна застосувати стратегію «ЗХД» («Знаю» «Хочу дізнатися» «Дізнався»). Ця таблиця дозволяє учням поступово простежити всі етапи уроку, є певними сходинками до наміченої цілі та завдань.

Основна частина уроку триває до 30 хвилин. За цей час учитель організовує активну діяльність учнів, зокрема спонукає їх досліджувати, осмислювати матеріал, відповідати на раніше поставлені питання, ставити свої і шукати на них

відповіді тощо. Головне завдання учнів – «конструювати» знання і навички, формувати власне ставлення до теми. Для цього вони за допомогою вчителя порівнюють свої очікування з тим, що їм реально пропонують вивчити; ставлять запитання щодо нового навчального матеріалу; експериментують, пробують застосувати новий матеріал на практиці за допомогою наявних у них уявлень, знань, умінь незалежно від того, чи є вони достатніми; аналізують отриманий досвід; переглядають свої очікування й висловлюють нові; виявляють головне, осмислюють теоретичні ідеї, концепції; відстежують хід власних думок; роблять висновки щодо змісту матеріалу; пов'язують зміст уроку з особистим досвідом; відпрацьовують уміння і стратегії мислення.

На етапі осмислення нової теми (Оголошення теми та визначення проблем) пропоную роботу в групах. І група – Змінити за відмінками слова: подорож, верф, область. II група – Змінити за відмінками слова: курча, теля, ведмежа. Порівняти свої відповіді з матеріалом підручника, визначити, які помилки допустили. Але застосовую методичний прийом «Читання з маркуванням» (+ Я це знав(ла), ! Для мене це неочікуване, - Це нове? Я хочу знати більше. Таким чином, учні усвідомлюють ті помилки, яких вони припустилися, відмінюючи іменники III та IV відміни. Вчаться аналізувати прочитане, засвоюючи новий матеріал.

У чому сила такого стилю викладання? Коли учень долучається до сприйняття нової інформації під час читання тексту, перегляду фільму, прослуховування лекції вчителя, він навчається відстежувати своє розуміння нового й не ігнорувати прогалини в ньому. При цьому він записує те, що не зрозумів, аби з'ясувати в майбутньому.

На етапі рефлексії пропоную завершити висловлювання відомого мислителя Дені Дідро: «Коли людина припиняє читати... (вона перестає мислити). Отже, після такого уроку учні зуміють у подальшому читати тексти критично.

Отже, традиційна освіта створювалася на вимогу індустріального суспільства. Вона була спрямована на виконання існуючого в той час соціального замовлення: дати учневі певні знання, уміння й навички. Опанувавши їх, він міг успішно працювати на заводі, будівництві та в інших виробничих сферах. Цього було достатньо вчора, але мало сьогодні. Маємо усвідомити: інформаційне суспільство ставить перед школою кардинально відмінні від традиційних вимоги. «Технології завтрашнього дня потребують не мільйонів поверхнево начитаних людей, готових працювати в унісон на безкінечних монотонних роботах, не людей, котрі виконують накази, не змигнувши оком... а людей, котрі можуть приймати критичні рішення...» (З.Тарутіна). Таким є соціальне замовлення сьогодні, навіть якщо в українських реаліях воно не до кінця осмислене і сприйняте. Вчитель сьогодні повинен думати про завтрашній день, про соціалізацію учня в сучасних умовах.

### Література

1. Мовчан Р. В., Молочко С. Р., Дроздовський Д. І., Коваленко Л. Т., Фасоля А. М., Цимбалюк В. І. Пояснювальна записка до Програми для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів з українською



мовою навчання. Українська література: 10–11 класи. – Рівень стандарту / (Наказ МОН України № 1407 від 23. 10. 2017 р.).

2. Пометун О.І., Сущенко І. Основи критичного мислення: методичний посібник для учителів. – К.: Ліра, 2016 – 156 с.

3. Пометун О.І., Сущенко І. Навчаємо мислити критично: посібник для вчителів. – К.: Ліра, 2016 – 144 с.

4. Пометун О.І. Технології розвитку критичного мислення учнів: викладачам, освітянам, які цікавляться розширенням можливостей сучасної освіти, студентам-майбутнім педагогам, учителям-практикам, шкільним адміністраторам. - адаптований переклад з англ. / Алан Кроуфорд, Е. Венди Саул, Самуел Метьюз, Джеймс Макінстер; за заг. ред. Олени Пометун. – 2006.

5. Сергієнко А.А. Сучасні зміни у змісті та методиці викладання української літератури. Лекція для слухачів очно – дистанційних курсів. 2018.

6. Тарутіна З. Підготовка професіоналів в умовах глобалізації, Інтернету і нової хвилі прогресу в точних науках. Вища освіта України. - 2012.

7. Шевчук О. Роль школи в соціалізації особистості. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. Випуск 52, 2015.

8. Шелехова Г.Т., М.І.Пентилюк, В.І.Новосьолова, Т.Д.Гнаткович, Н.Б.Коржова, А.С.Пономаренко, К.В.Таранік-Ткачук. Пояснювальна записка до Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова: 5–9 класи / (зі змінами, затвердженими наказом МОН № 804 від 07. 06. 2017 р.).

**Пічкур Б.А.**

вчитель географії, заступник директора  
ЗНВК I-III ступенів

*«Школа-гімназія-дитячий садок» ім. В.М.Підгорбунського  
Козятинської районної ради Вінницької області  
с. Сигнал, Вінницька область, Україна*

## ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОКУЛЯРІВ ВІРТУАЛЬНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Багато людей уже неодноразово чули термін «віртуальна реальність», але мало хто дійсно знає про велику кількість можливостей практичного використання цієї технології в різних сферах. Хоча окуляри віртуальної реальності, зазвичай, асоціюють саме з відеоіграми та розвагами, насправді їх застосовують навіть для лікування людей, а також на уроках у школі.

VR - окуляри, або шолом віртуальної реальності, – це тривимірний пристрій, що дозволяє не просто переглядати зображення (відео), а й поринути в події за допомогою 3D - картини (Рис.1).



Рис.1. Загальний вигляд VR- окулярів

*Мета роботи* полягає у дослідженні рівни успішності та специфіку застосування окулярів віртуальної реальності к освітньому процесі.

Завдання цих окулярів – перехитрити мозок таким чином, щоб він сприймав видиме за реальне за допомогою спеціальних технологій. Такі девайси мають вигляд коробки з лінзами або пластикового корпусу, у вигляді екрану з перегородкою. На нього подається зображення, окреме для кожного ока, що і дозволяє насолодитися «перебуванням» у віртуальній реальності [1, 2].



Рис.2.Зображення із середини VR- окулярів

Під час дослідження учень бачить зображення, яке поділене на дві частини, - принцип простих окулярів (Рис.2.). Учневі надано незвіданий світ, у якому він зможе почерпнути багато цікавого та корисного. Для цього потрібно мати хороший Інтернет, відео з YouTube або програму Mozawebта сучасний смартфон, не більше 7 дюймів. Знайти відео на майже будь - яку тематику зараз дуже просто, головне, щоб у пошуку було присутнє значення розширення відео 360°. У програмі Mozaweb також можна помандрувати світом шкільних тем та предметів, але треба брати до уваги, що сервіс діє з 2017 року, так що інформація постійно оновлюється і додається.

Процес отримання нових знань змінюється від простого «вивчення» теми до її «переживання наживо». Йдеться не лише про інтерактивні вправи, для яких не потрібно віртуальної реальності. VR дає змогу «перебувати у місці», знання про яке учні здобувають під час уроку. Іноді легше зрозуміти матеріал, коли його одночасно можна почути й побачити, а не просто прослухати абстрактне пояснення викладача. Так, учнів іноді вивозять на екскурсії для того, щоб продемонструвати у реальному житті ті процеси, про які йшлося у підручниках. За допомогою віртуальної реальності учні змогли би, наприклад, побачити динозаврів, або побувати у Віденській опері, не покидаючи власного класу, або побувати на Гладіаторській арені [3,4].

При використанні віртуальної реальності відбувається задіяння всіх рецепторів організму – зору та слуху. Також розвивається увага, пам'ять. Тому учневі вже не потрібно в уяві малювати картинки з уроку, а насправді -зануритися у цікаві світи наук і, майже, доторкнутися до незвіданих світів, не виходячи навіть із класу, не встаючи з місця. Позитивним моментом є те, що при поясненні нової теми, оцінки в учнів різняться. Загальна якість відтворення матеріалу при поясненні з використанням окулярів віртуальної реальності зростає на 30%. У дослідженні даного експерименту було відібрано двоє учнів, з порівняно однаковим рівнем знань. Одному учневі матеріал на уроці був поданий вербальним способом, а іншому – тим самим способом, але з використанням окулярів віртуальної реальності.

Як наслідок, ми отримали такі *висновки* під час дослідження: при контрольній перевірці знань учень, який використовував окуляри віртуальної

реальності, на 30% показав кращі знання, ніж другий учень. Позитивні особливості використання окулярів віртуальної реальності:

- ефективність навчання;
- бажання дітей навчатися;
- інноваційність;
- якість вивченого матеріалу;
- яскравість та цікавість.

Недоліки:

- через 20-25 хвилин потрібно робити перерву після використання окулярів;
- затратність у придбанні;
- у кожного учня має бути сучасний смартфон.

Виходячи з вищеподаного матеріалу, можна стверджувати, що окуляри віртуальної реальності – справжнє майбутнє новітніх технологій у навчальному процесі, це пристосування до учнів сучасного навчального закладу України (Рис.3.).



Рис.3. Використання VR - окулярів у навчальному процесі

### Література

1. Виртуальная реальность в образовании. [Электронный ресурс]. Доступно: [https://vrgeek.ru/2016/07/21/2467\\_obrazovanie-v-vr](https://vrgeek.ru/2016/07/21/2467_obrazovanie-v-vr). Дата обращения: Июнь, 11, 2017.
2. Центр визуализации и виртуальной реальности для науки и образования. [Электронный ресурс]. Доступно: <http://ve-group.ru/3dvr-resheniya/obrazovanie-inauka>. Дата обращения: Июнь, 11, 2017.
3. Winn W.D. (2003). Learning in Artificial Environments: Embodiment, Embeddedness and Dynamic Adaptation. Technology, Instruction, Cognition and Learning, 1. – С. 87–114.
4. Образование и наука | VEGroup [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vegroup.ru/3dvr-resheniya/obrazovanie-i-nauka/>.

**Петришак Ю.С.**

заступник директора з навчально-виховної роботи  
*«Гімназія- спеціалізована школа I ступеню  
з поглибленим вивченням предметів художнього профілю»  
Голопристанської міської ради Херсонської області, Україна*

## **ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЦІ ПРИ ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ТА УЧНЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ**

Сучасний розвиток Нової української школи передбачає впровадження і нових методів навчання і виховання здобувачів освіти. Педагогічна інноватика має непересічну цінність для педагогічної практики, особливо для налаштованих на творчість педагогів, що навчають нових українських дітей у Новій українській школі.

Здатність до оновлення, відкритість новому (інноваційність) є характерною ознакою нової педагогіки.

Завдяки інтенсивному реформуванню, відповідно до вимог часу, сучасної школи, у процесі формування принципово нової системи загальної освіти, враховуючи недоліки традиційної системи освіти: невміння і небажання дітей вчитися, несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку та освіти, використовуючи інноваційне навчання, яке відкрите майбутньому, сучасна школа має розвивати здібності, необхідні їй учням для самовизначення, можливості приймати обґрунтовані рішення та вміння реалізувати себе у соціумі. Якщо розглядати життя людини, як її індивідуальний проект, то для розв'язання цих завдань необхідна здатність творити, досвід – особистий та розглянутий на прикладі, її поведінкові реакції, знання та уміння або її життєві компетентності.

За академічним тлумачним словником української мови «компетентна – має достатні знання в якій-небудь галузі; з чим-небудь добре обізнана; тямуща, ґрунтується на знанні; кваліфікована, має певні повноваження» [5, с. 125]. Навпаки некомпетентність (існує така думка) може служити критерієм девіантного розвитку людини. Тож, розвиток життєвих компетентностей людини є важливим елементом формування соціально стабільної особистості, передбачає її самовдосконалення, свідоме та рефлексорне виконання соціальної ролі.

Концепція Нової української школи чітко визначає формування життєвих компетентностей учня. Нові освітні стандарти ґрунтуються на «Рекомендаціях Європейського Парламенту та Ради Європи щодо формування ключових компетентностей освіти впродовж життя» (18.12.2006), але не обмежуються ними. Концепція надає визначення поняття «Компетентність» (динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність) [1, с. 10]. Та передбачає виділення 10 ключових компетентностей Нової української школи [1, с. 11].



Важливість всіх ключових компетентностей та їх взаємозв'язок – головний меседж до кожного сучасного вчителя.

Концепцією Нової української школи визначені основні вміння для учнів:

- уміння читати та розуміти прочитане
- уміння висловлювати думку усно і письмово
- критичне мислення
- здатність логічно обґрунтовувати позицію
- виявляти ініціативу
- творити
- уміння розв'язувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення
- уміння конструктивно керувати емоціями
- застосовувати емоційний інтелект
- здатність співпрацювати в команді [1, с. 13].

Якщо проаналізувати компоненти життєвої компетентності, а досліджували «життєву компетентність» І.Г. Єрмаков і Л.М. Несен [2, с. 9 – 11], В.Т. Циба [2, с. 222], Т.І. Єрмаков [2, с. 106], І.Г. Єрмаков і Д.О. Пузіков [3], Н.А. Пустовіт [4] та ін., то найбільше імпонує науково-педагогічне бачення життєвої компетентності, розроблена Л.В. Сохань – мова йде про складне системне поняття, яке не зводиться ні до знань, ні до навичок, ні до якостей. Науковець вбачає у цьому утворенні, передусім, здатність особистості вирішувати проблеми в усіх сферах життєдіяльності, виконувати життєві та соціальні ролі, що ґрунтуються на життєтворчих знаннях, вміннях і навичках, життєвих досягненнях [6, с. 266].

Життєва компетентність, розглянута системою п'яти підсистем, що у свою чергу складено із компонентів та їх складових:

знання: 1) науково-теоретичні (про світ, закони життя, про себе); 2) практичні (життєва мудрість, знання норм поведінки);

уміння і навички: 1) практичне застосування знань; 2) норм поведінки;

життєтворчі здібності: 1) аналітичні; 2) прогностичні; 3) поведінкові;

життєвий досвід: 1) індивідуальний (усвідомлений, неусвідомлений); 2) досвід інших людей (творче використання, наслідування);

життєві досягнення: 1) особисте щастя; 2) соціальний статус; 3) самореалізація [6, с. 167].



Мал. 1 Схематичне представлення системи життєвої компетентності (за Л. В. Сохань).

Представимо дану дефініцію схематично (Мал. 1 )

Провівши опитування серед учнів та вчителів навчального закладу зазначу, що 75% учнів вважають знання найважливішою компетентністю, як для себе, так і для вчителів, 60% опитаних ставлять уміння і навички на 2 місце. Цікаво, що 30% респондентів серед учнів вважають власний життєвий досвід



золотою серединою. Відсоток тих, хто обрав особисте щастя за пріоритет – 25%, головним визнав «соціальний статус» – 40%, можливість самореалізуватись важлива для 35% опитаних.

Квітка життєвої компетентності – саме її має рости кожен сучасний вчитель перш за все у собі. А за його педагогічної майстерності, у симбіозі із родинним вихованням, за сприяння державної політики, щодо формування Нової української школи, такими квітами веснітимуть сучасні українські учні.

*Висновки.* Кожен вчитель Нової української школи має не лише навчити читати, творити, критично мислити та керувати емоціями – це його професійний обов'язок, як педагога, а й допомогти дітям сформувати життєві компетенції, а для цього вони мають бути сформовані у нього самого – його знання мають бути не лише теорією – лише практичне застосування дає знанням життя. Не лише навчати основам норм поведінки, а самому бути прикладом – адже кожна дитина віддзеркалює поведінку дорослих, що її оточують. Вміння аналізувати та прогнозувати, вивчати досвід, вміти вчитися на помилках та визнавати їх. Сучасний вчитель Нової української школи має бути самореалізованим, його професія та статус має високо бути визнаними державою та суспільством, та головне – він має бути щасливим. Бо лише щаслива людина може виховати щасливою дитину.

Якщо порівнювати традиційне та інноваційне навчання, то роль вчителя при використанні інноваційних підходів - перетворення здобувачів освіти в активних суб'єктів процесу навчання. Учні не лише активніше засвоюють, а й мають можливість генерувати знання, отримані із різноманітних джерел. Методи управління процесом навчання від авторитарного та тоталітарного, при традиційній технології навчання, стають демократичними при впровадженні інноваційних технологій навчання. Творчість вчителя стає все більш різноманітною, та й діяльність учнів має творчий характер. Тож результатом навчання при використанні інноваційних технологій стає не лише сукупність знань, а й здатність до їх використовувати у житті – а, отже, розвивати життєві компетентності здобувачів освіти.

Таким чином, найзначущішою особливістю сучасного вчителя Нової української школи має стати співіснування традиційної та інноваційної стратегій організації навчання. Це стимулюватиме новаторські зміни в культурі та соціальному середовищі. Зростає нове покоління особистостей із сформованою «готовністю до динамічних змін у соціумі за рахунок розвитку здібностей до творчості, різноманітних форм мислення, а також здатності до співробітництва з іншими людьми»[7].

### Література

1. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9lWXM/view>
2. Єрмаков І. Г., Пузіков Д. О. Проектне бачення компетентісно спрямованої 12-річної школи. – Запоріжжя: Центріон, 2005. – С. 19.

3. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л.В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
4. Пустовіт Н. А. Життєва компетентність // // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук. України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 285.
5. Словник української мови: в 11 томах. — Том 4, 1973. — Стор. 250.
6. Сохань Л. В. Життєтворчість як мистецтво життя / Л. В. Сохань // Психологія і педагогіка життєтворчості. – Київ, 1996 – С. 156 – 167.
7. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – 2015 р. – С. 304.

**Бобровський М. В., Якубов С. В.**

заступник директора, науковий співробітник

*Лицей «УніверсумШевченківського району міста Києва,*

*Науково -дослідницька лабораторія Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка*

## **ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС**

Розглядаючи сучасні форми організації освітнього процесу, ми, у першу чергу, маємо звернути увагу на змішане навчання, і, зокрема, на одну з найдоступніших його моделей – так зване «перевернуте» або інверсне навчання. Змішане навчання (Blended Learning) - це поєднання дистанційного навчання, здійснюваного засобами ІКТ, з традиційними формами навчання. Досвід проведення педагогічного експерименту у ряді закладів освіти м. Києва підтверджує, що найбільш прийнятною моделлю змішаного навчання, яка нині має шанс до реального впровадження, є саме модель «перевернутого навчання». (Flipped Classroom).

«Перевернуте» навчання засноване на констатації відомих фактів:

- Усі учні вчаться по-різному, але на традиційному уроці учитель представляє навчальний матеріал, орієнтуючись на «середнього» учня. Індивідуальний підхід у такому разі неможливий.
- Значна частина урочного часу відводиться саме на подачу знань учителем і передбачає домашні завдання, часто перевантажені, причому дома учень залишається з навчальними проблемами сам на сам.
- Широка доступність глобального зв'язку створює можливості для доступу до будь-якої інформації та інтерактивного зв'язку із учителем.
- У процесі перевернутого навчання учень засвоює навчальний матеріал до приходу у клас. Причому зміст та напрями вивчення теми учитель визначає самостійно і подає учню на відповідній інтерактивній платформі.

Роль учителя у традиційній побудові навчального процесу – постачальник знань, учитель під час «перевернутого» навчання – це свого роду фасилітатор, тобто професійний тренер-консультант, причому індивідуальний.

В ході «перевернутого» навчання учень отримує знання самостійно, опрацьовує матеріал у власному темпі і готується до виконання завдань. Учитель, у свою чергу, в ході проведення занять за «перевернутою» технологією вже не може просто перевіряти засвоєння знань, тут вже потрібні завдання на застосування отриманих знань, на визначення умінь і компетентностей. Дуже доречні у «перевернутому» навчанні групові форми роботи та проектна діяльність. А головна цінність даної технології – це розвиток самостійності учня, уміння застосовувати отриману інформацію, розвиток аналітичної діяльності, системної роботи.

У ході практичного впровадження перевернутого навчання в освітньому процесі ми зіткнулись з рядом проблем. Основні з них:

- Переважна більшість учнів не привчена до самостійної роботи та персональної відповідальності;
- Робота учителя зі створення інформаційних ресурсів та розробку завдань для уроку забирає дуже багато часу. Ця проблема вирішується переходом від поурочної оплати праці вчителя до погодинної у майбутньому;
- Багато потрібно зробити з розроблення методології змішаного та дистанційного навчання;
- Збільшується час на самостійну роботу учня.

Загалом практика роботи показала, що для впровадження змішаного навчання у формі перевернутого можна використовувати як інтерактивні платформи, так і соціальні мережі. Наприклад, в ліцеї «Універсум» Шевченківського району міста Києва впровадження елементів дистанційного та змішаного навчання відбувалось за використанням декількох інтерактивних платформ:

- корпоративна пошта, створена за підтримки Google;
- інтерактивна платформа Google Classroom;
- інтерактивна платформа sbe.kubg.edu.ua, створена на основі Moodle 3.2;
- соціальна мережа Telegram.

Використання програмних засобів таких, як LMS (система управління навчанням), давно сприймаються як необхідна підтримка освітнього процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Одним з найпопулярніших і, мабуть, найвідоміших, безперечно, є LMS Moodle, який можна використовувати у веб-браузері або через додаток для Android або iOS. Це система з відкритим кодом, яка доступна безкоштовно навіть для комерційних цілей. Moodle пропонує безліч варіантів та інструментів для роботи викладачів, тестування учнів та підтримки онлайн-навчання. Це дуже складна система, яка в деяких випадках може бути занадто складною для користувача. Через свою складність часто потрібно користуватись послугами системного адміністратора. Також корисно (а іноді і необхідно), щоб вчителі пройшли, принаймні, базову підготовку до початку використання системи.

Moodle - не єдина на сьогодні система. Одна з інших LMS, популярність яких зростає з кожним днем, - це Google Classroom. Це відносно нова LMS, яка була випущена у 2014 році. Її переваги включають простий інтерфейс та прості у використанні інструменти для спілкування і подання та оцінки онлайн-завдань. Це хмарний додаток, пропонований Google безкоштовно (як частина Google Apps for Education). Google Classroom є дуже популярною LMS у всьому світі і стає все більш популярною у школах. Позитивом Google Classroom є насамперед простота та доступність. У порівнянні з потужними інструментами, такими як Moodle, Google Classroom безумовно простіший у всіх аспектах. Він не потребує встановлення та налаштування. Навколишнє середовище є мінімалістичним, швидким і легким для розуміння. Позитивним є також інтеграція з іншими службами Google, такими як Google Drive. Завдання можна легко редагувати та коментувати. Google Classroom також доступний як додаток для iOS та Android. Додаток також дуже простий у використанні та має чіткий інтерфейс користувача. Потрібно також згадати про негативи. По-перше, негатив спричинений простотою програми, це може бути сильною чи слабкою стороною, залежить від способу її використання. Функції дуже обмежені, курс не можна структурувати, і в якийсь час цей потік може заплутатися. Немає підсумків і неможливо переглядати профілі учнів (наприклад, переглядати його подані та неподані завдання і бачити його загальний прогрес).

В таблиці поданий порівняльний аналіз навчальних середовищ Moodle і GoogleClassroom

Характеристика	Moodle	GoogleClassroom
Складність	складне	просте
Встановлення	Потребує допомоги системного адміністратора	Можна встановити самостійно за наявності корпоративної пошти
Необхідність навчання для опанування	необхідно пройти навчальний курс	достатньо декількох консультацій
Можливості	широкі можливості зі створення освітніх ресурсів та навчальних курсів, інструментів	звужені можливості
Наявність мобільного додатка	так	так
Можливість встановити класний журнал	так	так
Структурованість навчального матеріалу за темами і курсами	так	ні
Відслідковування індивідуального прогресу учнів	так	ні

Персоналізація навчання учнів, елементи компетентнісного підходу	широкі можливості	відсутні
--	-------------------	----------

Потрібно зазначити, що вибір моделі змішаного навчання для впровадження в освітній процес школи залежить від таких обмежуючих чинників, як рівень професійної підготовки вчителів (у тому числі ІКТ-компетентність, обізнаність з методиками он-лайн навчання та використання навчальних он-лайн платформ, наявність відповідного досвіду), стан технологічної інфраструктури школи, забезпечення можливостей для оплати додаткового робочого часу на розробку та розміщення навчального контенту і перевірку завдань, виконаних учнями он-лайн і т. ін.

Змішане навчання стимулює школярів прийняти більш активну позицію, спонукає до зміни ролі в освітньому процесі. Подібні зміни, на жаль, даються учням нелегко. Зазвичай вони є об'єктами, а не суб'єктами навчання, звикли до пасивної позиції, звикли отримувати знання в готовому вигляді. Адже ефективність їх пізнавальної діяльності традиційно оцінюється за кількістю правильних відповідей на заздалегідь поставлені запитання. Змішана модель покладає велику відповідальність за результати навчання на самих учнів. Акцент робиться на вільну, творчу, самостійно-пізнавальну діяльність, в ході якої учні набувають знання, які не є завченими з підручника. Ці знання вони опановують на підставі власного пережитого досвіду.

### Література

1. Бобровський М. Технологія «перевернутих» уроків та можливості її впровадження у навчальних закладах Києва/Марко Бобровський//Проблеми та перспективи управління сучасною столичною школою: зб. наук. ст. за матер. регіон. наук.-практ. конф., К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – с. 3-6.
2. Бобровський М., Якубов С. Експеримент з дистанційного навчання у школах м. Києва, перехід до змішаного навчання з елементами персоналізації на основі платформи Moodle 3.2/Марко Бобровський, Сергій Якубов//П'ята міжнародна науково-практична конференція «MoodleMootUkraine 2017. Теорія і практика використання системи управління навчанням Moodle»: тези доповідей. - К.: КНУБА, 2017. – с. 8.
3. Якубов С. Інверсне навчання. Нова організація шкільної освіти/Сергій Якубов//Директор школи № 7 (103), липень 2015. – с. 57-65.
4. Якубов С. Персоналізоване навчання в загальноосвітній школі. Основні визначення та шлях до впровадження/Сергій Якубов//Директор школи, № 9 (117), вересень 2016. – с. 59-72.



**Лепча О.В.**

вчитель англійської мови

*Одеська загальноосвітня школа I-III ступенів*

*м. Одеса, Одеська область, Україна*

## **ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

У статті визначено і обґрунтовано дидактичну доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій, як засобу формування комунікативної компетентності учнів в процесі вивчення англійської мови.

Наведені різні інтерактивні форми, методи, прийоми використання інформаційно-комунікаційних технологій, під час яких, у дітей формуються комунікативні навички, позасвідомо, без напруг засвоюється і закріплюється матеріал, підвищується інтерес до вивчення англійської мови.

Ключові слова: комунікативна компетентність, інформаційно - комунікаційні технології.

Як відомо, інформаційні технології настільки поширені в сучасному світі, що інколи ми дуже сором'язливо відчуваємося, коли змушені визнати, що «пробачте в мене немає електронної пошти» і т. п. Однак, завдяки певним обставинам нашого життя, навіть знаючи й використовуючи технології в повсякденному житті й маючи великий інтерес до них стосовно нашої професії, ми не завжди можемо пристосувати їх до нашої роботи внаслідок відсутності безпосереднього доступу. Електронна пошта, мультімедія, Інтернет, комп'ютеризоване викладання мов, телеконференції і таке інше – усе це можна й необхідно застосовувати для формування комунікативної компетентності учнів в процесі вивчення англійської мови.

Виходячи із зазначеного, проблема «Використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування комунікативної компетентності в процесі вивчення англійської мови» завжди залишається актуальною.

Метою статті є розглянути специфіку використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках англійської мови і уточнити їх ефективність щодо підвищення комунікативної компетенції учнів в процесі вивчення англійської мови.

Інтеграція України в європейський та світовий освітній простір зумовлює нове бачення основної мети і змісту навчання іноземних мов. Головна мета навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції [8]. Дослідники вказують насамперед на зміну статусу навчальної дисципліни «іноземна мова» з точки зору її культурологічної функції, оскільки мова – не тільки «джерело комунікативної діяльності, але й засіб пізнання, формування і передачі думки, вираження почуттів, емоційних станів людини, засіб реалізації усіх потреб освіченого народу» [2; 164]. Компетентнісний підхід у навчанні іноземних мов досить новий, але, у разі його успішної реалізації, може стати засобом забезпечення учнів корисними знаннями, необхідними для успішного досягнення цілей

у реальних життєвих умовах. [5;113]. Структура комунікативної компетентності учнів складається з мовленнєвої, мовної, дискурсивної, стратегічної, соціокультурної та соціолінгвістичної компетенцій [7; 275] тощо.

Пріоритетом моєї професійної діяльності є цілісний розвиток особистості учня, його духовних, емоційних, естетичних і творчих задатків, формування не лише інтелектуальних здібностей, але й навичок та умінь користуватися мовою як засобом спілкування, прагнення до самоосвіти і самовдосконалення.

Знаменитий педагог Ян Коменський виступає проти механічного запам'ятовування на користь логічного і вказує: «Грунтовно впроваджується в розум тільки те, що добре зрозуміло і ретельно закріплено пам'яттю», «Необхідно примушувати заучувати тільки те, що добре зрозуміло».[4; 490]. Отже застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу урізноманітнити вправи, мотивувати учня, сприяти кращому закріпленню в пам'яті навчального матеріалу навчати учнів не пасивно, шляхом зубріння і механічних вправ, а усвідомлено, глибоко і ґрунтовно засвоювати знання, формувати вміння і розвивати навички.



Так для формування мовної та мовленнєвої компетенцій у своїй практиці використовую звичні вправи «в мультимедійному виконанні» які набувають нового статусу і значно відрізняються від нудних вправ у традиційній формі.

Починаючи урок або нову тему, часто мотивую пізнавальну діяльність учнів, пропонуючи їм переглянути слайд-шоу, прослухати аудіо запис або відгадати слово. Наприклад у 4 класі, за допомогою завдання на слайді, спонукаю учнів самостійно визначити тему уроку:

**Read the transcription and guess the topic of our today lesson**

Read the transcription and guess the topic of our today lesson

[ 'ʃ ə p i ŋ ]

Для фонетичної та лінгвістичної зарядки я добираю різні вправи, віршики, лічилочки, пов'язані з тематичним матеріалом, ілюструю їх. Так наприклад для закріплення теми “Shopping”, під час мовленнєвої розминки використовую вірш “WhathaveIgotinmybigbag?”. Спочатку учні разом з учителем повторюють вірш

**Read the poem**  
 “What Have I Got in my Big Bag?”

What Have I Got in my Big Bag?  
 A bag of rice and a pack of eggs.  
 Two bottles of water, a carton of juice  
 And a big jar of tomatoes.





Потім учні повторюють вірш самостійно, користуючись лише малюнками.



Пропоную цікаві завдання під час фонетичної та мовленнєвої розминки для учнів 2 класів:

**1. До поданих транскрипцій підберіть відповідні малюнки.**

До поданих транскрипцій підберіть відповідні малюнки

1	2	3	4
a) [mɒnstə]	b) [hæmstə]	c) [fæmɪli]	d) [ræbɪt]

**2. Вірш на відпрацювання звука [ou]. Go, my little pony, go!** Спочатку вчитель читає вірш, учні повторюють. Потім, рядки вірша один за одним зникають. І вкінці діти повинні повторити вірш самостійно.

**Look and read**

Go, my little pony, go!  
 Go, my little pony, go!  
 Go! Go! Go!  
 Go, my little pony, go!  
 Go! Go! Go!  
 Gallop, pony, gallop, go!

**3. З'єднайте картинки зі словами.**

Match pictures with the words.

1.	a. crocodile
2.	b. giraffe
3.	c. mouse
4.	d. snake
5.	e. wolf

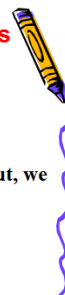
Основна частина уроку також супроводжується відеосюжетами, аудіозаписами, фотодокументами, схемами, презентується у вигляді слайдів.

Так наприклад, для розвитку граматичних навичок і навичок письма використовуємо завдання:

**Make up the sentences**

**Make up the sentences**

- want, I, of eggs, a pack.
- you, Here, are.
- do, What, you, want, today?
- haven't got, We, cheese, any, but, we eggs, have got, some.



Для закріплення лексичних одиниць теми, застосовую такі вправи:

**Допоможи Незнайці скласти слова**



**Whatisit?**

На слайді з'являються частини предметів. Вчитель ставить запитання What is it? Учні відповідають Itisa... Для перевірки слова з'являються цілі предмети.



Мультимедійні технології дозволяють подати учням набагато більше інформації, ніж на традиційному уроці. Завдяки впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій я маю змогу урізноманітнювати форми подання матеріалу та типи навчальних завдань, вправи, тести. Проте, я намагаюся стежити за тим, щоб уроки не були переобтяжені використанням інформаційно-комунікаційних технологій, часто змінюю види і форми діяльності на уроці. Використовую традиційні методики і прийоми навчання: вправи, спілкування з учителем, робота в групах, виконання індивідуальних завдань, дидактичні ігри тощо. Наведу приклади деяких.

**Make up a shopping list. (Work in groups)**

Divide class into three groups. Take the cards and make up a shopping list as faster as you can.

**a jar of tomatoes, a carton of juice, a can of Cola, a pack of butter, a bag of rice, a bar of chocolate, a bottle of oil**

Учні повинні швидко скласти словосполучення. Перемагає команда, яка швидше і правильніше виконає завдання.

**Make up the dialogue and act it out. (Work in the pairs)**

Take the cards and put the phrases in the correct order to make up the dialogue.

Seller and Bill  
 \_\_\_\_ Here you are. Anything else?  
 \_\_\_\_ Well, I also want two lemons.  
 \_\_B\_\_ Hello!  
 \_\_\_\_ I want a pack of tea and a bag of sugar.

_____	Hello, Bill. What do you want today?
_____	Sorry, we haven't got any lemons, but we have some oranges.
_____	No, I don't want any oranges. Thank you Good – bye!
_____	Bye!

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє мені ефективніше впроваджувати такі інтерактивні форми навчання як «Незакінчене речення», «Асоціативний ряд», «Лови помилку», метод проектів.

Залучати учнів до проектної діяльності починаю на ранніх етапах вивчення англійської мови,

оскільки сучасні технології пропонують широкий спектр можливостей для пошуку інформації та оформлення робіт. Учні охоче беруть участь у роботі над різними типами проектів. Це можуть бути творчі проекти (твір, новорічне свято, малюнок, вибір і виконання пісні), дослідницькі (які згодом можуть стати учневою основою для написання наукової роботи), ігрові, (найчастіше реалізуються у формі уроків-подорожей, екскурсій, прогулянок тощо). Захист проектів може відбуватися у формі виставки, конкурсу, презентації виробів, творчих робіт, або у нестандартних формах уроків. Під час проектної-пошукової діяльності вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвиваються пізнавальні навички учнів, формується вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивається критичне мислення, формуються дискурсивна та стратегічна компетенції.

Отже, з презентованого досвіду можна зробити такі **висновки**:

- сучасні інформаційно-комунікаційні технології повністю забезпечують реалізацію принципів дидактики;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє значно розширити можливості навчального процесу;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє формуванню комунікативної, мовної, мовленнєвої, соціокультурної та соціолінгвістичної компетенції;
- у процесі використання інформаційно-комунікаційних технологій традиційні справи набувають нового статусу, підвищують інтерес до навчання, покращують засвоєння знань;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій допомагає активізувати мовний матеріал, збагатити лексичний запас, розвивати всі види мовленнєвої діяльності, краще зрозуміти граматичний матеріал, побачити практичне застосування лексичних одиниць, модельних фраз, граматичних структур, що вивчаються, тощо.

### Література

1. Гевал П. Інформаційні технології в навчальному процесі. // Завуч. – 2002. – № 10. – С. 8.



2. Каракозов С.Д. Информационная культура в контексте общей культуры личности // Педагогическая информатика, 2000. – № 2. – С. 10-11.
3. Коменский Я. А. Великая дидактика. / Ян Амос Коменский. // Педагогическое наследие / сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский – М.: Педагогика, 1988 – 416 с.
4. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения, в 2-х т. / Ян Амос Коменский. // под ред. И. Пискунова и др. – М.: Педагогика, 1982 – т. 1. – 486 с. – т. 2. – 576 с.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: бібліотека з освітньої політики / під ред. О.В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – 112 с.
6. Мілютіна З.Т. Впровадження інтерактивних технологій навчання на уроках іноземної мови. // Управління школою. – 2005. – № 19 – 21. – С. 49-51.

**Пашетнєва О.Л.**

вчитель історії та правознавства

*КЗ «Кам'янсько – Дніпровська районна гімназія «Скіфія»»*

*Кам'янсько – Дніпровської міської ради Запорізької області, Україна*

## **РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Актуальним завданням сучасної школи є пошук оптимальних шляхів виховання особистості, яка вміє мислити, правильно й точно висловлювати думки, коректно спілкуватися, особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях.

За словами відомого англійського письменника Льюїса Керролла, «щоб залишатись на одному місці, треба швидко бігти». Постійне вдосконалення професійних вмінь та навичок, в тому числі і по формуванню критичного мислення, є запорукою ефективної роботи з учнями в школі.

Згідно з реформою загальної середньої освіти, випускник нової української школи – це цілісна всебічно розвинена особистість, здатна до критичного мислення. За експертними оцінками, найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі[1]. Всесвітній економічний форум у Давосі регулярно складає перелік актуальних навичок, необхідних для успішної кар'єри. За останні роки критичне мислення піднялося в рейтингу цих навичок з 4 місця (навички для 2015 року) до 2 місця (навички, які будуть важливими в 2020 році).

Нова українська школа має відігравати важливу роль, допомагаючи молодим людям стати поінформованими, активними, самостійними і творчими особистостями, здатними адаптуватися до стрімких змін у світі.

Формування

такої особистості вимагає нових підходів до навчання. Тому оновлення форм організації освітнього процесу в Новій українській школі визначено одним із пріоритетних напрямів державної політики в розвитку освіти. Важливим завданням Нової української школи є формування в учнів наскрізних умінь, зокрема критичного мислення, що має реалізовуватись у навчанні будь-якого шкільного предмета чи курсу [3].

Видатному американському мислителю Д.Дьюї належить твердження про те, що фундаментальна мета сучасної освіти полягає не у тому, щоб просто надавати інформацію учням, а у тому, щоб розвивати критичний спосіб мислення. Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним, а отже першочерговим є розвиток тих умінь і навичок мислення, що дають змогу адекватно оцінювати нові обставини й формувати стратегію подолання проблем, які можуть виникнути [2]. Таким чином, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних та інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких не передбачувана. У цьому сенсі життєва необхідність критичного мислення для вітчизняної освітньої системи очевидна.

Критичне мислення – це цілеспрямований процес мислення, що надає учню можливість сприймати, аналізувати, систематизувати, оцінювати інформацію, результат діяльності й обирати власну позицію, аргументувати власні думки та вчинки.

З педагогічної точки зору критичне мислення – це комплекс мисленнєвих операцій, що характеризується здатністю людини:

- аналізувати, порівнювати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел;
- бачити проблеми, ставити запитання;
- висувати гіпотези та оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його [6].

Цим мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати. І саме школа є ідеальним середовищем для цього. Завдання педагога – змінити практику своєї роботи, сприяти активному навчанню учнів і розвитку в них активного мислення, адже в ідеалі ми прагнемо, щоб учні не просто запам'ятовували навчальний матеріал, а запитували, досліджували, творили, вирішували.

Наголошуючи на важливості педагогічних інновацій для шкіл України, Пометун О.І. визначає особливості навчального процесу, побудованого на засадах критичного мислення:

- у навчання включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня;
- навчальний процес організований як дослідження учнями певної теми, що виконується шляхом інтерактивної взаємодії між ними;
- результатом навчання є вироблення власних суджень через застосування до інформації певних прийомів мислення;

– викладання передбачає постійне оцінювання результатів із використанням зворотного зв'язку "учні-вчитель" на основі дослідницької активності учнів у класі;

– критичне мислення потребує від учнів достатніх навичок оперування доводами та формулювання умовиводів;

– відповідальність вимагає, щоб учні були вмотивовані до обговорення проблем, а не намагались уникнути їхнього розв'язання [5].

Головним завданням сучасної історичної освіти є розкриття здібностей кожного учня, виховання особистості, готової до життя в високотехнологічному світі. Використання на уроках історії технології критичного мислення формує в учнів не тільки предметні а й соціальні компетентності. Учні на уроках мають навчитися розуміти природу і суть історичних подій, критично сприймати інтерпретації історичного процесу істориками, бути здатними на власне бачення та аргументоване відстоювання своєї позиції.

Критичне мислення формується поступово. Створити певний алгоритм дій по формуванню критичного мислення достатньо важко. Але можна виділити певні умови за яких можна спонукати учнів до критичного мислення. А саме:

– Час. Учні повинні мати достатньо часу для збору інформації, обробки та вибору способу презентації свого вибору.

– Очікування ідей. Учні повинні зрозуміти, що від них очікують, висловлення свої власних думок та ідей і вони можуть бути різними.

– Спілкування. Учні повинні мати можливість для обміну думок.

– Цінування думок інших. Учні повинні зрозуміти що важливо вислухати всі думки, щоб мати можливість остаточно сформулювати власну думку з проблеми.

– Віра в сили учнів.

– Активна позиція. Це стимулює їх до роботи, до прагнення мислити нестандартно, критично, толерантно поводитись під час дискусії.

Критичне мислення сприяє кращому запам'ятовуванню вивченого матеріалу; активізує діяльність учнів на уроці; підвищує пізнавальний інтерес до отриманих нових знань; змінює відношення учнів до уроку; створює атмосферу довіри та співпраці.

Для успіху в майбутньому професійному житті сучасному школяру необхідно отримувати інформацію, критично оцінювати, опановувати та застосовувати її, а також робити аргументовані висновки.

Упровадження технології розвитку критичного мислення на уроках історії дає змогу:

– розвивати творчі здібностей учнів;

– формувати нестандартне, креативне мислення, що вчить учнів розв'язувати складні комплексні завдання, відповідати на проблемні запитання, складати і заповнювати різного типу та складності схеми, таблиці

тощо;

- підвищувати інтерес до вивчення предмету, що, у свою чергу, сприяє створенню позитивної атмосфери співпраці вчителя з учнем;
- виховувати особистість з толерантним відношенням до інших.

Освіта ХХІ століття – це розвиток, виховання відповідальної особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем. Формувати покоління, яке здатне навчатися протягом усього життя, створювати та розвивати цінності громадянського суспільства – ось завдання, що стоять перед учителем сучасної школи [4].

### Література

1. Концепція «Нова Українська школа» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Дьюї Дж. Демократія і освіта / Дьюї Дж.; [пер. з англ. М. Олійник]. – Львів: видавництво Літопис, 2003. – 294 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. 2017. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf> 5.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. [http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats\\_strategia.pdf](http://www.meduniv.lviv.ua/files/info/nats_strategia.pdf)
5. Пометун О.І. Методика розвитку критичного мислення на уроках історії / О.І. Пометун // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2012. - № 1. – С.3-7.
6. Терно С.О. Методика розвитку критичного мислення школярів у процесі навчання теорія історії / С.О. Терно: посібник для вчителя. - Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2012. - 70 с.

**Книш С.М.**

вчитель хімії

*Люботинська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 4  
м. Люботин, Харківська область, Україна*

## **СТВОРЕННЯ МЕНТАЛЬНИХ КАРТ (ІНТЕЛЕКТ-КАРТ) НА УРОКАХ ХІМІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ТА ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ**

Ефективність освітнього процесу при вивченні хімії можна підвищити завдяки застосуванню сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Вони сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхньої самостійності в опануванні знань, формуванню ключових компетентностей, посиленню позитивної мотивації навчання.

Формула Нової української школи – наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Сучасний світ складний. Дитині недостатньо дати лише знання. Ще важливо навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчання та праці (відповідно до Концепції НУШ). Тому я вважаю, що дана тема актуальна в умовах створення сучасного освітнього середовища.

Метою даної роботи є розкриття важливості використання технології створення ментальних карт на уроках хімії. Ментальні карти при вивченні хімії є зручною, ефективною технікою візуалізації мислення та альтернативного запису, їх використання є досить результативним.



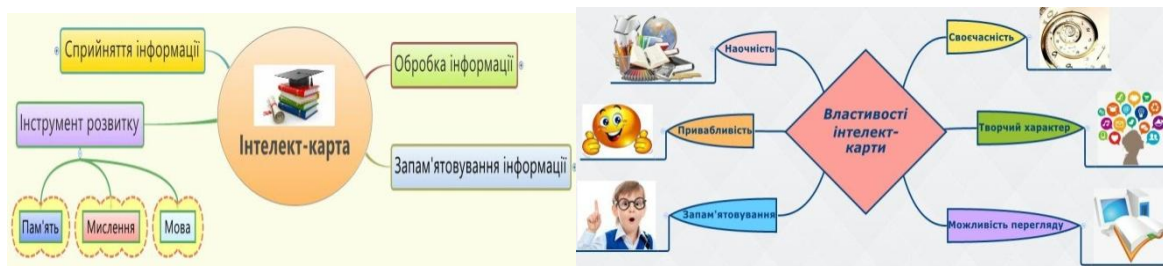
Основні завдання створення ментальних карт:

- покращити процес запам'ятовування навчального матеріалу;
- забезпечити умови для розвитку творчої особистості дитини;
- формувати позитивне ставлення в учнів до процесу навчання та пізнавальної діяльності;
- мотивувати до навчання;
- сприяти медіаграмотності всіх учасників освітнього процесу;
- інтегрувати педагогіку партнерства в освітній процес.



Ментальні карти (інтелект карти, карти розуму, карти пам'яті, Mind Maps) -це унікальна технологія роботи з інформацією, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем.





Ментальні карти - це спосіб запису, альтернатива тексту та схеми; вони активізують сприйняття за допомогою різноманітності: різна товщина ліній, різні кольори гілок, точно вибрані ключові слова при вивченні теми. Техніка ментальних карт допомагає не тільки організувати і упорядкувати інформацію, але і краще сприйняти, зрозуміти та запам'ятати її.



На уроках хімії я використовую ментальні карти для розробки проектів різної складності, створення презентацій, вирішення творчих завдань, тренування творчого мислення, креативності, розвитку творчої уяви та інтелектуальних здібностей учнів.

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів при вивченні у 7-му класі теми: «Вода, склад молекули, поширеність у природі, фізичні властивості», пропоную учням самостійно складати певні частини ментальної карти, які стосуються вивченого теоретичного матеріалу. Така практика розвиває в учнів пам'ять, увагу, викликає зацікавленість. Ментальна карта заохочує вивчення матеріалу таким чином, що пов'язуються усі блоки матеріалу, який вивчається на уроці. Після складання ментальних карт учні коментують свої дії, намагаються за допомогою карти розкрити сутність матеріалу теми (додаток [1](#)).

Під час вивчення теми: «Вода - розчинник» учні складають ментальні карти у парі або групі. Така форма роботи розвиває пізнавальний інтерес до навчання, індивідуальні особливості, пов'язані з розвитком самостійного мислення, інтелектуальної активності, творчого підходу до вирішення завдань (додаток [2](#)).

При вивченні теми: «Значення води і водних розчинів у природі та житті людини» під час створення інтелект - карти в учнів формуються вміння збирати і фіксувати дані, представляти їх наочно, формулювати висновки (математична, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя) (додаток [3](#)).

При створенні інтелект - карти при вивченні теми: «Проблема чистої води» учні розвивають логічне мислення, підвищують якість та інтенсивність навчання,

тренують пам'ять (компетентності у природничих науках і технологіях; екологічна грамотність та здорове життя) (додаток 4).

Застосування таких карт допомагає донести до учнів чітке узагальнене уявлення того матеріалу, який вивчається; закріпити формування нових понять, явищ, подій; дає можливість візуалізувати ключові поняття та узагальнити їх взаємозв'язок.

Даний метод дає можливість підвищити мотивацію, якість знань, конкурентоспроможність учнів; розвивати предметні та ключові компетентності, творчі здібності; активізувати діяльність, вивчати особистість учнів, виявляти причини їх труднощів; коригувати знання.



Ментальні карти привертають увагу учнів до творчого мислення, організації і вирішення проблем. Метод інтелект-карт універсальний (своєрідний лайфхак) для обробки інформації будь-якого типу, прийнятний до застосування в будь-якій сфері життя (додаток 5).

Створення **ментальних карт на уроках хімії** зацікавлює учнів, дозволяє їм краще запам'ятати та засвоїти навчальний матеріал з предмету; самостійно здобувати знання у ході навчальної діяльності; висловлювати власну точку зору щодо певних процесів чи явищ; формує в учнів уміння вчитися впродовж життя.

## Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392).
2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів: хімія 7-9 класи, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804.
3. Концепція «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р.).
4. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. - К.: А.С.К., 2003.-192 с.
5. Попель П., Крикля Л. Підручник з хімії для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: ВЦ Академія, 2015. – 191 с.
6. Кіндрат І. Використання інтелект-карт у плануванні та організації освітнього процесу / І. Кіндрат // Нова пед. думка. – 2012. – № 4. – С. 153-156.
7. Інформаційні джерела інтернетресурсів.

**Трипольська О.О.**

вчитель російської мови та зарубіжної літератури  
Люботинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4  
м.Люботин, Харківська область, Україна

**Вовк О.В.**

вчитель української мови та літератури  
Люботинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4  
м.Люботин, Харківська область, Україна

## СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО МЕДІАСЕРЕДОВИЩА

Отримання інформації в сучасних умовах стає життєво необхідним ресурсом. В умовах величезного потоку інформації і дефіциту навчального часу ведеться активний пошук нових резервів для створення гнучкої і мобільної системи освіти.

Тому тема нашого досвіду «Створення освітнього медіасередовища». Медіа-освіта відкриває великі можливості для розвитку дитини, її інтелектуального і творчого потенціалу, здібностей, самостійного мислення.

Актуальність теми зумовлена тим, що використання медіатехнологій для створення освітнього середовища відкриває унікальні можливості активізації процесів пізнання, також визначається вирішенням одного з головних завдань сучасного закладу освіти – формування всебічно розвиненої особистості, здатної самостійно набувати необхідних знань, уміло застосовувати їх на практиці, працювати з різноманітною інформацією, критично мислити, бути комунікабельним, самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, культурного і морального рівня.

Мета досвіду: показати можливі варіанти створення освітнього медіасередовища.

Практична значущість досвіду – забезпечити реалізацію вимог змісту освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа», а також всебічний розвиток учнів та повноцінне оволодіння всіма компонентами освітньої діяльності.

Вважаємо, що використання новітніх інформаційно-комунікабельних сервісів під час освітнього процесу сприяє підвищенню якості освіти, формуванню умінь, навичок, розкриттю здібностей учнів, підготовці до життя у високо технічному конкурентному світі. Тому постає необхідність впровадження хмарних ресурсів, застосовуючи сервіси Google, відеоканал YouTube, веб-квести, тест-форми, музейний портал тощо. Також під час освітнього процесу рекомендуємо використовувати такі Інтернет-сервіси: Інтернет-сервіс динамічних презентацій Prezi, Інтернет-сервіс Loure, Хмари тегів, Canva – онлайн-конструктор для створення банерів, візиток, ілюстрацій і постерів, Інтернет-сервіс BlendSpace, Timeline JS – стрічка часу, он-лайн сервісу Cross. Особливу перевагу надаємо сервісу LearningApps, який дозволяє легко створювати завдання на основі шаблонів. На сьогоднішній день сервіс пропонує близько 30 різноманітних шаблонів, що цілком достатньо для реалізації безлічі методичних задумів (<https://learningapps.org/>).

Також один із способів візуалізації текстової інформації, який успішно можна використати в освітній роботі, – це «хмара слів». Кольорова хмара зі слів приковує погляд учня і змушує зосередитися на матеріалі (додаток 1).

Останнім часом набуває популярності використання QR-коду в освітньому процесі. Основна перевага QR-коду – легке розпізнавання скануючим непрофесійним обладнанням (за допомогою фотокамери мобільного телефону, планшета або ноутбука з відеокамерою, на яких встановлена програма для зчитування QR). QR-коди дозволяють зробити заняття більш захоплюючими та ефективними. Учні зручно зчитувати цікаву інформацію та оперативно зберігати її в пам'яті мобільних пристроїв (додаток 2).

Особливе місце у створенні освітнього медіасередовища ми відводимо створенню та використанню ментальних карт (інтелект-карт).



Mind Maps – це унікальна технологія роботи з інформацією, спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Техніка ментальних карт допомагає не тільки організувати і упорядкувати інформацію, але і краще сприйняти, зрозуміти, запам'ятати і проасоціювати її.



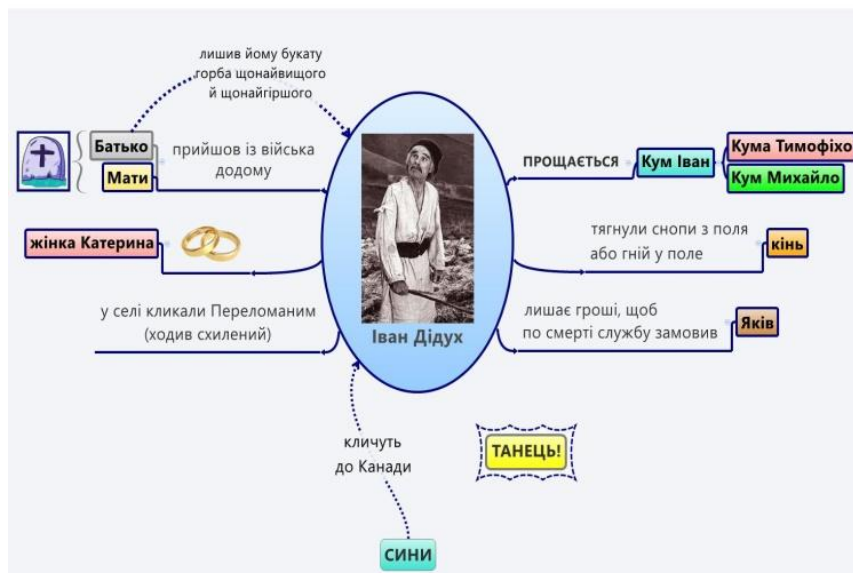
Вважаємо, що даний метод дає можливість підвищувати мотивацію, якість знань, конкурентоспроможність учнів; розвивати предметні та комунікативні компетенції, творчі здібності; активізувати діяльність; вивчати особистість учнів, виявляти причини їх когнітивних труднощів, коригувати знання.

Варто зауважити, що учнів теж треба залучати до створення ментальних карт. Учитель може бути консультантом. Адже учень, який не розумітиме зв'язків між її структурними частинами, не зможе нею скористатися.

Багаторазове повторення гарантує запам'ятовування змісту матеріалу, формує термінологічно-понятійну лексику та навички презентування власної роботи з висловленням оцінок, суджень, аналізу. Використовуючи карти знань на уроках української мови та літератури, можна також поліпшити пам'ять учнів,



вміння формулювати та висловлювати власну думку, використовуючи при цьому весь інтелектуальний потенціал (додаток 3).



Розглянемо, яким чином можна використовувати ментальні карти на уроках української літератури під час вивчення прозових творів. Наприклад, при вивченні у 10 класі новели В.Стефаніка «Камінний хрест» весь мультимедійний супровід уроку можна побудувати у програмі XMind, створивши освітнє медіасередовище. Завдяки можливостям програми на екран можна досить швидко та зручно виводити відео, аудіо, зображення, презентації. Також протягом уроку на основній інтелект-карті відображується тема уроку, портрет автора, ілюстрації, ключові моменти аналізу тексту (додатки 4, 4.1., 4.2., 4.3., 4.4., 4.5).

Останнім часом все більшої популярності серед учнів набувають Інтернет-змагання, що також сприяє формуванню медаграмотності здобувачів освіти. Традиційно такі WEB-олімпіади проводять освітні проекти «На урок», «Всеосвіта». За участь учні отримують яскраві дипломи або сертифікати, мають можливість безкоштовно взяти участь в онлайн-олімпіаді або конкурсі, можливість виконувати завдання з власного комп'ютера або планшета, виконання завдань з різним рівнем складності, зафіксоване місце у рейтингу результатів



загального і шкільного рівня; виконання різнотипних, інтерактивні та цікаві завдань.

Ми вважаємо, що переваги інтерактивних дидактичних матеріалів перед традиційними полягають в їх наочності, доступності, креативності, у використанні різних типів файлів (аудіо, відео, графічні і т. д.), а також різних типів вправ, що сприяє розвитку інтересу, пізнавальної активності, інформаційно-комунікативних компетентностей учнів. Тому освітнє медіасередовище – не тренд, а вимога часу. (додаток 5).

Таким чином, можна стверджувати, що створення освітнього медіасередовища дає позитивні результати в освітньому процесі. Медіатехнології при оптимальному застосуванні та поєднанні здатні значно підсилити ефективність освітнього процесу й отримати гідний результат у вигляді комплексу не знань, вмінь та навичок, а компетентностей, необхідних для життя та подальшого навчання здобувачів освіти.

### Література

1. Кадемія М.Ю., Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі: навч. посіб / М.Ю.Кадемія, І.Ю.Шахіна. — Вінниця, 2011. —220с.
2. Богосвятська А. І. Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок літератури: Методичний посібник. — Львів: Норма, 2015. — 136 с.
3. Найдьонова А.В. Інтелект-карти як інструмент ефективної роботи з інформацією [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b83>

**Бєлікова Ю.Ю.**

учитель української мови та літератури

*КЗ «Степнянська загальноосвітня школа І-ііі ступенів*

*Слобожанської селищної ради»*

*м. Дніпро, Дніпропетровська область, Україна*

### **ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

Українська література в загальному світовому контексті є свідченням високої духовної розвиненості українського народу, невід'ємною складовою його національної культури. Як мистецтво слова вона є носієм конкретного заряду духовної енергії, здатна передавати загальнолюдські й національні цінності від покоління до покоління, культивувати їх у людській душі. Засобами мистецтва слова вона допомагає збагачувати внутрішній світ людини, формувати сильний характер, широкий світогляд, особисту культуру, спрямувати морально-етичний потенціал, розвивати інтелект, творчі здібності, естетичний смак.

Інтелектуально розвинена особистість – ось найголовніше в сучасному світі.

Перед вами інтерактивний посібник з української літератури для використання у 9 класі та при підготовці до ЗНО, що охоплює програмовий матеріал, починаючи зпам'ятки « Слово о полку Ігоревім» і закінчуючи вивченням творчості Марка Вовчка,[додаток 1].

Цей посібник створено в контексті ідей і пропозицій Нової української школи:динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь.

Основне завдання сучасної школи полягає в наданні учням можливості досягнути внутрішній світ літератури. Теоретики стверджують, що сучасне суспільство в умовах швидкого розвитку технологій потребує особистості, здатної до інноваційної діяльності, спроможної досліджувати та розв'язувати проблеми, знаходити альтернативні шляхи розв'язання та перевіряти їх ефективність. Тому інтерактивний посібник допоможе у створенні умов для формування творчого потенціалу учнів, здатності навчатися пізнавати, діяти, жити разом і просто навчитися жити.

Молоде покоління надає перевагу віртуальному середовищу, тому воно є нашим помічником. Посібник естетично оформлений. Матеріал відповідає програмі з української літератури, ураховано інноваційні підходи Нової української школи, ураховано вікові особливості учнів (9-11 класів). Цікава, зрозуміла та стисла форма подання сприятиме соціокультурному та мовленнєвому розвитку учнів, формуванню уміння вчитися самостійно, а найголовніше – систематизувати й унаочнювати інформацію.

Посібник чітко структуровано. Він починається із вступу, у якому висвітлено основні завдання сучасної школи, підкреслено, що головне – це формування не лише предметної (літературної), а й ключових компетентностей. У роботі використано сучасні технології візуалізації навчального контенту, технології дистанційного навчання та різних форм згортання інформації.

У посібнику містяться різні форми роботи: короткий опис життєпису письменників та поетів, буктрейлери, аудіозаписи, відеоматеріали, питання з теорії літератури, картини, віртуальні екскурсії, і все це для зручності в QR – кодах. Стрімкий розвиток інформаційних технологій та масове використання мобільних телефонів, смартфонів, ноутбуків, планшетів дає можливість використання такого універсального носія інформації як QR-код. З приходом «інформаційної ери» QR-код перетворився на корисний інструмент, що можливо використовувати в будь-якій сфері життя. Масове впровадження QR-кодів серед розвинутих країн призвело до широкого використання їх на українському ринку. Будь-який смартфон або планшет легко зможе розшифрувати QR-кодовану інформацію. Для цього потрібно скористатися камерою мобільного пристрою зі встановленою програмою для розпізнання QR-коду. Питання використання QR-кодів у різних галузях присвячені роботи В.Бондаренко, О. Воронкіна, П. Демченко, Т. Дібрової, О. Кислової, В. Куклева, Н. Рашевської, Д. Семенченко, С. Семерікова, І. Цуканової. Зчитування даних, що закодовані за допомогою QR-коду, дозволяє швидко отримувати багато різної інформації. Структура QR-код (від англ. quick response – швидкий відгук) – матричний (двомірний) код,

розроблений і представлений у 1994 році. Хоча термін «QR code» є зареєстрованим товарним знаком японської корпорації «DENSO Corporation», їх використання не обкладається ніякими ліцензійними відрахуваннями, коди описані та опубліковані як стандарти ISO.

Основна перевага QR-коду – легке розпізнавання скануючим непрофесійним обладнанням (за допомогою фотокамери мобільного телефону, планшета або ноутбука з відеокамерою, на яких встановлена програма для зчитування QR). У QR-коді зашифрована інформація набагато більшого обсягу, ніж у звичному штрих-коді.

У середині QR-коду закодовані спеціальні службові символи, що дозволяють визначити зміст зображення. Це можуть бути текст, адреса електронної пошти, гіперпосилання на сайт, номери телефонів, географічні координати, відео на YouTube, посилання на сторінку профілю в соціальних мережах, аудіофайли, online-бібліотеки тощо. Сьогодні QR-коди зустрічаються різних кольорів, але частіше для їх створення використовують білі та чорні квадрати. Головна умова – це чітко виражений контраст між темними та світлими ділянками зображення. Особливою рисою QR-кодів є їх структура – квадрат, хоча сьогодні можна зустріти моделі будь-якої форми. Вбудована в програму-сканер система корекції помилок дозволяє отримати інформацію навіть з QR-коду, що було пошкоджено. Потрібно зазначити, що QR-коди не були ліцензовані, тому кожна людина може не тільки використовувати, а й створювати їх абсолютно безкоштовно. Для створення й просування QR-кодів є безліч сервісів і програм. Існує багато переваг використання QR-кодів:

- має миттєвий доступ до закодованої інформації;
- уміщує великі об'єми інформації в досить невеликому зображенні;
- розміщується на будь-якій поверхні.

На сьогоднішній день в інтернет-просторі є досить широкий вибір онлайн – сервісів для зчитування та генерування QR-кодів. Створюється QR-код через генератор, що представляє собою спеціальну програму. Програма QR Code Studio дозволяє швидко створювати QR-коди. Вони можуть бути збережені в графічному форматі (BMP, GIF, JPG, PNG або TIFF) або скопійовані в буфер обміну. Я пропоную матеріали у посібнику, що збережені у форматі PDF. Тому, маючи все під рукою, і вчитель, і учень можуть переглянути відеофільм, буктрейлер, віртуальну екскурсію, прослухати аудіозапис творів. Учитель сам може вибрати, коли і як скористатися даним матеріалом, спланувати роботу на будь-якому етапі заняття та використати під час вибору типу уроку.

Афоризми, цитати, характеристики головних героїв подані в хмарах тегів. Хмаратегів — це візуальне подання списку категорій (або тегів, також званих мітками, ярликами, ключовими словами). Ключові слова найчастіше являють собою окремі слова, і важливість кожного слова позначається розміром шрифту або кольором. Цей прийом зручний для швидкого сприйняття і запам'ятовування матеріалу. Форми оформлення можуть бути різноманітними: яблуко, кулак, молот, жінка, сова, серце, хмарка.

Кожен розділ має свій підсумковий онлайн - тест, створений за допомогою Googleформ, бо важливим етапом на уроці є оцінювання роботи дитини, воно є одним із методів стимулювання учнів. Також у посібнику є два чисті аркушики, які вчитель може використати на свій розсуд, мої діти раді працювати, створюючи меми, квести, і схематично їх показують, можна написати есе, створити ребуси, сенкани. Усі ці прийоми можна використати і в класі, і для самостійного опрацювання.

### Література

1. Авраменко О.М., Блажко М.Б. Українська мова та література. Довідник. Завдання в тестовій формі.- К.: «Грамота», 2016.
2. Авраменко О.М., Блажко М.Б. Українська мова та література. I частина. Довідник. Завдання в тестовій формі. –К.: «Грамота», 2019.
3. Бондаренко Ю.І. Вивчення образів-персонажів літературного твору в школі; теорія і практикум.- Ніжин: Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя, 2015.
4. Вишницька Юлія. Аналіз та інтерпретація художнього тексту. – К.: Київський університет ім. Бориса Грінченка, 2019.
5. Дорошенко О.П. Нестандартність при вивченні української мови та літератури в середній школі // Українська мова та література в школі. – 1990. - № 3. – С. 10.
6. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. – К.: - 2004. – С. 75-77.
7. Ілоченко Н.Р. Мислення учнів школи майбутнього // Постметодика. – 1996. - № 2. – С. 22-25.
8. Паламарчук В.Ф. Інноваційні процеси в педагогіці. – К. :- 1994.
9. Попова О.В. Інновації в сучасній педагогічній теорії та практиці // Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць. – Харків: ХДПУ. - 1999.
10. Селевко Г.К. Енциклопедія освітніх технологій: В. 2.т. Т. 1. – 2006. – 816 с.
11. Українська література. 5 -9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Освіта. - 2013, зі змінами.
12. Вікіцитати. – Режим доступу: [https:// www.uk.wikiquote.org](https://www.uk.wikiquote.org)
13. Українська література. Електронна бібліотека – все для вивчення Укр. Літ. –[https// www.ukrclassic.com.ua](https://www.ukrclassic.com.ua)
14. УкрЛіб. Бібліотека української літератури. – Режим доступу: [https// www.ukrlib.com.ua](https://www.ukrlib.com.ua)

## СЕКЦІЯ 3 ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

**Михайленко О.С.**

вчитель початкових класів, сурдопедагог  
КЗО «Багатопрофільний навчально-реабілітаційний ресурсно-методичний  
центр корекційної роботи та інклюзивного навчання» ДОР  
м. Дніпро, Дніпропетровська область, Україна

### ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (ПОРУШЕННЯ СЛУХУ) МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ ІЗ ДОСВІДУ РОБОТИ

*Актуальність.* Одним із пріоритетних завдань Нової української школи є формування інклюзивного освітнього середовища.

*Метою роботи* є опис психолого-педагогічного супроводу учнів з порушеннями слуху та надання певних рекомендацій вчителям початкових класів щодо особливостей навчання, виховання та корекції учнів з порушеннями слуху в умовах загальноосвітньої школи. Розробкою цього питання займалися І. Єременко, Л.Вавіна, Г.Мерсіянова, Н.Ф. Засенко, Колупаєва А.А., Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. та інші [3].

Психолого-педагогічний супровід дитини з особливими освітніми потребами в закладі освіти з інклюзивним навчанням – це взаємоузгоджена комплексна діяльність команди фахівців та батьків дитини, спрямована на створення необхідних умов, що сприяють розвитку особистості дитини, засвоєнню нею знань, умінь і навичок, успішній адаптації, реабілітації, її самореалізації та інтеграції в соціум [2]. Склад команди, мета, завдання, принципи діяльності та організації роботи кожного учасника регламентуються "Примірним положенням про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти" [2]. Відповідно до висновку ІРЦ, індивідуальної програми реабілітації дитини з інвалідністю (за наявності), Команда супроводу складає індивідуальну програму розвитку дитини з ООП впродовж 2-х тижнів з моменту початку освітнього процесу. ІПР погоджується батьками та затверджується керівником закладу освіти [1-5].

В індивідуальній карті супроводу зазначаються: рік народження, домашня адреса, телефон батьків, дата початку здійснення супроводу (зарахування дитини в школу), закінчення здійснення супроводу, відомості про інвалідність, діагноз, витяг з протоколу ШПМПК. Індивідуальна соціально-педагогічна та медико-психологічна карта супроводу учня з ООП має такі розділи-блоки: протоколи діагностичних засідань, стан здоров'я, реабілітаційні заходи, блок психолога, блоки сурдопедагога (логопеда чи корекційного педагога за вимогою), класного



керівника, вихователя групи продовженого дня, соціального педагога, батьківський блок та рекомендації спеціалістів.

Вчитель знайомиться з історією життя дитини і, на основі вище зазначеного, ми заводимо на кожного учня щоденник педагогічних спостережень, в який вносимо короткі відомості про дитину, діагноз, анамнез та записуємо свої спостереження за кожним учнем, його досягнення, успіхи, порушення поведінки, реакцію на ті чи інші події. Для покращення розвитку слухового сприймання учня з порушенням слуху, не залежно від супутніх діагнозів, ми рекомендуємо батькам вести "слуховий щоденник", в якому батьки вдома повинні відмічати новий звук, який почула дитина і реакцію на нього.

Батьки – важлива частина команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Нами було проведено анкетування і визначено рівні батьківської компетентності батьків учнів нашого реабілітаційного центру, відповідно до розроблених вченими п'яти рівнів батьківської компетентності: дуже низька (батьки не вміють правильно формулювати проблеми та не бачать шляхів вирішення), низька (батьки вміють визначати проблеми, але не вміють їх аналізувати, моделювати шляхи вирішення), середня (батьки вміють визначати проблеми, знаходять шляхи вирішення, але це займає дуже багато часу та ресурсів, тому такі батьки важко реагують на зміни та бояться майбутнього), висока (батьки швидко вирішують будь-яку проблему), найвища (батьки отримують відповідну освіту та починають професійно займатися питаннями реабілітації або допомагають іншим батькам на громадських засадах).

Отже, в анкетуванні взяло участь 180 сімей здобувачів освіти нашого навчального закладу. Батьки відповідали на 33 питання, які мали на меті визначити виконання батьками Закону "Про освіту" [1], знання особливостей психологічного розвитку молодших школярів, а саме когнітивної, емоційно-вольової, соціально-комунікативної сфер, визначення взаємозв'язку батьків з педагогами закладу. Також ми мали на меті визначити труднощі в спілкуванні та при виконанні домашнього завдання, виявити зацікавленості дітей в позаурочний час та надати відповіді на запитання, які цікавлять батьків здобувачів освіти багатопрофільного навчально-реабілітаційного центру.

Наш експеримент показав, що більшість батьків мають середній та високий рівні компетентності 37% та 38% відповідно.

Також в ході експерименту було виявлено, що лише у 29% батьків не виникає труднощів у процесі виховання, а решта стикається з наступними:

- Діти не звертають уваги на вимоги 17%;
- не вистачає часу на спілкування з дітьми 24%;
- не мають достовірної інформації про особливості спілкування з дітьми 29%;
- розбіжність думок щодо виховання 9%;
- діти не розуміють вимог 2%;
- відсутність єдності вимог з учителями 1% тощо.

Відповідно до результатів нашого дослідження переконані, що потрібно використовувати різні форми роботи з батьками: батьківські конференції,

батьківські дні, дні відкритих дверей, ввести щоденники взаємозв'язку, всеобуч, консультації і семінари для поліпшення роботи як з батьками так і з фахівцями з команди психолого-педагогічного супроводу.

*Рекомендації вчителям, які навчають дітей з порушеннями слуху*

1. Знання вчителем рівнів зниження слухової чутливості кожного з вух дитини (для того щоб знаходитися з боку вуха з меншою втратою слуху). Потрібно вміти налаштувати слуховий апарат або звуковий процесор КІ, мати елементарні знання щодо принципів роботи звукопідсилюючої апаратури, та вміти допомогти учневі.

2. Взаємне розташування вчителя й дитини має бути таким, щоб учень бачив губи педагога. Розмовляючи з дитиною, що не чує, або має обмежений слух, дивіться їй прямо у вічі і говоріть чітко. Деякі діти читають по губах. Намагайтесь стояти так, щоб Вас та Ваші уста було добре видно та щоб Вам нічого не заважало. Використовуйте чіткі, коротенькі речення.

3. Творчі завдання слід подавати у письмовій формі.

4. Перевіряти розуміння учнем значення слів, фраз.

5. Граматичні недоліки мови (неправильна побудова речень, неправильне узгодження всередині речень) ведуть до обмеження розуміння усного мовлення та тексту, який дитина читає.

6. Використовуйте якомога більше унаочнень (демонстраційний матеріал, презентації тощо).

Найважливіші корекційні вміння учителя, в класі якого є діти з особливостями психофізичного розвитку: провести педагогічну діагностику разом з дефектологом і психологом; спрогнозувати шляхи подальшого розвитку дитини з урахуванням наявного дефекту; попередити виникнення порушень розвитку вторинних відхилень; визначити загальні і конкретні завдання корекційного навчання і виховання; планувати окремі види корекційної роботи; враховувати в навчально-виховному процесі характерні для дітей з особливостями психофізичного розвитку можливості і фактори компенсації, використовувати їх в корекційній діяльності; відбирати і застосовувати необхідні для вирішення корекційних завдань методи, прийоми і засоби навчання, виховання, діагностики, корекції, компенсації; створювати корекційні умови виховання, навчання, розвитку і соціальної адаптації дітей з особливостями психофізичного розвитку для засвоєння ними інтелектуального і морального досвіду в поєднанні з засвоєнням мови і мовлення; формувати позитивну мотивацію участі в корекційній роботі у дітей з особливостями розвитку і виховувати в них оптимізм, бачення життєвої перспективи, відчуття успіху; визначати результативність корекційної роботи на всіх етапах педагогічної діяльності; свідомо і критично управляти своєю корекційною діяльністю; працювати в тісному контакті з фахівцями: дефектологом, психологом, логопедом, медичними працівниками, а також з батьками [1-5].

*Корекційно-розвивальна робота з дітьми з порушеннями слуху спрямована на:*

- розвиток слухового сприймання, мовлення, пізнавальної діяльності, психофізичний, соціально-комунікативний розвиток дітей з особливими потребами, формування в них навичок просторового, соціально-побутового орієнтування тощо;

- розвиток навичок саморегуляції та саморозвитку дітей шляхом взаємодії з навколишнім природним середовищем з урахуванням наявних знань, умінь і навичок комунікативної діяльності і творчості;

- формування компенсаційних способів діяльності як важливої умови підготовки дітей з особливими освітніми потребами до навчання у загальноосвітній школі;

- створення умов для соціальної реабілітації та інтеграції дітей з особливими освітніми потребами, розвиток їх самостійності та життєво важливих компетенцій».

*Корекційний компонент інклюзивної освіти має забезпечуватись кількома шляхами:* реалізація корекційних цілей у процесі навчання і виховання дітей (на уроках, під час виконання домашньої навчальної роботи, на виховних заходах); проведення корекційно-розвиткових занять спеціалістами; виконання батьками вимог і рекомендацій фахівців щодо корекційного впливу на дитину.

При плануванні роботи з дітьми з ООП необхідно пам'ятати, що разом зі специфічними труднощами розвитку для всіх категорій дітей з особливостями психофізичного розвитку властиві такі проблеми: соціальна дезадаптованість дитини; уповільнене й обмежене сприймання; недоліки розвитку моторики; вади мовленнєвого розвитку; недоліки розвитку розумової діяльності; недостатня, у порівнянні зі звичайними дітьми, пізнавальна активність; прогалини у знаннях та уявленнях про навколишній світ, міжособистісні стосунки; недоліки у розвитку особистості (невпевненість у собі, залежність від оточуючих, низька комунікабельність, егоїзм, песимізм, занижена або завищена самооцінка, невміння керувати власною поведінкою).

Вище означені недоліки можуть проявлятися у дітей неоднаковою мірою, у різних комбінаціях і вимагають внесення певних коректив у навчально-виховний процес та режим дня, що обов'язково відображається у індивідуальній програмі розвитку.

Крім додаткових корекційно-розвиткових занять, корекційну спрямованість повинно мати і саме навчання тому, плануючи уроки, розробляючи їх конспекти, вчитель чітко визначає корекційну мету кожного уроку для учнів, обумовлюючи її дидактичними завданнями уроку, характером навчального матеріалу, типологічними та індивідуальними особливостями учнів в інклюзивному класі. Окремий конспект уроку для інклюзованого учня не складається. Учитель складає загальний конспект уроку плануючи, у які види навчальної діяльності він залучатиме дитину разом з іншими, а на яких етапах уроку учень виконуватиме індивідуальні завдання, завдання менші за обсягом чи складністю. Для їх відображення учитель може відвести горизонтальну лінію у загальному конспекті, наприклад, (з конспекту уроку з української мови для 6-го класу на тему: «Числівник»):

Для всього класу	Для учня з ООП
Подані на дошці числа записати словами. Пояснити правопис. 15, 16, 50, 60, 70, 80, 500, 700	Завдання: на місці крапок (де треба) поставити м'який знак. П'ятн...надцять, шістнадцят..., п'ят...сот, шіст...десять, сімдесят..., вісімдесят..., п'ят...сот, сімсот... .

У планах - конспектах уроку, вчитель інтегрує навчальний матеріал загальноосвітніх і спеціальних програм так, щоб на одному уроці діти з різним станом психофізичного і інтелектуального розвитку вивчали близьку за змістом тему, але на тому рівні засвоєння, який доступний для кожного учня. Для пояснення складних тем, учням розробляються картки інструкції з описом покрокових дій. Така побудова навчальних занять створює умови, при яких всі учні класу залучаються до загальнокласної роботи[1-5].

Специфіка педагогічного процесу для учнів з порушеннями психофізичного розвитку полягає також у використанні спеціальних засобів корекції з урахуванням конкретної категорії порушення: адаптація змісту освіти до пізнавальних можливостей учнів, наочність навчання, уповільненість процесу навчання, повторюваність у навчанні та вихованні, включення учня в діяльність, спрямовану на подолання труднощів і перешкод, позитивні емоції педагога як засіб стимулювання дітей до діяльності й спілкування, стимулююча функція педагогічної оцінки.

*Висновки.* Отже, необхідність створення команди супроводу дитини з ООП, залучення до роботи не лише фахівців, а й батьків через використання нових форм роботи: батьківських конференцій, всеобучів, консультацій (групових та індивідуальних), створення зошитів взаємозв'язку між всіма учасниками педагогічного процесу, дотримання спеціальних правил у роботі з учнями з порушеннями слуху є основними умовами для успішного навчання, виховання та реабілітації даної категорії дітей.

### Література

1. Закон України «Про освіту».– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psihologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
3. Колупаєва А.А., Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. – К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. – 192 с. (Серія «Інклюзивна освіта»).

4. Інклюзивне навчання: вибір батьків / А.А. Колупаєва, Л.М. Наконечна, — Харків: Вид-во «Ранок», ВГ «Кенгуру», 2018. — 56 с. — (Інклюзивне навчання за нозологіями).

5. Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах / За заг. ред. Колупаєвої А.А. — К.:ТОВ ВПЦ «Літопис-XX» — 2010. — (Серія «Інклюзивна освіта»).

**Обушко І.І.**

практичний психолог

*Шевченківського ліцею Шевченківської районної ради  
с. Шевченкове, Харківська область, Україна*

### **ТРЕНІНГ ДЛЯ 5-Х КЛАСІВ «ЦІННІСТЬ І НЕПОВТОРНІСТЬ ЖИТТЯ»**

Вступ дитини в підлітковий період характеризується якісним поштовхом в розвитку самосвідомості. У підлітка формується позиція дорослої людини. Він починає входити в нові стосунки з оточуючим світом дорослих, зі світом їх цінностей, мотивів поведінки та діяльності. Молодші підлітки часто не вміють управляти своєю поведінкою і при цьому їх основна турбота – це турбота про власну самостійність.

Саме в цей період, переходу від молодшого шкільного віку до підліткового, доцільно проводити даний тренінг. Щоб допомогти у знаходженні своїх життєвих критеріїв та цінностей, у формуванні відповідального, а не деструктивного, шляху становлення особистості. Адже саме в цей момент дитина починає створювати себе, спонукати себе до розвитку згідно з певними зразками та конкретно значущими завданнями та намірами, які пов'язані з потребою сьогодення та майбутнього.

Оскільки груповий психологічний тренінг є сукупністю активних методик практичної психології, то він є найбільш ефективним у роботі з дітьми. Спільна діяльність у групі на основі співпраці – важливий фактор психологічного розвитку учасника, що сприяє прогресії міжособистісних стосунків. Засвоєння нової предметності (взаємний обмін способами дій) забезпечує людині успішність в індивідуальній діяльності. Використання рольових ігор дозволяє реалізувати не лише принцип активності учасників занять, а й принцип дослідницької, творчої позиції і об'єктивізації поведінки. Зображення ж ролі в грі, дає можливість гравцям краще усвідомити як інструментальний зміст соціальної ролі, так і відповідні їй норми поведінки, яких слід дотримуватися в реальній діяльності.

Тренінгові заняття дозволяють виявити індивідуальні творчі можливості, розвиток умінь «входити в становище інших», розуміння позиції та відчуття себе та інших, створює умови для кращого осмислення свого місця у Всесвіті, суспільстві, сім'ї.

*Мета тренінгу*



Закріпити та поглибити знання учнів про здоров'я; формувати мотивацію до здорового способу життя та виховувати культуру здоров'я як складову загальної культури людини.

Кількість тренінгових занять - 5.

Тема 1. «Моє здоров'я»

Оснащення: плакати «Правила роботи групи», «Чаша знань», для мозкового штурму; для роботи в групах: маркери, липкий папір, клей, ножиці, фломастери, кольоровий папір та картон, скоч.

### 1.1 Знайомство

*Ми зібralися, щоб краще пізнати себе, своїх однокласників та визначити життєві позиції. В цьому нам допоможуть вправи. Тема нашого заняття «Моє здоров'я» - це значить, що сьогодні ми будемо говорити про здоров'я. А мета – опрацювати інформацію щодо здоров'я та визначити чим є здоров'я для кожного з нас.*

Мета: розвивати в дітей уміння стислої самопрезентації та позитивної оцінки себе.

Усі учасники сідають у коло, кожен по черзі називає своє ім'я та говорить фразу, що починається зі слів: «Я вмю добре...». У вправі беруть участь всі учасники.

### 1.2 Інформаційне повідомлення «Важливі речі нашого життя»

*Дорогі друзі! Ви – молоді, сповнені енергії та цікавості до всього, що існує в житті! Ви маєте безліч бажань та мрій! А як їх здійснити, як діяти, що обрати, як себе проявити та як себе реалізувати – це все ви вирішуєте самі кожного дня, кожної хвилини. Так, саме ви, і ніхто окрім вас. Саме ви відповідальні за своє життя, за те, що в ньому відбувається. Все залежить від вас! Все в ваших руках!*

*В житті існують речі, які люди цінують понад усе, називаючи їх безцінними, бо не можна їх придбати ні за які гроші. Давайте з'ясуємо, що ж це за речі?*

Тренер вислуховує відповіді учасників і записує їх на плакаті. Треба звернути увагу на «здоров'я» та «знання», якщо не прозвучать, необхідно підштовхнути учасників саме до цих цінностей.

Тренер звертає увагу, що на заняттях діти отримуватимуть знання про здоров'я, здоровий спосіб життя та збереження свого здоров'я впродовж років.

### 1.3 Правила роботи групи

*Людина – найбільша цінність на Землі. Щоб усім добре жилося, необхідно жити разом. Для цього необхідно набути різноманітних життєвих навичок.*

*Ти самостійно вирішуватимеш різні проблеми. З кожним днем ставатимеш мудрішим. А щоб існувати у суспільстві, тобі доведеться дослухатися не лише до себе, а й до інших людей, які поряд.*

*Як ви вважаєте навіщо правила в нашому житті? Які ви знаєте правила?*

Після обговорення запитань, тренер пропонує прийняти правила роботи групи. Правила обговорюються і погоджуються всіма учасниками. Записуються на плакаті і залишаються на видному місці на всі заняття. А якщо учасники виявляють бажання можна придумати назву групи.

#### 1.4 Очікування учасників. Вправа «Чаша знань»

Мета: визначити очікування учасників, дати учасникам можливість осмислення себе частиною тренінгу.

Учасники отримують аркуші липкого паперу. На яких записують те, що вони чекають від заняття. Потім кожен зачитує свій напис і прикріплює на підготовлений плакат із зображенням «чашки». В кінці заняття, якщо очікування здійсняться, то «чашка знань» заповниться.

#### 1.5 Мозковий штурм «Що таке здоров'я»

Мета: ввести учасників тренінгу в тему; активізувати їхнє особисте розуміння того, що таке здоров'я; подати визначення здоров'я.

Тренер: *«Ми обговорили найважливіші речі в житті для кожного з нас. І назвали здоров'я серед цих речей. А що ж таке здоров'я?»*

Тренер записує всі асоціації та визначення учасників. А потім пропонує поняття здоров'я Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я: Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не відсутність хвороби або фізичних вад.

#### 1.6 Вправа «Модель здоров'я»

Мета: активізувати відчуття важливості здоров'я, розуміння складності його досягнення й збереження та необхідності дбайливого і відповідального ставлення до нього.

Кожен учасник отримує завдання розробити особисту модель здоров'я, виходячи з власного бачення цієї проблеми та власного відношення до неї.

Допоміжні запитання:

- Що таке здоров'я особисто для вас?
- З чого складається здоров'я людини?
- Без чого не можна уявити здорову людину?

Використовуючи кольоровий папір, картон, фломастери, клей та ножиці учасники протягом 10-15 хвилин роблять моделі, а потім кожен презентує свою роботу. Після презентації прикріплюються моделі на видному місці, щоб кожен міг переглянути їх ще раз.

#### 1.7 Підведення підсумків.

Тренер пропонує відповісти на питання:

- Які знання ви отримали?
- Що ж таке поняття здоров'я?
- Яка мета даного заняття?

#### 1.8 Очікування

Тренер: *«Чи справдилися ваші очікування? Якщо так, то прикріпіть ваші стікери відповідно, і нехай «чашка знань» заповниться.»*

#### 1.9 Гра - розминка «Вияви увагу до іншого» та гра «Струм»

Мета: вчити робити і приймати знаки уваги, створити добрий настрій, допомога у період адаптації до нових умов.

Вправа «Вияви увагу до іншого»

Діти стають у коло, по черзі говорять щось позитивне своєму сусідові. Знаками уваги можна відзначити особисті якості чи роботу на занятті.

Вправа «Струм»

Діти по черзі передають потиски руки - «струм», один одному.

*Висновки.*

Даний тренінг:

- покаже учням переваги здорового способу життя;
- сприятиме підвищенню мотивації учнів до здорового способу життя;
- спонукатиме хлопців та дівчат до активного способу життя, пропаганді здорового способу життя.

### Література

1. Методика освіти «рівний-рівному»: Навч.-метод. посіб. / Н.О.Лещук, Ж.В.Савич, Н.В.Заверико, Н.В.Зимівець, В.М.Оржеховська, О.І.Пилипенко, Л.І.Андрушак. – К.: Наш час, 2007. – 104 с.
2. Твоє життя – твій вибір: Навч.-метод. посіб. / З.А.Сивогракова, Н.О.Лещук, Н.В.Зимівець, Т.П.Авельцева, І.Г.Сомова. – К.: Наш час, 2006 – 167с
3. Формування навичок здорового способу життя в дітей і підлітків / Н.Ю.Максимова, А.Й.Капська, О.Г.Карпенко, Н.Л.Луцянова, Н.Б.Підлісна, О.П.Коструб, О.В.Вінда, І.Г.Сомова, М.М.Галябарник, І.І.Цушко. – К.: Ніка-Центр, 2001. -264 с.

**Поплавська Н. В.**

практичний психолог

*Пісківська гуманітарна гімназія*

*селище Пісківка, Бородянський район, Київська область, Україна*

## ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ В ШКОЛІ

Найбільших успіхів у будь-якій сфері діяльності досягають держави, які мають високий інтелектуальний та творчий потенціал нації. Відомо також, що майбутнє людської цивілізації залежить від реалізації обдарованості людей. Саме тому одним з основних завдань системи національної освіти є формування творчо активної, всебічно розвиненої особистості.

У Доктрині національної освіти, що визначає стратегію й основні напрямки розвитку освіти України в ХХІ столітті, записано: «Система освіти має забезпечувати підтримку обдарованих дітей і молоді, розвиток у них творчих здібностей, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості».

Останнім часом помітна тенденція розглядати обдарованість як явище, яке не лише враховує здібності, а й охоплює всі структурні компоненти особистості. Відомо, що рівень мотивації, емоційні стани можуть впливати на рівень виявлення здібностей. Розвивати творчі здібності необхідно ще з ранніх років, використовуючи схильності дитини. Чим раніше розпочати розвиток здібностей і талантів, тим більше шансів на їх розкриття.

Формування особистості учня нового типу базується на дотриманні важливого принципу навчання і виховання – принципу гуманізму, відповідно до якого учню надаються необхідні умови, які сприяють творчій діяльності, самореалізації їхньої особистості у навчально-виховному процесі – це створення творчої атмосфери в колективах, атмосфери співдружності, співтворчості, співпраці. У розвитку творчих можливостей учнів велике значення має випереджальний характер навчання і виховання. Творчі здібності є ніщо інше, як виявлення специфічного мислення особистості, а розвиток творчих здібностей ґрунтується на саморегуляції особистісної взаємодії з середовищем. Творчість учнів, новизна та оригінальність їхньої навчальної діяльності виявляються тоді, коли вони самостійно ставлять проблему і знаходять шляхи її вирішення. При цьому слід домагатися постійного зростання рівня творчості обдарованих дітей, знаходити оптимальні співвідношення всіх видів їхньої діяльності, щоб одержати найкращий результат.

Психологічний супровід обдарованої дитини - це комплексний підхід, основний зміст якого полягає в організації допомоги школярам у соціально-психологічній адаптації, у створенні спеціальних умов для всебічного, цілісного психологічного розвитку здібних та обдарованих дітей, надання методичної, психопрофілактичної допомоги у розвитку психологічних особливостей і властивостей, удосконаленні своїх здібностей; методична допомога педагогічному колективу у питаннях виховання і розвитку обдарованих дітей на різних етапах навчання; психологічна просвіта батьків щодо становлення і розвитку творчої особистості.

Саме тому, мною була створена програма психологічного супроводу обдарованої дитини. Розробка програми зумовлена важливістю даної проблеми на сучасному етапі, адже навчання та розвиток обдарованого учня має специфічний індивідуалізований характер в системі загальної освіти. Крім того, виникають труднощі, які пов'язані як з виявленням обдарованої дитини, так і з подальшим розвитком його специфічних здібностей. Тому обов'язковою умовою в роботі з такими учнями, є індивідуально - особистісний підхід, при якому враховується не лише індивідуальність, а й уся система відносин особистості з оточенням, вплив цих стосунків на психіку дитини та її можливості.

Для пошуку і виявлення потенційних можливостей дітей проводиться діагностика, яка включає різні методи: тестування, спостереження, співбесіди, експертне оцінювання вчителями, батьками поведінки дітей. Складові обдарованості, які підлягають діагностиці це: особистісні показники, мотивація до навчання, інтелект, пізнавальна активність. Програма ґрунтується на принципах цілісності, наступності, системності та варіативності змісту, органічної єдності національних і загальнолюдських цінностей; засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного та компетентнісного підходів.

*Особистісно орієнтований підхід* спрямований на розвиток різноманітних інтересів, індивідуальних мистецьких схильностей та універсальних здібностей особистості, розкриття індивідуальності обдарованої дитини. *Діяльнісний підхід* спрямований на розвиток широких пізнавальних інтересів, розвиток цілісного

світорозуміння та системного мислення, набуття здатностей до самостійного здобування знань і дослідницьких умінь і навичок, формування здатності до рефлексії, самопізнання, розуміння цінності й унікальності іншої людини й безпосередньо себе.

*Компетентнісний* підхід сприяє формуванню ключових компетентностей: уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності, обізнаність і самовираження у сфері культури. На сучасному етапі найважливіше значення має формування самоосвітньої компетентності обдарованого учня, що розглядається як інтегрована риса особистості, що характеризується наявністю певним чином організованих і структурованих знань, самоосвітніх умінь і навичок, мотивів, інтересу до самовдосконалення, досвіду самоосвітньої діяльності, спрямованістю на освіту впродовж життя, ціннісних орієнтацій, що дають змогу успішно вирішувати питання самореалізації, самовиховання, саморозвитку.

Дана програма будується на шести основних напрямках роботи :

1. Виявлення обдарованої дитини.
2. Діагностика обдарованих дітей.
3. Корекційно-розвивальна робота з обдарованими дітьми.
4. Робота з батьками обдарованої дитини.
5. Робота з педагогічним колективом.
6. Професійна орієнтація здобувача освіти.

Створення такої системи психологічного супроводу в навчальному закладі дає можливість виявити обдарованість на початкових етапах розвитку дитини, сприяє ефективному розвитку здібностей під час її навчання в закладі, забезпечує можливість застосувати свої вміння та навички у подальшому навчанні в професійно-технічних закладах, вузах та самореалізації себе в професійній діяльності.

Звичайно, впровадження програми потребує кропіткої щоденної роботи не лише психологічної служби, а й всіх учасників освітнього процесу. В процесі роботи переконалися, що розвиток кожного учня має специфічний характер і методи, застосовані до однієї дитини, не можуть бути застосовані до інших. Вони мають інтерпретуватися під кожного індивіда окремо. Успіх у досягненні результатів роботи буде забезпечений лише при узгодженні дій усіх учасників освітнього процесу ( педагогів, батьків і т.д.). Один із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства – педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками. В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учасниками освітнього процесу.

Модель партнерських відносин, дозволяє успішно формувати всебічно розвинену творчу особистість, яка буде самостійна, конкурентоспроможна, орієнтована на успіх, відкрита до нового досвіду, зі стійкою активною позицією. Оскільки місія Нової школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти і можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і



батьками, яка дасть можливість створювати сприятливі умови для обдарованих дітей[11].

*Мета програми:* виявлення обдарованих учнів і створення оптимальних умов для розвитку їхніх природних можливостей, сприяння самореалізації та адаптації до життя в суспільстві.

*Основні завдання:*

- дослідити, прогнозувати та розвивати задатки та здібності обдарованих учнів;
- розробляти та впроваджувати індивідуальні програми розвитку обдарованих дітей;
- забезпечити сприятливі умови для самовираження обдарованої дитини;
- надавати психологічну підтримку обдарованим дітям, допомагати у вирішенні особистісних проблем, сприяти соціалізації та формуванню комунікативних навичок та навичок саморегуляції;
- сприяти формуванню позитивної Я –концепції обдарованого учня (самоповаги, самоприйняття, самоствавлення);
- проводити просвітницьку роботу з батьками щодо розвитку здібностей дітей;
- працювати над підготовкою педагогічних працівників до роботи з обдарованими дітьми.

*Очікувані результати:*

- виявлення потенційної (прихованої) обдарованості здібних учнів;
- індивідуалізація навчально-виховного процесу для обдарованих дітей, пристосування всіх виховних прийомів до кожного учня персонально;
- налагодження міжособистісних стосунків в групі, засвоєння законів психологічної сумісності, засобів ефективної групової діяльності;
- самовираження і самоствердження обдарованої дитини через підтримку й розуміння з боку всіх учасників освітнього процесу (батьків, вчителів, друзів);
- створення моделі партнерських відносин учасників освітнього процесу, що дозволить успішно формувати всебічно розвинену творчу особистість;
- допомога обдарованій дитині усвідомленому, особистісному виборі;
- формування конкурентоспроможної особистості, яка не лише характеризується високим рівнем інтелектуального розвитку, а й є психологічно підготовленою до усвідомленого професійного вибору та повноцінного життя в сьогоденні.

Дана методична розробка «Психологічний супровід обдарованої дитини» схвалена науково-методичною радою КНЗ КОР "Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів" м. Біла Церква ( Протокол № 2 від 28 лютого 2019 року) та занесена до Анотованого каталогу обласної виставки «Освіта Київщини: творчі здобутки, перспективні педагогічні ідеї та технології» (повна версія).

## Література

1. Антонова О.Є. Підготовка майбутнього вчителя до роботи з обдарованими учнями як складова його професійної компетентності / О.Є. Антонова // Вісник Житомирського педагогічного університету . – 2003. – Вип. № 12. – С.66-69.
2. Бойправ М.Д. Індивідуально-психологічні властивості особистості / Бойправ М.Д., Пісоцький В.П., Щотка О.П. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім.Гоголя, 2004 . – 122 с.
3. Бухлова Н. Обдарована дитина. Психолого – педагогічний супровід / упоряд. Ж.Сташко. – К. : Шкільний світ, 2013. – 104 с.
4. Воронцова Е. Обдарованість: діагностика та система роботи зі здібними дітьми // Психолог. – 2006. – № 25 – 28. – С. 15 – 45.
5. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина / Ю.З. Гільбух – К., 1993. – 77 с.
6. Громовий У. Плекати обдарованих / У. Громовий // Завуч. – 2007. – №14.– С. 10–11.
7. Докшина Н., Кошель С. Робота з обдарованими дітьми / Н. Докшина, С. Кошель // Психолог. – 2004. – № 44. – С. 52– 58.
8. Доровський А.І. Дидактичні основи розвитку обдарованості учнів / А.І. Доровський. – М. : Роспедагенство, 1998. – 209 с.
9. Іваненко І. Індивідуальні програми для обдарованих учнів / І. Іваненко // Психолог. – 2003. – № 48. – С. 24 – 28.
10. Лосєва А.А. Психологічна діагностика обдарованості / А.А. Лосєва. – М.: Академічний проект, 2004. – 176 с.
11. Нова школа: простір освітніх можливостей, 2016 . [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Anonces/2016](http://kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/Anonces/2016)
12. Овчаренко К. Організація роботи з обдарованими дітьми / К. Овчаренко // Психолог. – 2004. – № 37. – С. 17 – 23.
13. Теплов Б.М. Здібності та обдарованість / Б.М. Теплов . – М.: Педагогіка, 1985.– Т.1.
14. Туріщева Л.В. Особливості роботи з обдарованими дітьми / Л.В. Туріщева. – Харків: Видавнича група «Основа», 2008. – 122 с.
15. Туріщева Л.В. Робота шкільного психолога з батьками. Навчально-методичний посібник для вчителя / Л.В. Туріщева. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 128 с.
16. Туріщева Л.В. Вивчення особистості школяра і педагога / Л.В. Туріщева, О.В. Гончаренко – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 144 с.
17. Чернишова Д. Організація роботи з обдарованими учнями / Д.Чернишова // Обдарована дитина. – 2001. – № 7. – С.4 – 7.
18. Яленицький В.М. Психологія життєтворчої активності особистості / В.М.Яленицький. – Рівне.: РДГУ, 2006. – 360 с.

**Кроть В.І.**

практичний психолог

*Комунальний заклад «Кущівська гімназія Міської ради міста Кропивницького»  
м. Кропивницький, Кіровоградська область, Україна*

## **ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ УСПІХУ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ**

Актуальність дослідження мотивації досягнення успіху зумовлена, з одного боку, зростанням вимог до самовизначення, самоствердження, обізнаності та результативності особистості, а з іншого – фрагментарним, розрізненим і недостатнім вивченням цієї проблеми. В останнє десятиліття інтерес психологів до вивчення мотивації досягнення успіху істотно посилюється у зв'язку з різкими змінами життя суспільства, що породжують невизначеність і непередбачуваність майбутнього і, як наслідок, переживання емоційної напруженості та домінування мотивації до уникнення невдач.

На даний момент актуальними стають питання, які досліджують психологічні характеристики людини, що сприяють продуктивності, успішності та високим досягненням у житті. В значній мірі продуктивна активність особистості пов'язана з мотивацією досягнення, яка проявляється у прагненні досягати успіхів у будь-якому виді діяльності, підвищувати рівень своїх можливостей, перевершувати існуючі норми, займати перше місце в змаганні з іншими людьми. Таким чином, на сучасному етапі, для людини головною стає діяльність, спрямована на досягнення успіху в різних сферах життя.

Метою статті є вивчення психологічних особливостей мотивації досягнення успіху в юнацькому віці.

Виклад основного матеріалу. Численними психологічними дослідженнями було встановлено, що особистість, яка мотивована на досягнення успіху схильна виявляти значні результати у своїй діяльності, досягати вершин відповідно до поставлених цілей у житті. Так особистості, що мають однаковий інтелектуальний потенціал, але мають різну спрямованість мотивації будуть мати різний ступінь успішності. Людина з високим рівнем мотивації досягнення успіху ставить перед собою високі цілі, наполегливо працює, цілеспрямована, зацікавлена роботою, досягає кращих результатів, ніж індивід з мотивацією, що спрямована на уникнення невдач, яку називають негативною мотивацією (Д. Мак-Клелланд, Д. Аткинсон, Х. Хекхаузен, Т. Елерс, М. Маслоу та інші).

Іноді для досягнення тих чи інших цілей нам не вистачає стимулу до дії, мотивації. Саме мотивація є рушійною силою розвитку, визначає ініціативу людини, а також якість і швидкість виконання нею різних завдань. І одним з головних видів спонукань є мотивація досягнення успіху, мова про яку й піде в цій статті.

Проблема мотивації та мотивів поведінки та діяльності – одна із стрижневих у психології. Б. Ломов, наприклад, зазначає, що в психологічних дослідженнях діяльності питань мотивації та цілепокладання належить провідна роль. «Труднощі

тут полягають в тому, – пише він, – що в мотивах і цілях найбільш виразно проявляється системний характер психічного; вони виступають як інтегральні форми психічного відображення. Звідки беруться і як виникають мотиви і цілі індивідуальної діяльності? Що вони собою представляють? Розробка цих питань має величезне значення не тільки для розвитку теорії психології, але і для вирішення багатьох практичних завдань» [7,89].

А. Мудрик вважає, що мотивація – це не лише мотиви, а й ситуативні чинники, що є досить динамічними та мінливими [9,6].

За О. Леонтєвим, мотивація пояснює цілеспрямованість дії, організованість і стійкість діяльності, спрямованої на досягнення кінцевої мети [6, 9]. Мета є потужним мотиваційним чинником, який стимулює, активізує, організовує дії людини. Мотивами можуть бути: ідеали, інтереси, соціальні установки, цінності тощо. Мотивація – це сукупність спонукальних мотиваторів, що визначають активність особистості; усвідомлювані або неусвідомлювані психологічні чинники, які спонукають людину до здійснення певних дій та визначають їхню спрямованість [5, 203].

Мотивація є пояснювальним конструктором, який застосовується для пояснень причин поведінки людей (того, чого вони поведуться так, а чи не інакше), його спрямованості та правових механізмів здійснення.

Мотивація досягнення – це особливий вид мотивації людини. Під мотивацією досягнення ми розуміємо мотивацію, спрямовану на краще виконання будь-якої діяльності, яка орієнтована на досягнення результату. Мотивація досягнення проявляється у прагненні суб'єкта докладати зусилля і бажання досягати кращих успіхів життєдіяльності.

Мотивація досягнення розглядається як структурне утворення, мотив якого – досягнення успіху і уникнення невдачі складаються з таких компонентів: потреба досягнення мети та її антиципація, інструментальна активність, афективний стан, результат діяльності та ставлення до цього оточуючих (Дж. Аткинсон, Д. Мак-Клеланд, Х. Хекхаузен).

Згідно з Х. Хекхаузенем мотивація досягнення може бути визначена як спроба збільшити або зберегти максимально високою здатність людини до усіх видів діяльності, до яких можуть бути застосовані критерії успішності і де виконання такої діяльності може привести або до успіху або до невдачі. Мотивація досягнення спрямована на певний кінцевий результат, що отримується завдяки особистісним особливостям людини, а саме: на досягнення успіху або уникнення невдачі. Вона підштовхує людину до «природного» результату ряду пов'язаних одна з одною дій. Передбачається чітка послідовність серії дій, які робляться одна за одною. Для мотивації досягнення характерний постійний перегляд цілей. Х. Хекхаузен вважав, що ця характеристика мотивації досягнення важлива, оскільки низка дій, спрямованих на досягнення мети, може уриватися на якийсь час, іноді на місяці або роки. Також важливою характеристикою мотивації досягнення, на його думку, є постійне повернення до перерваного заняття. Таким чином, створюються складні, але існуючі структури діяльності, які ведуть за допомогою досягнення серії субцілей до головної мети, нехай навіть дуже

віддаленої. Планування стає необхідним для досягнення впорядкованої послідовності та функціональної організації ланцюга [10,14].

Згідно з Г. Мюрреєм потреба в досягненні характеризується такими складниками: здатність виконувати щось складне; управляти, маніпулювати, організовувати – відносно фізичних об'єктів, людей або ідей; робити це по можливості швидко і самостійно; долати перешкоди і домагатися високих показників; удосконалюватися; змагатися і випереджати інших; реалізовувати таланти і тим підвищувати самоповагу [11, 43].

Однією з плідних концепцій, з успіхом вживаних для пояснення досягнень у діяльності, є теорія В. Вайнера. Згідно з нею всілякі причини успіхів і невдач можна оцінювати за двома параметрами – локалізація і стабільність. Перший з названих параметрів характеризує те, в чому людина убачає причини своїх успіхів і невдач: в самій собі, або в незалежних від неї обставинах, що склалися. Стабільність розглядається як постійність або стійкість дії відповідної причини [11, 67].

У теперішній час мотивація як психічне явище трактується по-різному:

- як спонукання, що викликає активність організму і визначає його спрямованість, як процес психічної регуляції конкретної діяльності[2, 38];
- як процес дії мотиву і як механізм, що визначає виникнення, напрямок і способи здійснення конкретних форм діяльності[4, 148];
- як сукупна система процесів, що відповідають за спонукання і діяльність[3, 77];
- як особлива сфера, що включає в себе потреби, мотиви, цілі, інтереси в їх складному зв'язку та взаємодії [8, 85];
- як динамічний процес формування мотиву [5, 23].

Важливим є те, що мотивація є основою будь-якої діяльності, тому щосама в ній укладено механізм особистої активності, зацікавленості людини в діяльності. Мотивація спрямована на досягнення успіху дає можливість людині діяти більш ефективно у напрямку досягнення життєвих цілей.

Ситуація, в якій актуалізується мотив досягнення, характеризується таким чином:

- в неї існують визначені стандарти якості;
- результат розв'язання задач оцінюється за цими стандартами;
- результат розв'язання може бути успішним чи неуспішним;
- людина розуміє свою відповідальність за наслідки.

У такій ситуації актуалізуються мотиви прагнення до успіху та уникнення невдачі. Людям із мотивом прагнення до успіху притаманні такі особливості:

- ситуація досягнення як особистий фактор;
- упевненість в успішному наслідку;
- активний пошук інформації для судження про свої успіхи;
- готовність узяти на себе відповідальність і рішучість у невизначених ситуаціях;
- велика інтенсивність прагнення до мети;
- отримання підвищеного задоволення від цікавих задач;



- бажання робити більш чи менш складну роботу, але таку, яку можна реально виконати;
- відсутність ентузіазму до розв'язання нескладних чи простих задач;
- здатність не розгубитися в ситуації змагання чи перевірки здібностей;
- прагнення до розумного ризику;
- середній, реалістичний рівень домагань;
- велика завзятість у випадку виникнення перешкод;
- підвищення рівня домагань після успіху та зниження після невдачі.

Людам з мотивом уникнення невдачі властивий пошук інформації про можливість невдачі в ситуаціях досягнення. Вони беруться за виконання надскладних чи простих задач. На противагу людям з мотивом прагнення до успіху причиною невдачі вважають нестачу власних здібностей, а успіх пояснюють зовнішніми обставинами. Мотивація, що спрямована на уникнення невдач, як показують дослідження, має менш позитивний вплив на результати особистості у різних сферах її життєдіяльності.

Юнацький вік – це часовий zenit формування особистості, потреби котрої чітко визначені у часі та пов'язані з майбутнім. Юнацтво – це «ранок життя», що забезпечує творчу продуктивність, імовірність якомога більшої самореалізації протягом подальшого життя. Юність – це завершальний етап формування особистості, етап самовизначення та вибору свого життєвого шляху. Важлива роль у цьому періоді життя відводиться мотивації як сукупності спонукальних чинників, що визначають активність особистості; усвідомлювані або неусвідомлювані психологічні чинники, які спонукають її до здійснення певних дій і визначають їх спрямованість та цілі. Перед старшокласниками постає необхідність самовизначення і вибору свого життєвого шляху. Старші школярі дивляться на теперішнє уже з позиції майбутнього. Вони готові до фізичних та розумових навантажень [5, 117]. Юність є перехідним періодом від зрілості фізичної до соціальної.

Основним новоутворенням у цьому віці є відкриття власного Я, розвиток рефлексії, усвідомлення своєї індивідуальності, налаштованість на побудову власного життя. Однією з основних цілей і прагнень старшокласників є встановлення міцних рівноправних взаємин з оточуючими, що включає відносини з викладачами, однокласниками, друзями, взаємини в сім'ї. Одночасно в них знижується рівень тривожності та напруженості, нормалізується самооцінка, завершується статева ідентифікація і формується психологічна стать [9, 247–248].

Можна сказати, що нові інтелектуальні можливості, які виникають у ранній юності, розширюють горизонти самосвідомості молодої людини, поглиблюють її рефлексивні характеристики. Це період пошуку власного Я, основою формування якого є структурована індивідуальна система ціннісних орієнтацій. Найважливішим надбанням цього віку є відкриття свого внутрішнього світу.

Розглядаються безліч критеріїв, що впливають на реалізацію життєвих цілей, одними з них є самооцінка і рівень домагань, локус контролю і готовність особистості до ризику. У людей, орієнтованих на успіх, частіше переважають реалістичні, а в індивідів, орієнтованих на невдачу, – нереалістичні, завищені або

занижені, самооцінки. Особистості, які прагнуть успіху, приписують свої досягнення внутрішнім факторам (внутрішній локус контролю), а особи, які уникають невдачі – зовнішнім факторам (зовнішній локус контролю). Параметр локусу пов'язаний з самооцінюючими емоціями, тобто з самооцінкою особистості. Успіх в діяльності також забезпечується оптимальним поєднанням готовності до ризику і раціоналізму. Особи з вираженою потребою в досягненні, на відміну від осіб із слабо вираженою потребою в досягненні, воліють працювати на рівні помірного ризику[1, 7].

Старшокласники не просто пізнають навколишній світ, а виробляють про нього свою думку, тому що у них виникає потреба сформулювати свої погляди на питання моралі, самим розібратися у всіх проблемах. У зв'язку з цим, прийняті рішення і сформовані мотиви набувають у школярів все більшої соціальної спрямованості [6, 89].

Висновки. Таким чином, у ході теоретичного аналізу проблеми мотивації прагнення до успіху нами було проаналізовано різні наукові підходи до феномену мотивації особистості; визначено сутність поняття мотивації, механізми формування її у психіці особистості в юнацькому віці, а також визначено чинники, що впливають на формування мотивації тієї чи іншої спрямованості. З'ясовано яким чином вона визначає ті чи інші моделі поведінки особистості, пояснює цілеспрямованість дії, організованість і стійкість цілісної діяльності, спрямованої на досягнення визначеної мети. Також визначені основні положення різних теорій та концепцій мотивації поведінки особистості, що дають змогу більш детально вивчити проблему детермінації поведінки індивіда у соціальному оточенні. Це дало змогу виокремити мотивацію особистості, що сприяє успішності та досягненню позитивних результатів як у особистому житті, так і в навчальній і професійній діяльності. Успішність особистості залежать від програмування власних дій, особливостей постановки цілей, шляхів втілення їх у життя, стратегії, тактики поведінки, бажань, намірів і попереднього досвіду особистості, реакції на невдачі та від багатьох інших аспектів.

### Література

1. Бех І.Д. Я як джерело духовного саморозвитку особистості / І.Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 3. – С. 72.
2. Васильєв І.А. Мотивація і контроль за дією / І.А. Васильєв, М.Ш. Магомед-Емінов. – М. : МДУ, 1991. – 144 с.
3. Вілюнас В.К. Психологічні механізми мотивації людини / В.К. Вілюнас. – М., 1990. – 288 с.
4. Джидарьян И.А. О месте потребностей, эмоций и чувств в мотивации личности / И. А. Джидарьян // Теоретические проблемы психологии личности / под ред. Е. В. Шороховой. – М.: Наука, 1974. –С. 146–169.
5. Ильин Е. П. Мотивы человека: теория и методы изучения / Е. П. Ильин. – К. : Вища школа, 2007. –292 с.
6. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции / А.Н. Леонтьев. – М.: Педагогика, 1971. – 279 с.

7. Ломов Б. Ф. Методичні та теоретичні проблеми психології. / Б. Ф. Ломов. – М. : 2004. – 210 с.
8. Маслоу А. Мотивація і особистість / А. Маслоу [пер. с англ. Татлибаева А.М.]. – СПб.: Евразия, 1999. – 479 с.
9. Мудрик А.В. Время поисков и решений, или старшеклассникам о них самих : книга для учащихся / А. В. Мудрик. – М.: Просвещение, 1990.– 191 с.
10. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения / Х. Хекхаузен. – СПб. : Смысл, 2001. – 860 с.
11. Холл К.С. Теории личности / К.С. Холл, Г. Линдсей. – М.: КСП, 2000. – 672 с.

**Хозяинок Л.О.**

вчитель початкових класів

*Криворізький науково-технічний металургійний ліцей № 16  
м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., Україна*

## **МЕХАНИЗМЫ АДАПТАЦИИ И ФРУСТРАЦИОННЫЕ СОСТОЯНИЯ СОВРЕМЕННЫХ ШКОЛЬНИКОВ**

Достаточно нестабильная геополитическая ситуация в мире и систематическое усложнение социальных условий общественной жизни проектирует свой отпечаток на развитие разных научных областей знаний, среди которых психологическая плоскость занимает наиболее приоритетное место. На новый уровень выводятся проблемы, которые касаются феномена фрустрации, что в нынешних условиях уже стала имманентной составляющей абсолютного большинства социальных отношений. Принципиально важным, при этом, видится изучение предикторной структуры фрустрационных состояний не только взрослых, но и детей школьного возраста, которые наиболее часто подвержены негативным влияниям дестабилизации жизни современного общества. В связи с этим, целью данной работы является определение степени значимости адаптационных механизмов в общей предикторной структуре фрустрационных состояний учеников разных возрастных групп (от младшего школьного до раннего юношеского возраста).

Данная тема отображает широкую область теорий, концепций и разноаспектных подходов, которые были сформированы в рамках разных психологических направлений и школ. Собственно научное изучение феномена фрустрации представлено исследованиями в таких областях психологии: общая (Б. Ананьев [1], Ф. Василюк [1], М. Левитов [3] и др.), возрастная (О. Прихожан [4], О. Прохоров [5]), социальная (Е. Киршбаум [6], А. Налчаджян [7]), психодиагностика (С. Розенцвейг [8]).

В рамках данного исследования мы поддерживаем позицию украинских психологов, где фрустрация понимается как сложное структурно-системное образование, которое имеет циклический характер и заключается в многоуровневом

процессе перехода от фрустрированности к состоянию фрустрации. Детерминирующую роль при этом играет сложное сочетание когнитивно-информационных, эмоционально-волевых и адаптационно-поведенческих аспектов, которые действуют в соответствии с возрастными характеристиками и социально-нормативным контекстом конкретной фрустрационной ситуации [9].

В соответствии с концептуальными основами исследуемого вопроса адаптация понимается как такая, что может существовать в трех видах: биофизическом, индивидуально-психологическом и социально-психологическом. В рамках исследуемой темы нас интересует именно социально-психологическая адаптация, что подразумевает процесс получения человеком определенного социально-психологического статуса с дальнейшим приобретением определенных социально-психологических функций, которые, в свою очередь, придают человеческой жизни гармонию между внутренними и внешними условиями деятельности [10].

Сама по себе социально-психологическая адаптация представляет собой довольно сложную систему, что способна к постоянной самоорганизации и составляет специфический конгломерат двух важных элементов: отдельных личностных компонентов и особенностей окружающей среды. Связь с фрустрацией прослеживается в том, что в том случае когда адаптационный уровень является слишком низким, то человеку сложно, а в некоторых случаях и вовсе невозможно, контролировать уровень своего внутреннего напряжения и волнения, что приводит к разным дестабилизирующим состояниям, в том числе и фрустрационным. В такие моменты включаются процессы дезадаптации, что являются прямым источником психического напряжения, нестабильности в действиях и внутреннего дискомфорта [11].

Большинство авторов сходятся относительно позиции, что в процессе адаптации человек стремится к определенному балансу и своеобразной гармонии в сочетании внутренних и внешних условий деятельности. Достаточно показательным этот процесс раскрывается в работах А. Налчаджян [7].

Сама по себе социально-психологическая адаптация соединяет в себе целый спектр определенных изменений, которые переходят в формирование определенных качеств возникающих под действием и в соответствии с требованиями окружения. А. Реан среди разных типов адаптации отдельно выделяет вероятностно-комбинированный тип. Для него характерно использование разных форм адаптационных стратегий, где происходит обязательная оценка требований социального окружения и потенциал личности в плане приспособления к изменяемым условиям окружающей среды [12].

Непосредственным стимулом к появлению адаптационного процесса становится наличие проблемной ситуации, которая возникает при несоответствии прошлого опыта индивида требованиям нового окружения. Фактически адаптация провоцирует гармонизацию личности и внешних условий существования. В том случае если этот процесс не происходит, то в результате происходит отдаление личности от поставленной цели и желаемого результата, что может стать потенциальным фактором появления состояния фрустрации.

*Матеріал и методи.* Для діагностики состояний адаптації-деадаптації и зв'язаних с ними окремих особистісних якостей учеників різних вікових груп (младші школярі, підлітки, юнаки) була використана методика соціально-психологічної адаптації К. Роджерса, Р. Даймонда в адаптованому варіанті О. Осницького [13]. Основною психодіагностическою методикою для вивчення фрустраційних реакцій школярів став тест «рисувочної фрустрації» С. Розенцвейга, який дав можливість отримати статистическі данні про можливі напрямки (екстрапунітивні (Е), інтропунітивні (І), імпунітивні (М)) и типи (перешкоджено-домінантні (OD), самозахисні (ED), с фіксацією на задоволенні потребностей (NP)) реакцій на фрустраційні ситуації у учеників різних вікових груп [8].

Основним методом емпірического дослідження став метод поперечних срезів, який направлений на установлення середнестатистических даних при дослідженні однакових характеристик в вибірках учеників різного віку, рівня розвитку и особистісними особливостями [14].

Організація дослідження проводилась на базі трьох Криворізьких загальноосвітніх шкіл (№ 4, № 26, № 69) и Научно-техніческого металургіческого ліцею № 16. Вибірка учеників формувалась в відповідності с віковими групами (младші школярі, підлітки, юнаки). Загальне кількість задіяваних в дослідженні школярів складало 383 ученика. В цю вибірку вошли тільки ті ученики, які пройшли обидві діагностическі методики (младші школярі (N = 102), підлітки (N = 211), юнаки (N = 70)).

Статистическа обробка даних проводилась с допомогою програмного пакету IBM SPSS Statistics 22.0.00.

*Результати и обговорення.* Інтерпретація отриманих результатів аналізу адаптаційних процесів школярів проводилась поетапно через сопоставлення відповідей учеників окремих вікових груп с нормативними даними, які представлені авторами методики. В результаті була побудована своєобразна структура інтегральних показувачів окремо по кожному адаптаційному параметру.

Кількісно-якісний аналіз отриманих відсоткових даних дозволяє зробити висновок, що в узагальненій вибірці учеників (N=383) показувачі адаптованості и інші конструктивні параметри (прийняття себе, емоційний комфорт, внутрішній контроль и др.) знаходяться на середньому и високому рівнях (в порівнянні с середніми показувачами). Серед параметрів, які за своїм контекстом вважаються неконструктивними и свідчать про низький рівень адаптації, найбільш високі показувачі зафіксовані серед шкал «неприємство себе», «неприємство інших» и «незнання».

Порівнюючи ці данні с інтегральними показувачами можна відзначити, що більшість параметрів соціально-психологічної адаптації в загальній вибірці учеників (без розділення за віковим критерієм) знаходиться на позначці низького и середнього рівня, а високі показувачі зафіксовані тільки для шкали «самоприйняття» (62,8 %). Це говорить про недостатньо високий рівень пристосування учеників к існуючим вимогам



общества и неумение в достаточной степени соотносить свои потребности, требования и интересы с существующими общественными правилами и нормами.

Более детальный анализ статистических данных по группах дал возможность зафиксировать отличия в уровнях адаптации между учениками с разными профилями фрустрационного реагирования. В группе учеников с преобладанием конструктивных реакций на фрустрационные ситуации отмечаются высокие показатели адаптации среди всех возрастных категорий (20-30 %), что характеризуют их как таких, что имеют повышенные адаптационные свойства. В то время как в группе учеников с преобладанием неконструктивных профилей фрустрационного реагирования большая часть показателей социально-психологической адаптации находятся на среднем и низком уровнях.

Такая динамика может стать достаточно угрожающей и проявиться в форме раннего появления установки психологической защиты, построению деструктивных и манипуляционных форм поведения или же преобладания поведения зависящего от других. Исключение составляет выборка учеников юношеского возраста, где отмечается высокие параметры по шкалам «самопринятие» (64,3 %) и «интернальность» (46,5 %).

Корреляционный анализ общей выборки учеников показал наличие умеренных позитивных связей между экстрапунитивными реакциями самозащитного характера и шкалами «дезадаптированность» ( $r = 0,333$ ) и «непринятие себя» ( $r = 0,334$ ) на уровне значимости  $p < 0,01$ . При этом, обратная корреляционная связь зафиксирована между экстрапунитивными реакциями и шкалой «эмоциональный комфорт» ( $r = -0,335$ ); интрапунитивными реакциями и шкалой «адаптированность» ( $r = -0,349$ ) с уровнем значимости  $p < 0,01$ .

Полученные с помощью корреляционного анализа статистически значимые связи подтверждают существование взаимозависимости между способами реагирования на фрустрационные ситуации и балансированием показателей адаптированности-дезадаптированности среди учеников всех трех возрастных категорий (младшие школьники, подростки, юноши). В этом контексте социально-психологическая адаптация выступает в качестве способа защиты личности с помощью которого ослабляется внутренняя психическая напряженность и нивелируются дестабилизирующие психические состояния, которые возникают у учеников при взаимодействии со сложными обстоятельствами при фрустрационных ситуациях.

### Литература

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – Санкт-Петербург : Питер, 2001. – 288 с.
2. Василюк Ф. Е. Психология переживания. Анализ преодоления критических ситуаций : [монография] / Федор Ефимович Василюк. – Москва : Изво Московского университета, 1984. – 200 с.
3. Левитов Н. Д. Фрустрация как один из видов психических состояний / Н. Д. Левитов // Вопросы психологии. – 1967. – № 6. – С. 118-129.

4. Прихожан А. М. Изучение тревожности как переживания в контексте культурно-исторической концепции / А. М. Прихожан // Вестник Российского государственного гуманитарного университета. – 2006. – № 1. – С. 99 – 115.

**Адаменко В.А.**  
вчитель початкових класів  
Криворізька гімназія №127  
м.Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

## **СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКЛАСНИКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Початок систематичного навчання в школі є стресовою ситуацією в житті дитини, оскільки пов'язано з необхідністю адаптуватися до нових мікросоціальних умов. Цей процес супроводжується різноманітними зрушеннями у функціональному стані і значною мірою зачіпає психоемоційну сферу. Від благополуччя адаптаційного періоду під час вступу до школи значною мірою залежить успішність подальшої соціальної діяльності дитини. Шкільна дезадаптація призводить до зниження учбової мотивації, деформації міжособових відносин, розвитку невротичних станів, формування девіантних форм поведінки. Несприятливий перебіг адаптації свідчить про зниження функціональних резервів організму і перенапруження регуляторних систем, що супроводжується виникненням соматичних захворювань.

Актуальність вибраної теми визначається тим, що інтенсифікація учбової діяльності, спостережувана останніми роками, а також перетворення в соціально-економічній сфері змінили умови життя дітей і визначили необхідність повторного поглибленого аналізу пристосованої діяльності дитини під час вступу до школи і соціально-психологічної практики, пов'язаної з шкільною адаптацією.

Мета даної роботи - на основі аналізу літератури по даній темі, виявити найбільш ефективні способи соціально - педагогічній діяльності по адаптації першокласників до школи.

Завдання:

1. Аналіз теоретичних джерел з проблеми адаптації школярів.
2. Аналіз засобів і методів соціально-педагогічної діяльності по адаптації першокласників до школи.

*Шкільна адаптація як психолого-педагогічна проблема*

### *1.1 Вікові особливості молодших школярів*

Вступ до школи знаменує собою початок нового вікового періоду в життя дитини - початок молодшого шкільного віку, провідною діяльністю якого стає учбова діяльність.

На основі цієї нової діяльності розвиваються основні психологічні новоутворення: у центр свідомості висувається мислення. Таким чином, мислення

стає домінуючою психічною функцією і починає визначати поступово і роботу всіх інших психічних функцій (пам'яті, уваги, сприйняття).

Розвиток мислення сприяє появі нової властивості особи дитини - рефлексії, тобто усвідомлення себе, свого положення в сім'ї, класі, оцінкасебе як учня: хороший - поганий. Цю оцінку "себе" дитина черпає з того, як відносяться до нього навколишні, близькі люди. Згідно концепції відомого американського психолога Еріксона, в цей період у дитини формується така важлива особова освіта як відчуття соціальної і психологічної компетентності або за несприятливих умов - соціальної і психологічної неповноцінності.

### *1.2 Суть шкільної адаптації першокласників*

Початок навчання в школі - один з найбільш складних і відповідальних моментів в житті дітей, як в соціально - педагогічному, психологічному, так і фізичному плані.

Соціальна адаптація є одним з видів адаптації, під якою розуміється постійний процес інтеграції індивіда в суспільство, процес активного пристосування індивіда до умов середовища соціальною, а також результат цього процесу.

Адаптація до школи - перебудова пізнавальної, мотиваційної і емоційно-вольової сфер дитини при переході до систематичного організованого шкільного навчання.

Під час вступу до школи корінним чином змінюються умови життя і діяльності дитини; ведучою стає учбова діяльність. У елементарних формах учбова діяльність здійснювалася і дошкільником, але для нього вона носила другорядний характер, як ведучої виступала гра; мотиви учбової діяльності дошкільника також були переважно ігровими.

1. Адаптація організму до нових умов життя і діяльності, до фізичних і інтелектуальних навантажень.

2. Адаптація до нових соціальних відносин і зв'язків відноситься більшою мірою до просторово-часових відносин

3. Адаптація до нових умов пізнавальної діяльності залежить від актуальності освітнього рівня дитини.

### *Соціально - педагогічна діяльність по адаптації першокласників до школи*

Мета соціально - педагогічної діяльності - створення педагогічних і соціально - психологічних умов, що дозволяють дитині успішно функціонувати і розвиватися в педагогічному середовищі (шкільній системі відносин). Мета може бути досягнута за рахунок послідовного рішення педагогічним колективом і психологами школи завдань:

1. Виявлення особливостей психолого-педагогічного статусу кожного школяра з метою своєчасної профілактики і ефективного рішення проблем, що виникають у них в навчанні, спілкуванні і психічному стані.

2. Створення системи психолого-педагогічної підтримки всіх першокласників в період їх первинної шкільної адаптації, що дозволяє їм не тільки пристосуватися до шкільних вимог, але і всесторонньо розвиватися і удосконалюватися в різних сферах спілкування і діяльності.

3. Створення спеціальних педагогічних і соціально-психологічних умов, що дозволяють здійснювати що розвиває, коректувальний-формує роботу з дітьми, що зазнають різні психолого-педагогічні труднощі.

Отже, для того, щоб допомогти дитині відчувати себе в школі комфортно, вивільнити що є у нього інтелектуальні, особові, фізичні ресурси для успішного навчання і повноцінного розвитку, педагогам і психологам необхідно: 1.Знати дитину.

2.Настроювати учбово-виховний процес на його індивідуальні особливості, можливості і потреби.

3.Допомагати дитині сформувати навички і внутрішні психологічні механізми, необхідні для успішного навчання і спілкування в шкільному середовищі. Соціально-педагогічна діяльність по адаптації першокласників до школи здійснюється роботою психолога, соціального педагога, класного керівника, а також ведеться робота з сім'єю для виявлення рівня підготовки школярів, в рамках цієї роботи здійснюються наступні напрями діяльності:

Психолого-педагогічна діагностика, направлена на виявлення особливостей статусу школярів. Така діагностика протягом першого року проводиться двічі - на етапі вступу (зарахування) дитини до школи і в середині першого класу.

Розвиваюча психологічна і педагогічна робота. Вона здійснюється протягом всього року і наповнюється конкретним змістом залежно від завдань того або іншого етапу роботи.

Консультативна робота з педагогами і батьками. Вона здійснюється психологом, зв'язана, в основному, з обговоренням результатів проведеної діагностики, конкретним запитом педагога або батька у зв'язку з проблемами навчання, спілкування або психічного самопочуття.

Методична робота, направлена на вдосконалення методики і модифікацію змісту навчання. Вона здійснюється педагогами, спільно з адміністрацією школи за наслідками аналізу психолого-педагогічного статусу першокласників.

Психокоректувальна робота, орієнтована на надання допомоги дітям, що зазнають труднощі в шкільній адаптації.

Ці труднощі можуть виявлятися в поведінці, навчанні, самопочутті дитини. Надання допомоги здійснюється у формі групової і індивідуальної психокоректувальної роботи.

Організаційно-консультативна робота з шкільною адміністрацією, направлена на вдосконалення процесу управління учбово-виховним процесом, створення соціальних і педагогічних шкільних умов, сприяючих успішній адаптації.

### Література

1. Белкін А.С. Основи вікової педагогіки. М., 1991
2. Белкін А.С. Ситуація успіху. Як її створити? - М., Освіта, 1991.
3. Битянова М.Г. Адаптація дитини в школі. М, 1998.
4. Битянова М.Г. Організація психологічної роботи в школі. - М., 1997.

5. Бугаева Н.Н. Комфорт молодших школярів в освітній діяльності // Нач. школа., 2004.
6. Варламова А.Я. Шкільна адаптація. Волгоград, 2005.
7. Гуткін Н.И. Психологічна готовність до школи. - М.: Освіта, 1996
8. Зеленова М.Б. Психологічні особливості педагогічного впливу на адаптацію дитини в початковій школі: Канд. дис. М., 1991.
9. Обухова Л.Ф. Вікова психологія, М., 2001
10. Шинтар З.Л. Введення в шкільне життя: Навчань.-метод. допомога. - Гродно: ГРГУ, 2002. - 119 з.
11. Безруких М.М., Ефімова С.П. чи Знаєте ви свого учня? - М. 199
12. Діагностика шкільної дезадаптації. М., 1993
13. Особливості психічного розвитку дітей 6 - 7 літнього віку. /Под ред.Д.Б. Ельконіна, А.Л. Венгера / М. 1988
14. Проблеми дошкільної підготовки та адаптації 6-річних дітей до навчання в школі//Початкове навчання та виховання. - 2007.- № 22-24.
15. Ніконенко В. К Адаптація першокласників до школи. // Інтернет-ресурс: Netparents. ru.

#### СЕКЦІЯ 4

### ПРОБЛЕМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

**Коваль І.С.**

вчитель української мови та літератури

*Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №100*

*м.Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна*

### РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

В наш час актуальною проблемою постало виховання творчої особистості, яка зуміла б легко адаптуватися в динамічно змінюваному світі. А оскільки школа є основним осередком виховання, тому вона має поставити в один ряд із головними завданнями формування творчих здібностей учасників освітнього процесу.

Над проблемою формування творчої особистості замислювалися багато років. Феномен творчості досліджувався психологами, філософами, вчителями-практиками.

Сьогодні основна засада, на якій ґрунтується загальна орієнтація навчальної і виховної роботи у школі, – це формування й розвиток творчої індивідуальності школярів, оскільки творча особистість є найбільшою цінністю для будь-якого суспільства. І ця проблема набуває нині особливої актуальності.



Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та створенні сприятливих умов у процесі навчання для формування творчих здібностей учасників освітнього процесу на уроках української літератури.

Формування активної, творчої особистості, її самостійність в шкільні роки стало змістом багатьох педагогічних досліджень. Необхідно формувати креативний потенціал у молоді, здатної до гнучкої адаптації в динамічно змінюваному світі. Виникає потреба у розвитку та використанні на благо суспільства творчих здібностей особистості, формуванні творчого підходу до діяльності. Сьогодні вимагає від людей не лише конкретних знань, умінь й навичок, а й здатності до творчої, продуктивної співпраці і прийняття відповідальних рішень. Творчість людини – це складне, багатогранне явище, залежне від суспільних умов.

Стрімкий розвиток сучасного світу вимагає від підростаючого покоління не менш динамічного розвитку його як особистості, через що сьогодні є дуже важливим виховати креативну, творчу індивідуальність, яка зможе легко і невимушено пристосуватися до сучасного світу, яка зможе сприймати та осмислювати величезний потік інформації, яка зуміє використати всі блага, винайдені до цього часу, на користь та створити нові, що покращать життя у подальшому, яка всі свої можливості, а їх у неї незліченна кількість, спрямує на подолання ще й досі не вирішених проблем, і яка, врешті решт, зуміє виростити та виховати духовно розвинених, морально сформованих нащадків. А оскільки найбільш впливовим у цьому плані осередком є школа, тому одним із її основних першочергових завдань має бути виховання творчої особистості, формування в учнів творчих здібностей.

Творчий потенціал людини багато в чому залежить від її здібностей. С. Гончаренко характеризує здібності як «стійкі індивідуальні психічні властивості людини, які є необхідною внутрішньою умовою її успішної діяльності» [1, с. 63].

Творчі здібності можна розглядати як індивідуальні особливості особистості спрямовані на створення нових матеріальних і духовних цінностей.

Одним із важливих моментів розкриття сутності розвитку творчості людини є розуміння тих законів, за якими відбувається розвиток, розуміння рушійних сил розвитку, джерел, закономірностей та його етапів, можливостей прискорення процесу розвитку тощо. Під час розвитку виникають і розвиваються нові якості особистості – довільна діяльність, самопізнання, моральні, естетичні та інтелектуальні почуття, ускладнюються й удосконалюються психічні процеси, розвиваються здібності. Відбуваються якісні зміни психіки здійснюється перехід від нижчих шаблів до вищих у формуванні особистості [2, с. 48].

Позитивним моментом життєдіяльності підлітків є потяг до активної діяльності. Учасники освітнього процесу особливо захоплюються колективними формами пізнання, легко включаються в різні види навчальної роботи, виявляючи при цьому особливу наполегливість. Вони надають перевагу тим педагогічним ситуаціям, де можуть виявити себе як суб'єкти дії. Для молодших підлітків характерна посилена емоційність і безпосередність художнього прочитання,

наочно-образна форма мислення. Дитяче сприйняття художнього твору відзначається підвищеною яскравістю, багатством асоціації, воно конкретне, сповнене барв і звуків. Це – найсприятливіший період для розвитку усного і писемного мовлення дітей, оскільки в них особливо загострюється чутливість до художнього слова, його смислових та інтонаційних відтінків. Школярі здатні майже дослівно переказувати окремі епізоди твору, зберігаючи його колорит, фіксувати увагу на багатьох деталях, які випадають з поля зору дорослих. На перших шаблях літературної освіти діти ще не вміють розглядати художні твори в органічній єдності змісту і форми, недостатньо усвідомлюють їх найхарактерніші особливості. Читацька культура учнів ще невисока: повноцінне сприймання художніх творів вимагає певних умінь та навичок. Вони не бачать нерозривного взаємозв'язку всіх компонентів художнього твору як цілісної художньої структури, а тому виявляють інтерес переважно до розвитку дії, сюжету твору. До художнього твору учень підходить не як до явища мистецтва, а насамперед, як до певної інформації.

Молодші підлітки надто прямолінійно сприймають художні образи, не завжди можуть зрозуміти підтекст твору, непряму авторську характеристику. На перший план учні ставлять не той ідейний смисл художнього твору, який впливає з нього, а певний предметний зміст, певне конкретне зображення життя поза авторською оцінкою дійсності. Тому з поля зору випадає багато істотних моментів, важливих для осмислення твору в єдності змісту і форми,— пейзажі, портрети, ліричні відступи, вставні епізоди тощо.

Формування пізнавального інтересу – необхідна умова шкільного навчання. З перших днів дитини у школі треба вірити в її розум, її можливості, в її право здобувати знання з радістю. Розвиток психологічних чинників навчальної успішності, внутрішні функціональні зміни в структурі пізнавальної сфери учня, динаміка інформаційної ваги психічних функцій навчальної успішності молодших школярів залежать від ефективності розвитку їх пізнавальних інтересів. Стійкий пізнавальний інтерес – ознака готовності дитини до навчання в школі. Він є основою всієї навчально-виховної роботи з дітьми в період їх підготовки до школи. Знання сприяють виникненню, розширенню і поглибленню зацікавленості до дійсності. Важливо збуджувати пізнавальну активність дитини, що виявляється у запитаннях, діях.

Школярі вчаться з інтересом тоді, коли навчальні дії стають для них особистісно значущими, тобто коли ними рухає пізнавальна потреба – знати, міркувати. Для цього вчитель спирається на інтелектуальність і почуття дитини, позитивні емоції. Із цією метою інколи навчальна діяльність мотивується необхідністю допомогти казковим героям розв'язати цікаві завдання, навчальне завдання ставиться в цікавій, несподіваній формі.

На тих уроках, де діти відразу бачать результат своєї праці і знають, що їх робота комусь потрібна, вони працюють із захопленням.

Індивід не народжується особистістю. Кожна конкретна людина стає особистістю в процесі взаємодії із соціальним середовищем, у результаті освіти і виховання, засвоєння культури конкретно-історичного суспільства. Поза

суспільством людина не набуває особистісних якостей. Висхідним у такому разі є принцип соціалізації, тобто «входження» дитини в суспільство. Це є процес перетворення дитини на повноцінну особистість, процес і результат засвоєння й активного відтворення індивідом соціального досвіду.

Отже, лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного, особистісно-орієнтованого, проектного навчання на основі постійного розвитку критичного мислення школярів дасть змогу розвивати творчі здібності, а значить, і формувати творчу особистість учасника освітнього процесу.

### **Література**

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник, Київ : Либідь, 1997. 373 с.
2. Яланська С. П. Психологія творчості : навчальний посібник, Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

**Коник О.Г.**

вчитель

*Куньєвський навчально-виховний комплекс,  
с.Куньє, Ізюмський район,  
Харківська область, Україна*

### **ПРОБЛЕМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС**

Концепція Нової української школи декларує формування в учнів ціннісних ставлень та суджень, які слугуватимуть «базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії із суспільства» [4,с.19]. Сьогодні як ніколи стає важливою організація освітнього простору, який сприяв би розвитку творчої, стратегічно мислячої та відповідальної особистості, здатної на свідомі дії з покращення її життя власного та громади. Випереджаюча освіта для сталого розвитку є «моделлю трансформації системи освіти та її пристосування до потреб суспільства XXI століття» [5, с.11], і на сучасному етапі сталий розвиток повинен стати «стрижневим поняттям педагогічної науки» [6, с.31].

Вказати основні та необхідні складові роботи з дітьми та батьками для реалізації ідей роботи у рамках сталого розвитку.

Освіта сталого розвитку формує нові цілі, розширює зміст, зміцнює форми навчання. Вона передбачає певні зміни в організації освітнього процесу: для адміністрації закладу – це зміни у використанні ресурсів, для вчителів – це перехід від передачі знань до створення умов для їх активного засвоєння та отримання практичного досвіду, для учнів – це перехід від пасивного засвоєння знань до активного їх пошуку та практичного осмислення. Методичними особливостями освіти сталого розвитку є широке використання активних методів навчання та педагогіки партнерства: стимулювання пізнавальної діяльності учнів,

обов'язкова їхня взаємодія між собою та з учителем, спонукання до активної розумової та практичної діяльності.

Інтегровані заняття – найяскравіший приклад втілення ідей сталого розвитку. Підготовка та проведення інтегрованих занять зі сталого розвитку має свої специфічні особливості. Перша – вибір форми занять, що зумовлює не тільки підготовку вчителя, але й довготривалу, стійку самостійну роботу учнів, проведення ними власних досліджень, пошуків, систематизацію та обробку інформації. Друга особливість – активна участь і взаємодія в підготовці й проведенні занять декількох вчителів. Застосування інтеграційних форм навчання сприяє налагодженню взаєморозуміння і поліпшенню співпраці вчителя та учнів у процесі навчання, дає можливість ширше використати потенційні можливості змісту навчального матеріалу та розвинути здібності учнів. Отже, інтеграція – необхідна умова, важливий засіб сучасного освітнього процесу, для забезпечення системних знань учнів із різних галузей наук, соціалізації особистості. Інтеграційні процеси в освіті тривають – і вони різноманітні, але мета їх одна – розвинена, креативна, соціалізована особистість, здібна до творчого пошуку.

На заняттях також можна застосовувати медіапроекти, «на забуваючи згадати про переваги реального спілкування перед віртуальним» [2, с.6].

Під час просвітницького заходу для дорослих в інтересах сталого розвитку (інтерактивні батьківські збори) можна запропонувати:

- створення колажу «Наше спільне стале майбутнє». Учасників за принципом «троянди-ромашки-лілії» об'єднують у групи. Вони мають різноманітні журнали, ножиці, клей, маркери та ватман. Необхідно створити моделі «спільного сталого майбутнього» та презентувати їх.

- вправа «Паперовий літак. Виготовте паперовий літак. Напишіть на одному крилі слово «школа», на другому – «батьки», на корпусі літака – «сталий розвиток». Тепер відірвіть одне з крил, але за умови, що літак полетить. Отже, для того щоб наші діти навчалися в рамках сталого розвитку та досягли кінцевої мети, ми, дорослі, повинні співпрацювати у тісній взаємодії та рухатися слід в одному напрямку.

*Висновки.* «Практика показує плідність інтеграції та перспективи подальшого розвитку та удосконалення такого підходу до навчання» [1, с.67]. Найголовніше, що на уроках сталого розвитку школярі – рівноправні партнери вчителя, їм має належати ініціатива та наміри у будь-якій діяльності. Отже, для досягнення результативності вчителю потрібно створити атмосферу комфорту, безпеки, ситуацію успіху.

### Література

1. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку: Науково – методичний посібник. – Дніпропетровськ, 2011. – 200 с.
2. Волошенюк О.В., Ганник О.В. та ін. Медіаграмотність: посібник для вчителя. – Київ: ЦВП, АУП, 2018. – 234 с.
3. Карамушка В. І. Вступ до практики стійкого розвитку. Навчальний посібник. УМО АПН України. – К. – Львів: Край, 2009. – 78 с.

4. МОНУ. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Загальна редакція Грищенко М. – Київ, 2016. – 40 с.

5. Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / За ред. В.Підліснюк – К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. – 88с.

6. Сисоєва С.О. Вектор розвитку особистості у постіндустріальному суспільстві//Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Науково-методичний журнал. – 2001. – Вип.1. – 39 с.

**Каряка Л.Г.**

вчитель хімії

*Нікопольська середня загальноосвітня школа I-III ступенів №6  
м.Нікополь, Дніпропетровська область, Україна*

## **АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО ЕКОЛОГІЧНИХ ПИТАНЬ НА УРОКАХ ХІМІЇ**

Сучасна екологічна ситуація складалась стихійно в ході діяльності людей, спрямованої на задоволення їхніх потреб. Людина досягла висот сучасної цивілізації завдяки тому, що постійно змінювала природу у відповідності зі своїми цілями. Люди досягали цілей, на які розраховували, але одержували наслідки, яких не чекали [1].

Однією із умов існування суспільства є його екологічно-орієнтований розвиток, при якому зростання добробуту людства не супроводжується руйнуванням навколишнього середовища, не порушує стійкість природних екосистем [4].

Поступове усвідомлення нових загроз змусило людство шукати принципово нові підходи забезпечення соціально-економічного прогресу і ефективного природокористування.

Одним з таких підходів є концепція сталого розвитку, яка відповідає на різноманітні виклики сучасності і сприяє формуванню такого способу життя, який склав би основу довготривалого оццадливого розвитку людства. Його складові – це охорона природних ресурсів і прийняття відповідальності за майбутні покоління. Кожне покоління має керуватися принципом збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Стале майбутнє людства на нашій планеті є одним з найбільш хвилюючих питань сьогодення. Порушення екологічного балансу та рівноваги в довкіллі, загроза зміни клімату та глобального потепління, що виникли в результаті масштабного розвитку промисловості, широкого використання природних ресурсів планети та недбалого ставлення людини до природи призводять до численних негативних наслідків та екологічної кризи зокрема.

Сьогодні, як ніколи, перед людством стоїть питання про необхідність зміни свого ставлення до природи і забезпечення відповідного виховання і освіти



нового покоління. Виховувати у дітей відповідальне ставлення до природи – це складний і тривалий процес. Його результатом повинно бути не лише оволодіння відповідними знаннями й уміннями, а й навичками, усвідомлене бажання захищати природу, поліпшуючи природне середовище.

Розвиток екологічної культури дітей шкільного віку здійснюється з метою формування основних екологічних понять у процесі вивчення навчальних дисциплін і в позакласній роботі, а також відповідального ставлення підростаючого покоління до навколишнього середовища та здоров'я людини [2]. Тенденцією екологічної освіти сьогодні є її інтеграція в офіційну загальноосвітню систему. Але вивчення проблем навколишнього середовища на сучасному етапі, на мій погляд, має розглядатись не лише через призму викладання екологічних питань в рамках окремих предметів, а запровадження окремого навчального предмета, який вивчався б у школі, починаючи з першого класу.

Компетентність з екологічної грамотності і здорового способу життя передбачає вміння влаштовувати власне життєве середовище без шкоди для себе, інших людей і довкілля. Усі інші вимоги щодо цієї компетентності, на мою думку, є її забезпеченням. Реалізація ідеї інтеграції можливостей шкільного курсу хімії передбачається розкриттям наскрізних змістових ліній: «Екологічна безпека і сталий розвиток» та «Здоров'я і безпека». У житті саме здоров'я і особиста безпека залежать від екологічного стану довкілля і стану сталого розвитку країни проживання людини.

Еколого-розвивальне освітнє середовище являє собою сукупність умов, організованих вчителем з метою створення оптимальних умов для всебічного розвитку екологічної культури та спрямованості особистості учасників освітнього процесу [3].

Одним із завдань шкільного курсу хімії є формування специфічних навичок поведінки з речовинами, умінь грамотно застосовувати знання з хімії в спілкуванні з природою, показати гуманістичну спрямованість хімії, її зростаючу роль у розв'язанні глобальних проблем людства, в тому числі й захисті довкілля від забруднення промисловими і побутовими відходами, виховувати екологічну культуру здобувачів освіти.

Хімія як навчальна дисципліна несе потужне світоглядне навантаження. Мета навчання шкільного курсу хімії: формування в учнів ключових і предметних компетентностей, необхідних для самореалізації і соціалізації особистості, наукового світорозуміння, вироблення екологічного стилю мислення і поведінки. Аналіз програм, змісту і структури шкільного курсу хімії дозволяє виділити в ньому чотири найважливіших поняття: хімічний елемент, речовина, хімічна реакція, хімічне виробництво. Враховуючи, що до курсу хімії включено поняття колообігу речовин в природі, а в екології ця природна закономірність займає провідне положення, необхідно розглядати його одночасно як хімічне (перетворення речовин та енергії) та екологічне (біохімічний колообіг речовин).

Зміст програми з хімії зосереджений навколо таких екологічних питань:

1.Порушення кругообігу хімічних елементів і речовин на прикладі кисню, води, карбону, азоту, фосфору, сірки та інших, під дією антропогенних факторів та

їх глобальні екологічні наслідки.

2. Роль хімічних процесів у підтриманні й порушенні кругообігу речовин та енергії в природі та природної рівноваги.

3. Речовини — забруднювачі води, ґрунту, повітря, продуктів харчування.

4. Хімічні процеси, що є першопричиною порушення озонового шару, виникнення парникового ефекту, смогів, кислотних дощів та ін.

5. Хімічні способи запобігання негативному впливу хімічних процесів на оточуюче середовище, екологічно безпечні технології, безвідходні виробництва, хімічне очищення відходів і стічних вод промислових і сільськогосподарських виробництв.

6. Екологічні вимоги до використання хімікатів у побуті.

Велике занепокоєння людства викликає стан водних ресурсів та способи їхнього використання.

Розглядаючи хімічні властивості води, звертаю увагу учнів на фізичні характеристики води, що є одночасно фізіологічно необхідними умовами для життя водних рослин і тварин, які порушуються, тому що й сама вода, і розчинені в ній солі та інші біологічно необхідні речовини вступають в хімічні взаємодії з речовинами-забруднювачами. Забруднення водойм — біологічне порушення умов життя не лише у воді, але й у інших середовищах існування. Тому, обговорюючи проблему єдності оточуючого світу, необхідно розповісти учням також і про роль води в міграції як життєво необхідних речовин, так і отруйних відходів виробництва та сільського господарства, що разносяться на великі відстані. У процесі цього руху речовини вступають у біологічні процеси, що відбуваються у воді, ґрунтах, прилеглих до цих водойм, у рослинному й тваринному світі, мікросвіті. На кількох прикладах демонструю, як порушення еволюційно складених умов водного басейну тягне за собою зміни тих районів, що тісно прилягають до цього басейну. Статистичні дані показують, що житлово-комунальне господарство України залишається серйозним забруднювачем наших водойм (43%).

Великі можливості для закріплення здобутих знань з екології має заключна тема в курсі хімії 11 класу «Роль хімії в житті суспільства». Замість традиційного вивчення окремих питань з використанням матеріалів підручника в формі лекційно-семінарських занять учням пропонується інша форма проведення заключних уроків. Це – уроки-захисти навчальних проєктів, які можна об'єднувати в конференцію з теми «Хімія в житті людини і суспільства». Захист проєктів передбачає написання рефератів (інтегровані матеріали з хімії, біології, фізики, географії, історії) та їх презентацію учасниками конференції.

Природа не має меж, повітря не знає кордонів, тому екологічні проблеми – це проблеми всього людства. Охорона природи – це важлива загальнодержавна і загальнонародна справа, охорона природи – це обов'язок кожної людини. Потрібно не лише вірити, що людина знайде рішення, як зберегти природу, як жити у злагоді з нею і суспільством, але й особистим прикладом, особистою ініціативою доводити свою небайдужість до неї, своє палке бажання зберегти і примножити її багатства для майбутніх поколінь [5].

Будемо сподіватись на те, що здорові зерна екологічної просвіти в шкільному віці обов'язково дадуть паростки бережливого ставлення до повітря, чистої води, різноманіття рослинного й тваринного світу, переростуть у потребу жити в гармонії з Природою. Майбутнє дитини залежить не від того скільки формул утримуватиме її пам'ять, а від того, наскільки вона успішно зможе застосувати свої знання на практиці, від її компетентності в сучасному вирі життя. Тому в учнів необхідно розвивати як уміння самостійно здобувати і використовувати знання, так і комунікативні навички, творчі здібності, громадянську відповідальність та екологічне мислення.

Зазначене вказує на те, що учні повинні володіти екологічними компетентностями і компетенціями, які дадуть змогу швидко й професійно розв'язувати завдання, пов'язані з розвитком суспільства як найближчим часом, так і в подальші десятиріччя.

### Література

1. Павлоська Л. Ф. Основи фізіології, гігієни харчування та проблеми безпеки харчових продуктів / Л. Ф. Павлоська, Н. І. Дуденко, Л. Г. Дмитрієвич. – Суми, 2007. – 440 с.
2. Слободчиков, В.И. О понятии образовательной среды в концепции развивающего образования / В.И. Слободчиков. – М.: Экопсицентр РОСС, 2000. – 230 с.
3. Сидоренко Л. І. Сучасна екологія. Наукові, етичні та філософські ракурси: навч. посіб. / Л. І. Сидоренко. — К.: Вид-во ПАРАПАН, 2002. — 152 с.
4. Фурсов В. М. Екологічна криза і людина: хто винен? / В. М. Фурсов // Країна знань. – 2011. – № 4–5. – с. 43-46.
5. Щербина А. П. Екологічне виховання учнів на уроках хімії та в позакласній роботі / А. П. Щербина, В. М. Щербина // Наукові записки – 2012. – № 1. с. 119-122

**Подшивалова Л.П.**

учитель мистецтва

*Мелітопольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4  
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

### МИСТЕЦТВО В РОЗМАЇТТІ КУЛЬТУР

Глобалізація сучасного світу зумовлює розвиток культурних цінностей як окремих людей, так і цивілізацій. Тому процес комунікації культур різних народів, їх співіснування в єдиному світовому просторі є актуальною проблемою нашого часу. Загальнолюдська культура яка формує діяльність із взаємопроникнення, взаємозбагачення багатьох культур, полікультурність, повинна надати місце розвитку кожної самостійної культури в єдиному цілому.

У загальному значенні культура – це певна сукупність придбаних та переданих із покоління в покоління ідей, цінностей, звичаїв, вірувань, традицій, норм і правил поведінки, створених людством за весь час існування. У ході історії кожне суспільство виробляє свою мову, свій так званий «код», які дозволяють ідентифікувати представника даної спільноти, особливості культурної традиції. Суб'єктом культури є людина яка творить, зберігає і поширює створені культурні цінності. Пізнання національної самоідентичності, зміцнення зв'язків між культурами різних країн, відображення дійсності в художніх образах, збагачення духовно-практичного досвіду людини забезпечує «мистецтво – як форма самосвідомості культури» [3, с. 2].

«Мистецтво відкриває загадкове, що не піддається науковому пізнанню. Саме тому людині потрібне мистецтво як органічна частина того, що закладено в ній самій та у світі, який людина пізнає і яким насолоджується» [4, с. 1]. Мова мистецтва – міжнародна, і в цьому полягає його суспільна значущість. Мистецтво живе у часі. І це не тільки сьогодні, але й минуле та майбутнє. Достатньо поглянути на черги за квитками на концерти улюблених артистів, вражаючі погляди дітей від виставок у музеях, спільну участь малюків у театральних та лялькових виставах, культурне дозвілля молоді під час вечірок-«party»...

Усе різноманіття культур складається в єдину цивілізацію зі спільними проблемами та базовими цінностями, яка існує в полікультурному світі, де гармонійно взаємодіють культури різних країн. Кожен народ, держава мають національну, регіональну культуру, створюють власні цінності, які розкривають менталітет країни, установлений звичаями і традиціями. «Культурне розмаїття – важлива умова для самопізнання людини: чим більше вона буде дізнаватися про культуру, чим більше країн відвідає, чим більше мов вивчить, тим краще вона зрозуміє себе і тим самим збагатить свій духовний світ» [9, с. 134]. Із відкриттям кордонів між європейськими державами посилюється мобільність людей, зростає прагнення вивчення інших культур, встановлюються та підтримуються різноманітні зв'язки всередині своєї країни, за її межами. Міста світу перетворилися на багатомовний простір у якому співіснують та розвиваються різні національні культури. Таке зростання міжкультурної комунікації, активний обмін матеріальними та духовними цінностями, формування глобальної культури при одночасному посиленні значущості національних культур підводить людство до діалогу культур, бо щоб вести гідний діалог із представниками різних культур, треба знати і розуміти ці культури. Л. Назаренко зазначила, що «діалог – це показник загальної культури суспільства. Здатність однієї культури засвоювати досягнення іншої – одне з джерел її життєдіяльності» [8]. Кожна національна культура – єдина і неповторна, унікальна і самобутня. Тому діалог, як форма міжнаціонального спілкування, націлений на взаємозбагачення національних культур, збереження їх самобутності. «Ідея діалогу культур передбачає відкритість культур одна одній. Але це можливо при виконанні деяких умов: рівності всіх культур, визнання права кожної культури на відмінності від інших, поваги до чужої культури» [9, с. 134]. Діалог культур – це передумова формування толерантності, поваги, взаємодопомоги, подолання стереотипів, навіть якщо

традиції є протилежними. У сучасному світі існує об'єктивне протиріччя, властиве культурам усіх народів світу, – протиріччя між розвитком національних культур та їх зближенням. Це спостерігається у діалозі культур Заходу і Сходу – різноспрямована система цінностей ускладнює комунікацію; культури неохоче ідуть на контакт між собою. Формування духовної єдності є умовою самозбереження людства і результатом діалогу культур.

У процесі історичного розвитку виділено п'ять основних способів взаємодії культур, унаслідок яких або збагачується соціокультурний досвід людей і спільнот, або загострюються етнокультурні протиріччя.

Акультурація – процес перебору на себе однією культурою властивостей іншої культури. Спочатку відбувається міжкультурна комунікація, набуття нового, але водночас, може виникнути заперечення нового, що веде до ідеалізації власної оригінальної культури. Основні стратегії акультурації - асиміляція, сепарація, маргіналізація та інтеграція.

У процесі культурної інтеграції формуються елементи нової, інтегральної світової культури. Поширюються цінності які сприяють зближенню народів і культур, визнається рівноцінність різних культурних систем, відбувається відмова від ксенофобії, формується толерантність. Кожна нація бере з глобальної системи те, що відповідає її традиціям, менталітету.

Експансія – процес розширення сфери впливу домінуючої культури поза початкові межі функціонування або державні кордони. Цей процес може мати насильницький характер, коли дії не узгоджуються з принципами іншої культури.

Дифузія – процес запозичення культурних рис із одного суспільства в інше, відбувається обмін культурними надбаннями. Головна умова – готовність однієї сторони до сприйняття нового іншої культури.

Синтез культур – процес об'єднання «культурно різних елементів: орієнтирів, цінностей, норм, типів поведінки, при якому виникає якісно інше утворення. Синтез має місце, коли соціокультурна система переймає та засвоює досвід інших суспільств у сферах, що є недостатньо розвинутими в ній самій, але при цьому зберігає власну, притаманну їй основу, яка дозволяє говорити про її самобутність, про здатність підтримання цілісності та стабільності» [5].

Метою міжкультурної взаємодії є всебічне ознайомлення світової спільноти із надбаннями кожної національної культури, налагодження дипломатичних стосунків, зміцнення культурних зв'язків, економічний зріст, формування єдиних загальнолюдських, мистецьких цінностей, стійкого позитивного іміджу держав.

Нові реалії сучасної цивілізації змінюють характер культури та її роль у загальноісторичному процесі. Технічний прогрес, технічні інновації формують клас людей «інтелектуальної праці», який починає займати більшу частину культурної сфери. Ці фундаментальні зміни зумовлюють новий, якісний рівень функціонування культури на початку XXI століття.

З метою обміну досвідом та підвищенню ролі культури у формуванні позитивного іміджу України в світі на сьогодні є важливим питання інтеграції українського мистецтва у світовий культурно-мистецький простір. Українське суспільство мусить прийняти світові стандарти та критерії оцінки в усіх сферах



життя, здійснити переосмислення ціннісних орієнтирів, вести наполегливу працю у сфері міжкультурної комунікації та діалогу культур. Мистецький міжкультурний діалог відбувається різними формами, методами організації та проведення. Наприклад, регіональні, міжнародні конференції, семінари, конкурси, фестивалі, пересувні музейні експозиції, виставки, майстер-класи, творчі зльоти.

Серед культурно-мистецьких заходів проводяться Дні культури певних країн в Україні, виставки робіт українських художників у різних містах Європи, турне з концертами музичних гуртів, театральних, танцювальних колективів. Декілька років поспіль Україна бере участь у Венеціанському біенале. Працює мистецький простір PinchukArtCentre (м. Київ). Сучасне мистецтво відроджує ті види, які згасали упродовж ХХ століття – вітраж, мозаїка, гобелен. З'являються нові мистецькі течії та явища – електронна, трекерна музика, промисловий дизайн, антитеатр, гепенінг, інсталяції, перформанс, стріт-арт.

На території сучасної України проживає понад 100 націй і народностей; ми говоримо про полікультурність. Діалог культур відбувається на загальнолюдських цінностях: захисті прав особистості, гуманізмі, творчому розвитку людини, поширенні наукових знань, взаємозбагаченні національної та регіональної культури; ми говоримо про міжкультурну комунікацію. Сьогодні з'являється можливість не лише вільного розвитку кожної національної культури, а й постійного їхнього зближення в полікультурному просторі України, тому обмін духовними цінностями, знайомство з досягненнями культури інших народів збагачує особистість, змінює і розвиває її.

### Література

1. Бібліотека електронних підручників e-Pidruchniki.com. Мистецтво – посередник між культурами.
2. Бібліотека електронних підручників e-Pidruchniki.com. Проблема культури як діалогу культур.
3. Бібліотека електронних підручників e-Pidruchniki. Культурологія. Українська людина в європейському світі. Мистецтво – діалог людини зі світом.
4. Бібліотека електронних підручників e-Pidruchniki. Культурологія.
5. Г.Осипова, Н.Садовська. Культура і діалог культур у контексті глобалізації.
6. Л. Кондратова. Художня культура .11 клас. Методичний посібник.- Х.: Вид. група «Основа», 2011.-238 с.
7. Л. Масол. Мистецтво. Підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. Мистецтво в діалозі культур с.192-202. Київ, Видавничий дім «Освіта», 2017.- 223 с.
8. Л. Назаренко. Підручник. Мистецтво 9 клас. Значення мистецтва в діалозі культур.
9. Л. Серих.Мистецтво. 9 клас. Конспекти уроків.- Харків: Вид-во «Ранок», 2018. - 288 с.

**Болотова В. М.**

заступник директора з НВР

*Павлоградська загальноосвітня школа I-III ступенів № 8*

*м. Павлоград, Дніпропетровська обл., Україна*

## **ПРОБЛЕМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ І ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС**

Організація Об'єднаних Націй закликає людей різних країн перейти до більш сталого способу життя і зменшити екологічний слід. Оскільки значну частину ресурсів люди споживають у процесі домашнього господарювання, то їхній спосіб життя має величезне значення. Перехід кожної людини до способу життя, що зберігає навколишнє середовище, дасть величезний поштовх для розв'язання проблем людства.

Людина протягом останнього століття намагалася підкорити природу й запанувати нею. ХХ століття стало періодом бурхливого розвитку хімічної, металургійної, нафтохімічної та інших галузей промисловості. Розвиток будь-якої з них супроводжується інтенсивним забрудненням довкілля. У результаті біосфера вже неспроможна самовідтворюватися та самооновлюватися й починає деградувати.

Людство постало перед вибором: або спільні зусилля в ім'я загального виживання, або загальна загибель від екологічної катастрофи.

В Україні під горами сміття вмирає родюча земля, на якій можна було б вирощувати хліб, овочі, дерева, квіти, а підземні води забруднюються настільки, що вода стає непридатна для життя. У процесі життєдіяльності ми створюємо сміття і не знаємо, що з ним робити і куди подіти. Все це змушує нас змінити власне ставлення до відходів.

Сотні тисяч людей у різних країнах уже живуть по-іншому, дбаючи про майбутнє. Настала черга й українцям приєднатися до цього руху.

**МЕТА:**

- сприяти формуванню в учнів умінь і навичок сталого стилю життя через зміни у власній поведінці;
- привести до думки, що головним чинником забруднення природи є людина;
- виховувати патріотичні почуття до рідної землі, бережливе ставлення до навколишнього середовища, необхідність екологічної культури.

З 1 січня 2012 року Павлоградська загальноосвітня школа I-III ступенів № 8 отримала статус експериментального навчального закладу обласного рівня з проблеми «Формування механізмів трансформації регіональної системи освіти на основі принципів випереджаючої освіти для сталого розвитку» за темою «Створення системи освітньої діяльності на засадах принципів сталого розвитку шляхом формування екологічної культури учнів».

На підставі рішення комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи з проблем виховання від 10 серпня 2015 року № 532 наша школа стала переможцем конкурсу в рамках проекту «Освіта для сталого

розвитку в дії» та отримала звання «Школа сприяння сталому розвитку», а також диплом і пам'ятний знак.

1 вересня 2015 року розпочалася робота школи у дослідно-експериментальному проєкті за темою «Інтегрування змісту випереджаючої освіти для сталого розвитку у навчально-виховний процес»

Для реалізації даного проєкту ми запроваджуємо ідеї сталого розвитку в навчально-виховний процес: під час уроків, при викладанні курсів за вибором та в позакласній роботі.

Одним із сприятливих шляхів впровадження ідей сталого розвитку в навчально-виховний процес є «наскрізне» навчання. Учителі хімії, біології, географії, економіки, математики, російської, української та іноземних мов, історії та вчителі початкових класів на уроках намагаються використовувати завдання екологічного змісту, які містять у собі соціальний та економічний аспекти. З одного боку, це завдання з предмету, а з іншого – вони мають великий виховний потенціал. Такі вправи краплина за краплиною вчать дітей по-іншому ставитись до свого оточення, дивитись на звичайні речі інакше та замислюватись над своїми діями.

Ефективними є проведення інтегрованих уроків: хімія та література, біологія, хімія та географія, алгебра та основи здоров'я, математика та природознавство, правознавство та екологія, біологія та економіка та інші.

Крім того, на уроках географії, біології, основ здоров'я, хімії вчителі розглядають екологічні проблеми світу, України, Західного Донбасу, Павлограда, вплив людини на навколишнє середовище. На уроках англійської та французької мови діти працюють з текстами, які містять інформацію про екологію країн світу. Вивчаючи українську, російську мови та літературу, учні працюють з різноманітними вправами, диктантами на екологічну тематику.

З 2012 року ми виділяємо години з варіативної частини навчального плану для викладання курсів за вибором «Школа друзів планети» (1-2 класи), «Моя щаслива планета» (3-4 класи) та «Уроки для сталого розвитку» (8-9 кл.). На цих заняттях вчителі використовують різноманітні форми: тренінги, ділові ігри, метод проєктів. Учні, крім теоретичних знань, отримують і практичні завдання. Так, наприклад, учні 3-4-х класів намалювали листівки щодо збереження електроенергії та розташували на дверях всіх класних кімнат. Учні старших класів проводили аудит щодо використання ресурсів вдома та результати розміщували на сайті школи.

Виховна робота є невід'ємною складовою навчального процесу. Вже традиційними стали проведення тижнів сталого розвитку. Метою заходів, які ми проводимо під час тижнів, є формування в учнів навичок і вмінь будувати життя сім'ї, місцевої громади з урахуванням потреб сталого розвитку, вироблення нового екологічно доцільного стилю життя в школі.

З метою екологічного виховання, формування в учнів активної життєвої позиції та залучення дітей до практичної діяльності по збереженню навколишнього середовища кожного року у квітні місяці в школі проводиться «Екологічний марафон».

Під час марафону проводяться різноманітні заходи, спрямовані на виховання в учнів любові до природи та бережливого ставлення до довкілля.

Під час марафону проходять класні години: «Аптека на підвіконні» (1класи), «Натисни на сміття» (5класи), «Первоцвіти під охороною» (6 класи), «Кожна рослина, дерево, пташина – то все чудова наша Україна» (4,8-10 класи).

Кожного року шкільна команда бере участь у міському брейн-ринзі «Земля–наш спільний дім». Учасники мають змогу проявити свої знання в галузі екології, біології та дізнатися багато цікавого про те, що може зробити кожен з нас для нормалізації екологічної ситуації в країні і світі в цілому. Є традицією проведення екологічного квесту. Під час нього діти показують свої знання тваринного та рослинного світу, мандруючи станціями, із задоволенням виконують колективну творчу справу «Екологічні проблеми світу» (виготовлення колажу), на станції «У рідному краї й серце співає» розучують запальний танок. Екологічний квест завершується флешмобом.

Щорічно до Дня Землі вчитель географії організовує та проводить Фестиваль географічної пісні для учнів 6-10 класів. В рамках фестивалю учні виконують різноманітні пісні про міста та містечка України, річки й озера, подорожі, оспівують красу природи нашої Батьківщини.

Учні школи беруть активну участь в акції «Благоустрій України», в рамках якої проходить операція «Лісам, паркам і скверам бути чистими», а саме: прибирають стадіон та шкільний парк, вскопують клумби, висаджують квіти, кущі та дерева.

До Всесвітнього Дня птахів учні 5-6 класів виготовляють листівки, які розміщують у парку та на житлових будинках мікрорайону школи.

Учні 5-11 класів готують інформаційні стіннівки «Природа – наше багатство», «Людина та природа», «Екологічні проблеми людства», в яких висвітлюють питання щодо дбайливого ставлення до оточуючого середовища та збереження природних ресурсів.

З цікавістю проходить виставка екзотичних тварин «Мій дитячий театр зоолога» для учнів 1-6 класів.

Учні 7-х класів виступають з агітбригадою «Екологічна варта» для учнів 4-6 класів. Під час виступу учасники агітбригади нагадують про необхідність дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

Результатом плідної роботи вчителів є методичні посібники: збірник диктантів з української мови, збірники задач з математики для початкової та середньої школи, збірник задач з хімії тощо.

Учителі нашої школи неодноразово були учасниками та переможцями обласних конкурсів методичних матеріалів з інтегрування змісту випереджаючої освіти для сталого розвитку у навчально-виховний процес ЗНЗ серед педагогічних працівників «Сталий розвиток – краще майбутнє для всіх».

У 2017 р. на базі КЗ «Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» проводився обласний конкурс методичних матеріалів з інтегрування змісту випереджаючої освіти для сталого розвитку у навчально-виховний процес ДНЗ та ЗНЗ серед педагогічних працівників «Сталий розвиток –

краще майбутнє для всіх». У конкурсі взяли участь 412 конкурсантів, було подано 356 робіт. Наша школа представила на конкурс 12 робіт.

Відповідно до наказу КВНЗ «ДОППО» № 105 від 21.04.2017 р. переможцями стали 33 роботи, з них 8 робіт педагогів нашого закладу.

1-е місце:

- Скорик Тамара Михайлівна - роботи «Уроки бережливості» та «Трансформування ідей сталого розвитку у роботу з батьками»;

- Купрієнко Світлана Валеріївна - збірка завдань екологічного змісту для учнів 1-4 класів «Загадковий світ природи»;

- Виходцева Надія Вікторівна - «Виховні заходи для учнів 1- 4 класів»;

- Лобач Вікторія Анатоліївна - «Математика на варті здоров'я».

2-е місце:

- Лозко Наталя Кирилівна - збірник для проведення інтегрованих уроків у 8-11 класах «Хімія і екологія»;

- Коваленко Олена Антонівна - «Збірник задач з енергозбереження та екології для уроків фізики».

- Скорик Тамара Михайлівна – збірка позакласних заходів «Сталий розвиток – наш вибір».

Педагогічний колектив використовує ідеї сталого розвитку в більшості предметів інваріативної частини навчального плану. Робота педагогічного колективу спрямована на надання якісної освіти: допрофільна освіта (7-9 класи), профільна освіта старшої школи, працюють безкоштовні гуртки (екологічного, спортивного, вокального напрямків, патріотично-військовий), введено факультативи для викладання уроків сталого розвитку (1-4, 8 класи).

Охорона природи, раціональне використання людиною її багатства – важлива загальнодержавна справа. Охорона природи – обов'язок кожної людини.

«Природа – друг!» - такою має бути етика людини. Природа має служити, якщо охорона та раціональне використання її стануть справою економіки, моралі, етики й політики держави.

Екологічна грамотність та усвідомлення відповідальності за долю природи кожною людиною – важлива передумова для «підписання миру з природою».

*Вже людство не живе, а виживає,*

*Невже воно цього не помічає?*

*І той кошмар, який воно створило, -*

*Усе живе сьогодні отруїло.*

*Чи ж не прийшла пора поміркувати,*

*Як людству на Землі мудрішим стати...*

Отже, наша школа спільно з батьками, громадськістю вчить сьогодні дітей виконувати щоденні дії: виключати світло, закривати кран, переробляти папір та багато іншого. Тому щодня, крок за кроком, ми вчимо дітей відчувати запит часу, вірити у красу, дивовижний світ, доброту та зберігати все це для майбутніх поколінь.



### Література

1. Висоцька О.Є., Освіта для сталого розвитку; Науково-методичний посіб., Д. «Роял Принт», 2011
2. Білявський Г.О., Бутченко Л.І. Основи екології: теорія та практикум : Навч. посіб. – К.: Лібра, 2004.
3. Экологическое образование [Електронний ресурс]. Режим доступу: Образование для устойчивого развития: <http://www.school.xvatit.com>

### СЕКЦІЯ 5

#### УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ ТА МОДЕРНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

**Білова Л.В.**

директор КЗ «ЗСЗШСП»ЗОР

*м. Запоріжжя, Запорізька обл. Україна*

#### **СИСТЕМА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ШКОЛИ - ІНТЕРНАТУ СПОРТИВНОГО ПРОФІЛЮ З АДАПТАЦІЇ НОВОПРИБУЛИХ УЧНІВ ДО НОВИХ УМОВ НАВЧАННЯ, ПРОЖИВАННЯ ТА ТРЕНУВАННЯ**

Актуальність обраної теми визначається постійним надходженням нових учнів до спеціалізованих шкіл-інтернатів спортивного профілю, забезпеченням успішної соціально-психологічної та фізіологічної адаптації дитини до навчання, самостійного проживання та паралельно з цим посиленого тренування в спеціальних закладах.

Проблема адаптації до нових умов навчання та тренування під час переходу до спортивної школи-інтернату турбує керівників навчальних закладів, вчителів, тренерів та батьків новоприбулих учнів.

Психологічний дискомфорт під час зміни закладу, може перерости в особистісні психологічні проблеми дитини та зумовити інші. Збільшення фізичних навантажень може негативно впливати на успішність, або на фізичний стан підлітка, що в кінцевому підсумку може призвести до девіантної поведінки. Походження цієї кризи організаційно-педагогічна недбалість, невиправдано різкий перехід дітей з однієї соціальної ситуації в іншу.

Для забезпечення успішної адаптації учнів у період переходу з різних загальноосвітніх закладів до спортивної школи-інтернату необхідна цілеспрямована діяльність педагогічного колективу.

Напрями діяльності з адаптації учнів: організаційна діяльність (моніторинг процесів адаптації, аналітична (діагностична) робота, проведення малих педрад, круглих столів для вчителів, нарад шкільної адміністрації, тренерів, медпрацівників), педагогічна, психологічна та медична діагностика, консультативна робота із вчителями, учнями та їх батьками, корекційно-розвивальна діяльність мають забезпечити, якщо не подолання, то істотне

пом'якшення психологічних і педагогічних наслідків зазначеної соціально-психологічної кризи учнів, сприяти покращенню, чи утриманню на необхідному рівні емоційного та фізичного стану учнів. Системна та педантична діяльність педагогічного колективу, тренерів та медпрацівників у період адаптації дитини мають вирішальну роль.

Система діяльності включає практичну та діагностичну діяльність, психологічний діагностику, консультативну діяльність, роботу з батьками, узагальнення результатів, аналітичну роботу.

Моніторинг є найбільш досконалим способом інформаційного обслуговування і компонентом системи управління якістю адаптації.

Контроль якості освіти набуває характеру моніторингу, тобто постійного відстеження результатів навчання і перевірки їх відповідності проміжним або кінцевим цілям.

Система організації збору, зберігання, обробки і поширення інформації про діяльність педагогічної системи забезпечує безперервне стеження за станом і прогнозуванням її розвитку. Педагогічний моніторинг - це процес безперервного науково-обґрунтованого, діагностико-прогностичного спостереження за станом, розвитком педагогічного процесу з метою оптимального вибору освітніх цілей, завдань і засобів їх вирішення. Педагогічний моніторинг має специфічний об'єкт вивчення і забезпечує педагогів, керівників освітньої установи і органи управління освітою якісної і своєчасної інформацією, необхідною для прийняття рішень по оптимізації різних рівнів освітнього та тренувального процесу. Враховується система зв'язку, відносин, характер взаємодії учасників освітнього процесу.

В рамках моніторингу виявляють і оцінюють педагогічні дії. При цьому забезпечується зворотний зв'язок, довідуватися про відповідність фактичних результатів діяльності педагогічної системи її кінцевим цілям. Завдання полягає саме в тому, щоб правильно оцінити ступінь, напрямок і причини відхилення.

Завдання будь-якого закладу освіти - забезпечити умови для якісної освіти учнів.

Моніторинг настільки ефективний, наскільки дотримано принципи моніторингу: вимірність і застосовність; узгодженість з можливостями школи; облік конкретних умов, в яких передбачається виконання стандартів і норм; наявність апарату моніторингу, тобто осіб, відповідальних за виявлення відхилень і адекватну їх оцінку; побудова нормативів на основі минулого досвіду з опорою на аналіз поточного стану школи.

Отримання об'єктивних даних в процесі освітнього моніторингу залежить від наявності інструментарію, що дозволяє відстежувати функціонування об'єкта, співвідносити дані з певними контрольними точками і фіксувати їх. Інструментарій педагогічного моніторингу включає: формальні данні, соціологічні інструменти, психологічні, педагогічні, експертні, економічні інструменти, банк даних, спеціальні комп'ютерні програми, різні проекти (моделі) розвитку об'єкта: з опрацюванням тих чи інших умов, необхідних для оптимальної корекції процесу розвитку, неформальні (ненаукові)

інструменти. Після прийому до навчального закладу учня збираються необхідні вхідні дані для визначення рівня навченості, тренуваності, психічного стану які вносяться до створеного в електронній формі паспорту адаптації.

В Паспорт адаптації на початку дослідження та впродовж всього періоду адаптації вносяться: оцінки з навчальних предметів, відвідуваність предметів; спортивні досягнення у вигляді кількісних або якісних досягнень, результати проміжних залікових випробувань; антропометричні дані, динамометричні силові показники, результати психологічних тестів. Дані заносяться як у вигляді кількісних оцінок (критеріїв), так і якісних. Додатково вносяться примітки про конфліктні ситуації, отримані фізичні пошкодження. Таким чином при керуванні процесом адаптації учнів застосовуються діагностика та дослідження інтелектуального розвитку, діагностика та дослідження фізичного розвитку, дослідження психо-фізіологічного стану.

Для прискорення аналізу данні візуалізуються при автоматичному обробленні у графічний вигляд, створюючи механізм швидкого реагування на виникаючі відхилення. Доповнюючі графіки лінії трендів дозволяють додатково прискорити висновки про процеси, які відбуваються під час адаптації: прогрес, регрес (дезадаптація), стагнація або невизначеність процесу адаптації. Моніторинг отриманих даних та інтелектуальний аналіз даних проводиться постійно на протязі всього навчально-тренувального періоду (період адаптації умовно складає один навчальний рік) в порівнянні з базовими даними, а також динамічні зміни.

Важливим є відвідування навчальних занять з метою врахування технологій навчання, форм і методів організації навчальної діяльності, стилю взаємин учителя з дітьми та учнями між собою для використання прийомів зворотного зв'язку, програми і системи вимог учителів школи-інтернату.

На методичних об'єднаннях учителів розглядаються можливі варіанти форм і методів педагогічного супроводу. Рекомендації для вчителів розробляються з урахуванням особливостей учнів.

Перший етап педагогічної діагностики здійснюється при поданні новоприбулими учнями документів до школи-інтернату з метою вивчення рівня компетенції з основних предметів. Другий етап діагностики здійснюється після першого місяця навчання. Результати порівнюються, аналізуються, виставляється проміжна оцінка щодо виконання проекту. Наступні етапи діагностики проводяться по кінцю семестрів. (адміністративні контрольні роботи, семестрове оцінювання). Результати аналізуються, вивчаються тенденції зміни якості знань.

Перший етап психологічної діагностики здійснюється після складання картки соціального розвитку та анкетування. На цьому етапі досліджуються рівні розумового розвитку та наочно-образного мислення учнів, їх самооцінка, рівень шкільної мотивації та тривожності. Подальші етапи діагностики здійснюється впродовж всього року за затвердженим планом. На цих етапах вивчаються:

- адаптування дітей до нової соціальної ситуації поряд з педагогічними спостереженнями, обстежуються рівні шкільної тривожності, мотивації, їх самооцінки та провідної репрезентативної системи;
- визначення рівня комфортності, психічного стану тощо.

Паралельно здійснюється анкетування батьків з питань фізичного та психічного стану дітей. З метою дослідження особливостей адаптаційного періоду, внутрішніх процесів само пристосування учнів у змінених умовах, виявлення рівня навчальної мотивації та потенційної «групи ризику» для учнів кожного класу складається «Карта психологічного супроводу адаптаційного періоду». Отримані результати діагностики порівнюються, на основі цього здійснюється якісний і кількісний аналіз, розробляються висновки щодо змін, які відбулися, даються рекомендації вчителям і батькам.

Консультації з учнями та батьками мають індивідуальний характер. Консультування батьків, діти яких можуть відчувати труднощі пристосування до навчання та тренування в школі-інтернаті, здійснюється індивідуально або на батьківських зборах. Серія батьківських зборів присвячена проблемам, що можуть виникнути у дітей при навчанні у школі-інтернаті.

Консультативно-розвивальна діяльність здійснюється з учнями, в яких виникають труднощі зі шкільною адаптацією. Така діяльність здійснюється з дітьми індивідуально або в мікрогрупах, сформованих на основі подібності проблем, виявлених у дітей на етапі діагностики. Критеріями ефективності цієї діяльності виступають: зниження рівня тривожності, підвищення групової згуртованості, позитивна динаміка емоційного розвитку дитини, підвищення впевненості у собі та власних можливостях, формування у дітей позитивного ставлення до школи, вчителів та однокласників.

Аналітична робота(SWOT-аналіз)спрямована на осмислення проведеної системи психолого-педагогічної діагностики та діяльності з адаптації дітей до освіти в школі-інтернаті, на оцінку ефективності діяльності та корекції робочих планів (психолога, вчителів). Аналіз ситуації дає можливість учасникам реалізації проекту обговорити форми та методи подальшої діяльності, а також планувати навчально-виховний процес.

Висновок: застосування системи в діяльності з адаптації у спеціалізованому закладі допоможе учням пристосуватися до умов проживання, освітнього процесу та тренувань, стати призерами та переможцями спортивних змагань різних рівнів, включаючи міжнародні.

**Мята С.В.**

заступник директора з навчально-виховної роботи  
*Виноградівського закладу повної загальної середньої освіти ім.О.М.Соценка  
с.Виноградове, Олешківський р-н, Херсонська обл., Україна*

## **КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДІВСЬКОГО ЗАКЛАДУ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ІМ. О.М.СОЦЕНКА**

*Мета* - побудова єдиного конкурентноспроможного, інформаційного освітнього простору, який максимально сприятиме становленню випускника закладу освіти як компетентної, соціальноінтегрованої та мобільної особистості.

*Актуальність* - необхідність сьогодення; пріоритет сучасної державної політики; перспектива удосконалення організації процесу навчання

*Практичне значення:* задоволення пізнавальних потреб учасників освітнього процесу; оволодіння педагогами та учнями новітніми технологіями навчання; інтеграція школярів у всесвітній інформаційно-освітній простір; підвищення педагогічної майстерності учителів; підвищення мотивації навчання; поліпшення якості освіти; успішна соціалізація молоді.

Концепція визначає мету, стратегічні напрями та основні завдання, на виконання яких має бути спрямована реалізація державної політики у сфері освіти. Розроблення концепції зумовлено необхідністю змін, спрямованих на підвищення якості освіти в нових економічних і соціокультурних умовах.

*Принципи функціонування.* Діяльність Виноградівського ЗПЗСО ім. О.М.Соценка базується на принципах гуманізму, демократизму, незалежності від політичних, громадських і релігійних організацій та об'єднань, взаємозв'язку розумового, морального, фізичного й естетичного виховання, органічного поєднання загальнолюдських духовних цінностей із національною історією і культурою, науковості, розвиваючого характеру навчання та його індивідуалізації.

*Мета, стратегічні напрями та основні завдання розвитку навчального закладу.* Реалізація Концепції розвитку школи ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту загальної освіти, на загальнолюдських цінностях та принципах науковості, полікультурності, світського характеру освіти, системності, інтегративності, єдності навчання і виховання на засадах гуманізму, демократії, громадянської свідомості, взаємоповаги між націями і народами в інтересах людини, родини, суспільства, держави, спрямований на досягнення мети з урахуванням пізнавальних можливостей і потреб учнів.

Головною метою діяльності школи є створення умов для всебічного розвитку особистості, творчої самореалізації учнів, забезпечення якісної освітньої підготовки учнів на рівні (або вище) державних освітніх стандартів з метою здобуття їхньої конкурентоспроможності, працевлаштування, самовизначення, пошук, апробація та впровадження сучасних педагогічних технологій, спрямованих на оновлення змісту освіти в умовах функціонування освітнього закладу. Здійснення освітнього процесу передбачає забезпечення можливостей для рівного доступу учнівської молоді до здобуття загальноосвітньої підготовки, неперервної освіти впродовж усього життя, виховання особистості, здатної до самореалізації, професійного зростання й мобільності в умовах реформування сучасного суспільства.

*Стратегічними напрямками діяльності школи є:* реформування системи освіти, структури, змісту та організації діяльності навчального закладу на засадах компетентнісного підходу; оновлення згідно з вимогами часу нормативної бази закладу; побудова ефективної системи національного виховання, розвитку і соціалізації дітей та молоді; формування безпечного освітнього середовища, екологізації освіти; інформатизація освіти,



вдосконалення бібліотечного та інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки; створення сучасної матеріально-технічної бази навчального закладу.

*Пріоритетними напрямками діяльності школи є:*

пошук методів навчання та виховання підростаючого покоління, здатного самостійно діяти і приймати рішення в реаліях існування та нестандартних ситуаціях; впровадження системи варіативного навчання і виховання відповідно до індивідуальних потреб та здібностей учнів; здійснення психологічного супроводу навчально-виховного процесу та індивідуального навчання дітей з особливими потребами; використання нових підходів, форм і методів навчання та виховання, які б відповідали потребам особистості, сприяли розвитку її талантів, розумових, фізичних здібностей; особливий стиль відносин вчителів та учнів, який будується на принципах співробітництва, толерантності, взаєморозуміння та поваги.

Якісна освіта є необхідною умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства. Зусилля навчального закладу мають бути зосереджені на виконанні *перспективних завдань*, серед яких: оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування принципів сталого розвитку; обов'язкове здобуття всіма дітьми і молоддю повної загальної середньої освіти в обсягах, визначених державними стандартами освіти; різнобічний розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її здатків (здібностей), формування інтересів і потреб; формування в учнів уміння і бажання вчитися, виховання потреби й здатності до навчання упродовж усього життя; вироблення умінь практичного й творчого застосування здобутих знань; забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної, створення умов для вивчення іноземних мов; побудова ефективної системи національно-патріотичного виховання на засадах загальнолюдських, полікультурних, громадянських цінностей, забезпечення фізичного, морально-духовного, культурного розвитку дитини, формування соціально зрілої творчої особистості, громадянина України і світу, підготовка молоді до свідомого вибору сфери життєдіяльності; виховання школяра як громадянина України, вільної, демократичної життєво і соціально-компетентної особистості; забезпечення системного підвищення якості освіти, сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводження навчально-виховного процесу; створення безпечного освітнього середовища, формування в школярів навичок здорового способу життя; збереження і зміцнення духовного, психічного, інтелектуального і фізичного здоров'я; удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, створення умов для професійного вдосконалення і творчості; підвищення відповідальності сім'ї за освіту і виховання дітей; становлення в учнів цілісного наукового світогляду, загальнонаукової, культурної, технологічної, комунікативної компетентності; виховання школяра як людини моральної, культурної

*Очікувані результати реалізації Концепції розвитку школи.* Реалізація Концепції розвитку Виноградівського ЗПЗСО ім.О.М.Соценка надасть змогу забезпечити: перехід на оновлену парадигму освіти дозволить внести суттєві

зміни в організацію і зміст навчально-виховного процесу, використати прогресивні концепції, запровадити в практику роботи школи досягнення вітчизняної і світової педагогіки та психології; створення ефективного креативного навчально-виховного середовища з опорою на національно-культурні традиції, демократизацію, гуманізацію, нероздільність розвитку, навчання і виховання; створення в закладі системи освіти нового покоління, що забезпечуватиме випереджувальний розвиток людини, її інтелекту; забезпечення необхідних науково-методичних, організаційних і матеріально-технічних умов; наявність педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, власного творчого безперервного професійного зростання; наявність соціально сприятливих умов для здобуття освіти; інноваційний розвиток відповідно до державних стандартів, що сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства та особистості; розвинений мотиваційний аспект набуття знань учнями; соціальну та комунікативну активність учнів; сформовану в учнів культуру збереження і зміцнення свого здоров'я; безпечне толерантне шкільне середовище; відпрацьовану систему моніторингу навчального процесу з метою аналізу стану та динаміки розвитку закладу; безперешкодний доступ всіх педагогічних працівників та учнів до світових інформаційних ресурсів та технологій; сформовану інформаційну культуру учасників навчально-виховного процесу; забезпечення оптимальних умов для інтелектуального, соціального, морального і фізичного розвитку та саморозвитку учнів; підняття навчально-виховного процесу на новий якісний рівень.

Отже, Концепція діяльності та розвитку Виноградівського ЗПЗСО ім. О.М.Соценка впроваджується через комплекс методичних, матеріально-технічних та управлінських проектів із визначенням шляхів їх реалізації. У ній максимально враховані потреби педагогічного, учнівського та батьківського колективів школи. Основними результатами виконання проектів будуть удосконалення й модернізація сучасного освітнього середовища закладу, системні позитивні зміни, підвищення рівня та якості освіти.

**Апончук Т.В.**

заступник директора з навчально-виховної роботи  
*Харківська гімназія № 34 Харківської міської ради Харківської області  
м. Харків, Харківська область, Україна*

## **ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ**

В нових умовах суверенітету Україна намагається провести модернізацію освіти, щоб бути гідним учасником сучасних світових процесів, вміти пристосуватись до провідних загально-цивілізаційних тенденцій: інформаційного

суспільства, глобалізації. Держава намагається здійснити трансформацію засад суспільного розвитку.

У Національній стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 роки передбачено формування управлінців нової генерації, здатних мислити і діяти системно в умовах кризового стану суспільства, приймати управлінські рішення в будь-яких сферах діяльності, ефективно використовувати наявні ресурси.

Узагальнення підходів до визначення управлінського рішення дає можливість стверджувати, що це – творчий вольовий вплив керівника на основі знання об'єктивних законів функціонування керованої системи й аналізу інформації про її функціонування, що полягає у виборі цілі, програми і способів дій колективу, скерованих на вирішення проблеми або зміну цілі.

Практика прийняття різноманітних рішень нараховує тисячоліття, однак фундаментальна теорія рішень ще не склалася. Проблема прийняття ефективних рішень цікавила ще античних філософів Аристотеля, Ф.Бекона, Р.Декарта.

Нині питанням подальшої розробки і розвитку теорії прийняття рішень займаються економісти, юристи, філософи, кібернетики, математики, соціологи, психологи та ін. Серед найновіших вітчизняних досліджень особливо значущими є роботи М. Лесечко, А. Чемерис, Р. Рудніцької [2], які досліджували психологію управлінських рішень і процес створення ефективних управлінських команд; О. Мармази, яка розробила сучасні моделі прийняття управлінських рішень [3]. Процедuru підготовки і прийняття рішень висвітлили Г. Єльнікова, Р. Черновол-Ткаченко[5] та інші.

За безумовної важливості цих досліджень проблема підвищення якості управлінського рішення залишається недостатньо розробленою. Такий стан наукового знання зумовлює необхідність розв'язання суперечностей, що об'єктивно мають місце в теорії і практиці менеджмента, а саме: між накопиченим досвідом управління соціально-педагогічними системами та відсутністю належної компетенції керівника щодо визначення оптимальних умов прийняття якісних рішень; між вимогами, які висуваються до професійної компетентності керівника, якісно аналізувати інформацію та наявним рівнем його управлінської компетентності; між реальними умовами прийняття рішень і необхідними для забезпечення їх якості.

Отже, недостатня розробленість проблеми, об'єктивна потреба розв'язання вище зазначених суперечностей зумовили вибір мети дослідження – визначити психолого – педагогічні та організаційні умови забезпечення якості прийняття управлінських рішень і засобами комплексно-цільового підходу окреслити напрямки здійснення цього процесу.

Теорія і практика управління накопичили немало корисних рекомендацій, які сприяють отриманню якісних управлінських рішень. Перш за все, якість управлінського рішення тісно пов'язана з правильним підходом до проблем, що виникають в діяльності закладу освіти. Успішному вирішенню проблем сприяє: своєчасне усвідомлення і аналіз проблеми з тим, щоб з'ясувати, що привело до її виникнення, і ділове, активне прагнення до вирішення проблеми; відсутність витрат часу на непотрібні рішення, що не впливають на ефективність роботи

місцевого органу державної виконавчої влади; відсутність декількох послідовних рішень поодиноці з того ж питання; постійне оцінювання ефективності процесу ухвалення, а згодом і реалізації рішення; вже на початкових етапах роботи залучення до процесу прийняття рішення співробітників, що мають відношення до рішення, що розробляється з урахуванням їх кваліфікації і ступеня складності проблеми.

Основне завдання керівника – уміння так організувати процес розробки і прийняття рішень, щоб з високим ступенем вірогідності ухвалювалися ефективні управлінські рішення.

Процес управління можна інтегративно представити у вигляді трьох складових елементів: визначення курсу дій, розробки і прийняття рішення, виконання. Слабкість хоч би однієї з ланок єдиного ланцюга, звичайно, призводить до зниження якості всього процесу управління. Якість управлінського рішення зростає за умов професійної компетентності керівника, якому властиві наступні позитивні риси: високий науково-технічний рівень управління, тобто використання сучасних методів, алгоритмів і технічних засобів на всіх етапах управління; висока технологічна культура управління (підкреслимо, що як і в будь-якій іншій роботі, технологічна культура вимагає наявності загальної культури ); наявність необхідного інформаційного забезпечення процесу управління, що вимагає використання відповідних технічних засобів збору, передачі, переробки, зберігання і пошуку потрібних відомостей, наявність розвиненої комунікаційної системи і відповідної інфраструктури для роботи з інформаційними потоками; достатній рівень систематизації, формалізації і стандартизації процесу управління; наявність організаційних форм управління, адекватних завданням управління, раціональне поєднання централізації і децентралізації управління; інтенсифікація процесу управління, скорочення тривалості управлінського циклу; скорочення тривалості перехідних процесів при реалізації рішень, запобігання «розмиванню» суті рішення при доведенні його до безпосередніх виконавців; розробка управлінських рішень в комплексі, погоджено, з урахуванням роботи всього управлінського ланцюжка; уміння відокремлювати те, що є головним і важливим, від другорядного і дрібного.

Відомо, що управлінське рішення направлене на підвищення ефективності діяльності закладу освіти. Через це саме ефективність функціонування закладу освіти, а не звітність, повинна бути мірою ефективності прийнятих управлінських рішень [4].

Отже, змістом функції прийняття рішення є не тільки вибір, а й підготовка до нього, визначення необхідних елементів для його здійснення.

Управлінське рішення становить основу процесу управління, а отже, тільки реалізація якісних рішень забезпечить закладу освіти можливість ефективно і динамічно функціонувати і розвиватися в умовах конкурентного ринку.

Якість – це сукупність характеристик об'єкта, які визначають його здатність задовольняти нормативні або прогнозні потреби.

Якість управлінської діяльності – це міра її відповідальності загальноприйнятим вимогам і стандартам.

Під якістю управлінського рішення прийнято розуміти сукупність властивостей, що забезпечують успішне їх виконання і отримання певного ефекту.

Умови, що впливають на якість управлінського рішення, - різноманітні, багатопланові, знаходяться в дуже складному взаємозв'язку, взаємозалежні.

### Література

1. Василенко В.А. Теорія і практика розробки управлінських рішень: Навчальний посібник / В.А. Василенко. – К.: ЦУЛ, 2002. – 420с.
2. Лесечко, М. Д. Психологія управлінських рішень і створення ефективних команд: навчальний посібник / М. Д. Лесечко, А. О. Чемерис, Р. М. Рудніцька. –ЛРІДУ УАДУ, 2003. – 100 с.
3. Мармаза О.І. Ще раз про управлінське рішення / О.І. Мармаза // Управління школою. - 2004. квітень.
4. Приймак В.М. Прийняття управлінських рішень: Навчальний посібник / В.М. Приймак.-К.: Атака, 2008. – 240 с.
5. Черновол-Ткаченко Р.І. Цільова та інформаційна орієнтація управлінських рішень / Р.І.Черновол-Ткаченко // Управління школою. - 2005. жовтень.

**Морокко Л.М.**

директор

*Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа №6»*

*Дніпровської міської ради*

*м. Дніпро, Дніпропетровська область, Україна*

**Зозуляк Л.С.**

заступник директора з навчальної роботи

*Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа №6»*

*Дніпровської міської ради*

*м. Дніпро, Дніпропетровська область, Україна*

## МОНІТОРИНГОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАМОВЛЕННЯ УСПІШНОГО ВЧИТЕЛЯ

Реалізація стратегічних напрямків, які визначатимуть обличчя нової школи ХХІ століття – школи майбутнього, значною мірою залежить від особистості, інноваційної культури педагогічних кадрів, рівня їх компетентності й уміння продукувати перспективні ідеї, реалізувати їх у навчально-виховному процесі.

Маркетингова діяльність школи дає змогу уточнити, на якого вчителя, керівника, менеджера-управлінця є замовлення соціуму. Серед якостей педагога батьки на перше місце ставлять професійну компетентність, високі моральні та духовні якості особистості. Виходячи з такої позиції, сучасна система освіти повинна бути спрямована не лише на особистість дитини, а й на особистість того,



хто її навчає. Такий підхід дає можливість сформувати у шкільному просторі педагогічний колектив на основі певних професійних і моральних цінностей, філософії освіти, особистісних уподобань вчителів.

Тобто йдеться про побудову діяльності школи в чіткій відповідності з потребами зовнішнього та внутрішнього середовища. Таким чином, самовизначення школи в просторі, в якому вона діє, встановлення з ним результативних відносин є найактуальнішими завданнями сучасного навчального закладу.

Фундаментальною умовою професійного розвитку фахівців, що працюють з дітьми, є усвідомлення цими фахівцями необхідності перетворення свого внутрішнього світу і пошуку нових можливостей, самореалізації в професійній діяльності, тобто – підвищення рівня професійної самосвідомості.

*Мета* моніторингових досліджень: формування професійних компетентностей конкурентоспроможного вчителя, його світоглядних орієнтацій, вироблення власної філософії життєдіяльності, самоідентифікації та самореалізації в кожній із сфер суспільного життя.

Історично-педагогічний аналіз проблеми. Проблема підготовки вчителя, вихователя до здійснення своєї професійної діяльності є однією з фундаментальних і в педагогічній науці, і в професійній педагогіці. Її витоки беруть початок із того часу, коли виховання стало сферою діяльності та формування свідомості людини. Ще з стародавніх часів і на Сході, і в Греції, Римі, Київській Русі вчителями визначалися найбільш розумні, освічені, мудрі, талановиті люди. І як би не змінювався час, суспільний чи державний устрій, незмінним залишалося поважне ставлення до вихователя, високі вимоги до його особистості, його професіоналізму.

Історичний шлях розвитку цивілізації, духовного життя різних країн та народів об'єктивно обумовив високий громадянський статус професії учителя, педагога. Починаючи з XVII століття, коли педагогіка відокремилася в самостійну науку, починається новий етап не тільки в дослідженні та розробці загально педагогічних проблем, а ще й у вирішенні проблеми вчителя, його професійної майстерності.

Я. Коменський визначив професію вчителя, як «найвеличнішу, найчудовішу, як ніяка друга під сонцем». Він порівнював вчителя з садівником, який з ніжністю вирощує рослини в садку, з архітектором, який турботливо забудовує палацами всі куточки людської сутності, із скульптором, який ретельно обмірковує та відшліфовує розум та душу людини, з полководцем, який енергійно веде наступ проти варварства та неосвіченості.

Ця думка Я. Коменського про вчителя, говорячи мовою сучасної педагогічної науки, може бути визнана як основа професіограми вчителя, визначати її структуру та зміст компонентів.

Практично всі великі педагоги минулого, незалежно від того які науково-педагогічні ідеї вони розвивали, в який історичний час працювали, вносили свій вклад у розробку проблеми вчителя.

Так, А. Дістерверг вважав, що «самим важливим явищем в школі, самим повчальним прикладом для спостереження, самим живим для учня є сам вчитель. Його особистість здобуває йому повагу, впливовість, силу. Цінність школи дорівнює цінності її вчителя».

«Тільки особистість може впливати на розвиток та визначення особистості, тільки характером можна створювати характер», - вважав К.Д. Ушинський.

А.С. Макаренко, вперше підійшов до проблеми підготовки вчителя крізь призму формування його педагогічної майстерності.

Характеристику найважливіших вимог до вчителя дає і В.О. Сухомлинський: «Що значить гарний вчитель? Це, перш за все, людина, яка любить дітей, знаходить радість у спілкуванні з ними, вірить у те, що кожна дитина може стати особистістю, вміє дружити з дітьми, приймає близько до серця дитячі радощі та горесті, знає душу дитини, ніколи не забуває, що він сам був дитиною. Гарний вчитель повинен досконало знати свій предмет, педагогіку, психологію, відчувати, що без знання науки про виховання працювати з дітьми неможливо».

*Вимоги часу. Професіограма вчителя згідно нормативно-правових документів.*

*Закон України «Про освіту». Стаття 54.* «Педагогічні працівники мають право на підвищення кваліфікації, перепідготовку, вільний вибір змісту, програм, форм навчання, навчальних закладів, установ та організацій, що здійснюють підвищення кваліфікації і перепідготовку».

*Закон України «Про загальну середню освіту». Стаття 24.* «Педагогічним працівником повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має відповідну педагогічну освіту, належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи, фізичний та психічний стан якої дозволяє виконувати професійні обов'язки в навчальних закладах у системі загальної середньої освіти».

*Державна національна програма. «Освіта» («Україна ХХІ століття»).* «Педагогічні працівники мають стати основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти, в зв'язку з цим головна увага має бути зосереджена на підготовці нового покоління педагогічних працівників, підвищенні загальної культури, професійної кваліфікації та соціального статусу педагога до рівня, що відповідає його ролі у суспільстві».

*ІІІ Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. (З виступу Георгія Труханова, голови Профспілки працівників освіти і науки України).* Всі реформи в освіті та стратегічні завдання щодо змісту, якості роботи, впровадження найновіших технологій можуть бути реалізовані лише через науково-педагогічних працівників, викладачів, учителів, вихователів, керівників освітніх закладів. Їхній інтелектуальний і, особливо, моральний потенціал, рівень загальної культури, професійних знань, умінь, навичок, творчий підхід до справи — ось визначальні фактори розвитку та ефективності надання якісних освітніх послуг.

Педагогічна діяльність вимагає особливих природних здібностей — комунікативності, професійної проникливості та інтуїції, емоційної стабільності, креативності та здатності впливати на іншу особистість.

Разом з тим, складовими успіху педагогів є високий професійний рівень та постійне підвищення компетентності. Лише за цих умов може бути забезпечена передача знань учням. Тоді педагог може бути носієм культури і суспільних цінностей, провідником ідей державотворення та демократичних змін.

*Принципи інноваційної кадрової політики.* Ідейну основу теорії та практики управління, інноваційної кадрової політики складають принципи, які використовуються як фундаментальні положення та аксіоми. Для забезпечення процесу безперервного розвитку навального закладу, який неможливий без постійного вдосконалення та розвитку професійної майстерності його вчителів, в основу кадрової політики повинна бути закладена система принципів, запропонована Ю.А. Конаржевським.

*Принцип поваги та довіри до людини.* Цей принцип висуває певні вимоги до управлінської поведінки керівника, а саме поваги до особистої гідності людини; визнання за людиною її прав; підтримання людиною власної гідності; створення атмосфери взаємоповаги та довіри; прояв вимогливості до людей; створення ситуації успіху; розвиток творчості, ініціативи; заохочення досягнень кожного; гарантія захищеності.

*Принцип цілісного погляду на людину.* Його реалізація дозволяє сприймати кожного як особистість із її потребами, мотивами, цілями, переживаннями, проблемами, будувати стосунки з педагогами не тільки в межах «керівник - підлеглий», а й у системі «людина - людина».

*Принцип співробітництва.* Передбачає переведення управління з монологічної на діалогічну основу, що дуже важливо за умов творчості, розвитку, інноваційного пошуку, а також знання та врахування особистих якостей та цінностей людини, цінування компетентності, відповідальності, ініціативності; доцільність завдань, доручень, рішень; створення реальних умов для творчого та професійного зростання.

*Принцип соціальної справедливості.* Управління повинно бути таким, щоб вчителі перебували в однакових умовах та мали рівні права. Керівник оцінює людину за результатами її праці, внесок у життя колективу. Це вимагає від керівника рівномірно розподіляти навчальне навантаження та громадські доручення; створювати рівні «стартові умови»; об'єктивно оцінювати всіх і завжди; дотримуватися гласності, систематично інформувати колектив про стан справ, досягнення та проблеми в роботі; формувати суспільну думку, єдину систему цінностей.

*Принцип індивідуального підходу.* Передбачає врахування індивідуальних особливостей, рівня професійної підготовки, досвіду, інтересів. Індивідуальний підхід можна реалізувати тільки на підставі постійного вивчення кожного члена педагогічного колективу, спільний аналіз діяльності, врахування тимчасових емоційних станів, успіхів та невдач людини. Дуже важливим є спільне планування цілей, кар'єри педагогів, підтримка успіхів.

*Принцип збагачення роботи.* Полягає у пробудженні інтересу педагога до роботи, творчого пошуку. В основі його реалізації - спільна розробка планів творчо-пошукової роботи, організація зустрічей з педагогами - новаторами міста,

області, країни, курси підвищення кваліфікації, обговорення новинок науково-методичної літератури, інноваційних технологій викладання.

*Принцип мотивування та стимулювання.* Має моральний та матеріальний характер, вимагає розробки та дійовості системи стимулювання, створення атмосфери взаємного задоволення, забезпечення належних умов праці, демократизації методів керівництва, зосередження уваги на ключових напрямках діяльності закладу.

*Принцип консенсусу.* Створює умови для формування різних думок, поглядів, їх узгодження. Вимоги цього принципу - об'єктивна оцінка позицій всіх членів колективу, аргументація власної позиції керівника, розробка тактики поведінки з більшістю та меншістю, логічний аналіз, викриття протиріч, формування спільної точки зору. Для цього дуже важливо вміти переконувати та уважно слухати, впливати та поступатися.

*Принцип колегіальності.* Колективне рішення є одним із інструментів демократичного управління. Воно вимагає поважного ставлення до думок колег, розвитку горизонтальних зв'язків та дружніх стосунків у колективі, гармонізації цілей діяльності.

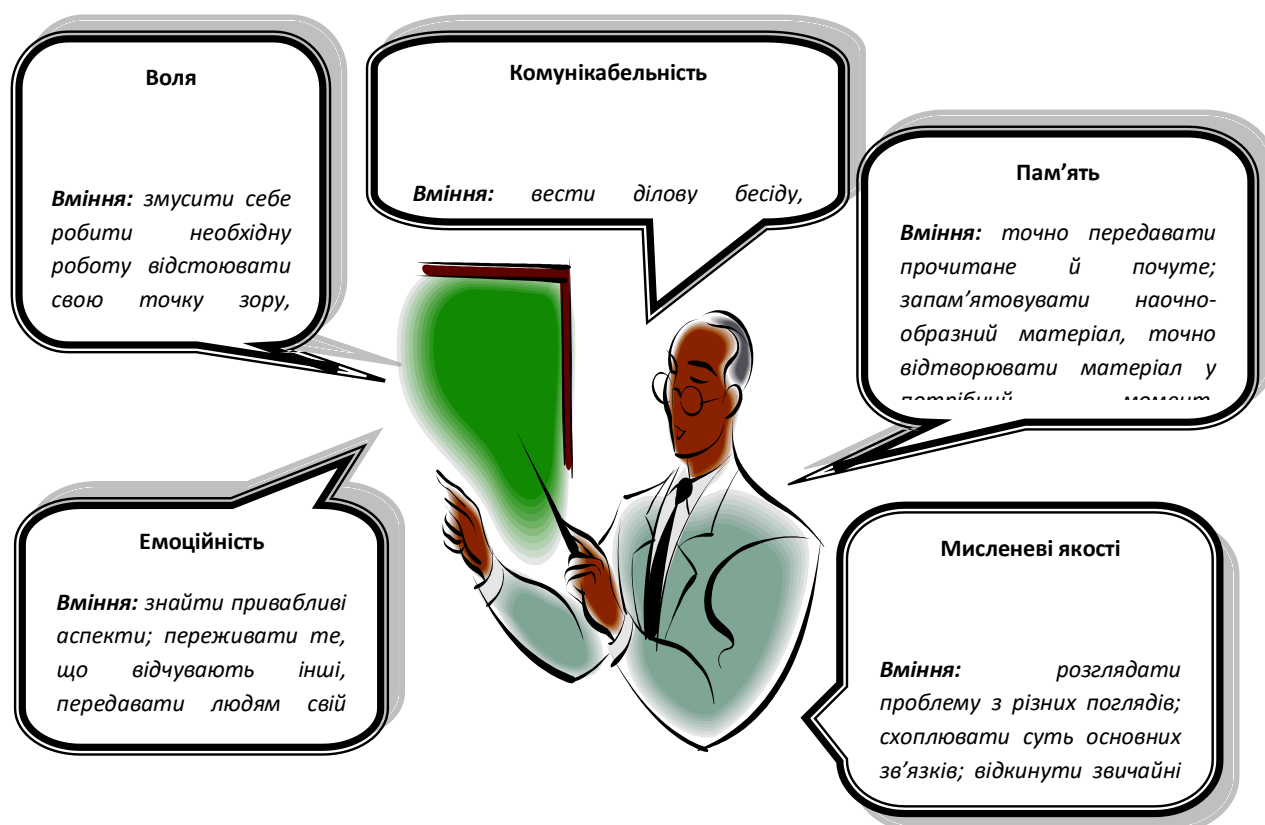
*Принцип оновлення.* Забезпечує розвиток, зміни, засвоєння нових ідей та технологій.

Модель «формула якості» сучасного вчителя очима дітей. (За матеріалами преси): Учні 1-4 класів, чекають на вчителя дбайливого, чуйного, доброго, другого батька у школі, який може прищепити любов до знань. Учні 5-го класу чекають на вчителя доброго та справедливого, який вміє зацікавити учня. Учні 6-го класу чекають на вчителя ввічливого, який вміє прищепити любов до свого предмета. Учні 7-го класу чекають на вчителя урівноваженого, який не повинен мати «любимих» і «нелюбимих» учнів. Учні 8-го класу чекають на вчителя відкритого, культурного у якого цікаво на уроках. Учні 9-го класу чекають на вчителя розумного, який займається самоосвітою, комунікабельного, який вміє у будь-якого учня знайти позитивні сторони, вміє хвалити. Учні 10-го класу чекають на вчителя цікавого, який любить свою роботу, а не працює за необхідності. Учні 11-го класу чекають на вчителя товариського, мудрого, який вміє розуміти учнів, допомагати у важких моментах життя. Всі учні з 1 по 11 класи чекають на сучасного вчителя.

Це і є модель «Формули якості» сучасного вчителя очима дітей школи. *«Яким повинен бути сучасний учитель» - очима дітей нашої школи.* Вчитель повинен бути справедливим, культурним, добре знати свій предмет і не тільки, а бути всебічно розвинутою людиною; справедливим і чесним, добрим і розуміючим іншу людину; творчою особистістю. Урівноваженим і добрим. Не повинен мати «любимих» і «нелюбимих» учнів; як Наталія Борисівна – ввічливим, розумним, справедливим, культурним, добре знає свій предмет, цікаво на уроках; вимогливим, відкритим, добрим, чуйним і любити дітей.

А саме головне – мудрим. Повинен не тільки сварити, а й хвалити дітей. Викладати предмет на зрозумілій для учнів мові. другим батьком у школі; любити свою роботу, а не працювати за необхідністю; комунікабельним, творчим, розуміти учнів, допомагати у важких моментах життя. Вчитель – це найдобрішої душі людина!; щирим, поважаючим інших, чуйним, турботливим; цікавим і вміти зацікавити своїм предметом будь-якого учня. Вимогливим і в той же час добрим і ласкавим. Товариським, завжди приємно спілкуватися з людиною за плечима якої багато досвіду. Саме таких вчителів запам'ятовують учні. Любити дітей, свою роботу і добре знати свій предмет.

*Риси, яких потребує професія вчителя*



*«Мій любий учитель школи» - очима учнів школи.*

Кравченко В.В. – від цього вчителя незалежно від настрою, завжди можна побачити тільки позитивні емоції Валентина Василівна чесно і справедливо відноситься до кожного учня. У неї немає любимих і нелюбимих учнів. Це цікавий, добрий вчитель, який знає підхід до кожного учня. Вона може зацікавити своїм предметом, дуже кваліфікований вчитель, може навчити життєвим цінностям.

Усенко І.С. – вчитель біології, витримана, спокійна, добра, завжди допомагає в отриманні знань учням.

Всі вчителі шостої школи – дуже добрі, чесні, справедливі, завжди відкриті для дітей.

Мінаєва Е.В. – вчитель історії, завжди вислухає не як вчитель, а як подруга і обов'язково знайде правильне рішення в будь-якій ситуації.



В нашій школі для мене всі вчителі хороші люди, вони дуже витримані, я вважаю, що виховувати сучасну молодь дуже складно.

Всі вчителі школи для мене рівні і немає значення, які оцінки вони мені ставлять. Хороший вчитель це той, хто вміє давати хороші знання. А я їх маю (цей учень поступив в Одеське морехідне училище).

Шитікова Г.П. – моя перша вчителька, бо вона сформуvala в мені позитивне ставлення до навчання.

Я вважаю, що назвати одного вчителя любимим – це буде неправильно. Кожен з них відноситься до нас з турботою, має неймовірне терпіння.

Ми повинні бути вдячними за те, що ви для нас робите. У кожного з нас свої методи впливу на нас. Всі вчителі любимі.

Малюга Н.Б. – вчитель літератури та російської мови. Вона добре знає свій предмет, має почуття гумору.

Наталя Борисівна завжди стримана й ввічлива, ніколи не підвищує голосу, справедлива. На її уроках працюєш із задоволенням.

#### *Кінообрази вчителя.*

«Вчитель», 1939 р. – молода людина, котрій вдається завоювати всебічне визнання та досягти особистого щастя, його учнями стають не тільки діти, а й дорослі; «Доживемо до понеділка», 1968 р. – не завжди впевнений, не завжди вірно діє, але шукає та любить, вміє долати труднощі, сумніви та проблеми, вміє співчувати і відчувати юні душі; «Велика перерва», 1972 р. – опікується проблемами своїх учнів, бере безпосередню участь в їхньому житті, турботливий та люблячий; «Чучело», 1983 р. – проявляє байдужість до життя учнів; «Дорога Олена Сергіївна», 1988 р. – одинока жінка, вихована, культурна людина, яка знає свою професійну справу і любить дітей, особливо важко переживає низьку поведінку власних учнів; «Ранетки», 2007 р. – вчителі зображені дуже зацікавленими в успіхах своїх учнів, люблять свою справу і предмети, складається хороше враження про школу; «Школа», 2009 р. – вчителі показані аморальними, недалекими людьми;

Як сприймається професія залежить її місце і значимість в системі соціально-економічних відносин, в тому числі її інвестиційна привабливість. Для розвитку конкурентної привабливості професії вчителя, для залучення талановитої молоді необхідно формувати позитивний імідж професії, тим самим підвищувати привабливість учительської роботи.

*Громадська думка за матеріалами Інтернету:*

*Олександр:* Професія вчителя в наш час так і залишилась неконкурентною. Причин багато, але головне в тому, який культ учителя існує в суспільстві. Багато хто вважає, що вчитель – це не престижно. Але люди, які розуміють, що професія вчителя це їх призначення, ідуть працювати, не зважаючи ні на що.

*Вікторія:* Вчитель – приклад для наслідування, авторитет.

*Наталя:* Бажання та вміння вірити в краще – відмінна від інших професій риса вчителів.

*Олена:* Я вважаю, що вчителями можуть бути тільки обдаровані люди, але не всі з них ідуть працювати вчителями через низьку зарплату.

З однієї сторони професія вчителя вважається як одна із самих поважних, почесних і відповідальних професій, тому що від праці вчителя в більшості, залежить різнобічний розвиток молодого покоління, його погляди, світогляд, моральні якості; зростає значимість освіти як одного з механізмів підвищення соціальної мобільності і придбання культурних навиків. З іншої сторони, соціальна привабливість і престиж професії вчителя досягли невисокого рівня. Випускники педвузів, з причини низьких початкових ставок, не поспішають йти працювати до школи.

Отже, конкурентоспроможний вчитель в очах громадськості – це висококваліфікований та творчо працюючий, соціально-активний та орієнтований на гуманістичні цінності вчитель.

Висококваліфікований вчитель – це вчитель, який освоїв унікальні професійні знання, вчитель, який довів до високого рівня педагогічну майстерність. Досконало володіє методами навчально-виховної діяльності, дає максимальну ефективність в їх використанні. Для досягнення педагогічної майстерності людина, безумовно, повинна не тільки володіти природними здібностями, але і мати бажання досягти успіху в своїй професійній діяльності, вести постійну активну роботу в цьому напрямку, мати значний досвід вчительської практики та вміти правильно використовувати його результати.

Високий рівень майстерності вчителя визначається: позитивністю динаміки навчальних досягнень та результатів позаурочної діяльності з предмету; активністю вчителя в якості класного керівника; використання педагогом сучасних навчальних технологій, в тому числі інформаційно-комунікативних; узагальненням та розповсюдженням свого педагогічного досвіду на комунікаційному та регіональному рівнях. Це проведення майстер-класів, участь у семінарах, виступи на конференціях, круглих столах; участь в професійних конкурсах різних рівнів; підвищення кваліфікації та професійної перепідготовки, незалежно від віку. Бо, як говорить знайоме всім висловлювання, людина, яка дуже стара, щоб навчатися, по всій можливості завжди була старою, щоб вчитися.

Конкурентоспроможним може бути вчитель будь-якого віку. Головне, щоб це був вчитель який творчо працює. Педагогічна майстерність зв'язана з внесенням новизни в практичну діяльність вчителя. Ця новизна визначається ще й принципово новими методами та творчим підходом до навчально-виховної роботи стосовно до конкретної ситуації. Творча направленість педагога дозволяє максимально адаптувати вибраний ним метод до середовища навчання, настрою в класі, індивідуальним здібностям учнів.

Конкурентоспроможний вчитель – це соціально активний учитель. Він активно взаємодіє з батьками та дітьми – повноправними учасниками навчального процесу. З одного боку, вчитель повинен виконувати соціальний запит батьків, з іншого – державний запит.

Сучасне суспільство виставляє високі вимоги до вчителя, який повинен виконувати різноманітні функції: цілеполюгаючу, діагностичну, прогностичну, проектну, інформаційну, організаційну, контрольну, корекційну, аналітичну.

Різноманітні функції, які виконуються вчителем, приносять до його праці компоненти багатьох спеціальностей – від актора, режисера і менеджера до аналітика, дослідника і психолога.

Професія вчителя ставить особливі вимоги до особистості педагога, він повинен бути не тільки професіоналом, але й володіти стійкою соціальною та громадською позицією, яку виховує в своїх учнях.

Для цього йому потрібно володіти спеціальними навичками: концептуальними; адміністративними (здібності керувати людьми і групами для досягнення цілі чи виконання завдання); навиками ефективного планування та організації своєї діяльності; комунікативними; особистим впливом або здібністю справляти добре враження; об'єктивністю (здібність до об'єктивної оцінки); мовними навиками та навиками писемної комунікації (здібність виражати свої думки ясно та впевнено в усній та письмовій формі); навиками зняття стресу та високою працездатністю при наявності стресу; вміння працювати в команді; Крім того, орієнтація на гуманістичні цінності є необхідною складовою моделі конкурентоспроможного вчителя.

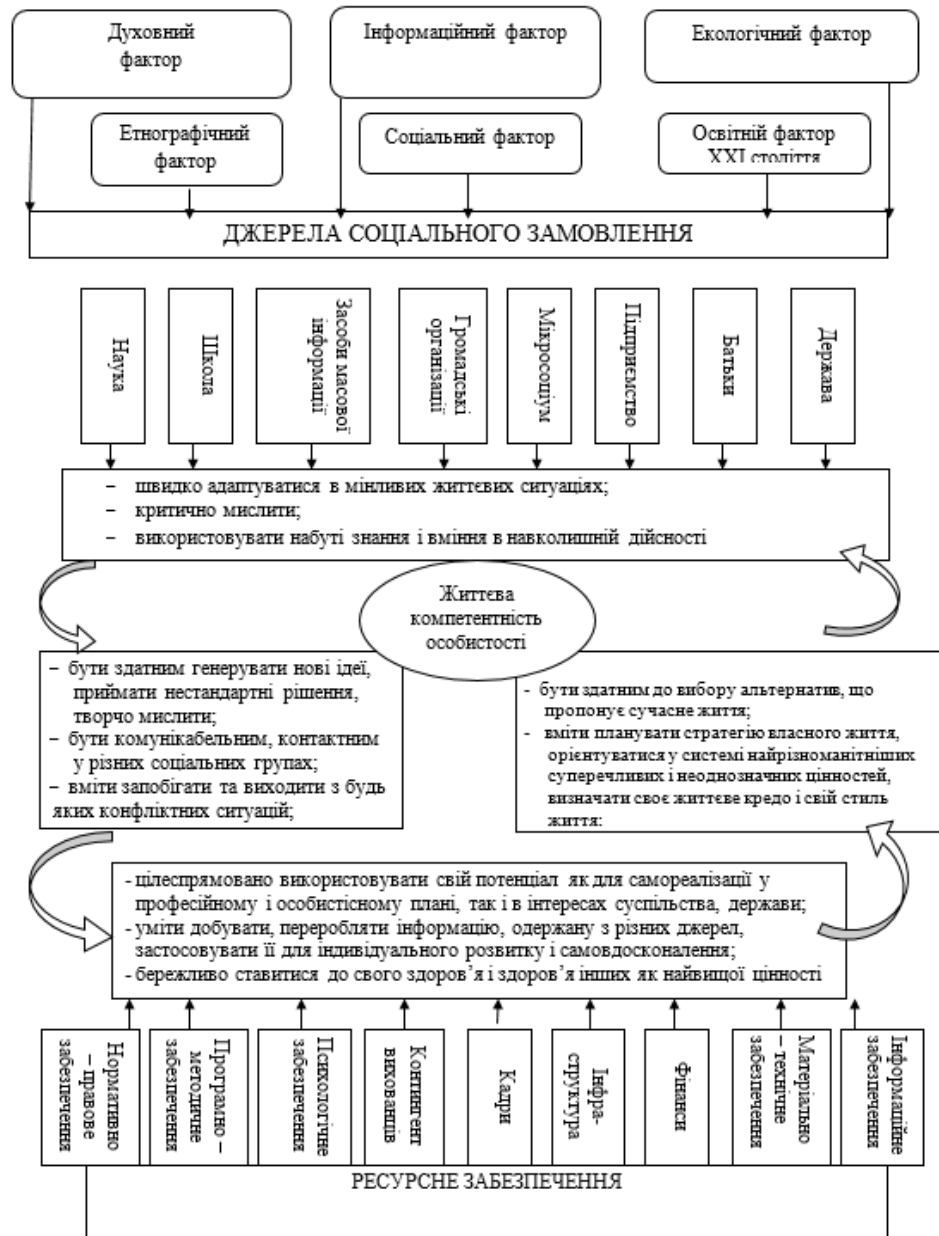
Модель конкурентоспроможного вчителя визначається багатьма параметрами. Що нам потрібно зробити, щоб всі ці складові стали реальністю?

Поглянути на себе як на особистість, на своє «Я» критично. Кожен педагог повинен оцінити «Я» - реальне, порівняти його з «Я» - ідеальним, моделлю конкурентоспроможного вчителя, виділити «Я» - актуальне на даному етапі і слідувати йому. Один філософ сказав: «Щоб знайти себе – потрібно себе переробити». Тому в світі, що швидко розвивається, вчитель зобов'язаний змінюватися, тільки тоді він сформує активну, самостійну, діяльну, творчу особистість, здібну прийняти участь у розбудові держави.

#### *Алгоритм формування професійних компетентностей конкурентоспроможного вчителя*

1. Умови для професійного зростання.
  2. Огляд літератури з проблеми формування професійної компетентності вчителя у працях науковців.
  3. Ознайомлення з аспектами професійної компетентності вчителя у працях науковців.
  4. Ознайомлення з основними показниками педагогічної компетентності вчителя.
  5. Вивчення соціального запиту на конкурентоспроможного вчителя.
  6. Діагностика (експертиза).
  7. Аналіз факторів впливу на розвиток самосвідомості (зовнішні і внутрішні).
- Розвиток самосвідомості (вдосконалення особистості): самовизначення, самовираження, самореалізація
8. Складання плану самовдосконалення.

Модель факторів впливу на формування соціального замовлення вчителя



*Алгоритм роботи щодо створення умов для професійного зростання педагогів.*

I. Створення умов для розкриття потенційних можливостей: розклад уроків згідно з науковими рекомендаціями; тарифікаційне навантаження з урахуванням профільності навчання та професійної компетентності вчителя; самоосвіта, надання методичного дня; методичні об'єднання вчителів, творчі групи; організація зустрічі з видатними людьми; курси підвищення кваліфікації; залучення вчителів до управлінської діяльності; науково-методичні та психолого-педагогічні семінари, тренінги; робота бібліотеки, виставка нових бібліотечних надходжень; допомога у видавничій діяльності; вивчення й узагальнення досвіду роботи вчителя; організація творчих звітів; методична допомога; організація спільних з ученими науково-практичних конференцій; можливість користування бібліотекою; спільна робота на кафедрах; моральне та матеріальне стимулювання.

## II. Результативність педагогічної компетентності:

Характеристики результативної роботи вчителя: цілеспрямованість його діяльності на уроці; характер відносин з учнями; індивідуально-особистісний підхід до учнів; диференційований підхід до навчання; уміння педагога приводити у відповідність до змісту навчального матеріалу методи навчання й форми організації пізнавальної діяльності учнів; робота вчителя з формування й розвитку загально навчальних навичок і умінь, робота з розвитку пізнавального інтересу; робота вчителя з формування знань, умінь і навичок та озброєння учнів способами пізнавальної діяльності.

Успішні люди здатні продовжувати рухатися вперед, незважаючи на обставини. Їм це вдається тому, що вони завжди пам'ятають: окремі помилки не призупиняють їх у невдачах. Такі люди не роблять із помилок ніякої трагедії. Саме так їм вдається подолати труднощі.

## Література

1. Єрмаков І.Г., Пузіков Д.О. Проектне бачення компетентісно спрямованої середньої школи. – 2005. С. 5-98.
2. Завуч. Наша вкладка № 14, травень 2009 р. Модель компетентної випускниці жіночої гімназії. Якій їй бути?. Галина Сватко, з.д. з НВР гімназії – інтернату № 13, м. Київ, стр. 8. Два крила, Віра Зоц, віце-президент Вальдорфської школи «Михайл», м. Київ, стр. 11. Музейна педагогіка як засіб громадянського виховання учнів. Людмила Овсієнко, директор ЗНВК «Лега» м. Запоріжжя. С. 13-15.
3. Наволокова Н.П. Практична педагогіка. 99 схем і таблиць / автори - укладачі Н.П. Наволокова, В.М. Андрєєва. – Х.:Вид. група «Основа», 2009р. – 117, (серія «Золота педагогічна скарбниця»), схема № 74. С. 89.
4. Журнал директор школи № 9, березень 2006 р. Психолого-педагогічні особливості соціалізації особистості підлітка. Людмила Назаренко, директор СШ№2, м. Цюрупинськ. С. 15.
5. Журнал директор школи №5-6, 2005 р.
6. Лозинський В.М. Психолого-педагогічний та управлінський щоденник директора школи./ М.: Центр «Педагогічний пошук». – 2000. – 160 с.

**Шмігельська Т.В.**

директорка

*Шевченківський ліцей Шевченківської районної ради*

*смт.Шевченкове, Харківська область Україна*

## ДІЯЛЬНІСТЬ ЛІЦЕЮ ЩОДО СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Однією з ключових компетентностей Нової Української Школи визначено інформаційно-цифрову компетентність. Вона передбачає впевнене, а водночас



критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботу з базами даних, навички безпеки в інтернеті та кібербезпеці; розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо)

Сучасні інформаційні технології відіграють значну роль у формуванні ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Медіаосвіта орієнтована на підготовку випускників до життя в нових інформаційних умовах, до повноцінного сприймання різноманітної інформації, оволодіння способами спілкування на основі сучасних інформаційних технологій, уміння критично сприймати інформацію.

Для розв'язання цих завдань була розроблена власна модель інформаційно-освітнього середовища ліцею, яка на сьогодні розвивається.

Що дає застосування інформаційних технологій в нашому ліцеї?

*Учням.* Використання комп'ютера підвищує самостійність в процесі навчання, допомагає розвитку творчих здібностей, підвищує рівень спілкування і культури, розвиває мову, підвищує інтерес до навчання, робить процес пізнання привабливим, дає можливість розкритися і ділитися своїми знаннями з однолітками, брати участь в різних конкурсах, вікторинах, олімпіадах.

*Вчителю.* Вирішення нових методичних завдань, поглиблення знань підвищення професійного рівня. Зростає авторитет серед учнів, колег, батьків. Комп'ютер дозволяє створити базу моніторингу успішності учнів, що ефективніше дозволяє і вчителю і учневі стежити за динамікою своїх результатів. Комп'ютер дозволяє створити в зручнішій формі набір тестових завдань, самостійних і контрольних робіт.

*Батькам.* Дає упевненість в тому, що їх діти розвиваються гармонійно, здобувають якісну освіту, відповідно вимогам часу. Підвищує повагу до вчительської праці. Змінює взаємини з власними дітьми: батьки прислухаються до своєї дитини, цінуючи її знання і уміння.

Впровадженню інформаційних та комп'ютерних технологій передувало створення інформаційно-освітнього середовища ліцею.

Інформаційно-освітнє середовище в ліцеї створено з метою підвищення ефективності освітнього процесу та забезпечення ефективної управлінської діяльності.

Основні функції інформаційно-освітнього середовища ліцею: виховна, інформаційна, методична, комунікаційна, технічна, освітня, управлінська.

Впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес та управління є одним із напрямів модернізації системи освіти у ліцеї.

Над реалізацією цих завдань наполегливо працюють 37 педагогічних працівників, бібліотекар, практичний психолог, педагог-організатор.

Станом на 01.09.2019 року в ліцеї навчаються 528 учнів.

Матеріально-технічна база ліцею: сучасні кабінети (з мультимедійним обладнанням) – фізики, хімії, математики, біології, географії, початкових класів;

два сучасні комп'ютерні класи; комп'ютери – 10; ноутбуки - 10; мультимедійні проектори – 10; принтери – 5; сканер – 1.

Усі комп'ютери підключено до мережі Інтернет. Усі члени педагогічного колективу та учні мають можливість користуватися Інтернетом в кабінетах інформатики під час факультативних занять, в позаурочний час.

У річному плані роботи ліцею сплановано заходи по впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес та управління ліцею.

Заплановані заходи проведено у повному обсязі. Рівень володіння ІКТ педагогічними працівниками ліцею становить: високий – 40%, достатній – 30%, середній – 26%, низький – 6%.

Станом на 01.03.2019 року 100% педагогічних працівників ліцею мають домашні персональні комп'ютери, підключені до мережі Інтернет.

Усі вчителі провели відкриті уроки із застосуванням ІКТ.

Під час проходження курсової перепідготовки у КВНЗ «ХАНУ» 15 вчителів пройшли спецкурс «Упровадження в освітню практику інноваційних педагогічних технологій».

Мають власні сайти 12 педагогічних працівників ліцею.

Директор ліцею та його заступники володіють базовими навичками з ІКТ, вони мають високий рівень користувацьких навичок.

В ліцеї планується відкриття профільного інформаційно-технологічного 10 класу;

Щорічно учні ліцею беруть активну участь у Всеукраїнській учнівській олімпіаді з інформатики та інформаційних технологій, у інтерактивному конкурсі з інформатики «Бобер».

У 2015 році учень 10 класу Вознюк Андрій (керівник Гонтар Ю.М.) взяв участь у роботі регіонального конкурсу-захисту наукових робіт учнів членів МАН «Створення комп'ютерних ігор мовою програмування JAVA».

У 2017 році випускниця ліцею Вітковська Олена посіла II місце на III (обласному) етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з інформаційних технологій.

ІКТ широко впроваджуються у виховному процесі ліцею. Виховні години, лінійки, різноманітні конкурси відбуваються з мультимедійною підтримкою.

Методична робота в ліцеї здійснюється з метою:

1. Удосконалення професійної майстерності вчителів-предметників у сфері розширення освітнього простору засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

2. Залучення педагогів до створення інформаційного освітнього простору, що об'єднує педагогів, учнів та їх батьків за близькими до педагогіки проблемами для акумулювання ідей та об'єднання можливостей.

3. Стимулювання вчителів до самостійного поглибленого розширення знань шляхом вивчення сучасних педагогічних технологій.

На виконання цієї мети, проведено засідання педагогічних рад.

Питання впровадження ІКТ у освітній процес систематично розглядається на нарадах при директорові, засіданнях методичної ради, засіданнях ШМО.

Щорічно на засіданнях педагогічної ради з мультимедійною підтримкою заслуховуються творчі звіти вчителів, які атестуються.

У плані роботи ліцею передбачено заходи по впровадженню інформаційно-комунікаційних технологій у освітній процес та управління ліцею.

Педагогічні працівники ліцею беруть участь у обласній виставці-презентації педагогічних ідей та обласному фестивалі «добрих практик» освітян Харківщини «Майстри педагогічної справи презентують».

До батьківських зборів педагогічними працівниками ліцею створюються мультимедійні презентації, в них висвітлюються різні напрямки роботи закладу.

Із застосуванням ІКТ проходить звіт директора ліцею перед громадськістю.

Сучасні інформаційні технології дають величезні можливості саме у сфері освіти, оскільки можуть дуже ефективно застосовуватися в процесі передачі знань.

Інформаційно-освітнє середовище створюється в школі як компонент сучасної педагогічної системи і одночасно інформаційно-освітній простір регіону, країни, світу.

Застосування новітніх інформаційних технологій в навчальному процесі зумовлено з одного боку, необхідністю підготувати учня до його майбутнього робочого місця, а з іншого – необхідністю більш ефективної передачі знань, що має на меті підвищення рівня якості інформаційної компетентності та компетенції майбутнього працівника.

Актуальність використання ІКТ у освітньому процесі обумовлена тим, що в комп'ютерних технологіях закладені невичерпні можливості для навчання учнів на якісно новому рівні. Вони надають широкі можливості для розвитку особи учнів і реалізації їх здібностей. Комп'ютерні технології істотно підсилюють мотивацію до навчання, підвищують рівень індивідуалізації навчання, інтенсифікують процес навчання.

Сучасний учитель - це творча особистість. Він має бути активним, комунікабельним, динамічним, працездатним, вольовим, впевненим у собі, толерантним, висококомпетентним. Як говорив А.Дістервег: «Учитель повинен свідомо йти в ногу з сучасністю, проймається і надихатися силами, що пробудилися в ній».

Тож, крокуймо в ногу з часом, будьмо професійно компетентними, бо саме від нас залежить майбутнє наших дітей, майбутнє держави!

У 2017 році роботу ліцею на тему «Діяльність ліцею щодо формування ключових компетентностей учнів шляхом створення інформаційно-освітнього простору» відзначено срібною медаллю та Дипломом ІХ Міжнародної виставки «Інноватика в сучасній освіті - 2017».

Шевченківський ліцей реалізує нові освітні потреби суспільства і держави шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій; формує інформаційно-цифрові компетентності учнів; впроваджуючи нові форми педагогічної діяльності; удосконалює практичні навички з метою адаптації учнів у новому освітньому просторі.

Колектив ліцею здійснює інноваційний підхід щодо запровадження інформаційно- комунікаційних технологій у практику роботи. Готує молоде покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприйняття різної інформації; вчить розуміти і усвідомлювати наслідки її впливу на особистість, розвиває навички спілкування за допомогою технічних засобів, поєднуючи медіаосвіту з базовими дисциплінами.

### **Література**

1. Баловсяк Н.В. Організаційно-педагогічні умови формування інформаційної компетентності /Н.В. Баловсяк// Вісник Луганського педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. Педагогічні науки.–2005.– № 4. – С. 21-26.
2. Джерело педагогічних інновацій. Упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес навчальних закладів: Науково-методичний журнал. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2016. – 216 с.
3. Освітні проекти на Харківщині: результати та перспективи розвитку. – Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. – 96 с.

**Кизименко О.М.**

заступник директора з навчально-виховної роботи  
*Харківська загальноосвітня школа I-III ступенів № 142*  
*м. Харків, Харківська область, Україна*

## **ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДУ ОСВІТИ**

Постановка проблеми. Проблема вдосконалення шкільної освіти на основі використання нових педагогічних ідей привертала до себе увагу педагогів на всіх етапах розвитку освітніх закладів. Актуальними для сьогодення є всебічне осмислення передового педагогічного досвіду, пошук і запровадження в шкільну практику таких інновацій, які б докорінно поліпшили організацію освітнього процесу. Назріла потреба в радикальних змінах методів навчання, у розвитку нового педагогічного мислення, співпраці вчителів і учнів. Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки й практики вивчення і впровадження в практику навчання інноваційних технологій, оновлення організації освітнього процесу відповідно до сучасних досягнень науки та техніки, та ґрунтується на законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», «Про інтелектуальну власність», положення Міністерства освіти і науки України «Про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності», постанови Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України». Інноваційний процес включає три складові, а саме: створення, освоєння та застосування нововведень.

Отже, інноваційний освітній процес – це освітній процес, у рамках якого здійснюється мінімально необхідна сукупність інновацій, яка дає змогу значно

підвищити його ефективність [1, с.159]. Питання управління інноваційними процесами в закладах загальної середньої освіти висвітлюють такі науковці, як В. Караковський, А. Лоренсов, Е. Роджерс, І. Спирін, О. Хомеринки, А. Хуторський та інші. Мета статті полягає в аналізі та обґрунтуванні особливостей і етапів упровадження інноваційних технологій в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Результати дослідження. Звертаючись до понять інноваційної діяльності та інновацій, розглянемо їх зміст та значення. Термін «інновація» походить від латинського *in* – «в» та *novus* – «нове». Прямий переклад не викликає сумнівів, однак змістовне використання та змістовна інтерпретація набагато ширша. Тут найбільш розповсюджене таке визначення, як «нововведення», та понятійні новоутворення: «інноваційний фон», «інноваційний потенціал», «інноваційна технологія» та ін. Проаналізувавши міркування та думки багатьох дослідників, можна дати таке визначення. Інновація – це результат творчої діяльності, яка націлена на розробку, створення та розповсюдження нових видів технологій організаційних форм тощо. Це прогресивний результат творчої діяльності, який знаходить широке застосування та призводить до значних змін і значних досягнень. Йдеться про те, що на відміну від природного, стихійного процесу, інновація носить характер контрольованих змін.

Інноваційна діяльність учителя є складовою його творчої діяльності, що пов'язана з розробкою та впровадженням наукових результатів з метою пошуку власного місця у соціально-економічній системі суспільства. Семантичний аналіз понять «інновація», «освіта», «простір», «інноваційна діяльність» дозволяє нам розглядати поняття «освітній простір» у двох площинах: як середовище, територію, в межах якої діють узгоджені єдині правила інноваційної діяльності, та як цілісну систему, результатом функціонування якої є новітні ідеї та оригінальні технології.

Складовими такої системи можуть бути: 1) інноваційна інфраструктура – сукупність закладів, організацій, установ, об'єднань, що займаються інноваційною діяльністю та надають послуги в її проведенні; 2) інноваційний потенціал – сукупність науково-методичних, матеріально-технічних, кадрових можливостей закладів, організацій та установ. До інноваційного потенціалу зараховуємо внутрішні та зовнішні можливості.

До внутрішніх належать такі можливості закладу освіти:

– науково-методичні – наявність у закладі освіти бібліотечного фонду, інформаційно-ресурсного банку даних про передовий педагогічний досвід школи, району (міста), області, України, досягнення науки і техніки, нормативно-правову базу функціонування освітньої системи та інноваційної діяльності й ін.;

– матеріально-технічні – функціональна спроможність приміщень і території закладу освіти (наявність ігрового та спортивного майданчиків, дослідних ділянок, спортивного залу, приміщень для проведення додаткової роботи з учнями, вчителями тощо); технічне оснащення закладу освіти (наявність організаційної техніки, комп'ютерної бази, підключення до мережі Інтернет, аудіо-, відеоапаратури тощо);



– кадрові – наявність працівників відповідно до штатного розпису закладу освіти (забезпеченість школи педагогічними працівниками, посадами психолога, соціального педагога, організатора дитячого колективу, лікаря тощо) До зовнішніх – науково-методичні, матеріально-технічні, кадрові можливості району (міста), області та їх спрямованість на реалізацію інноваційних проектів кожного закладу освіти; 3) моніторинг інноваційної діяльності – систематичний збір, обробка, аналіз інформації про перебіг інноваційних процесів.

Управлінська діяльність щодо впровадження інноваційних технологій навчання може бути представлена за таким алгоритмом (циклом) [4]:

– глибоке вивчення теорії та технології навчання адміністрацією школи. Адже адміністрація школи направляє діяльність усього колективу, бере на себе відповідальність за процес та результат упровадження нової технології, що охоплює всі ланки школи. Від детального освоєння теорії та технології нової системи залежить і управлінське рішення, і контроль за його виконанням, і забезпечення умов для впровадження цієї системи тощо;

– глибокий аналіз системи навчання й виховання, системи методичної роботи та інших систем навчання, що існують у школі (визначення діагнозу). Система навчання та виховання, що існувала до впровадження нової системи та є тим «підґрунтям», на якому повинна «щепитися» нова система (технологія). Це «підґрунтя» може бути більш чи менш придатним до нової системи (технології). Завдяки аналізу можна зробити відбір того позитивного, що було притаманне попередній системі, для перенесення його в нову систему, а також усунення негативного;

– прийняття управлінського рішення про впровадження нової системи навчання. Тут мається на увазі прийняття виваженого, обґрунтованого, остаточного рішення щодо запровадження нової технології адміністрацією школи: адже адміністрація несе відповідальність як за виконання рішення, так і за наслідки впровадження певної системи (технології);

– створення моделі навчання для умов конкретної школи;

– ознайомлення педагогів школи з метою, сутністю, завданнями інноваційної технології навчання. Для виконання цього пункту необхідно викласти основні ідеї та положення теорії навчання, висвітлити перспективи цієї системи навчання, тобто необхідно створити їй рекламу;

– прийняття колективного рішення щодо запровадження інноваційної технології навчання. Ідеться про прийняття рішення щодо впровадження нової системи на засіданні педради (Ради школи, до складу якої входять педагоги, батьки та учні);

– планування роботи школи з упровадження нової системи (технології), тобто планування роботи за кожною окремою підсистемою школи: планування методичної роботи, навчально-виховної тощо. А також складання окремого плану впровадження, де висвітлюється діяльність усього колективу школи та окремих працівників на кожному етапі впровадження (від підготовчого до узагальнювального);

- дії адміністрації школи щодо впровадження технології відповідно відбиваються в наказах, розпорядженнях тощо;
- ознайомлення педагогів із науково-методичною літературою та матеріалами педагогічної преси із цього питання;
- організація методичної роботи школи;
- здійснення організаційної роботи;
- організацію діяльності психологічної служби школи. При впровадженні цієї системи навчання неможливо обійтися без допомоги психолога. Перш ніж запроваджувати нову систему (технологію) навчання, потрібно отримати уявлення про внутрішній світ учнів, тобто про їхні інтереси, запити, рівень розумового, емоційного, вольового, духовного, морального та фізичного розвитку. Для цього необхідно використати психологічні тести, результати обробки яких допоможуть у здійсненні рівневої (покласної) та внутрішньокласної диференціації, а також для прогнозування подальшого розвитку особистостей.

Отже, представлений організаційний механізм формування інноваційного простору в закладі освіти дозволяє забезпечити впровадження сучасних освітніх технологій, продукувати нові ідеї та регулювати інноваційні процеси. Напрямами подальшого дослідження є розробка кваліметричної моделі оцінки якості управління діяльністю педагога в умовах впровадження інноваційних технологій в освітній процес.

### Література

1. Алфімов Д. В. Інноваційна освітня система вищої школи: шляхи відродження / Д. В. Алфімов // Педагогічні інновації : ідеї, реалії, перспективи : [зб. наук. пр.] / [ред. кол. Л.І. Даниленко та ін.] – Київ : Логос, 2000. – С. 158-160.
2. Ващенко Л. М. Управління інноваційними процесами / Л. М. Ващенко // Директор школи. – 2007. – № 23-24. – С. 10-11.
3. Даниленко Л. І. Інноваційна педагогіка: до практики через теорію / Л. І. Даниленко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2000. – № 1. – С. 36-38.
4. Хлебнікова Т. М. Упровадження особистісно зорієнтованого навчання у навчально-виховний процес загальноосвітнього закладу / Т. М. Хлебнікова // Управління школою. – 2012. – № 28-30. – С. 41-45.
5. Хлебнікова Т. М. Освітні технології (в схемах та таблицях) : [навч.-метод. посіб.] / Т. М. Хлебнікова. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2016. – 100 с.
6. Хлебнікова Т. М. Акмеологічний супровід педагога в процесі саморозвитку / Т. М. Хлебнікова, О. Є. Гречаник, В. В. Григораши // Science Review – № 6 (13). – July, 2018. – Vol.1.

**Желюк О.М.**

кандидат педагогічних наук, Заслужений учитель України,  
*Рівненський природничо-математичний ліцей «Елітар»*  
*м. Рівне, Рівненська область, Україна*

**Данилюк Р.Е.**

вчитель фізики та хімії  
*Рівненський природничо-математичний ліцей «Елітар»*  
*м. Рівне, Рівненська область, Україна*

## **УПРОВАДЖЕННЯ STEM-ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОВОГО ВИПУСКНИКА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Сьогодні суспільство поступово переходить від товарної економіки до інтелектуально-творчої. Змінюються традиційні види діяльності і, як наслідок, змінюється система освіти, яка має відповідати вимогам сучасності та потребам особистості швидко реагувати на динамічні зміни соціального устрою. Орієнтуючись на сучасний ринок праці, фахівці освітньої сфери кардинально переглядають навчальні програми, які мають безпосереднє відношення до підготовки підростаючого покоління до нових ролей у суспільстві, оволодіння ними такими технологіями, компетентностями, що задовольняють у майбутньому потреби інформаційного суспільства. Аналізуючи глобальні тренди, можна зазначити, що сьогодні продуктивним напрямом в освітньому процесі є поширення STEM-освіти [3; 7].

Актуальність STEM-освіти зумовило широке впровадження ІКТ в освітній процес. Оскільки сучасні професії висувають високі вимоги до креативних здібностей педагогів, то, навчаючи дітей, учителі, повинні вчити їх адаптовуватися до запитів сучасного інформаційного суспільства, закладати основи сучасної інформаційної культури, яка має стати невід'ємним складником загальної культури сучасного учня і сучасної дорослої людини в майбутньому.

STEM - не є чимось надзвичайно новим у педагогіці чи черговою інновацією в освіті. Упровадження ідей STEM викликано вимогами сучасності, потребами прогресивного розвитку людства та виробництва. Наше суспільство зокрема пожинає плоди гуманітаризації, оголошеної 20 років тому, коли технічній творчості у діяльності навчальних закладів відводилося далеко не перше місце. Надавалися пріоритети танцювальним флешмобам, засиллю чисельних пісенних конкурсів, в основу вагомих цінностей молоді ставився зовнішній вигляд.

Зі світового досвіду, за даними департаменту освіти США, тільки 16% учнів зацікавлені STEM-кар'єрою. Доведено профіцит знань із математики та недостатню обізнаність із розвитком і практичним застосуванням сучасних технологій. Наука і виробництво переживає гострий дефіцит ІТ-спеціалістів, програмістів, інженерів, спеціалістів із високотехнологічних виробництв біо- та нанотехнологій.

На забезпечення таких запитів прийняті Державні програми зі STEM освіти в Австралії, Китаї, Великобританії, Ізраїлі, Кореї, Сінгапурі, США. В Ізраїлі запроваджена пілотна програма, за якою як доповнення до випускного іспиту учень виконує обов'язкову дослідницьку роботу. Така робота проводиться під керівництвом тьютора - представника університету. Запроваджено розподіл навчального навантаження, за яким до 70% часу відводиться на традиційні форми навчання, а 30% - на проведення досліджень та експериментальної роботи.

Новизна запропонованого досвіду полягає у створенні підґрунтя для самореалізації успішної особистості і як фахівця, і як громадянина шляхом формування ключових компетентностей, окреслених у концепції «Нової української школи», засобами STEM-освіти зокрема. Основним завданням STEM-освіти є поглиблення знань з інформатики, хімії, біології, математики, фізики, англійської мови для професійного самовизначення учнів, формування резерву для участі в предметних олімпіадах, турнірах, творчих конкурсах. Тому поряд із традиційними методами та засобами навчання ефективно використовуються інформаційно-комунікаційні технології [6; 8]. Навчальні програми з фізики, математики, хімії доповнюються робототехнікою, програмуванням та конструюванням. Побудову освітнього процесу засновано на ідеї міждисциплінарного та прикладного підходу.

Для успішного формування компетентної особистості сучасний педагог повинен володіти певними якостями:

- успішно розв'язувати власні життєві проблеми, виявляючи ініціативу, самостійність і відповідальність;
- усвідомлювати мету та суть компетентнісного навчання;
- планувати урок із використанням усього розмаїття форм і методів освітньої діяльності й насамперед усіх видів самостійної роботи, діалогічних, евристичних і проблемних методів;
- пов'язувати навчальний матеріал із повсякденним життям та інтересами учнів;
- оцінюючи навчальні досягнення здобувачів освіти, брати до уваги не тільки продемонстровані ними знання, а й передусім формувати вміння застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях.

Кожен урок необхідно планувати таким чином, щоб учні не просто запам'ятовували навчальний матеріал, а запитували, досліджували, творили, розв'язували, заперечували, співставляли, інтерпретували та дебатували за його змістом, тобто ставали компетентними.

Система роботи вчителів Рівненського природничо-математичного ліцею «Елітар» свідчить про розуміння педагогами мети та змісту компетентнісного уроку, про їх майстерність у використанні та поєднанні необхідних для реалізації поставлених завдань інструментів навчання. Так, у закладі в рамках Програми роботи з обдарованою молоддю на 2015-2020 роки діє 22 секції міського осередку Малої академії наук. Ліцей співпрацює з різними вищими навчальними закладами України та ближнього зарубіжжя (зокрема з Польщею) в рамках Програми інтелектуального розвитку особистості.

Сьогодні вимагає впровадження нових форм і методів роботи з учнями. Так, учителі інформатики для пояснення нового матеріалу використовують дистанційний метод вивчення. Ліцеїст може зайти на сайт закладу освіти й, увівши запит, отримати відповідь на поставлене проблемне запитання. У природничо-математичному ліцеї «Елітар» також проводяться спеціальні курси з «Основ алгоритмізації та програмування», де учні протягом навчального року реалізують власний комп'ютерний проект, що потім застосовується для потреб навчального закладу.

Учителі хімії на уроках використовують метод проектів (учні отримують завдання і реалізують їх за допомогою лабораторного обладнання).

На уроках фізики ліцеїсти розв'язують задачі винахідницького змісту, захищають власні експериментальні ідеї на I, II та III етапах Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт Малої академії наук України та на різних всеукраїнських конкурсах і турнірах.

Учителі біології для дослідження мікросвіту тварин і рослин використовують можливість електронного USB-мікроскопа, результати власних спостережень учні проектують на великий LED-екран.

Учителі гуманітарних дисциплін на всіх етапах уроку української мови та літератури, зарубіжної літератури, англійської мови організують пошукову та дослідну діяльність учнів, а також інтегрують у структуру уроку матеріали мережі Інтернет, що сприяє розвитку мовної, мовленнєвої, загальнокультурної компетентностей учнів.

Учителі-словесники пропонують учням працювати і над проектами, що сприяє вихованню вільної, відповідальної компетентної особистості як суб'єкта і проектувальника життя.

Проблемно-пошукове навчання дає змогу реалізувати ціннісний і розвивальний аспекти предметів гуманітарного циклу, основною метою яких є, з одного боку, забезпечення належного рівня комунікативної компетентності, з іншого - формування в учнів самостійності мислення і готовності до творчої діяльності.

Ефективність STEM-навчання, запровадження інноваційних методик Нової української школи безпосередньо залежить від оновлення матеріально-технічної бази як предметів природничо-математичного циклу, так і навчального закладу в цілому. Розроблено план оновлення матеріально-технічної бази кабінетів природничо-математичного циклу. Але слід зазначити, що в умовах реформи децентралізації оновлення матеріально-технічної бази освітніх закладів створення належних умов навчання безпосередньо залежить від ініціативності, професійної компетентності педагогів закладу [5; 2].

Ефективне формування раннього професійного самовизначення й усвідомленого професійного вибору особистості передусім залежить від популяризації інженерних професій, підтримки обдарованих учнів, забезпечення однакового доступу до всіх напрямків якісної освіти дітей з особливими потребами, поширення інноваційного педагогічного досвіду та використання освітніх технологій. Не менш важливими є широка пропаганда результатів



технічної творчості учнів, розвиток навичок критичного мислення та залучення молоді до творчої науково-дослідницької діяльності.

### Література

1. Глосарій термінів STEM-освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http://ontology.inhost.com.ua/index.php?graph\\_uid=1347](http://ontology.inhost.com.ua/index.php?graph_uid=1347).
2. Гончарова Н.О. Професійна компетентність вчителя у системі навчання STEM / Гончарова Н. О.//Наукові записки Малої академії наук України. – №7. – 2015. – С.141-147.
3. Засоби та обладнання STEM [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/zasobi-ta-obladnannya-stem/>
4. Кириленко С. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти / Світлана Кириленко, Ольга Кіян // Рідна школа. – 2016. – № 4. – С. 50-54.
5. Кузьменко О.С. Сутність та напрямки розвитку STEM-освіти [Текст] // Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Випуск 9(III). — К.: НПУ, 2016. – [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://btdc.org.ua/>
6. Патрикеева О.О. Актуальність запровадження STEM-навчання в Україні / Патрикеева О.О. // Інформаційний збірник для директорів школи та завідуючого дитячим садочком. – 2016.
7. Савченко І. М. Реалізація ідей STEM-освіти Національним центром «Мала академія наук України» / Савченко І. М. // Наукові записки Малої академії наук України. – № 7. – 2015. – С. 148-157.
8. Шулікін Д. STEM-освіта: готувати до інновацій [Текст] : відбувся Всеукраїнський круглий стіл «STEM-освіта в Україні: від дошкільника до компетентного випускника».

**Трипольська О.О.**

заступник директора з навчально-виховної роботи  
*Люботинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4  
м.Люботин, Харківська область, Україна*

**Глущенко І.С.**

заступник директора з навчально-виховної роботи  
*Люботинська загальноосвітня школа I-III ступенів № 4  
м.Люботин, Харківська область, Україна*

### ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ЗМІН

Як відомо, процес управління – це спосіб, технологія, механізм, здійснення плану у часі, це хід управління та послідовна зміна його стану. Сьогодні, в умовах «тотальної» інформатизації суспільства, і «управління процесом», і «керування» в закладі загальної середньої освіти потребують радикальних змін.

Метою роботи є обґрунтування теоретичних аспектів створення медіасередовища для управління закладом загальної середньої освіти.

Для досягнення визначеної мети сформульовані такі завдання:

- проаналізувати необхідність використання ІТ-технологій у закладі освіти;
- визначити переваги даних технологій, які реалізуються за допомогою сервісів Google, комп'ютерних програм в управлінні закладом освіти;
- показати алгоритм реалізації управлінського процесу у закладі із використанням ІТ-технологій.

Розглянемо окремі підходи до управління закладами загальної середньої освіти, які в нових соціокультурних умовах є найбільш *актуальними*.

Як інструмент вдосконалення якості управління закладом освіти ми використовуємо технологію створення ментальних карт (додаток 1). Інтелект-карти – це ефективний метод структурування і аналізу інформації та ідей. Вони дозволяють вдосконалювати управління закладом освіти.

Види ментальних карт можуть бути різноманітними – від складання індивідуального плану на день до проектування масштабних кадрових заходів.

1. Робота з інформацією. Ментальні карти використовуються для збирання та систематизації інформації. Особливості, переваги, недоліки, використання – все це можна представити у вигляді схеми ментальної карти.

2. Мозковий штурм. Можна використовувати при проведенні методичних заходів з педагогами. Наприклад, основна тема ментальної карти – проблема, великі гілки – рішення, малі – особливості або наслідки.

3. Прийняття рішення. Малювання стимулює творче мислення. Таким чином, можна ефективно налаштуватися на пошук ефективного та нестандартного рішення виходу з ситуації.

4. Планування. Створення проекту, планування зустрічі або заходу, а також часу. Перевага металних карт перед списком – не лінійність. Можна додавати завдання у будь-яке місце схеми.

Для створення розкладу ми рекомендуємо програму TimeTables, яка має певні переваги. А саме:

- швидка і проста у використанні; допомагає створювати гарний розклад і заощадити багато часу;
- відбулися зміни – не треба переробляти весь розклад, досить внести зміни;
- коли розклад вже створено, можна його роздрукувати його для кожного класу, кожного кабінету, вчителя або навіть окремих учнів; можна змінити його зовнішній вигляд, експортувати його в pdf, Excel, або завантажити в Інтернет;
- класи можна розділити на групи, об'єднати групи різних класів (додаток 2).

Перевагу ми надаємо створенню ментальних карт у програмі XMind. Для більш зручної роботи з програмою ми створили методичний кейс «Робота з програмою XMind» (додаток 3).

Також ми вважаємо, що перспективним засобом інформатизації освітнього середовища при роботі з кадрами є віртуальна учительська, оскільки таке віртуальне середовище необхідне як місце збору всієї інформації, що стосується закладу освіти.

Для організації роботи віртуальної учительської можна використовувати такі сервіси: *Google+*, *GoogleDrive*, *Goolemail*, *Goole Keep*, *GooleCalendar*, *GooleSites*. Рівень навченості педагогів у галузі ІКТ дозволив значну частину функцій реальної вчительської перенести у площину віртуальної.

Інформаційно-освітнє середовище ЗЗСО на базі сервісів Google може виглядати таким чином: організаційні шаблони і форми реалізуються за допомогою сервісів Google Документи, Google Таблиці, Google Форми; як інструменти планування і контролю можуть бути використані Google Календар і Google Блог; для співробітництва – Google Календар, Google Диск; для аналізу – Google Форма і Блог; для комунікації і зворотного зв'язку – Gmail та Hangouts.

На ресурсі зосереджені документи, інформація, які пропонує адміністрація закладу для ознайомлення чи прийняття до роботи вчителями. Google-диск — місце створення, завантаження документів, інформації для вчителів, налаштування прав доступу, отримання посилання для розміщення документа на веб-ресурсі «Віртуальна учительська».

На сторінках «Звітність закладу», «Внутрішкільний контроль» (шаблон сторінки «Файловий менеджер») додаються спільні документи («Додати файл з Google Диска»), до якого надається посилання для спільного доступу («Усі, хто має посилання, можуть редагувати»).

Дії вчителів, які працюють у віртуальній учительській, адміністратор сайту може контролювати на своєму Google Диску та на сайті «Віртуальна учительська», де педагоги завантажують свої документи на сторінку «Методична скарбничка, майстер-клас» (шаблон сторінки «Файловий менеджер»).

Цілі ВУ:

- ✓ Створити засіб комунікації адміністрації та педагогів ЗЗСО з питань організації освітнього процесу через сервіси Google.
- ✓ Залучити вчителів до створення спільних проектів, створити умови для зручного спілкування, діагностування.
- ✓ Організація освітнього процесу.

Наприклад, для аналізу ефективності проведення наради та стану вирішення проблемних питань створюємо анкету (сервіс Google Форми), педагоги відповідають на запитання. Сервіс дає можливість сформувати зведені дані для звітності та подальшого аналізу. Для здійснення рефлексії колегами (акцентування їх уваги) та висвітлення роботи наради використовуються персональні сайти колег та загальний (сайт закладу, керівника або віртуальної учительської).

За допомогою Google Календаря можна скласти розклад діяльностей, пов'язаних із функціонуванням ЗЗСО. На кожен діяльність в Google Календарі створюються дві події з налаштуванням оповіщень за допомогою SMS повідомлень, та/або повідомлень електронною поштою, та/або повідомлень через соціальні мережі. Одне повідомлення містить нагадування про те, що в призначений час відбудеться подія, друге в призначений час буде направлено користувачам системи з посиланням на подію. Крім того, одним з компонентів Google Календаря є «Список завдань», де визначаються майбутні і поточні

завдання, для яких користувач може задати пріоритет (додаток 4).

Як показала практика, «Віртуальна учительська» – це створене за допомогою хмарних технологій місце для колаборації, комунікації та кооперації вчителів з метою ефективного управління закладом освіти.

Це доступ до даних будь-де і будь-коли, доступність і прозорість даних, швидкість інформування педагогічного колективу, збір та зберігання усіх даних в одному місці, середовище для обміну досвідом і навчання вчителів, методичний супровід, посилення контролю щодо виконання і оновлення документації, прозорість діяльності кожного вчителя, автоматизація та уніфікація звітності, участь педагогів в управлінні, організації спільної роботи тощо.

Дана робота показує тільки деякі можливості ІТ-технологій в управлінні закладом освіти, які ми використовуємо.

Отже, впровадження в управління закладом освіти новітніх технологій сприяє удосконаленню організації управління, надає доступність та оперативність доступу інформації. Застосування оптимізує процес обміну інформацією.

Перспектива подальшої роботи над даною темою полягає у розробці інструментів для співробітництва, обміну інформацією та підвищення продуктивності праці.

### Література

1. Василенко В. О. Інноваційний менеджмент / В. О. Василенко, В. Г. Шматко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.
2. Григораш В. В. Організація діяльності керівника школи / В. В. Григораш. – Х: Вид. група «Основа», 2011.
3. Ласкова Н. О. Використання ІКТ в управлінській діяльності загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. канд. пед. Наук / Н. О. Ласкова; НМЦУО. – Енергодар, 2011.

**Загоруйко Н.Я.**

директор

*КЗ «Опорна школа «Оскільський ліцей*

*Оскільської сільської ради Ізюмського району Харківської області»*

*с. Оскіл, Ізюмський район, Харківська область, Україна*

## **ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ АДАПТИВНОЮ ШКОЛОЮ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Пошук нових підходів й методів управління закладом освіти став необхідним у зв'язку з глибинним реформуванням системи освітита передачі значних повноважень від державних органів органам місцевого самоврядування. Будь які зміни ускладнюють процес управління, сприяють його інформаційному й процедурному перезавантаженню. Важливим фактором успішного управління в Оскільському ліцеї, який презентується як адаптивний заклад, стало врахування

особливостей конкретних ситуацій та конкретних умов; здатність забезпечити для кожної дитини відкритість інформаційного, пізнавального, соціального середовищ і дружній характер закладу; освітні програми з урахуванням індивідуальних особливостей та інтересів дитини; узгоджений діалог.

Адаптивність середовища у нашому закладі виражається також в її здатності створювати і підтримувати умови для продуктивної роботи педагогічних кадрів та обслуговуючого персоналу.

Адаптивне середовище закладу проявляється через створення освітнього середовища, що сприяє самореалізації учнів, врахування соціокультурних і педагогічних умов регіону та у здатності встановлювати відповідність між спектром пропонованих освітніх послуг та запитами територіальної громади, сім'ї та громадськості.

Ми знаходимося у вирі змін змісту освітнього процесу, організації надання освітніх послуг, управління. Замість традиційного формування певної кількості знань, умінь та навичок, переходимо до виховання особистості, здатної застосовувати отримані знання в нестандартних ситуаціях. Ускладнюється процес управління, який неможливо здійснювати без узгодження запитів здобувачів освіти. З метою максимального задоволення та створення ситуації, сприятливої для розкриття здібностей та талантів, у ліцеї запроваджується поглиблене вивчення окремих предметів. Учні включаються у роботу творчих об'єднань на основі врахування їх пізнавальних інтересів, потреб в самореалізації, як однієї з провідних потреб особистості.

В даний час складається принципово нова реальність, де справжнім замовником освітніх послуг стає сім'я. Вона все більше починає брати участь у проектуванні та визначенні напрямів змісту освіти закладу.

Отже, перед нашою школою ставиться завдання створити такі умови для розвитку системи особистих здібностей, знань і умінь, яка дозволила б дитині в подальшому повноцінно включитися у світ, який змінюється на очах; змінити позицію педагога-інформатора на позицію координатора.

*Метою* даної статті є розгляд питання сутнісної характеристики адаптивного (гнучкого) управління в адаптивному закладі освіти в умовах реформування сучасного суспільства.

Адаптивне управління характеризується відкритістю взаємодії всіх учасників освітнього процесу, швидким та конструктивним вирішенням конфліктних ситуацій, виключає стреси та непорозуміння.

Важливою рисою адаптивного управління в умовах новоствореної громади є спрямування його на самоконтроль, самоаналіз та саморозвиток кожного педагогічного суб'єкта, що значно підвищує потенціал кадрової політики, зміцнює імідж ліцею, створює умови для розвитку творчості, розкриття талантів та можливостей кожної особистості. Адаптивна система спонукає до відкритості і демократичності.

Це, у свою чергу, призводить до створення загального простору єдиного «співіснування».



В умовах децентралізації (особливо для вчителів сільської школи) починає спрацьовувати «елемент близькості знаходження та впізнаності» серед членів громади. Змінюються відносини між членами педагогічного колективу адаптивної школи. Зростає здорова конкуренція. Через ставлення оточуючих до учителя, відбуваються зміни і в мотиваційній сфері самого учителя: підвищення результативності та досягнення педагогічної мети. На основі інформації про індивідуальні досягнення учителів, що можуть оголошуватися публічно на сесії сільської ради, добираються методи стимулювання їх професійного зростання. Основні напрямки стимулювання – матеріальні (організація преміювання, оплачувані за кошти сільської ради поїздки на позапланові курси та екскурсії, тощо); нематеріальні (подяки, відзнаки, вибудовування моделі кар'єрного зростання). І в цьому сенсі стимули праці є елементами системи конкретних заходів в розподільному механізмі адаптивного закладу.

Свобода педагогічної діяльності учителя, відхід від рутинної проектно – звітної щоденності, дає змогу, нарешті, виховувати творчу особистість, ставати творчо розвинутим самому, мати всі умови для розкриття власного таланту, постійно підвищувати свій методичний рівень.

Таким чином, менеджер освіти повинен не тільки постійно вивчати методичний рівень кожного представника педагогічного колективу, він зобов'язаний знати його потреби, створювати умови для розвитку та самовдосконалення, культивувати унікальний досвід педагогів.

Адаптивне керівництво в умовах децентралізації розглядається як здатність керівника обирати й поєднувати різні стилі управління залежно від ситуації. При цьому підвищення адаптивності керівництва досягається за рахунок переформатування творчих груп, перепроєктування завдань або модифікації посадових повноважень через принцип відкритості перед громадою.

Змінюється поняття організаційної культури, що адаптується. Така культура притаманна нашому колективу, що знаходиться в мінливих умовах децентралізації з особливим піклуванням про підвищення рівня готовності працівників до введення інновацій і поточної переорієнтації своїх дій та зміни стратегії організації.

Наша теорія адаптації розпочиналася зі стратегії пристосування та створення комбінації найбільш вигідних напрямків дій з урахуванням ситуативних чинників зовнішнього середовища. Наприклад, розподіл гурткових годин здійснювався через близькість розташування підприємств, які стали спонсорами та едвайзерами. Поступово змінювався характер відносин «школа – соціальні партнери». Розвиток комерційних відносин підвищив відповідальність за результати співпраці й розширив можливості фінансової допомоги, як об'єктивної необхідності для узгодження різноспрямованих впливів в умовах розвитку ринкової економіки. Ці ситуативні об'єднання з керівниками підприємств, громадськими організаціями активізують комунікативні стосунки й змінюють внутрішні механізми управлінського процесу в адаптивній школі. Управління в закладі стає гнучким і динамічним, враховуючим потреби не тільки суб'єкта, а й об'єкта управлінської діяльності, що інтегрується у спільній меті. Для

задоволення власних потреб учасники управлінського процесу поєднують зусилля, спрямовуючи свої дії на досягнення спільної мети, через принцип пріоритетного визнання розвитку людини і визначальності природного шляху його здійснення.

Метою ж регулювання управлінських процесів в умовах реформування сучасного суспільства є визначення невикористаних резервів та включення відповідних вимог до кваліметричних моделей.

Вищезазначене підтверджує, що в адаптивній школі в умовах децентралізації потрібно брати за основу інноваційну модель організації адаптивного управління з метою культивування унікального досвіду дитини. Основа змісту освіти в адаптивній школі з позиції гуманістичного підходу та управління полягає у взаємодії з іншими системами, також, відкритими до діалогу та співпраці.

Охарактеризовані концептуальні ідеї не надають ідеальний образ адаптивній школі та адаптивному управлінню. В сучасних умовах вони розв'язують багато питань предметного і непередметного змісту з позиції цілісної культури особистості; просторових, тимчасових і функціональних відносин школи з об'єктами та суб'єктами зовнішньої дійсності.

### **Література**

1. Державно-громадське управління освітою: досвід минулого і сучасний стан // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С. 33-35.
2. Єльнікова Г.В. Наукові основи адаптивного управління закладами та установами загальної середньої освіти / Г.В.Єльнікова. – К., 2005.– 641 с.
3. Єльнікова Г.В. Організація діяльності педагогічного колективу школи щодо контролю за засвоєнням учнями змісту навчання / Г.В.Єльнікова. - Х.: ХОІНОПП, 1996. – 58 с.
4. Линвинюк Л. Педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів з низьким рівнем самооцінки / Л. Линвинюк // Рідна школа. – 2004. – № 11. – С. 31-33.
5. Хлебнікова Т.М. Актуальні питання дидактики: навч.-метод. посіб. для викладачів, слухачів ІПО / Т.М.Хлебнікова. – Х.: ХНПУ, 2007. – 240с.

## Відомості про авторів

**Адаменко Валентина Анатоліївна**, вчитель початкових класів Криворізької гімназії № 127 Криворізької міської ради Дніпропетровської області.

**Апончук Тетяна Вікторівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Харківської гімназії № 34 Харківської міської ради Харківської області.

**Березій Оксана Григорівна**, вчитель Староолексинецької ЗОШ I-III ступенів Кременецького району Тернопільської області.

**Бобровський Марко Володимирович**, заступник директора з навчальної роботи Ліцею «Універсум» Шевченківського району міста Києва.

**Богуславець Олена Віталіївна**, вчитель зарубіжної літератури та російської мови Роменської ЗОШ I-III ступенів № 5 Роменської міської ради.

**Болотова Вероніка Миколаївна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Павлоградської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 8.

**Будулатій Людмила Миколаївна**, вчитель української мови і літератури Грузьківського навчально-виховного комплексу «заклад загальної середньої освіти I-III ступенів – заклад дошкільної освіти» Кропивницької районної ради Кіровоградської області.

**Белікова Юлія Юріївна**, вчитель української мови і літератури КЗ «Степнянська загальноосвітня школа I-III ступенів Слобожанської селищної ради».

**Білова Лариса Василівна**, директор Комунального закладу «Запорізька спеціалізована школа-інтернат спортивного профілю» Запорізької обласної ради.

**Василець Володимир Олександрович**, вчитель історії та права Комунального закладу «Полівська гімназія» Дергачівської районної ради Харківської області.

**Вовк Оксана Віталіївна**, вчитель української мови і літератури Люботинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області.

**Войнова Світлана Петрівна**, вчитель історії та права Комунального закладу «Садовський ліцей» Лозівської міської ради Харківської області.

**Воробйова Тетяна Василівна**, вчитель фізики Комунального закладу «Шишацький обласний науковий ліцей-інтернат II-III ступенів Полтавської обласної ради».

**Гаврилюк Інна Ігорівна**, вчитель зарубіжної літератури Колегіуму № 16, м. Кам'янське.

**Глушакова Анастасія Олександрівна**, вчитель англійської мови Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 100 Криворізької міської ради Дніпропетровської області.

**Глущенко Ірина Сергіївна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Люботинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області.

**Годована Мирослава Елемирівна**, вчитель української мови і літератури Перечинської гімназії II-III ступенів суспільно-гуманітарного напрямку.

**Грязна Світлана Володимирівна**, вчитель англійської мови Дубовогаївської ЗОШ I-III ступенів Прилуцького району, Чернігівської області.

**Данилюк Роман Едуардович**, заступник директора з навчально-виховної роботи Рівненського природничо-математичного ліцею «Елітар» Рівненської міської ради.

**Демчук-Маригіна Дар'я Павлівна**, вчитель географії Спеціалізованої школи I-III ступенів № 207 з поглибленим вивченням англійської мови Деснянського району міста Києва.

**Дяченко Марина Олександрівна**, вчитель української мови і літератури Семеновської філії Комунального закладу «Богодухівський ліцей № 2» Богодухівської районної ради Харківської області.

**Євтухова Лідія Миколаївна**, вчитель української мови і літератури Вільногірської загальноосвітньої школи I-III ступенів №4 Вільногірської міської ради Дніпропетровської області.

**Желюк Олег Миколайович**, директор Рівненського природничо-математичного ліцею «Елітар» Рівненської міської ради.

**Жигайлова Раїса Іванівна**, вчитель початкових класів Куп'янської гімназії № 7.

**Загоруйко Наталія Яківна**, директор КЗ «Опорна школа «Оскільський ліцей Оскільської сільської ради Ізюмського району Харківської області».

**Згонник Наталія Віталіївна**, вчитель початкових класів Куп'янської гімназії № 7.

**Зозуляк Лідія Семенівна**, заступник директора з навчальної роботи Комунального закладу освіти «Середня загальноосвітня школа № 6» Дніпровської міської ради.

**Каращук Олена Василівна**, вчитель початкових класів Лозуватської філії № 2 ОКНЗ «Лозуватська загальноосвітня школа I-III ступенів ім.Т.Г.Шевченка».

**Каряка Леонід Григорович**, директор Комунального закладу «Нікопольська середня загальноосвітня школа I-III ступенів № 6».

**Касьян Олена Альбертівна**, вчитель математики Стецьківської ЗЗСО I-III ступенів.

**Кизименко Оксана Миколаївна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Харківської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 142 Харківської міської ради Харківської області.

**Книш Світлана Михайлівна**, вчитель хімії Люботинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області.

**Коваль Ірина Сергіївна**, вчитель української мови і літератури Криворізької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 100.

**Ковальова Олена Михайлівна**, вчитель математики та інформатики КЗ «Долинська ЗШ I-III ст.№1».

**Кондратюк Лідія Славетіївна**, вихователь ГПД Житомирського навчально – виховного комплексу спеціального типу № 59 ЖМР.

**Коник Олена Григорівна**, вчитель Куньєвського навчально-виховного комплексу Ізюмської районної ради Харківської області.

**Котелевич Оксана Василівна**, вчитель української мови і літератури Скадовської спеціалізованої загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів «Академія творчості» з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу.

**Кравець Ольга Василівна**, вчитель історії та права ЛССМШ ім. С. Крушельницької.

**Кроть Віталіна Ігорівна**, практичний психолог Комунального закладу «Кушівська гімназія Міської ради міста Кропивницького».

**Курчик Олена Петрівна**, вчитель англійської мови Люботинської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 5.

**Лейчук Ганна Петрівна**, вчитель математики Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №100 Криворізької міської ради Дніпропетровської області.

**Лепча Оксана Вікторівна**, вчитель англійської мови Одеської загальноосвітньої школи № 47 І-ІІІ ступенів.

**Лизенко Юлія Миколаївна**, вчитель математики КЗ «Садовський ліцей» Лозівської міської ради Харківської області.

**Лозовська Катерина Олександрівна**, вчитель початкових класів Криворізького науково-технічного металургійного ліцею № 16.

**Лісевич Лариса Валеріївна**, вчитель зарубіжної літератури Грузьківського навчально-виховний комплексу «заклад загальної середньої освіти І-ІІІ ступенів – заклад дошкільної освіти» Кропивницької районної ради.

**Мята Світлана Володимирівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Виноградівського закладу повної загальної середньої освіти ім. О.М.Соценка.

**Макаренко Алла Анатоліївна**, вчитель початкових класів Житомирського навчально-виховний комплексу спеціального типу № 59 ЖМР.

**Маринич Алла Костянтинівна**, вчитель історії та права Харківської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №137 Харківської міської ради Харківської області.

**Мелешко Віра Станіславівна**, вчитель початкових класів Куп'янської гімназії № 7 Харківської області.

**Мельник Світлана Іванівна**, директор НВК «Струмочок», Київської області.

**Михайленко Оксана Станіславівна**, вчитель початкових класів, сурдопедагог КЗО “Багатопрофільний навчально-реабілітаційний ресурсно-методичний центр корекційної роботи та інклюзивного навчання” Дніпропетровської обласної ради” КЗО"БНРРМЦ КР та ІН" ДОР.

**Морокко Людмила Миколаївна**, директор Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 6» Дніпровської міської ради.



**Музика Дмитро Іванович**, директор Михайлюцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Шепетівської районної ради Хмельницької області.

**Муквич Світлана Іванівна**, вчитель української мови і літератури КУ Сумська ЗОШ І-ІІІ ст. №12 ім. Б. Берестовського.

**Мусій Ольга Володимирівна**, вчитель зарубіжної літератури КЗ «Долинська ЗШ І-ІІІ ст. №1».

**Носова Наталія Василівна**, вчитель математики та інформатики Куп'янської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №6 Куп'янської міської ради Харківської області.

**Обушко Ірина Іванівна**, практичний психолог Шевченківського ліцею Шевченківської районної ради.

**Пашетнєва Олена Леонтіївна**, вчитель історії та права Комунального закладу «Кам'янсько-Дніпровська районна гімназія «Скіфія»» Кам'янсько-Дніпровської міської ради Кам'янсько-Дніпровського району Запорізької області.

**Петришак Юлія Сергіївна**, заступник директора з навчально-виховної роботи НВК «Гімназія- спеціалізована школа І ступеню з поглибленим вивченням предметів художнього профілю» Голопристанської міської ради Херсонської області.

**Петрушина Лідія Іванівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Криворізької гімназії № 127 Криворізької міської ради Дніпропетровської області.

**Пилип Ельміра Елемірівна**, вчитель історії та права Тур'я-Реметівської ЗОШ І-ІІІ ступенів.

**Пихторєва Юлія Володимирівна**, вчитель зарубіжної літератури Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 100 КМР ДО.

**Погорілко Іван Михайлович**, вчитель фізики Носелівської ЗОШ І-ІІІ ступенів.

**Подшивалова Людмила Павлівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Мелітопольської міської ради Запорізької області.

**Поплавська Наталія Володимирівна**, практичний психолог Пісківської гуманітарної гімназії.

**Пічкур Богдан Анатолійович**, заступник директора ЗНВК І-ІІІ ступенів «Школа-гімназія-дитячий садок» ім. В.М. Підгорбунського Козятинської районної ради Вінницької області.

**Ружиленко Наталія Василівна**, вчитель біології Комунального закладу «Шишацький обласний науковий ліцей-інтернат ІІ-ІІІ ступенів Полтавської обласної ради».

**Семенюк Віра Григорівна**, вчитель історії та права Липецької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів імені П.В. Щепкіна Харківської районної ради Харківської області.

**Спіцина Галина Тихонівна**, вчитель англійської мови Стецьківської ЗЗСО І-ІІІ ступенів Сумської районної ради Сумської області.

**Степаненко Наталія Володимирівна**, вчитель української мови і літератури КЗ «Орлівщинський ЗСО І-ІІІ ступенів» Піщанської сільської ради Новомосковського району Дніпропетровської області.

**Сябрук Олена Борисівна**, вчитель української мови і літератури Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Мелітопольської міської ради Запорізької області.

**Сізова Лілія Еріджепівна**, вчитель біології Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4.

**Терентьєва Наталія Володимирівна**, вихователь ГПД Житомирського навчально-виховного комплексу спеціального типу № 59.

**Терьохіна Ганна Вікторівна**, вчитель української мови і літератури Мелітопольської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Мелітопольської міської ради Запорізької області.

**Трипольська Ольга Олександрівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Люботинської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 4 Люботинської міської ради Харківської області.

**Федорова Наталя Миколаївна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу «Нікопольський навчально-виховний комплекс № 15 «Загальноосвітній навчальний заклад І ступеня – гімназія».

**Фільчук Тетяна Володимирівна**, вихователь ГПД Житомирського навчально-виховного комплексу спеціального типу № 59 Житомирської міської ради.

**Хозяйонук Лідія Олегівна**, вчитель початкових класів Криворізького науково-технічного металургійного ліцею № 16.

**Хомук Інга Петрівна**, заступник директора з навчально-виховної роботи Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 100 Криворізької міської ради Дніпропетровської області.

**Шаповалова Ірина Анатоліївна**, вчитель англійської мови Гімназії № 7 Куп'янської міської ради Харківської області.

**Швець Світлана Микитівна**, вчитель початкових класів Житомирського навчально-виховного комплексу спеціального типу № 59 ЖМР.

**Шишко Наталія Михайлівна**, вчитель початкових класів Криворізької гімназії № 127 Криворізької міської ради Дніпропетровської області.

**Шмігельська Тетяна Вікторівна**, директор Шевченківського ліцею Шевченківської районної ради Харківської області.

**Щербанюк Галина Миколаївна**, вчитель української мови і літератури КНЗ «Житомирська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат».

**Яковенко Олена Василівна**, вчитель початкових класів Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 90.

**Якубов Сергій Станіславович**, науковий співробітник Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка.

**Збірник тез доповідей  
учасників Всеукраїнської  
науково-практичної конференції**

**«Традиційні та інноваційні підходи у сфері  
сучасних педагогічних досліджень»**

**16 березня 2020 р.**

Видавник: Центр прогресивної освіти «Генезум»  
Електронна пошта: [mail@genezum.org](mailto:mail@genezum.org)  
сайт: [genezum.org](http://genezum.org)  
tel: +38 (096) 277 14 16

Підписано до друку 23.03.2020 р. Здано до друку 24.03.2020 р.  
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 7,91.  
Тираж 100 прим.